

Universitätsbibliothek Mannheim

Joannis Gryphiandri ... De Weichbildis Saxonis

Gryphiander, Johannes

Francofurti, 1625

urn:nbn:de:bsz:180-digad-7140

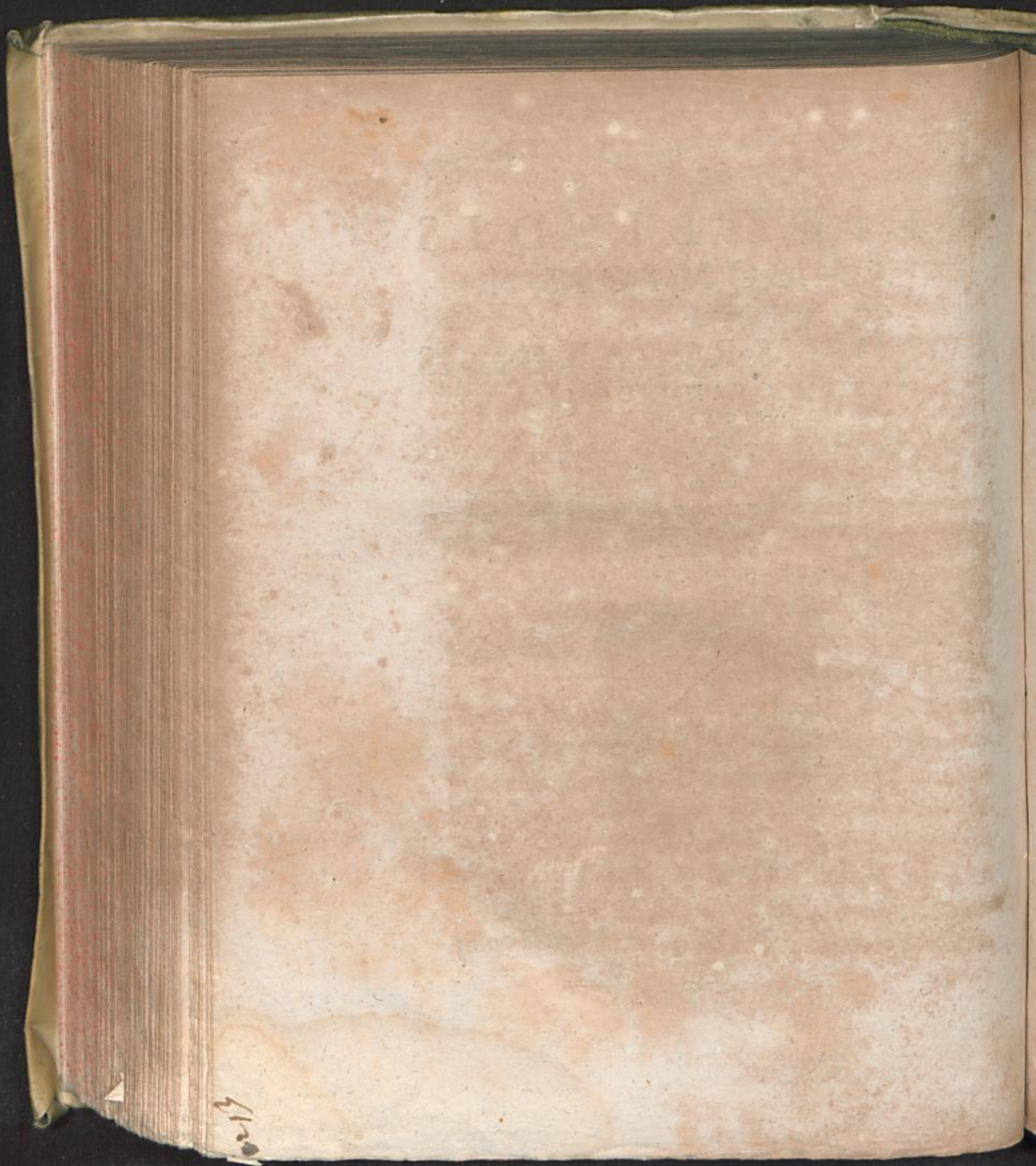
JOANNIS GRYPHIANDRI JC.
De
WEICHBILDIS
SAXONICIS,
sive
COLOSSIS RVLANDINIS
VRBIVM QVARVNDAM SA-
XONICARVM,
Commentarius Historico-Juridicus.

In quo
VETVSTVS IVDICIORVM SAXONICORVM RITVS, LE-
ges, magistratus, mores, habitus, lingua, aliq̄, antiquitates Saxonice explicantur & illustran-
tur: simulq̄, fabulosa Caroli Magni Caesaris & Rulandi militis historia ad
libram veritatis expenditur.

FRANCOVRTI,
Typis Egenolphi Emmelij, Impensis Petri Kopffij
& Balthafaris Oſtern.

M. DC. XXV.

119

ILLVSTRISSIMO ET POTEN-
tissimo Principi ac Domino,

DN. FRIDERICO-VL-
RICO, DUCI BRVNSVICENS.
ET LVNENBURG. DOMINO SVO
clementissimo.

*Annus supra vigesimum nunc agitur, Illu-
strissime Princeps, Domine clementis-
sime, cum in illustri Academia Iulia,
cum nomine fundatoris sui aui vestri
sempiternam memoriam circumferen-
te, Cels. T. vna cum fratribus bonarum litterarum se-
mentem largiter facientem primum contueri & ad-
mirari ceppi. Quo tempore, cum ego quoq; vna cum
aliis commilitonibus (qui postea maximam partem
summo Ecclesie & Reip. bono ad publicas functiones
& honores, etiam apud Cels. T. aspirarunt, nonnulli
etiam in communium praeceptorum locum cum lau-
de successerunt) non pœnitendos progressus in studio
✠ 2 iuris*

EPISTOLA

iuris ciuilis per integrum lustrum illic fecerim: eius quoque fructus partem aliquam Cels. T. ipsiusque Diuo parenti, utpote Academiae nutricio benignissimo, studiorumque patrono summo, acceptam ferre ac libens debeo. Cumque deinde Cels. T. non solum Tübingae in illustri Principum et nobilium collegio cum aliis magni nominis Germaniae proceribus, studiorum suorum incrementa, in schola patria largiter aucta, ad maturitatem exoptatam perduxisset: sed etiam peregrinationibus in Galliam et Angliam institutis, apud magnos duos Christiani orbis Reges, qui et in regimine principatus publico, et in domestica aula conuersatione bono exemplo esse poterant, maturo iudicio prudentiam politicam abunde stabiluisset, uti id postea auspiciato suscepti et pacifice haecenus continuati regiminis felix euentus, aliaque heroica et generosa facta satis superque comprobarunt: ab eo tempore diuulgatae eius laudis fama, saepe optavi dari mihi occasionem commodam, qua Cels. T. de felici imperij successu, pacisque magno subditorum bono stabilita dulcedine gratulari, simulque debita gratitudinis et obseruantiae deuote affectum declarare possem. Accedebat et alia priuata causa, qua apud illustriß. Principes, Diuum Henricum Junioerem proauum, et Diuum Iulium

auum

DEDICATORIA.

avum vestrum, ante multos annos *Dn. Ioannem*
Neubausium socerum meum, pia recordationis, in
Cancellaria Guelphica sub nobilissimo *Ioachimo Myn-*
singero Cancellario, honesto munere functum, inde ab
Illustri Comite Oldenburgico in patriam ad *erarij &*
rationum prefecturam, quam totos triginta duos an-
 nos cum laude administravit, reuocatum quidem, sa-
 pe numero tamen postea ad aulam *Diui parentis ve-*
stri legationis causa remissum, ac clementer illic habi-
 tum, tum ex aliis, qui meminerant, intellexeram, tum
 ex litteris & lauteis, quae etiamnum in familia nostra
 asseruantur ac in pretio habentur, edoctus fueram.
 Quarum rerum iucunda recordatio sicuti posteros
 mirificè afficit: ita non potest eosdem ad gratiarum
 actionem non inuitare, quando principalis fortuna
 privatas vires supergressa recompensationem omnem
 excludit. Itaq; cum hunc commentarium de *VVeich-*
bildis Saxonice, vocabulo vernaculo iuris Saxonici
 enarratoribus noto quidem, à paucis tamen rectè in-
 tellecto, non animo resuscitandi sopitas lites, neq; con-
 tentioso hoc seculo oleum igni superfundendi, cuius
 causas procul habeo, sed ut philohystor solo veritatis
 amore ex iure Saxonico & veris historiis subsecivis
 horis eruissim, in eoq; antiquitates Saxonice, partim

* 3

scri-

EPISTOLA

scriptorum incuria oblitteratas, partim etiam hodie-
 nis moribus, ut fieri solet, obsoletas in apricum dedu-
 xissem, reiectis & expunctis fabulis, quæ de Carolo
 Magno Casare & Rulando putatiuo eius nepote, ne-
 scio quo malo, in agrum historicum penetrarunt; ne-
 fas esse existimaui, eum qualemcunq; laborem (qui ta-
 men magno mihi constat) alius, quam Cels. T. illustri
 nomini & honori consecrare: velea quoque publica
 de causa, quod (Cels. T. regij sanguinis & Saxonica no-
 bilitatis auita & gloriam ex Magni VVitichindi Sa-
 xonum Regis & Caroli M. amuli, postea etiam subditi
 Principis prosapia, ad hæc usq; tempora continua &
 nusquam interrupta successione (quod paucis princi-
 pibus, & non nisi ex eodem stemmate oriundis, diui-
 nitus datum est) cum insignibus pulli VVitichindi
 lingua & principatu Saxonie conseruat. Vt Saxo-
 nicarum antiquitatum patrocinium nulli principum
 Germania magis, quam Celsit. T. deberi videatur.
 Quod Diui Parentis vestri, Herois incomparabilis,
 Dn. Henrici Julij lucubrationes historicae, quas huic
 fini acri iudicio, indefesso labore, & immortalis laude
 ex antiquis litterarum ac diplomatum monumentis
 nobis prodidit, luculenter confirmant, magno argu-
 mento, posse etiamnum in vno Principe, ut olim in
 Julio

DEDICATORIA.

*Julio Cesare, & armata, & togata militia laudem
 cumulari. Quo magis confido, hoc meum ad ean-
 dem antiquitatum Saxonicarum inuestigationem,
 conspirans studium Cels. T. non ingratum futurum,
 presertim cum Reineri Reineccij, Polyhistoris & An-
 tecessoris olim in Academia Julia breuem quidem, sed
 eruditam commentationem de Saxonum originibus,
 (quam & illustrare & alicubi supplere volui) Celsit.
 T. cura & voluptati fuisse, Clarissimi viri Henrici
 Meibomij Historici & Professoris amici proemio
 admonitus sim. Quod si alicubi nodum non solui,
 aut etiam à regia via aberrasse videbor (ut quidem
 in re difficili & ab hominum memoria remota facile
 fieri potuit) illa ut contra votum ingratiis obrepse-
 runt: ita apud Celsit. T. eiusq; Consiliarios eminentif-
 simos, & emunctæ naris viros, æquos & clementes in-
 terpretes potius, quam rigidos censores habitura esse
 spero. Accipiat ergo Celsit. T. illustrissime Princeps,
 exiguum hoc opusculum tamquam deuota erga Illu-
 stem domum Brunsvicensem & Lünenburgensem
 mentis & obseruantia testimonium, illudq; contra in-
 uidorum & maleuolorum morsus, qui fortasse etiam
 viso & inspecto titulo se agglomerabunt, in tutelam
 recipiat, meq; eadem principali gratia & clementia,
 qua*

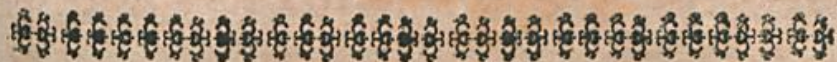
EPIST. DEDICAT.

*qua omnes eruditos & litteratos viros complectatur;
habitura eiusdem laudis & virtutum me cultorem
& admiratorem obsequiosum: Cels. T. cum vniuerso
Ducalis aula comitatu & ministerio Dei Opt. Max.
patrocinio & tuitioni animitus recommendans. Da-
bam Oldenburgi Calendis Julij Anno Christi 1625.*

Cels. T.

deuotissimus

JOANNES GRYPHIANDER D.

STATUA ROLANDI.

*Exre VVeichbildus, Ruland à robore dictus,
Vrbica Saxonice præfero iura locis,
Immemor annorum, aut quicumq; sit auctor, honori
Cæsaris erectus, Cæsaris arma gero.*

**

SE-

SERIES CAPITVM HVIVS
Commentarij.

- CAP. I. De falsa Colofforum Rulandinorum antiquitate.
2. De nomine Rulandi.
  3. De falsis Rulandi natalibus.
  4. De vnica Caroli M. forore.
  5. De Berthæ Rulandi matris falsa profapia.
  6. De illegitima Rulandi progenie.
  7. De fabulosa Rulandi statura.
  8. De falsa dignitate Rulandi.
  9. De gestis Rulandi fabulosis.
  10. De bello Hispanico Caroli Magni.
  11. De multiplici obitu Rulandi.
  12. De variis Rulandi monumentis & reliquiis.
  13. De Ioannis Turpini inepto & suppositio libello.
  14. De tempore, quo Turpini abortiuus foetus abiectus.
  15. De ratione & instituto Turpini.
  16. De descriptoribus quos Romanzos dicunt.
  17. De argumento ab auctoritate negatiuo.
  18. De collocaione Colofforum Rulandinorum.
  19. De argumento ab etymologia.

20. Ar-

INDEX CAPITVM.

20. Argumenta contra antiquitatem Carolinam
statuarum Rulandi.
21. De praua Colofforum collocatorum interpre-
tatione.
22. De libertate Saxonix à Carolo M. prætenſe con-
ceſſa.
23. De æquiuatione libertatis.
24. Carolus Magnus, an ſeruitutem in Saxonia ſu-
ſtulit?
25. An Carolus immunitatem tributi Saxonix con-
ceſſerit?
26. De exemptione Saxonix ab Imperio Romano.
27. De prouincia, ſiue Ducatu Saxonix.
28. De concurſu iurisdictionis Eccleſiaſticae & ſe-
cularis.
29. De Episcopatibus Saxonix à Carolo prætenſe
conditis.
30. De decimis Saxonix.
31. De falſa donatione Pontifici Romano facta.
32. De origine fabulæ ex legenda S. Viti.
33. De ſuppoſitio diplomate Carolino.
34. De Carolinis urbium Saxonicarum priuilegiis.
35. De paucitate priuilegiorum Carolinorum.
36. De inſtitutis Carolo M. falſo adſcriptis.
37. An Carolus M. Speculi Saxonici ſit auctor?
38. De antiquitate linguæ Saxonice.
39. Quo idioma Speculum Saxonicum ſit con-
ſcriptum?

**

2

40. De

INDEX CAPITVM.

40. De varietate Legum veterum.
41. De distinctione Legum à Carolo M. facta.
42. De iure veteri Saxonico non scripto.
43. De pacificatione Caroli M. & Saxonum.
44. De dignitate & excellentia iuris Saxonici.
45. De seruitute iuris Saxonici.
46. De nobilitate Saxonica.
47. De differentia iuris Saxonici, ciuilibus & Pontificij.
48. De tempore Speculi Saxonici collecti.
49. De iure feudali Saxonico.
50. De collectione iuris feudalis.
51. De auctore iuris municipalis.
52. De Burchardo à Mangelfeld Cancellario.
53. De glossatore Speculi Saxonici.
54. De institutione occulti iudicij in Westphalia.
55. De Comitatu Westphaliæ.
56. De Sicamborum origine moribusq;
57. De abusu veterum iudiciorum.
58. De processu criminali veterum Saxonum.
59. De notatione & critica vocis vernicæ.
60. De priuilegiis contra iudicia libera.
61. De differentia iudicum.
62. De distinctione Comitum.
63. De aduocatis Ecclesiasticorum.
64. De Vicario Comitum ac Scabinis.
65. De loco iudicij.
66. De signo iudicij.

67. De

INDEX CAPITVM.

67. De insignibus iudicij.
68. De banno & iurisdictione.
69. De prima statuarum vrbicarum collocatione in Saxonia.
70. De statura, barba & habitu Saxonum.
71. De notatione Weichbildi.
72. De notatione Rulandi.
73. Quando nomina Weichbildi ac Rulandi coeperint.
74. Statua Rulandi ius fori denotat.
75. Statua Rulandi banni regij index.
76. Statua Rulandi pacis publicæ signum.
77. Statua Rulandi iuris municipalis index.
78. Refutatio aliorum iurium Rulandinorum.
79. Quare non omnes ciuitates Saxonicae Rulandos habeant?
80. De iuris Weichbildici & Lubecani differentia.

Tantum est.

** 3 IN

IN TRACTATVM

De

WEICHBILDIS SAXONICIS

DN. JOANNIS GRYPHIANDRI

Jcti, affinis sui honorandi.

S Pars licet totum volitet tua fama per orbem,
Affinis, primum quam tibi fena dedit:
*N*on tamen est animus soli huic insistere palma,
Contentus, semper tendit ad ulterius.
*I*nsula postquam igitur viuo est expressa colore,
Laus tibi nunc alio nascitur ecce libro,
*Q*uem pars Saxonici iuris sub nomine Weichbild
Producit, magni credo laboris opus.
*P*erge ita consilium factis ornare decoris,
Atq; forum atq; scholas factua scripta adeant.
*S*ic noua quotidie per libros gloria crescet,
Et labor iste scholis proderit, atq; foro.

faciebat

ANTONIUS GYNTHERVVS Newhaufel
J. U. D.

IN

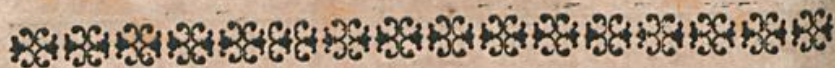
IN EVNDEM.

Vnde suos habeat Rolandos Saxo, quis auctor
Iusserit hæc lato ponere signa foro:
Quid possessa velint, quæ secum cōmoda portent:
An libertatis sint monumenta datæ,
Ambigitur merito, nec enim sententia vulgi,
Sit licet à multis prodita, digna fide est.
Tu, cui nostra patet multum perplexa vetustas,
Docte vir, & Clarij fontis alumne facer,
Hanc tibi sume operam, & rem totā ediffere nobis,
Nil veritus Momi lingua quid ægra crepet.
Cum tua fidenter sectetur opinio verum,
Cum procul hinc odium, cum procul omnis a-
mor.
Doctorum inuenies suffragia prompta virorum,
Hæc ego, si valeam, scribere lege velim.

HENRICVS MEIBOMIVS, *Academiae
Juliae Professor & Senior f.*

PRÆ

PRÆFATIO
AD BENEVOLVM LE-
CTOREM.

S Y M M A R I A.

- 1 Problema, quare homines antiquitatem affectent?
- 2 Mors natura contraria.
- 3 Mors senum propinquior.
- 4 Senex morti vicinus.
- 5 Pater ante filium mori præsumitur.
- 6 Fictiones hominum reprobata.
- 7 Ætatem mentiri quotidianum.
- 8 Etiam populi in hac parte peccant.
- 9 Nemo nativitatem suam scire potest.
- 10 Antiquitatum iactantia odiosa.
- 11 Obiectum erroris multiplex.
- 12 Mundi erronea antiquitas.
- 13 Septuaginta interpretum error.
- 14 Chronologia yniuersalis corrupta.
- 15 Error mille annorum crassissimus.
- 16 Vaticinium Elie Rabini.
- 17 Gentium origines post diluuium orta.
- 18 Ægyptiorum ridicula vanitas.
- 19 Arcadum impudentia.
- 20 Germani Aborigines.
- 21 Ethnicorum excusatio.
- 22 Ioannis Goropij & Sussridi Petri ineptia.
- 23 Martinus Hamconius Poeta.
- 24 Saxonum fabulosa origo.
- 25 Fabricius & Reineccius scriptores Saxonum.
- 26 Fabula iuris Saxonici.
- 27 Francorum fabulosa origo.
- 28 Fabularum origo plerumq; ignota.
- 29 Libri falsi & suppositiij.
- 30 Berosus Ioannis Annij spurius.

PRÆFATIO.

- 31 Furta litteraria.
- 32 Genealogia principum.
- 33 Maximiliani Caesaris sarcasmus.
- 34 Ambitio principum quorundam.
- 35 Adamus communis parens omnium.
- 36 Infinitorum nulla scientia.
- 37 Christi prerogatiua.
- 38 Romanorum arrogantia.
- 39 Ethnicorum Deorum atas.
- 40 Urbium fictæ antiquitates.
- 41 Iulius Cæsar, an sit urbium quarundam conditor?
- 42 Carolus idiola Saxonica destruxit.
- 43 Bardewici & Treuiris falsa antiquitates.
- 44 Urbis Stadenfis origo.
- 45 Germania olim urbium expers.
- 46 Ecclesiasticorum iactantia.
- 47 Legum fabulosa initia.
- 48 Leges 12. tabularum.
- 49 Legumlatores antiqui.
- 50 Caroli Magni Leges & instituta.
- 51 Rulandorum iuuentus.
- 52 Ius municipale ex veteri testamento arcessitur.
- 53 Nullum absurdum defensore caret.
- 54 Etiam Respublica moriuntur.
- 55 Interitus mundi.
- 56 Senes plerumq. vita cupidi.
- 57 Mortis fuga & metus.
- 58 Ambitio falsa antiquitatis mater.
- 59 Prerogatiua temporis ex vero æstimanda.
- 60 Exceptio Ictorum tua non interest.
- 61 Iustiniiani prohibitio.
- 62 Critica ars necessaria.
- 63 Integritas lectionis finis critica.
- 64 Liber alium artium exercitium cuius permissum.
- 65 Erranti viam monstrare officium est.
- 66 Veritatem manifestari publice interest.
- 67 Legum antiquarj reprehendendi.
- 68 Non historici, aut studiosi antiquitatum.
- 69 Antiquitas veneranda est.

***

70 Sed

PRÆFATIO.

- 70 Sed simul exploranda.
- 71 Errare humanum est.
- 72 Communis error quandoque ius facit.
- 73 Errorem pudor insequitur.
- 74 Perseuerantia erroris intoleranda.
- 75 Rulandus erroris signum.
- 76 Fabulas examinare, an sit ex usu?
- 77 Quare in veritatem statuarum inquirendum?
- 78 Interpretatio certa non conuellenda.
- 79 Status ciuitatum, an in Rulandis recumbat?
- 80 Simulacra rerum quantum probent?
- 81 Hodie alius status urbium, quam fuit olim.
- 82 Omnium rerum vicissitudo.
- 83 Monetæ variatio.
- 84 Argumentatio à presenti ad præteritum.
- 85 Iurisconsultis tempus antiquum est centum annorum.
- 86 Ætas non præsumitur.
- 87 Mutatio status bifariam contingit.
- 88 Mutatio clandestina raro obseruatur.
- 89 Ætatis mutatio occulta.
- 90 Nemo tenetur diuinare.
- 91 Nisi in rebus obscuris.
- 92 Temporis & loci discrimen habendum.
- 93 Scriptorum testimonia ad sua quæque tempora referenda.
- 94 Cui ex pluribus magis credendum?
- 95 Defectus antiquorum quatenus supplendus?
- 96 Auctoris institutum.
- 97 Error scriptorum fame vulgi adscribendus.
- 98 Vulgi errata ciuitati non imputanda.
- 99 Senatus ciuitatem representat.
- 100 Certa nouitas incertæ antiquitati præferenda.
- 101 Reipublica fatalis periodus.
- 102 Utilitati cuiusque Reipubl. quatenus studendum?
- 103 An etiam per mendacia?
- 104 Continentia cause excursions saluat.
- 105 Christophori Pflugij laus.
- 106 Veritas quandoque in obscuro latet.
- 107 Veritatis inquisitio amicitia nihil detrahit.
- 108 Calumniari virum bonum dedecet.

PRÆFATIO.

N historiarum lectione, Lector amice, cum attentione versan-
 ti, non potest non mirum videri, si obseruet, in aetatibus homi-
 num † antiquitatem magis, quam veritatem affectari: cum ta-
 men illa ipsa antiquitas ad finem & interitum nos deducat, qui
 natura, in sui † conseruatione vnice laboranti, maxime aduer-
 satur. Quanto enim longius vitam ac aetatem protrahit homo: tanto † cer-
 tior at propinquior mors ipsi imminet, arg. l. 1. §. 2. ff. de condit. & demon. l. 68. §.
 fin. ff. de leg. 1. quia sicuti adolefcentiam senectus: ita mors senectutem sequi-
 tur, vt pote publicus finis generis humani. Senec. epist. 24. & 70. l. 69. §. fin. ff. de
 leg. 3. In eoq; fundatur naturalis iuris praesumptio, qua iuuenes diutius viue-
 re, & senes citius mori existimantur, arg. l. hereditarium, 68. ff. ad L. Falcid. & ibi
 Dd. l. 15. de fideicom. libert. Nimirum, quia senex iam decurso vitae spacio mor-
 ti † vicinus est. c. illud, 13. quest. 2. Alciat. de praesumpt. reg. 1. praes. 43. Menoch. lib. 6. 4
 de praesumpt. 46. nu. 31. Vt propterea apud Romanos prouerbio dictum sit: sex-
 agenarios de ponte deiciendos. Rittershus. in partit. feud. p. 2. cap. 1. nu. 31. Sed &
 pater regulariter † ante filium diem suum obisse praesumitur, l. qui duos, 9. §. 1. 5
 ff. de reb. dub. Menoch. d. lib. 6. praes. 50. vsque adeo, vt si contrarium contingat,
 turbato ordine mortalitatis id fieri dicatur, l. 15. ff. de inoffic. testam. Et tamen fi-
 ctiones † hominum, quibus id quod reuera non est, esse fingitur, licet in iu- 6
 re reprobatae, Menoch. i. praesumpt. 8. n. 18. diuersam viam ab hisce praesumptio-
 nibus insistere videmus. Nam & pupilli ante tempus sui iuris esse volunt, &
 minores fallaci maioris † aetatis mendacio alios decipiunt. l. 43. ff. de minor. l. 1. 7
 & 2. c. si min. se maio. & filij se patresfam. fingunt, l. 3. c. ad SC. Maced. l. 52. §. 15. de
 furt. Dd. in l. 19. ff. de reg. iur. Mendici quoque validi & robusti praetextu fallae
 senectutis publicum incertae mendicitatis quaestum exercent. l. vn. c. de men-
 dic. valid. Denique vbicumque ex annis emolumentum aliquod speratur, ho-
 mines haut difficulter annos aliquot sibi adiiciunt. l. 13. ff. de probat. Menoch.
 li. 2. de praesumpt. 51. Neque tantum singuli homines hac in professione peccant,
 sed † integri quoque populi, vrbes & vniuersitates, & vt verbo dicam, totus 8
 orbis aetatem suam non bona fide pronuncians. Et hi quidem, licet ignorantia
 suae citius veniam mereantur, quia nemo suam ipsius aetatem † memoria 9
 assequi potest, perinde, vt nec natiuitatem. l. 83. ff. de condit. & demon. Menoch.
 2. arbit. iud. quest. cas. 88. nu. 8. & seq. nisi aliunde rerum ante suam aetatem gesta-
 rum noticiam consequatur. Menoch. d. praes. 51. tamen in eo genere grauius
 peccant illi, qui hunc falsum antiquitatis † praetextum, vel comminiscuntur, 10
 vel ab aliis inuentum, forte etiam ab incerta fama subministratum propu-
 gnant, fucatisq; pigmentis adornant, vt veri speciem praese ferre videatur. In-
 de latissima errorum seges, quae omnes fere historicorum hortos, instar infe-
 licis lolij ita peruast, vt euelli non possit, sine conuulsione. Potissimum au-
 tem

PRÆFATIO.

11 tem hic error, ex falsa antiquitatis † affectatione ortus occupatur circa ori-
 gines rerum, legum, institutorum, gentium, familiarum, urbium, Rerumpu-
 blicarum, Ecclesiarum, imo circa totius mundi ætatem. Nam & in hac ita
 12 versantur † Chronologi, vt quo iuniores sunt, ea perspicaciori calculo ante-
 cessorum errore deprehenso, pauciores quoque annos rerum vniuersitati
 13 tribuant. Initium erroris fecerunt septuaginta † Interpretes numeros bibli-
 cos non recte accipientes, vt propterea eos aperte lapsos profiteatur Hie-
 ron. licet Augustinus *lib. 15. de ciuit. Dei cap. 23. & lib. 18. cap. 42.* pro verbo Dei
 amplectendum censeat, etiam si quid illi mutauerint. Hinc natus ille Ecce-
 14 siasticorum falsus computus, † ab orbe condito vsque ad Christi natiuitatem
 quinque annorum millia numerantium, cum id interuallum intra quartum
 millenarium concludi debeat, vt veriores Chronologi Scaliger, Caluſius,
 Bucholzerus, Dresserus, Reusnerus, Mercator, &c. ostenderunt. Dum ergo
 15 vltra mille annos † præterito mundi æuo errore inexcusabili tribuunt illi:
 16 tantum futuræ durationi detrahunt. Et iam dudum periisset fides † vaticinij
 Eliæ cuiusdam, siue vates, siue Rabinus fuit, qui totius mundi periodum se-
 nis annorum millibus definiuit, de quo Mornæ. *de verit. relig. Christ. cap. 29.*
 Petr. Gregor. Tholosan. *lib. 4. comment. art. mirab. 17.* Bodin. & Reinecc. *in meth.*
 17 *Christ. Philip. Melanch. lib. 1. Chron.* Cuius complementum adhuc ab euentu
 quo tempore primum cæperint, compertum sit ex sacris Bibliis, *Genes. 10.* ta-
 men nonnullæ vsque adeo falsa antiquitate sibi blanditæ sunt, vt etiam ante
 mundi structuram se in mundo fuisse impudenter iactitauerint. Quo in ge-
 nere, vt omnes fere Ethnici delirarunt: ita admodum ridiculi fuerunt Egy-
 18 ptij, † gloriantes se tredecim millia annorum in suis antiquitatibus conti-
 nere. Pompon. Mela *in descript. Egypt.* Sed quos in manifesto mendacio de-
 19 prehendit Herodot. *lib. 2. histor.* apud ipsos peregrinatus. Qua de falsa ia-
 ctantia alibi plus satis dictum. Arcades autem, † vt ampliorem adhuc vetu-
 statem sibi assererent, omnem fabularum modum supergressi se astris Luna-
 que priores finxerunt, verbis Statij *lib. 4. Thebaid.* Fuerunt alij, qui se Aborigi-
 20 nes † dixerunt, sibi ipsis & patriæ suæ propriæ originis laudem ascriben-
 tes *vide tract. de insul. c. 31. in pr.* Quo in numero ipsos quoq; Germanos veteres
 21 ex eorum ore censet Tacit. *de morib. German.* Quod quidem in Ethnicis † mi-
 randum non est, eo quos verbi diuini luce destitutos, quasi in densis tenebris
 palpare oportuit. At veritate per Christum in mundum reproducta, indignan-
 dum est, nec inter Christianos eiusmodi figmenta cessare. Quales sunt Suffri-
 22 di Petri scriptoris Frisij ineptiæ, qui vt † Goropio Becano originem Cym-
 brorum ex ipsa Paradiso repetenti, (*infra cap. 38.*) nihil concederet, Frisios ex
 nescio qua regione Indiæ, cui Benedictæ Fresiæ nomen, arcessere, illisq; Du-
 ces

PRÆFATIO.

ces ex Alexandri M. exercitu præficere pulcrum duxit. A quo cum errorem suum suxerit Martinus Hamconius nuper † renocatus ab orco, cum illo, vt 23 poeta mitius agendum erit, *inf. cap. 14. in fin. & cap. 35 num. 17.* Iam quod Saxonum originem attinet, in illa exponenda & ab initiis fabulosis † reperenda 24 ita versantur veteres, vt iunioribus sese publice deridendos præbeant. Quod Albert. Cranzius in *præfat. Saxon. fatetur*, vbi ita ait: Gentis Saxonum primordia & originem, & (quas putant) antiquitates apud nostros relegentem, pudor occupat & confusio faciei, ita puerilibus fabulis & anilibus deliramentis omnia scætant, vt nihil in his sibi constet, &c. Quam scholam cum latissimè 25 examinari Fabric. † *de origin. Saxon.* eumque breuissime, sed neruose suo more imitatus Reineccius, veram sententiam nobis enuclearit, in illa acquiescendum erit. Ex illa opinionum sentina in ius Saxonicum *art. 4. lib. 3 Land. rcht.* transit † fabula originis Saxonice ex reliquiis exercitus Alexandri M. 26 hausta proculdubio ex Witichind. *lib. 1. Annal.* qui eam soli famæ acceptam refert, credulis posteris eam pro veritate recipientibus largiter imponens. Eam quidem bene refutat Cranz. *lib. 2. Saxon. 21.* sed tamen in *præfat. Saxon.* à Saxonie Grammatico natione Selandico scriptore Danicæ historię, qui vltra mille annos ante natum Christum Saxonum nomen repetit, decipitur. Neq; 27 dissimilis, imo insulsior est illa † Francorum origo ex Troianis, qui ad paludes Mæotidas in Sicambria confederint, quam itidem reicit Cranz. *lib. 1. Saxon. 16.* sed latius examinat Ioan. Isaacius Pontan. in *lib. de orig. Francorum.* Hæc & similia figmenta, † siue à fama & incerto rumore vulgi, ex antiquissima 28 profapia sese commendantis profecta: siue ab ipsis scriptoribus suspensa hæc hederæ vestibula operum suorum exornare cupientibus inuenta: sicuti auctoribus suis multum fidei derogarunt: ita aliis post se errandi causam præbuerunt. Qui siui sæpe etiam spurij † & adulterini libri sub falso veterum 29 titulo conciliandæ fidei ergo suppilati sunt, quorum auctoritate decepti nouij, reuera eorum auctorum eos esse crediderunt, quorum nomina præferunt. Ita ipse Cranzius in *præfat. Saxon.* auctoritati Berosi Babylonici, † in hæc 30 ret, quippe quem etiam Josephus Judæorum historicus citat, *lib. 1. antiq. Judaic. & aduers. Appionem.* cum tamen hunc falsum esse scætum à Joanne Annio Viterbienti Italo suppositum ostenderit Josephus Scaliger, & alij viri docti subodorati sint. Plura sunt eius generis scœlera & furta † litteraria in mediò, de 31 quibus consule discurs. philolog. Frider. Tileman. Gentium originibus etiam illustrium familiarum accensendæ sunt genealogiæ, † quippe, quæ ple- 32 rumq; eodem fine ducuntur. Vt hic quoq; eiusdem Cranzij pronunciatum locum habeat, quando inquit: In originibus Gentium ad Arcam vsque No- hæ ascendere, vt quibusdam videri ridiculum sit, sic aliis potest esse religio- sum. Quo in genere suspicienda est modestia Maximiliani Primi Cæsaris, 33

P R Æ F A T I O.

33 qui † Scabium historicum genealogiam Archiducum Austriae ad Noham
 vsq; deductam sibi offerentem false irrisit, teste Cuspinia. Et recte in nostras
 - res historicas, qui principum suorum genealogias ad Troiana tempora refe-
 runt, iocatur Reinecc. *in orat. de dignit. hist.* Exempla sunt apud Petrum de Andlo
 34 *lib. 1. de Roma. Imper. 15.* Quod si in † inuestigando stemmate cuiusq; ad ar-
 cam Nohæ vsq; accessus pater: tum sane nihil obest, quo minus eadem o-
 35 pera ad primum generis humani auctorem Adamum † ascendere liceat. Qui
 quidem communis est omnium hominum stirpes: sed quo ordine ac tempo-
 36 re omnis eius posteritas per vniuersum orbem propagata sit, post illam gen-
 tium dispersionem *Genes. 10.* sicuti in litteras relatum non est: ita nec possi-
 37 bile, nec vtile fuit referri, cum † infinitorum nulla sit scientia. Solus Chri-
 stus hac prerogatiua præ omnibus Regibus mundi uti voluit, ut regij sui ge-
 neris continuam successionem à primo generis humani principio Adamo
 ad Christi aduentum in sacris litteris continuata postea annotati desit. Cu-
 ius gloriæ inter innumerabiles mundi parem non habet. Ethnicorum vanæ
 38 sunt, & ex adulatione profectæ voces, quas tamen † Romanorum primates
 libenter audiebant, uti eos Satyricus vellicat:

Stemmate quod Ihuscoramum millesime ducis.

39 Quo etiam referri debent Ethnicorum † Deorum, qui reuera homines fue-
 runt, fabulosæ antiquitates, quas Noachi ætatem non egredi certum est: I-
 mo ne attingere quidem, sed Moyse & Prophetis Hebræorum recentiores
 esse demonstravit Tatianus cuius librum probat, licet cætera eius scripta hæ-
 retica improbet Euseb. *lib. 4. histor. Ecclesiast. 27.* Idem morbus etiam Respu-
 40 blicas & vrbes † infecit, ut ipsæ quoque caniciem ante tempora ostendant.
 Qua de re hic subiiciam Cranzij iudicium, qui *lib. 1. Saxon. 25.* sic inquit: Li-
 41 bet hoc loco exagitare inscitiam eorum, qui Iulium † Cæsarem in Germa-
 nia septem oportunis locis arces de nomine septem planetarum fundasse
 scribunt, quam velut sacram historiam stulti adorant, &c. Hæ sunt vrbes, in
 quibus idola Mercurij, Lunæ, Veneris & aliorum Deorum (Martis purgi,
 Lunæburgi, Magdeburgi) viguisse volunt, quæ Carolus Magnus destru-
 xisse dicitur, *Cranz. lib. 2. Saxon. 9.* qui in eosdem scopulos imprudens impin-
 gere videtur. Erpold. Lindenb. *in Chron. Caroli M. fol. 81. & seq.* Sane verum est,
 42 destruxisse Carolum † idola Saxonum, *infr. c. 20. nu. 3.* quorum celebrior fuit
 Irmenfula Saxonica, quam proprio libello exposuit Henricus Meibom. sed
 non ideo sedes eorum in vrbebus fuit, quarum ne vnâ quidem Caroli M. æ-
 43 tas in Saxonia vidit. *mf. cap. 34. n. 3.* Et tamen Bardeuici † antiquitas ultra Ro-
 manæ vrbeis auspicia, sicuti Treueris ad Abrahamum vsque fabulose proten-
 ditur, iuxta versiculos quos retulit Lucas Lossius:

Abram

PRÆFATIO.

*Abram dum natus, mox Treueris incipit ortus,
Hinc annis Bardvvic mille sex X. quog₃ quing₃ ✓
Post Bardvvic Roma, & c.*

Vt non mirum, si Treuiros circa affectationem Germanicæ originis vltro
ambitiosos vocet Tacit. *de morib. German.* De Stadio † vrbescribitur, quod 44
Saxones ex Alexandri Magni exercitu nauigiis Albim intrantes hic statio-
nem inuenerint, vrbeinque conditam exinde appellarint. Qui aduentus
eum fabulosus sit, vt diximus, sequitur & ædificationem & notationem vr-
bis eiusdem farinae esse. Præsertim cum Conradi II. tempore vrbs non-
dum in rerum natura fuerit, sed ab illo demum Archiepiscopo Hamburgeni-
si licentia concessa sit, condendi illic vrbein. *infra cap. 68.* Et longe recentio-
rem originem retulerit Albert. Abb. Stadenf. *in Chron. fol. 164.* Sic ergo falsæ
erunt Romanorum scriptorum assertiones, qui ante Romanorum aduen-
tum † Germaniam nullis ciuitatibus inhabitatam, sed incultam fuisse te- 45
stantur, vt Tacit. Strabo, Herodian. & alij. Quod vt nemo sanus dixerit, ita ne-
mini sano persuaserit. Ecclesiæ † quoq; quamuis cultrices iustitiæ esse debe- 46
ant: tamen ab hac iactantia immunes non sunt, *infra cap. 29.* Quo pertinent
disputationes de antiquitate cuiusq; Ecclesiæ à Constantino M. vsq; vsurpa-
tæ, ex qua earum prælati & Rectores gloriolam petunt: Deniq; circa leges &
instituta † tanta antiquitas iactatur, vt omnibus fere populis innatum videa- 47
tur, prima legum incunabula ab antiquis fabulis repetere, nequicquam id
prohibente Justiniano *in proem. Inst. §. 2.* In plebe Romaniam olim reprehendit
Horat. *lib. 2. epist. 1.* quod † leges 12. tabul. & Pontificum libros: 48

Dicitur Albano Musas in monte locatas.

Et recensentur Legumlatores † aliquot præci ab Isidor. *lib. 5. etymol. 1.* ex 40
quo est *cap. 1. dist. 7.* Polyd. Virgil. *lib. 2. de rer. inuent. 1.* Tholos. *in prælud. opt. iuris-
consulti lib. 1. cap. 8.* De Germanorum Legislat. vide Heig. 1. *quest. Saxon. 7.* De
Francorum & Legis Salicæ conditoribus *ibid. num. 40* Tholos. *d. lib. 1. cap. 10.*
Pontan. *lib. 2. de orig. Franc. 8.* Couarru. *pract. quest. 1. num. 8.* Borcholt. *de feud. cap. 2.*
num. 23. De Frisiorum Suffrid. Petr. & Martin. Hamcon. Quorum multos,
vel fictos esse oportet, vel certe recentiores. Ne id quod de fabulosa feudo-
rum origine dixi *cap. 49. num. 1.* huc repetam. Addendus his Carolus † M. 50
de cuius legibus & institutis quid sentiendum sit dixi *cap. 37.* De rerum in-
uentoribus scripsit Polydorus Virgilius, sed vt multi illorum ad recentiora
tempora pertineant. Liber his annumerare Weichbildos, siue † Rulan- 51
dos, vt vocant, quorum origo vulgo ad Caroli Magni ætatem refertur, cum
sit vltra quadringentos annos recentior. Quod si illorum dignitas ex an-
tiquitate dependet, mirum, cur non eadem opera etiam ex veteri † Te- 52
stamento deducantur? Nam auctor iuris municipalis originem iuris
Weich-

P R Æ F A T I O .

Weichbildici ex monarchia Babylonica repetit in art. 6. & 7. Ergo ipsi quoq;
Weichbildi verisimiliter eiusdem sunt ætatis. Vt fortasse hæc sit imago ci-
uitatis, cuius fit mentio in *Psal.* 73. v. 20.

Hæc deductio quamuis primo aspectu pateat cuius sit generis: tamen fieri
potest, vt defensorem inueniat, quando, Cicerone teste, nihil tam monstro-
53 se à † quoquam fingi potuit, quod non aliquis philosophorum asseruerit.
Et nullum est vitium sine patrocínio Senec. *epist.* 116. Quid ergo causæ esse
dicemus, cur homines naturæ quadam propensione antiquitatem affectent,
mortem, quæ antiquitatis sequela est, odio habeant? Non enim singuli tan-
54 tum homines moriuntur, sed integræ † quoque Respubl. intereunt, vrbes
desolantur, populi extinguuntur, familiæ desinunt. *l. 21. ff. quib. mod. vsufr. am.*
vide tractat. *de vsufr. cap. 24. num. 106.* Imo totus orbis tandem interiturus erit,
55 elapso termino ac fatali † periodo, quam omnibus constituit Deus. Cur
non ergo iuniorem ætatem potius affectant, vt longiorem viuendi spem ha-
56 beant? Perinde, vt senes hoc † se solatio lustrant, quod vnum adhuc
diem superuiuere possint. Cicer. in *Cato. maio.* Et Senec. *epist.* 12. Nemo tam
senex est, vt non improbe vnum diem speret. Nemo tam imperitus est, vt ne-
57 sciat † sibi quandoq; moriendum, tamen cum prope accesserit, tergiversa-
tur, tremit, plorat. Nonne tibi videtur stultissimus omnium, qui fleuerit,
quod ante mille annos non vixerit? inquit idem Seneca *epist.* 77. Si nos non
ploramus, quod citius nati non fuimus, alioqui citius morituri, cur maiores
nostros eodem loco esse volumus, contrario voto mortem ante diem pro-
uocantes, quam longissime à nobis abesse optamus? Certe causam aliam
58 non facile quis reddiderit, quam quia homines ex innata † ambitione, o-
stentatione & superbia in antiquitatis opinionem feruntur, eoque no-
mine se aliis præponere gestiunt. Quæ quidem prærogatiua temporis,
quamuis ad nobilitatem & dignitatem stabiliendam in vita communi neces-
59 saria sit: tamen ita temperanda † est, vt ne fines veritatis excedat. Alloquin
in risum magis, quam odium desitura. Quod si quæuis prælatio dignitatis
iu iure Canonico reprobatur, eo quod peccatum sapiat. *c. legimus, & seq. dist. 92.*
quanto magis damnanda erit illa, quæ etiam mendacio & falsi crimine cu-
60 mulatur? Dicat fortasse aliquis ex Comico, quid tibi hanc † rem curatio
est? Tantumne tibi abs re tua ocij est, aliena vt cures, eaque, quæ nihil ad
re attinent? Vnde apud Jurisconsultos exceptio, tua non interest fortissima
est, vt etiam post sententiam opponi possit, Cothman. *1. consil. 300. num. 320.*
61 Præsertim cum Justinian. † in *Nov. 21. cap. 2.* antiquiora perscrutari, & ad su-
periora tempora ascendere vetet. Eumque imitatus Soubecius feudorum
originem ex historiis inuestigare superuacuum putet, eo quod Jurisconsul-
to ad causarum decisionem non proficit. Est hoc argumentum tale, vt totam
criti-

PRÆFATIO.

criticam, † necessariam in Republ. litteraria facultatem (si modesta sit & 62
sobria) nobis interuertat, qua tamen, nec ipsæ sacra litteræ carere possunt.
Joh. Faber. *lib. 3. semest. 12.* Quam multos enim auctores corruptos & deprava-
tos haberemus, quam multas res peruerse acciperemus, absq; hac si esset?
Habet enim Critica hunc † finem, vt boni auctores integrius & limatius in 63
lucem prodeant, errore omni excluso. Cui bono etiam censura historica
conducit, de qua Frider. Tileman. *in discurs. philol. fol. 389.* Neque nihil hic sibi
vendicant Grammatici, interpretationem historicam non sine fructu vsur-
pantes. Qua cum sint artes liberales, † quarum exercitium cuius permis- 64
sum est, non potest id vsque adeo in malam partem accipi ab illo, qui veritatis
amore tangitur, vt non potius eo nomine magnam mihi debeat gratiam. Si
enim bonum factum ac † vtilem operam præstat homo, iuxta Senec. 4. *be-* 65
nefic. 29. qui erranti comiter monstrat viam, & quasi lumen de suo lumine ac-
cendat facit, vt habent versus Ennij, relati à Cicerone *lib. 1. offic.* sicuti contra
veteres execrarunt, si quis non recte monstrauerit viam: sane neque mi-
nori laude dignus, neque minori amore complectendus, qui in densissimo
saltu historico errantes, & dumis vepribusq; fabularum imped tos extricat,
aut saltem semitam monstrat, qua ad veritatem, quam proxime accedere pos-
sint. Si hominis interest publice beneficio affici, *l. 7. ff. de seru. export.* si † ve- 66
ritatem manifestari publice interest, *c. qu. unquam, 14. q. 2.* vsq; adeo, vt id fa-
ciens, det gloriam Deo, *lo. su. 7. v. 19.* sicuti contra, qui veritatem occultat, pec-
catum mortale committit, *c. quisquis, 11. quest. 3.* Gail. *l. obseru. 100. nu. 1.* errorem
que cui non resistit approbat, & veritatem, quam non defendit, opprimat, *c. 3.*
dist. 83. quis vel exceptionem Jurisconsultorum, vel sanctionem Justiniani
Historico iure suo vtenti obiiciet? Valeat ista, in schola Jurisconsultorum,
contra † antiquarios illos, quibus nihil placet, nisi, quod antiquum & ob- 67
soletum, crepantes leges iam dudum ignotas cum Euandri matre ab hinc se-
culis obrutas multis, vt cum stomacho loquitur Ammia. *lib. 30. hi-*
stor. siue vt Senec. epist. 114. qui ex alieno seculo verba petunt, duodecim tabu-
las loquuntur, &c. Non valeat, contra Historicos officio suo fungentes:
non † contra Philohistores, & Juliani Jurisconsulti æmulos, qui etiam al- 68
terum pedem in tumulo habentes, tamen addiscere aliquid volunt, *l. 20. ff. de*
fideicom. libert. non contra iuris studiosos, quos nihil antiquitatis ignorare vo-
luit Justin. ipse in *§. 1. Inst. de testam.* Sane æquum est, vt sua antiquitati † reue- 69
rentia habeatur, *l. 3. §. 10. C. de vet. iure enucl.* quem ita inducit gl. *ad proem. Spec.*
Saxon. vt occultatorem alienæ laudis furis socium faciat, *arg. l. hereditarium. 68.*
§. fin. ad l. Falcid. neque vlli nationi laus sua detrahatur. Heig. *1. quest. Saxon. 8. in*

****
pinc.

PRÆFATIO.

- 70 *princ.* Et ratio est in *l. 5. in pr. ff. de iur. immun.* Sed non ideo prohibitum est, † in antiquitatem inquirere, si ætatem mentiatur. *l. minor, 32. ff. de minor. l. 3. C. si minor se maior.* Quod in mendicis validis in necessitatem transit, ita quod in ipsis integritas corporum & robur annorum explorari debeat. *l. yn. C. de mendic. valid. lib. 11. Nouell. 80. cap. 5.* Vnde non abs re Feudistæ circa originem feudorum se torquent, quia, qui illam non ignorat, iuxta Jasonem, super
- 71 *caduco labore.* Errare † quidem hic facile & humanum est. *l. 2. §. 14. C. de vet. iure enucl.* utpote in rebus antiquis & ab hominum memoria remotis, *l. 28. ff. de probat.* vel quæ difficulter sciri possunt, ut in cognoscendis personis, ubi magni errores intercedere solent. *l. 1. ff. de eo, quod pro tuto. l. 5. ff. de*
- 72 *contr. emptio.* vique adeo, ut sæpe † communis error ius faciat. *l. 3. in fin. ff. de supell. leg.* Recti apud nos locum tenet communis error, ubi publicus factus est, ait Senec. *Epist. 123.* sed tamen quis est, quem ignorantia suæ non pœnit
- 73 teat, si lapsus se esse sentiat? qui non † erubescat credulitate sua damnata, si dolo simulatorum deceptus, malas merces, & muciperdam pro p
- 74 ut contra propria † commoda laborare videatur, *l. 4. C. de sponsal.* non errantis amplius, sed stulti & dementis locum occupat, cui in iure non succurritur. *l. 9. §. ultim. ff. de iur. & fact. ignor.* Post reuelationem veritatis, qui in errore perseverat sciens prudens, præsumptione atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur, ait Cyprian. *in c. penult. distinct. 8.* At
- 75 que ita Weichbildos, siue Colossos † Rulandinos canicie graues non esse, verbo Justin. Imper. *in d. Nouell. 80. cap. 5.* sed hæctenus falsæ antiquitatis ostentatione errandi causam credulo vulgo præbuisse, ex hoc commentario, prudens Lector, intelliges. Quod si hic versiculi Catulli forte in mentem veniunt:

*Turpe est difficiles habere nugas,
Et stultus labor est ineptiarum.*

- 76 ab illis nos liberabit titulus, qui hunc laborem † ciuitatibus Saxonis illis mancipat, quibus Rulandi sunt sacri ac in pretio habentur. Illis si præter expectationem inutile videbitur de statu scribere, sane vtilius fuisset eas non ponere, neque vulgo errandi, aliis dubitandi, nobis inquirendi ansam præbere. Quod si vero ipsis operæpretium est, Rulandos † suos
- 77 auto exornare, & in argumentum multarum libertatum in foro sublimes venditare: concedent nobis non grauate in illorum quoque originem causam & qualitatem inquirere. Qui labor tanto augustior censi debet, quanto facultas historica dignitate ac utilitate artem statuariam antecellit.

PRÆFATIO.

cellit. At inquires ulterius, videris statum aciura urbium † illarum in du- 78
bium vocare, hætenus pro certis habita, contra *l. 23. ff. de legib.* quippe, quæ
per Colossos Rulandinos representantur? Ego vero, sicuti statum, & iu-
ra urbis cuiusque, quæ iam habet, non attingo: ita statuas istas non demo-
lior, sed inclinantes ad perpendicularum erigo: non coronam, sed laruam tan-
tum detraho, quam vulgus ipsis per figmenta affricuit. In qua si status † Rei- 79
publ. recumbit, tum sane male cum illa agitur, quippe, quæ in caducum parie-
tem inclinat.

Neque enim Colossi, utpote † simulachra rerum, satis firma argu- 80
menta præbent, ad præsentem statum demonstrandum, sed adducenda e-
runt priuilegia, pacta, aliaque solidiora argumenta, quibus cordatis & pru-
dentibus viris satisfiat. Imo, ut hanc imputationem falsam intelligant,
ego hodie plerisque urbibus Saxonice plus iuris & libertatis tribuo, quam
ipsis statuarum Rulandinarum important.

Nam sane admodum imperitus sit † rerum & historiarum, qui hodie 81
longe alium statum esse urbium Saxonicarum, adeoque ipsius Imperij Roma-
no-Germanici, quam fuit olim, non intelligat. Imo eum subinde mutari, al-
terari, conuerti ipsa rerum † vicissitudo nos credere agit, quæ nihil stabile 82
in mundo relinquit. *l. 2. §. 18. C. de vet. iur. enucl. Nouell. 7. cap. 2.* Id si quis sibi per-
suaderi non patitur, inspiciat saltem monetæ † variationem, & ex vno hoc 83
exemplo cætera diiudicet.

Etsi enim illa omni tempore in maius, hoc est in deterius creuit. *l. 4. ff.*
quod tert. loc. tamen hoc nostro seculo plane polypi mentem obtinet. Vnde
sicuti ille audiendus non est, qui ex veteri statu hodiernas † Republicas æ- 84
stimare, neque quicquam amplius ipsis concedere velit, quam olim habue-
runt: *tract. de insul. cap. 15. num. 70.* ita vice versa non est ferendus, qui ex
præsentia ad præteritum arguens, eum quoque rerum statum fuisse olim con-
tendit, qui nunc est. Huiusmodi enim præsumptionem ne Jurisconsulti
quidem admittunt. Menoch. *lib. 6. præsumpt. 65. & præf. 62. in fin.* Olim hic
etiam ad ætas considero, latius quam Jurisconsulti qui † tempus antiquum cen- 85
tum annis plus minus circumscribunt. Menoch. *2. arbit. iudic. quest. cas. 3. tract. de*
insul. cap. 25. num. 39.

Dicis fortasse mutationem non præsumi secundum JCos. Atqui se-
cundum eosdem etiam † ætas & antiquitas non præsumitur, sed necesse est 86
eam probari ab illo, qui allegat, quæ probatio admodum difficilis est. Me-
noch. *d. lib. 2. cap. 116. nu. 2.*

Hoc sicuti in Colossis Rulandinis impossibile erit, ita facilius muta-
tio status probabitur, saltem per argumenta & coniecturas. Fit enim mu-
tatio

PRÆFATIO.

- 87 ratio status, † vel manifeste & subito, vno quasi momento, vel recte & pe-
 88 detentim, ita vt nisi ex post facto deprehendatur, de qua Arist. 3. polit. Illa sic-
 uti ab historicis annotari potest, vt quæ in oculos omnium incurrit: † ita
 huius mutationis initia & progressus plerumq; in occulto latent, vt sæpe scri-
 ptores etiam sagacissimos fallat. Cuius generis sunt ætas, lingua, habitus,
 consuetudo, mores, qui cottidie alterantur. l. proponatur, 76 ff. de iudic. Alex.
 ab Alex. lib. 3. genial. dier. 1. Senec. epist. 104. Ne tu quidem idem eris, inquit. O-
 89 mnis † dies, omnis hora te mutat, sed in aliis rapina facilius apparet, hic la-
 90 tet, quia non ex aperto fit. Quamuis ergo in iure † ciuili diuinare nemo
 teneatur, l. 31. ad l. Aquil. l. 4. §. 23. de dol. except. Sed interpretatio diuinaria reii-
 ciatur. l. Gallus 29. §. 1. ff. de lib. & post. Ne viz. in sylu. nupt. lib. 1. num. 191. Hondede 1.
 consult. 65. num. 23. & de sola coniectura historiam scribere diuinationi proxi-
 91 mum sit, Cranz. lib. 8. Saxon. 29. tamen † cum huiusmodi mutatio ex pro-
 fesso in literas relata non sit, quasi diuinando ex historiis colligenda est. In re-
 bus obscuris, inquit Cranz. in præfat. Saxon. vbi nullæ ex annalibus præcessere
 adiumenta oportet ex probatissimis auctoribus per coniecturam diuinare
 92 potius, quam certa tradere. Ita tamen, vt temporum & † locorum, quo
 quisque auctorum vixerit scripseritque, sollicitè obseruetur. Non enim ad
 præsentis status probationem præteriti temporis historia ab vltima memo-
 ria, vel contra adduci poterit, sed semper ob oculos habenda est aurea Au-
 gustini regula, approbata in iure Canonico, in c. si peccauerit, 2. quest. 1. distin-
 gue tempora, & concordabit scriptura. Ecce de Caroli Magni æuo quarit-
 93 tur, † eius ergo seculi scriptores, vt pote testes ἀντιοί καὶ συγγραφῶνι consuli-
 antur. Ventum est successiue ad tempora Imperatorum Saxoniorum, Ot-
 tonum, Henricorum, sub quibus insignes mutationes contigere, eorum
 quoque historicos expectamus. Ad Caroli IV. & successorum imperia de-
 scendimus: & maior scriptorum copia suppetet, & probandi onus leuius.
 94 Adeoque semper fide dignior † erit historicus, quo propius ad illud tem-
 pus & locum, de quo quaritur, accedit. Indignamur, si antiquiores de re-
 bus gestis sui seculi annotatione dignis Harpocrates & Tacitos agant, neque
 95 de eo, quod scire nostra intererat, copiose nos instruant. Sed non ideo de-
 fectum hunc † ex nostro cerebro supplere, recentioribus permissum erit.
 Quod si quis faciat, eum historici personam, cuius anima est veritas, exuere,
 96 & fabulatoris induere palam est. Itaq; ad hanc normam † in præsentis opu-
 sculo versatus, id egi, vt originem & ætatem statuarum harum ex veris mo-
 numentis eruerem, & tempora saltem ἐπιτάξει ostenderem. Communem
 autem errorem scriptorum, † ex fama & rumore incerto proculdubio or-
 97 tum, sicuti intactum dimittere non potui: ita cum vulgo adscribere malui.
 Huius

P R Æ F A T I O.

Huius enim proprium est nugas agere, fabulas committisci, ac pro veris historiis venditare, vel si quid veri subest, in maius extollere, & ex musca elephantum facere. Quod sicuti prudentioribus, † multo minus toti ciuitati im- 98
putandum non est, quia non plebem, sed Senatum & nobiliores vr̄bis partes † ciuitatem repræsentare notum est: ita illos in malam partem non 99
accepturos confido, si vulgi iudicium, aut rumorem non magni faciam: cum ipsi Impp. in l. 12. §. 1. C. de pæn. sanxerint: vanas voces populi audien-
das non esse. Neque indigne laturos, si Rulando iuueniliorem ætatem
tribui audiant, quam vulgus hæctenus credidit, cum certam nouitatem in-
certæ † antiquitati præferri expediat. Quod si cuius Reipubl. præfi- 100
nita & fatalis † est periodus, quam politici quingentis annis metiuntur: 101
certe eo diutius victuram & sine conuersione mansuram Rempubl. spes est,
quo iunior est, minusque naturalem circulum absoluit. Labet hic ite-
rum subiicere Alberti Cranz. lib. 3. Saxon. 19. iudicium probum: fauet quis-
que suæ genti, inquit, & illi † studet condecorandæ. Verum historia- 102
rum illa lex est, veritatem offerre nudam sine discrimine partium. Quod
boni auctores sollicitè obseruarunt. Alia si cui mens est, cum Johanne
Bodino, etiam per † mendacia Reipubl. suæ commodis inferuendum: vt 103
eandem cum ipso doctorum virorum sugillationem sustineat oportet. Ne-
que tamen aliud quidquam lucrabitur, quam vt cum iactura nominis scri-
pta sua ludibrio exponat, & fabulosa veris miscendo omnibus fidem dero-
get. Quod vero alias antiquitates Saxonicas commiscere volui, id ad pro-
bandum superioris temporis statum & ritum iudiciorum à nostro nonni-
hil diuersum, argumenti similitudo & instituti ratio postulare videbatur.
Cui etiam † excursiones & digressiones, si quæ sunt, imputabis, gnarus 104
etiam apud Jurisconsultos connexitatem materiæ causas ad aliud forum tra-
here. l. 10. C. de iudic. Neque dubium, quin quædam insint, quæ etiam a-
liis extra Saxoniam, si non vsui, saltem voluptati esse possint. Quamuis, vt
in simili se excusat Cranzius lib. 8. Saxon. 18. Saxonix debitorum sumus ex
professo. Multum autem adiutus sum eruditione & limato iudicio nobi-
lissimi Equitis Domini Christophori † PflugI, illustri Comiti Olden- 105
burgico à consiliis intimis, Compatri ac amici honorandi, qui etiam ad
Rulandinas fabulas detegendas auctores Exoticos, vt est in omnium gen-
tium historiis versatissimus, suppeditauit. Cui eo nomine gratiam habe-
bis. Quod si cui in alia abire constitutum est, fateor in hac materia ad ver-
ritatem alicubi † in profundo puteo, verbo Democrati, demersam eru- 106
dam, palmam vnicuique in medio propositam, cessuram illi, qui quam pro-
xime ad centrum peruenerunt. Et sunt in quibus *επέχειν* & dissentire li-
cebit

PRÆFATIO.

107 cebit, etiam salua † amicitia, iuxta illud Aristot. Amicus Plato, amicus
108 Socrates, sed magis amica veritas. Caterum calumniari † & verba ca-
ptare à viro bono longissime abesse debet, sed qua mente quid dicatur,
animadvertere conuenit, iuxta præscriptum Pauli Jurisconsulti in *l. penult. ff.*
ad exhib. In qua sententia & præfationem finio, & epilogum hu-
ius operis repeto, & te beneuole Lector sal-
uere iubeo.

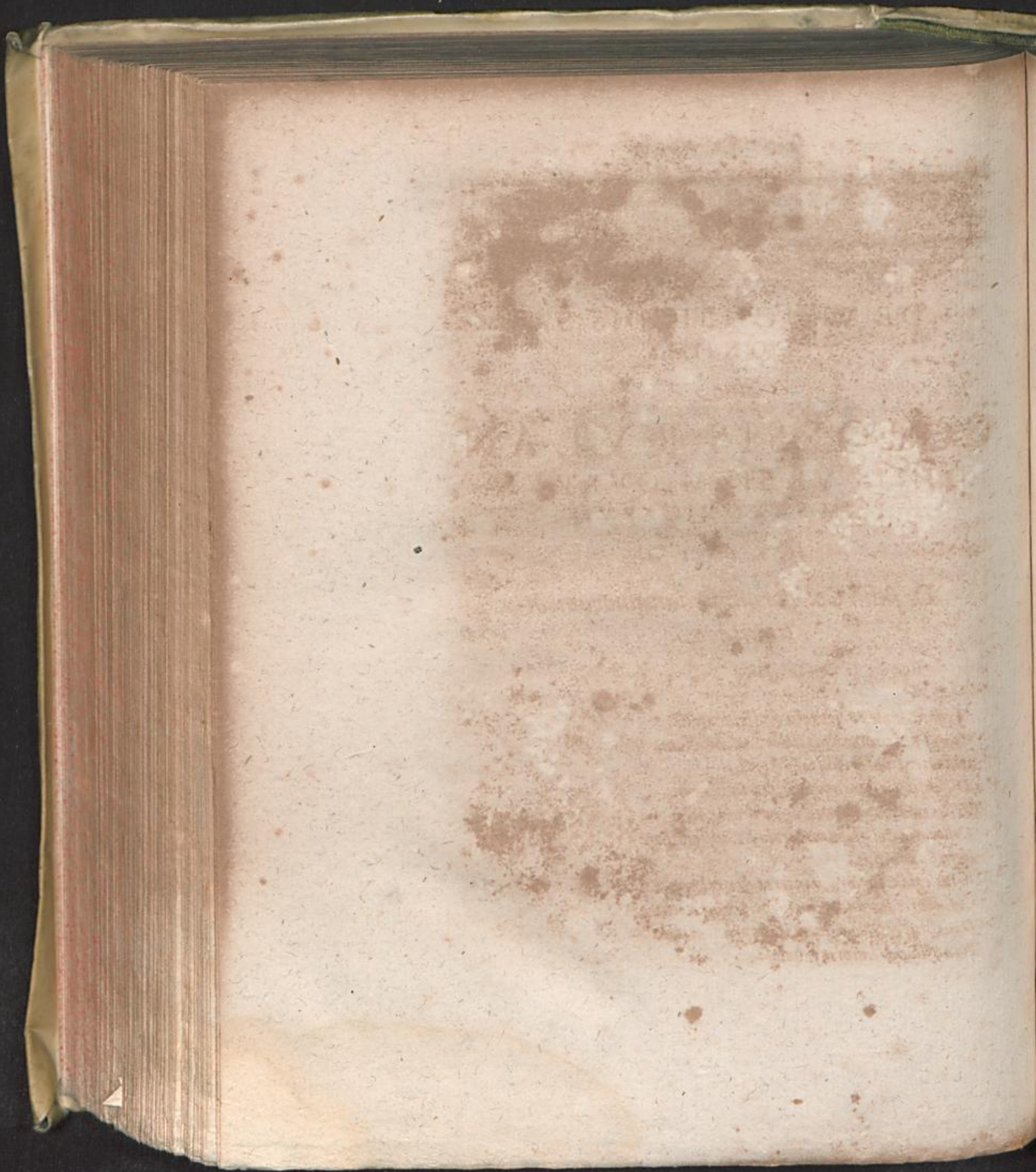

DE WEICH.

micus
ba ca-
icatur,
mult. f.

CH.

DE WEICHBILDIS SAXONICIS,

Sive

COLOSSIS RVLANDINIS VRBIVM QVARVNDAM SAXONICARVM,

CAPVT I.

De falsa Colossorum Rulandinorum antiquitate.

SUMMARI A.

- 1 Saxonia duplex orientalis & occidentalis.
- 2 Colossi Rulandini ciuitatum Saxonicarum.
- 3 Historici à vulgi rumore decepti.
- 4 Dissensus scriptorum falsitatis indicium.
- 5 Testes in circumstantiis discordes suspecti.
- 6 Collocatio Colossorum Carolo M. adscribitur.
- 7 Item Saxonibus.
- 8 Priuilegia Colossorum incerta & innominata.
- 9 Auctores Rulandorum mentionem facientes.
- 10 Dauthius & Brotuffius ceteris prudentiores.
- 11 Tota Rulandi historia fabulosa.

1

12 Cla-

DE WEICHBILDIS SAXONICIS

- 12 Clarorum virorum facta quandoq; fabulis aucta.
13 Falsitas argumentis & coniecturis probatur.

1 **I**N ciuitatibus quibusdam Saxoniae orientalis, † quam veteres Nouam siue Ostphaliam dixerunt, ad differentiam veteris, siue Westphaliae, de qua distinctione vide Cranz. *lib. 2. Saxon. 2.* grandes Colossi, siue statuæ viri armati effigiem representantes, in foro erectæ conspiciuntur, quos vulgus RVLANDOS † indigetat, eosq; Caroli Magni æuo collocatos, nescio cuius libertatis indices esse contendit.
2
3 Decepit ea † falsa vulgi, siue persuasio, siue iactantia etiam Historicos quosdam nostri seculi (veteres enim nihil huius rei agnoscunt,) vt alicubi obiter ac incidenter harum statuarum mentionem facientes, antiquitates & priuilegia earum ad Carolum Magnum Imperatorem Rom. referrent, sed nullo certo fundamento subnixi. Atque ita varie, vt verbo Plinij *lib. 3. natur. hist. 1.* nulli duo concinant. Quæ certissima est fabulositatis
4 † nota teste Iosepho *aduers. Appion.* Nam, quæ constantia falsis variantur & dissident, inquit Seneca. Et Plaut. *in Mercat.* dissident sententiæ. Sequestro vir ait datam: eandem vero venalem dicit filius. Quo argumento duos senes in mendacio deprehendit Daniel *cap. 13. vers. 61.* Vnde testes † ad hoc, vt probent, debent concordare in circumstantiis, quæ hoc versiculo continentur:

Res, persona, locus, gradus, hæc sint consona, tempus.

Prosper Farinac. *de testib. quæst. 65. nu. 1. & seqq.* Itaq; hinc colligere est, scriptores istos sibi contrariantes vulgi incertam famam, non certam aliquam rationem, aut auctoritatem secutos. Alij enim, & maxima quidem pars, a Carolo † Magno in honorem Rulandi sororis suæ filij eas erectas volunt, vt Georg. Fabr. *lib. 7. orig. Saxon.* Reiner. Reinec. *ad annales Poetae Anonymi,* Cyriac. Spangenb. *in Chron. Saxm. cap. 74.* Erpold. Lindenbr. *in Chron. Caroli M. fol. 156. & 269.* Chronic. Bremens. MStum & eius abbreviato Guilhelmus Dilich. *fol. 39. & 58.* Alij ab ipsis Saxonibus, vt Ernest.

nest.

C A P V T I.

nest. Brotuff. *lib. 1. Chron. Martispurg. 21.* Et quamuis in eo fere
 consentiant, libertatum ac priuilegiorum † quorundam indi. 7
 ces esse Rulandos: tamen, quæ vel qualia sint illa, certo expri-
 mere nequeunt. Itaque plerique in genere subsistunt, ac nihil
 † certi determinant: vt Spangenb. † & Reinecc. *dd. loc. Al. 8*
 bert. Cranz. *lib. 10. Saxon. 2.* Matth. Dresser. *in millen. 5. fol. (mibi) 9*
 404. Comment. *in Solinum lib. 1. cap. 3.* Elias Reufner. *in oper. geneal.*
in stemmate Carolino, Petrus Berthius *lib. 3. comment. rerum German.*
in Magdeburgo, Georg. Sabin. *in Chron. Brandenb. Chronicon veteris*
Marchie lit. G. Chron. Bremense, &c. Exceptis Ernesto Bro-
 tuffio † & Ioanne Dauthio ICto *in hypotyp. contra Andr. Kni- 10*
ebium sect. 8. qui magis ad speciem descendunt, vt postea dice-
 mus. Quod si ad primæ originis tempora, incorruptæq; anti-
 quitatis testimonia recurramus, non solum hanc ipsam iactan-
 tiam de priuilegiis Colossorum Rulandinorum vanam, sed to-
 tam etiam historiam de Rulandi † puratiuis natalibus, statu- 11
 ra, dignitate ac rebus gestis, imo de ipsius Caroli Magni preten-
 sis donationibus, priuilegiis, legibus ac institutis, multis fabulis
 inuolutam esse deprehendemus. Adeoq; verum esse pronun-
 ciatum Theodorici à Niem *lib. 2. de schismat. 22.* clarorum † ho- 12
 minum fama non veris contenta laudibus, sæpe etiam fabulis
 viam fecit. Quod indubitatis argumentis, tam ex historicorum
 fide dignorum testimoniis, quam ex naturali ratione & chrono-
 logica certitudine desumptis demonstrabimus, incipiendo à
 primis Rulandi nostri incunabulis, vbi de etymo nominis quæ-
 dam præmiserimus: cum certum sit, falsitatem non † modo 13
 argumentis, sed etiam coniecturis probari posse, iuxta

ICtos, Hyppol. à Marsil. *conf. 27. nu. 8.* Crauet.

conf. 134. nu. 39 lib. 1. Ceph. conf. 287.

num. 5. lib. 2. &c.

A 2

C A P.

CAP. II.

De nomine Rulandi.

S Y M M A R I A.

- 1 Rulandi nomen origine Germanicum.
- 2 Nominum Germanicorum flexiones.
- 3 Rudolphi etymon.
- 4 Ratholdi significatio.
- 5 Rulandi nomen pluribus populis familiare.
- 6 Item κατ' ἐξουσίαν usurpatum.
- 7 Rulandus etiam Orlandus dicitur.
- 8 Catalogus Doctorum Rulandi nomine insignitorum.
- 9 Itolorum Rulandi.
- 10 Alexander III. Papa antea Rolandus dictus.
- 11 Rulandorum Ictorum Germania laus.
- 12 Rulandi vocabulum etiam Turcis notum.

1 **R**olandi nomen Germanicæ ꝛ originis à genuina pronun-
 ciatione, vt pleraque alia, non nihil recessit, cum *ῥολανδ* Rat-
 land, id est consilij terra diceretur. Ad quam primæuam origi-
 nem antiquior scriptio aspirat. Sic enim in præcepto Caroli M.
 euindicatorio de Anno 776. Rotland legitur. Et in antiquis
 chartis traditionum apud Legulei. Hund. *de colleg. Boioario. fol.*
461. Rutlandus de Pubinheim. Item Rutland de Altenfeld,
fol. 464. & pass. Pro quo euphoniæ causa Rolant, siue Ruland in-
 ualuit. Et notum est, fere pro cuiusq; linguæ dialecto flexiones
 2 ꝛ variare. Vt in catalogo nominum priorum Alemanni-
 corum: Ruadlant, Ruodelant, Ruodlant, Rudlant. In nomi-
 bus propriis vero in Alemannia Curiensi: Ruadlint, Ruoad-
 lind, Ruodlint, Ruollind, Rullind. Extat libellus inter antiqui-
 tates Alemannicas Goldasti. Neque desunt exempla in aliis
 eius-

eiusdem generis vocibus. Ita enim Rathulf, id est consilij auxilium in Rodolphum transit. Quod nomen † Rudolphi Cæ. 3. fares primus & secundus nobilitarunt. Ac vsurpauit, vt iam olim Rex quidam in insulæ Scanzix apud Iornandem *de rebus Geticis fol. (mibi) 83.* sed vt illic Rodulphus appelletur, vt & *in c. 35. extr. de rescript.* Propius ad etymon accedit Radulphus Archiepiscopus Remensis, de quo *in complem. Sigebert. Gemblac. ad An. 1114.* Sed corruptius est Saxonicum Rolef & Normannicum Rollo, celebris illius Dani nomen, de quo Ianus Doufa *lib. 6. annal. Holland.* Ita, qui Ratholdus † nominatur *in rubr. c. latorum, 15. causa 33. q. 2. 4.* quasi dicas consilium tenentem, inter Archiepiscopos Argentinenses Guillimanni Ratboldus appellatur, quasi consilio celer. Ita ex Ludher, id est populi domino, Italis Lotharij, Saxonibus Luderi appellatio nata est. Cranz. *lib. 5. Saxon. 25.* Ex Ludhold delicio populi, Leopold, Lippold. Qua de flexione vide libellum de nominibus propriis Germanorum, qui Martino Luthero adscribitur. Quem si quis pluribus illustrandum reassumat, bonum factum putet. Est autem Rulandi appellatio † non Germanis solum, sed aliis quoq; populis, Italis, Gallis, Hispanis, Anglis familiaris, procul dubio à Gothis Longobardis & Saxonibus eo delata. Præsertim apud Italos Rolandi nomen *ῥολάνδω* † quandoque accipitur, vt apud ICTos Mæuij 6 Sempronij, &c. Procul dubio propter frequentiam, vt in casu mercatoris Rolandi apud Castrenf. quem citat Stracha *in tract. de adiecto. p. vlt. num. 30.* Item in problemate arithmetico apud Abbat. Stadenf. *fol. 180.* de tribus coniugum paribus Rhenum trāsuectis, inter quos Rolandus & Rosa. Idem Itali cum per metathesin primam syllabam transponentes † Orlandum pronunciant, ex vno geminum nomen fecerunt. Quomodo Rulandi & Orlandi diuersa nomina in Calendario Romano fulgent, quorum dies in Iulio & Augusto celebrantur. Ita noti sunt Orlandus Lassus Belga Musicus præstantissimus, cuius cantiones in pretio habentur, de quibus Thuan. *lib. 109. histor. in fin.* Cæsar † Orlandus ICTus, cuius meminit Frider. Tileman. *in 8*

discurs. philolog. fol. 60. Rolandus de Valle ICTus Italus, cuius extant consiliorum volumina 4. aliaq; opera erudita. Rolandus siue Rulandinus de Placiola ICTus, quem compatriotam suam scripsisse *ad tit. quis dicat. Dux Comes vel Marchio*, refert Aluaror. *ad princ. lib. 2. feud. 27.* De quo Valent. Forst. *lib. 3. histor. iur. civil. 24.* Rulandinus Rudolphus ICTus scripsit summam totius artis Notariatus. Rolandus Capellanus Bononiensis *in cap. 31. §. forma 2. q. 6.* Rolandus sacerdos Parmensis legatus Henrici I. V. Cæsaris ad Gregorium VII. Papam. De quo Auent. *lib. 5. annal. Boio. Cranz. lib. 5. Saxon. 6.* Poëta quidam in vita Mathildis Comitissæ Cæsaris Baronij *annal. Eccles. insertus:*

*Quidam Rolandus Parmensis clericus aptus
Efficitur quarum gerulus tunc litterularum.*

- 9 Plures eo nomine leguntur inter nuncios † ciuitatum Italiae, *in tit. de pace Constant. in §. hæc sunt nomina, & in §. hi sunt nuncij, in v. sib. feud.* vt Rolandus de charitate, Consul Regij, Rolandus de Baimonte, Rolandus Guarini, &c. Quin ipse Alexander III.
- 10 † Papa, ante adeptam dignitatem Rolandus Cancellarius dictus, patria Senensis. De cuius adhuc Cardinalis legatione v. Otton. Frising. *lib. 3. de reb. gest. Frider. Gunth. lib. 6. v. 260.*

*Qui post in cathedra Rollandus nomine verso
Dicitur Alexander, &c.*

- Item: Rulandus Longobardorum profapia gentilis Ducum Brunsvicens. de quo Reinec. *ad annales Caroli M. fol. 16.* Rolandus Comes de Stotle, cuius meminit Chron. Oldenb. *fol. 64.* Rolandus Satrapa conditor Widenessæ arcis in Frisia apud Martin. Hamcon. *fol. 30.* Martinus Rulandus Medicus, cuius præter alia opera medica extat tractatus de aureo dente, Thuan. *lib. 104. histor.* Et hodie in Germania † clarent ICTi Rutgerus & Ioannes Rulandi, plurimis editis scriptis celebres, Rulandinum Colossum super galea insignium suorum, Cæsareo diplomate nuper confirmatorum fulgentem præferentes. Deniq; etiam apud
- 12 Colchos frequens est Rulandi † nomen in cantilenis. Vnde eo translatus, non coniiicit Busbeq. *in epist. 3.* nisi trans mare migravit vna

uit vna cum Gothfredo Bullionio. Vsq; adeo id nominis totum fore orbem peruagatum, etiam canonisari, & in numerum sanctorum referri meruit. Quod Germanorum dignitati debemus, e quorum lingua id prodiit.

CAP. III.

De falsis Rulandi natalibus.

S V M M A R I A.

- 1° *Rulandus eius nominis primus.*
- 2° *Caroli M. nepos ex sorore creditus.*
- 3° *Magnum crimen aliena familia se inserere.*
- 4° *Publice interest partus non subici.*
- 5° *Auctores posteriores eius criminis rei.*
- 6° *Scriptores veridici de Rulando tacent.*
- 7° *Eginhardi auctoritas & fides.*
- 8° *Eius dignitas & officium.*
- 9° *Eginhardus Rulandi affinis falso creditur.*
- 10° *Auctor anonymus Pythai.*
- 11° *Adelmus Benedictinus inuestigatus.*
- 12° *Christophori Pflugij laus.*
- 13° *Simonus Regino & alij auctores veridici.*

Primum huius nominis vsurpatorem † Rulandum statue-
mus praefectum littoris Britannici, quem sub Carolo Magno
vixisse certum est ex Eginhardo. Eum vulgo eiusdem Caroli
Caesaris & Francorum Regis † nepotem ex sorore Bertha fa-
ciunt, cuius pater fuerit Milo Comes Cenomanensis & Blauij
Dominus, decepti auctoritate Ioannis Turpini, quem Archi-
episcopum Remensem ferunt. Quod si accuratius omnes cir-
cumstantias & momenta temporum consideremus, Rulandum
hunc quicumque etiam fuit, falso illustribus natalibus Carolinis
inseri deprehendemus. Quod Valer. Maxim. lib. 9. cap. ult. im-
puden-

- 3 prudentiæ genus † nullo modo ferendum dicit, recitans exempla aliquot eorum, qui malo euentu id affectarunt. Et iura ciuilia grauitè detestantur *in l. 1. § quod si mulier, l. 3. § mater, ff. de Carbon. edict. vsque adeo, vt id cum infamia coniunctum velint. l. 15.*
- 4 & *§. ff. de his, qui not. infam.* Publice enim interest, † partus non subiici, vt ordinum dignitas familiarumq; salua sit, dicente Vlpiano *l. cto in l. 1. §. 13. ff. de ventr. insp. l. super statum, C. de quæst.* Quamquam culpa eius rei, non in Rulando Caroli Magni præ-
- 5 fecto & milite; sed in scriptoribus † illis residet, qui diu atque aliquot seculis post huius suppositonis se reos fecerunt. Nam
- 6 historici *ὀρθροί* & fidedigni, † qui Caroli M. res gestas in litteras retulerunt, vel saltem Carolino æuo propiores vixerunt, Rulandum nullibi Caroli M. nepotem, vel cognatum nuncupant, nõ omitturi hanc generis nobilitatem & cognationem regiam,
- 7 si Rulando competiisset. Inter quos agmen ducit † Eginhardus, contracte Einardus, Sigebert. *ad Ann. 814.* Einardum vocat, cuius auctoritas in hoc passu merito primas tenet, sicuti eius fidem & integritatem posteriores omnes amplectuntur & magnificiunt. Ita enim Trithem. *de viris illustr. cap. 84.* testatur, quod scripserit vitam Caroli Imper. tanto veracius, quanto adhæsit ei familiaris. Præsertim cum ipse primus, & fortean solus eo tempore Caroli M. historiam litteris mandauerit. De quo ita scribit Albertus Abbas Stadenſis, qui totum ipsum suum fecit, *in Chron. fol. 70.* De Caroli M. natiuitate atq; infantia, vel pueritia dicit actuum eius scriptor ab eodem Principe educatus, quod neque scriptis vmquam aliquid declaratum sit, neq; quisquam suo tempore inuentus, qui horum notitiam se habere dixerit, &c. Neque dubium, quin veritatem assequi potuerit, cum
- 8 Carolo M. à manu fuerit † Eginhardus. Vnde Trithem. Cancellarium vocat, Sleidan. *lib. 3. de quat. monarch. scribam iuratum,*
- 9 vulgo Secretarium. Quod si Eginhardus Caroli M. gener † fuit, vt à nonnullis falso creditur, quomodo credibile est, ipsum Rulandi affinis sui genus & laudes suppressurum, & ne verbulo quidem indicaturum fuisse? Proximæ dignationis habentur, Auctor

etor Anonymus à Pythæo † editus, item annales Francici, à Iu- 10
 sto Reubero ICto editi, & Astronomo cuidam adscripti, qui Lu-
 douico Pio familiaris fuit, Tholof. *lib. 25. de Republ. 1. num. 10. & 13.*
 sed quem † Adelmum Benedictinum esse, docuit me nobilissi- 11
 mus iuxta ac eruditissimus Christophorus Pflugius, † illustri 12
 Comiti Oldenburgico à consiliis, quem post alios laudant & ci-
 tant Rittersh. *in notis ad Gunther. non vnus in locis, & Camerar. lib. 2.*
medit. histor. 95. Is autem *ad Ann. 783.* Theodoricum Comitem
 propinquum Regis, & *ad Ann. 773.* Bernhardum patrum vocat.
 Ut inde constet, scriptores non facile quemquam sua laude, vel
 nota priuare. Addi his possunt Regino Brumiensis, & Aimo-
 nius, † quem commendat Ianus Douza *in Annal. Holland.* & si qui 13
 plures inter scriptores veteres rerum Germanicarum, à Reube-
 ro Frehero, Vrftisio, Pistorio, Goldasto, Canisio, Lindenbrogio
 aliisq; antiquitatum indagatoribus in lucem producti, & repro-
 ducti sunt, in quibus de Rulando parum, aut nihil reperies.

CAP. IV.

De vnica Caroli M. sorore.

S V M M A R I A.

- 1 Argumentum ex Eginhardo desumptum.
- 2 Gista vnica soror Caroli Magni.
- 3 Erpoldi Lindenbrogi consensus.
- 4 Eiusdem contradictio.
- 5 Dictio vnica est restrictiua.
- 6 Vnum duo esse nequit.
- 7 Neg. duo vnum esse possunt.
- 8 Pluralitas sororum Caroli Magni ficta.
- 9 Leo Papa an sit frater Caroli.
- 10 Ada soror eiusdem putatiua.
- 11 Inscriptionibus quanta fides tribuenda.

- 12 Genealogia ficta Carolina.
- 13 Figmentum de Eginhardi clandestino matrimonio.
- 14 Unde natum.
- 15 Nithardus Historicus an sit Carolina prosapia.
- 16 Reineri Reinneccij lapsus.
- 17 Recentiores Historici ex antiquioribus estimandi.

Quod si Rulandus nepos fuit Caroli Magni ex sorore, tunc
 1 aut legitima cognatione † auunculum suum attingit, aut il-
 legitima. Neutrum verum esse ex sequentibus patebit. Et qui-
 dem legitimam cognationem non intercedere duobus argu-
 mentis probatur, quorum primum ex Eginhardo mutuabimur.
 2 Is enim Carolum † vnicam tantum sororem habuisse, eamque
 sanctimoniam, cui nubere non licuit diserte scripsit, hisce ver-
 bis: Erat ei VNICA SOROR GISLA nomine, à puellaribus an-
 nis religiosæ conuersationi nuncupata. Quam magna pietate
 similiter, vt matrem coluit. Quæ etiam paucis ante obitum il-
 lius annis, in eo, in quo conuersata est, monasterio decessit. Hæc
 ille. Vt intelligas virginem & sine prole ipsam obiisse. Quæ
 totidem verbis repetunt Abbates Ursperg. Stadenf. & alij. Eaq[ue]
 3 Germanicè sic reddidit Erpoldus † Lindenbrog. in Chron. Caro-
 li M. fol. 25. ita: Eine einige Schwester hatte Carolus / mit Namen
 Gissla / (Darat nomen Gissel apud Saxones, à coniiciendo deri-
 uatum, vnde Gisselbertus) die von Jugend auff im geistlichen Leben
 auffgezogen war / die hatte er nicht minder / denn seine Mutter / lieb und
 wårth gehalten / &c. Hæc cum ita sint, nemo satis mirabitur eius-
 dem Auëtoris † incogitantiam (sic enim vocare lubet) quando
 4 statim in sequenti periodo seipsum quasi corrigens, Rulandum Ca-
 roli M. sororis Berthæ filium contradictoriè introducit. Si enim
 Gissla vnica Caroli M. soror fuit, quomodo Bertha altera ipsius
 5 soror esse potuit? cum dictio vnica † habeat naturam taxatiuam
 & restrictiuam, excludens omnem pluralitatem, Bald. in l. 1. in 1.
 oppos. & ibi Salicet. C. de bon. poss. cont. tab. Moller. lib. 1. semest. 47. n. 3.
 Et numerus singularis pluralitatem non patiat. Hondedæ.
 vol. 1.

vol. 1. consil. 4. nu. 39. & 2. consil. 29. nu. 30. arg. c. gaudemus, extr. de di-
uor. ibi: non dixit tres, vel plures, sed duo: nec dixit adhærebit v-
 xoribus, sed vxori. Fieri enim per rerum naturam nequit, † vt 6
 quod vnum est, fiat duo, & in diuersas res eat vnitus ingenita
 simplicitate indiuisa, ait Arnob. quem citat Hering. *de fideiuss.*
cap. 6. nu. 76. Sicuti contra impossibile est, vt duo † sint vnum. 7
 De quo extant elegantes iambi Græci apud Niceph. Callist. *lib.*
18. hist. Eccles. cap. 48. qui Latine sic habent:

At vnum & vnum, si vnum dixeris,
Pueri vel ipsi tale dictum viderint.

Itaque licet vulgo plures sorores Carolo Magno tribuant; ta-
 men eas pro genuinis non agnoscimus, sed pro commento ha-
 bemus, prolato ab iis, qui veram historiam Eginhardi figmentis
 ac fabulis contaminarunt, vt postea dicemus. Quod etiam dis-
 sensus ipsorum † arguit, dum alij earum sororum quinq;, alij se- 8
 prem numerant. Fortasse etiam plures reperire licebit, siqui-
 dem omnes genealogiæ excutiantur. Ita enim de Leone † Papa 9
 rumor sparsus, quasi frater Caroli Magni fuerit: Theod. à Niem
in nem. union. tract. 6. Chron. Erfurt. Extat etiam Epitaphium inter
 Epitaphia Pantaleonis Candidi, Treueri in Monasterio S. Ma-
 ximini choroq; ibidem medio in solo stratum ex candido nigro-
 que marmore, ingeniosa & eleganti varietate distinctum, hac
 inscriptione: ADA † ANCILLA CHRISTI, SOROR CAROLI IO
 MAGNI. Licet enim Iurisperiti monumentis & † inscriptio- 11
 nibus multum tribuant, de quibus Dd. *in l. monumentorum, 6. C. de*
relig. & sumpt. fun. Menoch. lib. 2. præsumpt. 59. Trencin. lib. 2.
resol. tit. de probat. ref. 6. tamen, quam eorum fides claudicet de-
 monstrauit Frider. Tilem. *in discurs. philolog. fol. 190.* & est exem-
 plum apud Cranz *lib. 4. Saxon. 13.* Eiusdem generis est genealo-
 gia † ficta, quam ex alia Caroli Magni sorore deducit Ioan. Letz- 12
 nerus *in historia Luouici Pij* citante Meibom. *ad lib. 3. annal. Witi-*
chind. Addenda his historia de Eginhardi † cum Imma Caroli 13
 Magni filia clandestina consuetudine ex Chron. Laurisheim. à
 Marquardo Frehero edito, Io. Wolf. *cent. 8. lect. varia. ad An. 800.*
 B 2 quam

z, tunc
 s, aut il-
 Et qui-
 s argu-
 bimur.
 amque
 sce ver-
 bus an-
 pierate
 itum il-
 it. Hæc
 Quæ
 ij. Ea q;
 on. Caro-
 Namem
 do deri-
 xen Leben
 / Lieb vnd
 tur eius.
 quando
 lum Ca-
 Si enim
 era ipsius
 xatiuam
 in l. 1. in 1.
 fl. 47. n. 3.
 ondedæ.
 vol. 1.

- quam fictam, ut credam, facile persuasit ratio ac auctoritas supra memorati Pflugij, vel propter ipsius Eginhardi testimonium, qui Carolum nullam filiarum cuiquam aut sororum, aut exterorum nuptum dare voluisse scriptum reliquit. Itaque nata videtur fabula † ex historia monialis, quæ clericum amatorem nō-
 14 Et per niuem dorso extra curiam deportavit, inspectante Henrico III. Imper. de qua Ranulph. *lib. 6. cap. 21.* Malmesbur. *lib. 2. cap. 67. cent. Magdeb. II. cap. 6.* Alioqui credi poterat, Eginhardi nomen pro Engelberto per errorem surreplisse, qui fuit Abbas Monasterij in Centulo, ad quem Alcuinus præceptor Caroli M.
 15 *epist. 51.* direxit, quem Nithardus † Historicus *lib. 4.* generum Caroli M. facit, nisi tota illa narratio, qua se quoque Carolino stemmati inferit Nithardus, suspecta esset. Decepit id Reine-
 16 rum † Reineccium, quantumvis *ιστορικόν*, & de re litteraria bene meritum, in *Comment. ad Poetam Anonym.* quod amore studij genealogici, quo præcipue flagrauit, Carolo M. matrem Rulandi pro sorore adiunxerit, hunc scilicet defectum Francicorum annalium, ex aliis & recentioribus historiis supplens, cum has
 17 potius † ex antiquioribus & integrioribus scriptoribus, Eginhardo præfertim, æstimare debuisset.

C A P. V.

De Berthæ Rulandi matris falsa prosapia.

S V M M A R I A.

- 1 Bertrada mater Caroli, an filiam Bertham habuerit?
- 2 Caroli Magni obitus.
- 3 Eiusdem ætas.
- 4 Annus natalis.
- 5 Locus natiuitatis incertus.
- 6 Rulandi mors.

7 Eius-

- 7) *Eiusdem Epitaphium.*
- 8) *Rulandus nepos auunculo maior.*
- 9) *Filius patre antiquior esse nequit.*
- 10) *Germanorum mores.*
- 11) *Mater quot annis filio maior prafumatur.*
- 12) *Germanorum sera matrimonia.*
- 13) *Carolus M. natione Germanus.*
- 14) *Liberi plerumq. parentibus similes.*
- 15) *Ex pueris imbellis partus producitur.*
- 16) *Rulandi matris conceptio.*
- 17) *Pipini Regis obitus.*
- 18) *Eiusdem procreatio sobolis.*
- 19) *Pipini iunioris natiuitas.*
- 20) *Fœminarum fecunditas cessat anno quinquagesimo.*
- 21) *Pipinus an plures uxores habuerit?*
- 22) *Carolus filius primogenitus.*
- 23) *Bertrada Regina obitus.*
- 24) *Hildegardis Regina obitus.*

Alterum argumentum à certitudine chronologica petitur
 itidem fallere nequit. Ex Bertrada † enim, contracte Ber-
 tha, Pipini Regis coniuge, Caroli Magni matre nasci non potuit
 Bertha homonyma Rulandi mater, quia sic septennio citius na-
 tus fuisset Rulandus nepos, quam Carolus Magnus auunculus.
 Quod à posteriori sic colligitur. Certum est Carolum † diem 2.
 suum obiisse Anno Christi 814. 5. Kalend. Februar. cum † vixisset 3.
 annos 72. Eginhard. *Chron. Hirsaugiens.* Abbas Spanheim. Lin-
 denb. & Wagner. *in Chron. Caroli Magni.* licet alij 71. tantum an-
 nos numerent, vt Annal. Fuldenf. Otto Frising. *lib. 4. histor. 31.*
 Herman. Contract. Abbas Stadenf. Adelmus Benedict. Ianus
 Serrefius & alij: quorum illi de inchoatis, hi de completis annis
 intelligi & sic conciliari possunt. Sic ergo natus † est Carolus 4.
 anno 742. vt post Annales Francicos, Sigfrid. Misnenf. & alios
 testatur Elias Reufner. *in opere geneal. in stemmate Carolino.* Et qui-
 dem.

supra
 um,
 tero-
 vide-
 n no-
 Hen-
 .lib. 2.
 hardi
 Abbas
 oli M.
 nerum
 colino
 Reine-
 eraria
 studij
 Rulan-
 corum
 m has
 Egin-

7 Eius-

- dem 28. die Ianuarij, quo etiam fato functus, si iisdem credimus.
 5 Licet de loco, † in quo id factum sit, siue Ingelheimi prope Moguntiam, siue Ratbergi prope Monachium, siue Iopillæ apud Leodium ambigatur, vt videre est ex Petro à Beeck de Aquigrano *cap. 3.* At Rolandus in bello Gasconico † ad Ronceuallim occubuit Anno 778. vt post alios firmat Cardin. Baronius *in annual. Eccles. ad hunc annum, infra cap. 11. num. 7.* cum vixisset annos 42.
 7 Hanc enim ipsius ætatem prodit nobis epitaphium, † quod Carolus Rulando erexisse scribitur à Turpino hisce versiculis, quos contra ipsum producimus:

*Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis,
 Te tenet aula nitens, nos lacrymosa dies.
 Sed quia lustra geris octo & binos super annos,
 Ereptus terris iustus ad astra redis.*

Quos Germanicis rythmis sic expressit Lindenbrogius:

*Deines Alters zweyßnd vierzig Jahr
 Erlebet hast nicht ohn Gefahr.*

- Vt sic natum eum oporteat Anno Christi 726. Eccui autem
 8 persuaderi poterit, nepotem † hunc ex sorore Carolo auunculo sexennio maiorem natu fuisse? cum non sit verisimile, sed
 9 quasi pro monstro, si † filius sit maior patre, & multo magis, si nepos sit antiquior auo? §. 4. *Inst. de adopt.* Auunculus autem propter ætatem patris loco habeatur, §. 5. *Inst. de nupt.* maxime
 10 apud Germanos, † de quibus Tacitus: Sororum filiis idem apud auunculum, qui apud patrum honos. Quot annorum interuallum inter Bertham Rulandi matrem & Carolum fratrem statuemus? Imo quot inter ipsum filium Rulandum & eius matrem? Iura quidem Romanorum, qui liberos suos maturius nuptum elocabant, matrem † plerumq; octodecim annis filium præcedere præsumunt, *in d. §. 4. Inst. de adopt.* Sed Germanorum instituta longius spacium desiderant, quippe apud
 12 quos, Tacito teste, sera † iuuenum venus, eoque inexhausta pubertas. Nec virgines festinantur, inquit. Iulius Cæsar vero
 lib. 6.

lib. 6. de bell. Gall. etiam annum nuptiarum exprimit. Intra an-
 num vigesimum, inquit, sceminae notitiam habuisse, in turpissi-
 mis habent rebus. Estq; hinc illa iuris Saxonici sanctio, qua pu-
 bertas non nisi vno supra vigesimum ætatis annum terminatur,
art. 42. lib. 1. Landr. Quæ laudabilia veterum Germanorum insti-
 tuta Pipinum aliosque † Germanicæ originis Reges obseruasse, 13
 tanto magis credibile est, quanto illi propius ad incorruptæ
 antiquitatis tempora accedebant. Quod & euentus in Carolo
 Magno comprobauit, de cuius proceritate inferius *cap. 7.* plu-
 ribus agemus. Nimirum, quia ex sero iuuenum connubio, ca-
 dem iuuenta & similis † proceritas causatur, dum pares va- 14
 lidique miscentur, ac robora parentum liberi referunt. Verba
 sunt Taciti, quibus accedit Pompon. Mela *lib. 3. cap. 2.* Qui in-
 habitant Germaniam, immanes sunt animis & corporibus, &c.
 Cuius rei causam hanc reddit, quia longissima apud eos pueri-
 tia est. Cum ergo Rulandus, vt vastus & procerus homo cele-
 bretur ab iis, qui hoc commentum inuenerunt; certe paren-
 tes eius in pueritia coisse non oportet, quia ex pueris † imbel- 15
 les plerumque foetus procreantur, teste Arist. *7. polie. 16.* vbi ner-
 uose de hoc argumento disputat. Nisi ex Colchorum genere
 Rulandi matrem fuisse credas, de quo Busbeq. *epist. 3.* Vt tamen
 liberales simus, demus Rulandum miraculoso partu ex puëris
 & iuuenulis tanta corporis mole conceptum & editum, vt
 scilicet partus insolitis ipsis factis, quæ Turpinus prodidit, re-
 spondeat. Demus etiam Bertham matrem Rulandi † filio, 16
 contra maiorum morem, quatuordecim tantum annis ma-
 iorem natu fuisse: sequetur hoc paradoxon, ipsam Anno
 Christi 722. à Pipino patre nondum octenni procreatam.
 Quia Pipinus † obiit Anno 768. 8. Kalend. Octobr. Adelm.
 Benedict. Ianus de Serres, annales Francie, Fuldenses, Abbas
 Stadenf. Reufner. *in oper. geneal.* cum vixisset annos 54. vt an-
 nales Fuldenses, siue, vt Hermannus Contract. *computat annos 53.*
 Vt sic Anno 714. natum eum esse oporteat. Quis autem per-
 suaderi sibi & hoc quoque patietur, Pipinum † vix infantiam 18
 egressum

nus.
 Mo-
 pud
 quis-
 llim
 r an-
 s 42.
 Ca-
 quos

item
 uun-
 , sed
 agis,
 item
 xime
 dem
 orum
 fra-
 & e-
 s ma-
 n an-
 Ger-
 apud
 austa
 vero
 lib. 6.

egressum octavo ætatis anno, qui fuit Christi 722. Bertham Rulandi matrem genuisse, contra præsumptionem iuris, de qua Menoch. *lib. 1. de præsumpt. 14. num. 33.* cum decimo octavo ætatis anno demum procreauerit Carolum? Deinde cum Bertrada mater Caroli Pipinum † filium patri homonymum demum anno Christi 759. suscepit, vt planis verbis attestantur Adelm. Bened. Abbas Stadenf. & alij, quo tempore quinquagenaria nondum fuit, quomodo eadem anno 722. Rulandi matrem peperisse potuisset, si ei itidem 14. annos virginitatis tribuamus? Nisi
 19 ultra quinquagesimum annum, quo fecunditas † mulierum clauditur, ipsam Pipinum filium cum Elisabeta Ioannis Baptistæ matre miraculose concepisse præsupponas? Ex quibus apparet, turpiter lapsos Reufnerum & alios, qui Bertham Pipini ex Bertrada filiam Caroli Magni lateri adiunxerunt. Dicis, fortasse
 21 plures † vxores legitimas successiue Pipinum habuisse? Atqui nullibi legitur aliam habuisse ipsum præter Bertradam Caroli Magni matrem, cuiuscunq; etiam nationis fuerit. Nam de hac quoq; inter scriptores non conuenit, quod ad nostrum institutum non pertinet. Certe ante Bertradam aliam vxorem habere non potuit Pipinus, tum propter tenellam ætatem, tum etiam, quia Carolus † primogenitus Pipini constituitur. Albert. Abb. Stadenf. *fol. 70.* Sed neq; post mortem Bertradæ ad secunda vota conuolare potuit Pipinus, cum hic illa prior sit defunctus. Obiit enim Bertrada † anno Christi 783. 12. die Iulij post
 23 mortem Hildegardis † Reginae, coniugis Caroli Magni, quam ipse in eadem basilica, qua pater Pipinus situs erat, apud S. Dionysium, magno cum honore fecit humari. Hæc sunt verba Eginh. quæ repetunt Abbas Ursperg *in Chron. fol. 308. & 319.* Abb. Stadenf. *fol. 74.* Lindenbrog. *in Chron. Carol. fol. 25.* Marcus Wagner. *cap. 28. & fol. 74.* Relinquitur ergo, nec Bertham Pipini filiam ex legitimo matrimonio fuisse: nec Rulandum Caroli Magni nepotem
 ex Sorore.

CAP. VI.

De illegitima Rulandi prosapia.

S V M M A R I A.

- 1 *Ex illegitimo coitu cognatio legitima non oritur.*
- 2 *Augusti Caesaris ambigua interrogatio.*
- 3 *Propriam turpitudinem allegans non auditur.*
- 4 *Bastardus matris familie accensetur.*
- 5 *Spurius insignie paterna non gestat.*
- 6 *Priami filij illegitimi.*
- 7 *Spurius an sit infamis?*
- 8 *Gallie consuetudo circa Bastardos.*
- 9 *Germanorum pudicitia.*
- 10 *Exploratio infantum in Rheno flumine.*
- 11 *Generationis inaequalitas Saxonibus iniusta.*
- 12 *Caroli Martelli successio illegitima.*
- 13 *Privilegia in odium spuriorum lata.*
- 14 *Legitima natiuitas etiam inferior praestat illegitima.*
- 15 *Luitberga Pipini Regis concubina.*
- 16 *Talandus Luitberga filius.*
- 17 *Luitberga Caroli Magni concubina.*
- 18 *Conclusio Rulandum Carolino stemmate eximens.*

Restat, vt de illegitima Rulandi cognatione videamus, si illa forte Carolum Magnum attingat. De ea dicit Bald. *in l. fin. C. de verb. signif.* quod nulla potest esse cognatio legitima ex illegitimo nascendi principio & radice corrupta. De Augusto Caesare proditum est, quod ab adolescente quodam provinciali, similitudine oris Caesarem mirifice referente, secreto percontatus sit: Dic mihi adolescens, fuitne aliquando mater tua Romae? Ille sentiens de pudicitia matris suae agi, & quasi iocum retorquens, non inquit, sed pater meus saepe. *Manut. lib. 4. apoph.*

apophthegm. Quid si Carolus à Rulando idem quæreret? Nihil certe respondere posset, de quo non sibi erubescendum esset, propriam parentum † suorum turpitudinem allegaturus. Vel enim auum suum adulterum, vel auiam meretricem ac pellicem, matrem vero Bastardam profiteri cogeretur. Prius cū indignissimum sit, quippe ex quo fœtus adulterinus prouenit, in iure ciuili tot pœnis suppositus, *auth. ex complexu, auth. licet, C. de natur. lib. Forster. lib. 6. de success. ab intest. cap. 50.* posterius potius præsupponamus. Eo ipso autem Rulandus, non ad paternam Caroli nam, sed † ad maternam tantum familiam auix suæ pertinebit, *l. 24. ff. de stat. hom. Gabr. Palæot. in tract. de spuris cap. 59.* Quia spurius nobilitatem sui generis non retinet, *l. 1. C. de natur. lib. l. humilem, C. de incest. nupt. Palæot. cap. 61.* nec agnatorum arma, vel insignia † gentilitia portare audet, *Bart. in l. c. C. de dignit. nisi cum signo aliquo, siue baculo interiecto (barram vulgo vocant) quo naturalitas eius læsa denotetur. Bald. in d. l. fin. C. de verbor. signif. Palæot. cap. 60. in fin. licet id non probet Tholosan. lib. 45. syn. tagm. 6.* Vnde Demosth. *in orat. aduers. Machart.* ait: Spurio neque ius est propinquitatis, neq; sacrorum, neq; publicorum. Dicitis quidem Cretensis *lib. 3. de bello Troia.* scribit: Priamum † Regem 50. filiorum fratrem fuisse. Sed Dares Phrygius *in exordio belli Troiani* subiicit, septem tantum ei fuisse ex legitima vxore, alios autem ex concubinis, quos, inquit, nemo ex regio genere esse dixit. Quin nota est disputatio Iurisperitorum: an spurij † infamix macula sint aspersi: quam Euripidis versus in Phœniss. decidit, quod spurius sit *μὴτε λὸχθῆμα, μήασ, μακάρδς,* matris turpis partus, patri probum ac piaculum. Quamuis vero in 8 Delphinatu Gallix † aliam consuetudinem esse scribant Guid. Papæ. *decis. 580. Boët. decis. 127. in fin.* ad quam procul dubio respexit Castrenf. *in l. 3. de lib. & posthum.* vbi refert apud Transalpinos populos & præsertim Gallos, Bastardi nomen turpe non haberi: tamen id non admittit Palæot. *d. loc. cap. 60. in fin.* Neque vllibi, in historiis legitur. Nisi, quod in Turcia natos ex concubinis, aut pellicibus in bona paterna succedere scripsit Busbeq.

Busbeq.

Busbeq. *epist.* 1. Veteres certe Germani, Gallorum fratres, dum
 seuera matrimonia † colerent, ac soli singulis vxoribus con- 9
 tenti essent, vti eos laudat Tacitus, Bastardos nullos agnoue-
 runt. Estque hinc exploratio illa † infantum in Rheno flumi. 10
 ne, legitime, an illegitime nati essent. De qua eleganter Lu-
 lianus Cæsar *in epist.* Sic certe, inquit, Celtis iniuriam nullam
 facit Rhenus, qui spurios infantes vndis abripit, tamquam im-
 pari lecti vindex. Quos autem ex puro semine ortos agnouit,
 in summa aqua suspendit, matrisq; trementis manibus reddit,
 & quasi verum incorruptumque casti & laudabilis matrimonij
 testimonium seruato infante persoluit. Item Arist. 7. *polit.* 17.
 Celtis ea consuetudo est, vt in frigidum amnem natos immer-
 gant, & tenui amiculo vestiant. Quæ de consuetudine (quæ
 Westphalos Rheni accolæ potissimum attingere videtur) plu-
 ra annotant Freher. *lib. 2. de orig. Palatin.* 18. Reinecc. *in syntagm. hi-*
stor. part. 3. in regno German. Et pertinet huc illa iuris Saxonici
 obseruatio, circa † generationis paritatem, *dass das Kind Vat- 11*
ter vnd Mutter ebenbürtig sey de qua *infra cap. 46.* Quæ non at-
 tenta ab officiis & honoribus quasi degeneres excludebat. Et
 quamuis Carolus Martellus, † natus ex Pipini Crassi vxore 12
 illegitima Alpaide (ob quam D. Lambertus Tungrorum Epi-
 scopus occisus) in regno Franciæ successisset: tamen ne id
 in exemplum traheretur, Caroli Magni tempore lata lex est:
 ne deinceps in Regno Gallorum spurij filij, vtut à patre agni-
 ti admitterentur, Petrus à Beeck *in Aquisgran. cap. 3.* Et ex-
 tant etiamnum huiusmodi priuilegia † exclusiua: vt Canonico-
 rum Aquensium: Ne cui aditus ad collegium Canonico-
 rum pateat, qui vel ipse originis macula notatur, vel eius pa-
 rentes. Petrus à Beeck *d. loc. cap. 2.* Viderint ergo illi, qui hoc
 commentum primi inuenerunt, si hæc læsi generis macula Ru-
 lando in gloriam vergat? An forte potior sit legitima † nati. 13
 uitas inferioris familiæ, quam illegitimo sanguine superiores at-
 tingere? Quod Germani vocant *von der Danck fallen.* Conue-
 nit etymologia Bastardi quasi *böse Art.* Goth. *in l. vlt. C. de natur.*
 C 2 liber.

Nihil
 esset.
 Vel e-
 cem,
 ignif-
 re ci-
 natur.
 æsup-
 Caroli
 nebit,
 ia spu-
 humi-
 el infi-
 um si-
) quo
 signif-
 45. sym-
 neque
 Dicitis
 Regem
 dio belli
 e, alios
 ere esse
 a spurij
 a Phœ-
 matris
 vero in
 t Guid.
 abio re-
 Trans-
 n turpe
 o. in fin-
 natos ex
 scriptit
 Busbeq.

liber. Deinde ne hæc quidem illegitima Berthæ natiuitas ex Pipini progenie, fidedignis auctoris certisve argumentis probari potest. Quamuis enim sint, qui Pipino aliam quoque
 15 vxorem nomine † Luitbergam adiungant, ex qua natus sit
 16 † Talandus, Reufner. *in d. stemm. Carol.* tamen ea quoque suspecta est, cum inter concubinas Caroli Magni Luitberga quædam numeretur, ab eodem Reufn. *d. loc. Wagner. cap. 28.* Ut propter similitudinem nominis ad patrem Pipinum tracta videatur. Et ut cum Pipini Luidberga res ita se habeat: tamen eam concubina fuisse existimat Nicodemus Frischlinus post Hildegard. *Comæd. ad Lectorem*, ubi sic ait: Talandum ex concubina natum
 17 † fuisse Pipino crediderim, cum Bertha vxor Pipini Regis demum Anno 783. tribus circiter mensibus post Hildegardin è vita discesserit, &c. Neque plures ipsi liberi, quam vnus hic Talandus tribuitur. Ad cuius similitudinem Rolandi nomen ab aliis additum & confictum videtur. Itaq; cum nulla adsint argu-
 18 menta † probabilia, & ne verisimilia quidem, quæ aliter opinarios inducant, certo statuamus, ne ex illegitima quidem coniunctione Rolandum, eiusve matrem Bertham (siquidem reuera ita nominata fuit) Carolum Magnum attingere, sed id purum putum figmentum esse, quod ex Turpini mendaciorum officina abiectum posterorum credulitatem hætenus fascinauit.

C A P. VII.

De fabulosa Rulandi statura.

S V M M A R I A.

- 1 *Statura Rulandi portentosa.*
- 2 *Pugna Rulandi cum gigante.*
- 3 *Francisci Regis Galliarum ocularis inspectio.*
- 4 *Monachi Blauiensis vanitas.*

5 *Fama*

- 5 *Fama vulgi in historicis parum fidendum.*
- 6 *Turpini mendacium.*
- 7 *Caroli Magni vera statura.*
- 8 *Longitudo pedum Carolinorum.*
- 9 *Caroli nomen virum masculum denotat.*
- 10 *Carolus statura Imperatores Saxonicos aequat.*

Eiusdem farinae est statura † & proceritas Rulandi, quam r
 vulgus eius fuisse magnitudinis, qua sunt Colossi Rulandini
 vrbium Saxoniarum, inepte sibi persuadet, in argumentum as-
 sumens illud, quod est maxime incertum, imo falsissimum, vt &
 Camerar. *lib. 1. medit. hist. 82.* animaduertit. Nam ipse Turpinus
 fabularum pater *cap. 17.* describens pugnam Rulandi cum † Fer- 2
 ragute Gigante 12. cubitorum fingit, quasi gigas Rulandum ma-
 nu arreptum equo ante se imposuerit, ipsumque gladio equum
 medium dissecantem adspexerit admirabundus, quod tam pu-
 fillus homo tantum ictum perficere potuerit. Pusio ergo fuit
 Rulandus praegigante, non gigas ipse. Imo Franciscus I. Rex
 Galliae † ex Hispanica captiuitate in regnum suum redux, Bla- 3
 uiam diuertit, & aperto monumento arma Rulandi induit, ex
 eorumque proportionem deprehendit, statura corporis sese non
 multum a Rulando superari, sicuti hanc historiam prodidit Ca-
 merar. *d. cap. 82.* quam verbotenus exscripsit Comment. *in Solin.*
cap. 3. Habet eam etiam Hubertus Thomas Leodius *de orig. Pa-*
lat. in appendice Freheri fol. 6. vbi additur, Monachum quendam,
 † custodem sepulchri, marmor tumba tres pedes longum pro
 quantitate tibiaram Rulandi excauatam coram Friderico Ele-
 ctore Palatino paulo impudentius asseuerantem, aperta clancu-
 lum tumba, a se & Ioanne Langio Medico in manifesta vanitate
 deprehensum esse, cum vix vllum os digiti longitudine superes- 4
 set. Vt fama vulgi, quam † Monachus, vt nihil mentitam de- 4
 fenderat, parum sit fidendum. Addimus *παρρησιος*, quod de Ca-
 roli Magni statura idem † Turpinus *cap. 20.* nugatur fuisse eam 5
 octo pedum Caroli, qui erant longissimi. Faciem vero ipsius lon-
 gitu-

gitudine palmi cum dimidio. Ex quo id referunt Suffrid. presb. Misnenf. *lib. 1. Lindenbr. in Chron. Carol. fol. 30.* Nam id quoq; falsum esse ostendit Marquard. Freher. *in singulari libello ea de re edito, 7 ex Eginhardo, qui Carolum † statura quidem eminenti fuisse scribit, sed ut iustam non excederet. Nam septem suorum pedum proceritatem constat habuisse figuram. Quorum quantitatem † ex aurea quadam mensura accuratè inuestigauit Freherus. Adde Camerar. lib. 3. medit. histor. 41. Petrum à Beeck Aquisgran. cap. 5. Vnde licet statura ipsius nomini responderit: Karil enim 9 lingua † Germanica est homo robustus, magna habens verba, ait M. Iordanus in Chron. Et Eckhardus Iunior c. p. 1. Carolus erat homo, præter decoræ faciei dotem & staturæ proceræ doctus. Vbi Goldast. in notis t. m. 1. scriptor. Alem. n. addit: Rerle olim significasse hominem (imo virum) sicut adhuc hodie in Suecia & Saxonia. Adde Scalig. exerc. 266. contra Cardan. Non tamen 10 monstrosa fuit, sed talis, quam † Imperatores veteres Saxonici, (de quibus inferius cap. 70.) verifimiliter æquarint. Quod si commune genus cum Carolo sortitur Rulandus, ut volunt illi, quomodo magis hic, quam ille gigantea magnitudinis fuisse putabitur.*

C A P. VIII.

De falsa dignitate Rulandi.

S Y M M A R I A.

- 1 Chalcondelis verba explicantur.
- 2 Palatinus generaliter pro aulico accipitur.
- 3 Comitum nomen, unde natum.
- 4 Comitum duo genera.
- 5 Comitum nomen ad proprium officij genus transit.
- 6 Comitatus pro familia Regis.
- 7 Rulandus an Comes fuerit?
- 8 Item Præfectus littoris Britannici.

- 9 Rolandus an Comes Palatinus fuerit?
- 10 Comes Palatinus, an idem cum Maire domus.
- 11 Palatini summa & præcipua dignitas.
- 12 Palatini officium in iure dicundo consistit.
- 13 Villici maiores Hausmeyer.
- 14 Terminatio Mar Germanica.
- 15 Catalogus Comitum Palatinorum Caroli Magni.
- 16 Ex ordine Scriptura arguitur de dignitate.
- 17 Marquardi Freheri lapsus.
- 18 Falsa sepulchri Rulandi inscriptio.
- 19 Comites Cenomanenses, an Palatini?
- 20 Rolandus an fuerit Senator Romanus?
- 21 Pœna falsariorum.

LAonicus Chalcondes † Græcus scriptor *lib. 2. de rebus* [¶]
Turcicis, Rulandi res gestas ex Romanzis describens, ipsum
 Orlandinum vnum *ἐν τῷ ἡγεμῶνι παλατιῶν καλεμῶν*, id est ex Du-
 cibus, quos Palatinos nuncuparint, facit. Quod ita accipi po-
 test, fuisse Rulandum ex præcipuis Caroli Magni ministris, quo-
 rum opera in bello pro Ducibus, in pace pro aulicis † præcipuis ²
 Rex sit vsus. Sic enim Adelm. Bened. Astronomus, Rolandum
 quoque generali aulicorum nomine includit. In hoc certami-
 ne, inquit, pleriq; aulicorum, quos Rex copiis præfecerat, inter-
 fekti sunt. Itaque per *ἡγεμῶν* hic belli Duces intelligendi, licet
 eo nomine Patres conscriptos Romanorum à Græcis quoque
 appellatos testetur Plutarch. *in Romul.* per Palatinos aulici &
 officiales Regis. Quomodo hoc nomen *ἐν πάλαι* accipi docet
 Freher. *lib. 1. orig. Palat. 1. in pr.* Eodemq; sensu Romanorum magi-
 stratum officiales in prouincias simul cum præside euntes Co-
 mites † dicebantur. *l. 4. ff. de offic. assess. l. 6. §. 1. de pœn. Cuiac. 7. obs. 21. 3*
 Quorū duo genera † erant, togati & militares. Forcat. *in dial. 62. 4*
 Postea Hadrianus Imper. & Senatū in aulam transtulit, opti-
 matum selectissimis in cohortem amicorum adscitis, qui Comi-
 tatus Cæsaris dicebatur. Spartia. *in Hadr.* Atque ita Eginhard.
 Comita-

- 5 Comitatum † pro familia, siue curia Regis vsurpat, tractabat (inquit de Gothfredo Rege Daniæ) se breui Aquisgranum, vbi Regis Comitatus erat, cum maximis copiis aduenturum. Germanis, *Hoffgesind/ Hoffleute*. Italis Curtifani dicti, qui tamen ob excellentiam ad aulam Pont. Rom. restringuntur. Mansit diu locutio cum consuetudine: Rex curiam suam in illa ciuitate celebravit, *hat seinen Hoff da gehalten*. Atque inde factum, vt Comitatus † nomen, primo apud Imperatores Græcos, postea etiam apud Reges Francorum & Germanorum in proprium officij & dignitatis genus transfret, de quo Pithæ. *in traët. de Palatin. & lib. 1. aduers. 8. Freher. d. lib. 1. cap. 1.* Quod nomen ad Germanorum Grauiones postea accommodatum est, vt Latinum vocabulum per Germanicum ita explicetur, cum alias vtriusq; origo & etymon longe sit diuersum. *vide infr. cap. 61.* Ita Rulandus inter Comites † Caroli numeratur *in precepto euindicatorio de Anno 776.* quo hic noster vixit. Tunc nos (*sic Carolus*) vna cum fidelibus nostris, id est Hagino, Rothlando, Wichlingo, Frodegario Comitibus: nec non & vassis nostris Theodorico, Bertholdo, Albuino, Fridberto, Gunthmalo taliter visi fuimus iudicauisse, &c.
- 8 Ac potest esse, quod hic Rulandus Comes † idem sit, cum illo, qui biennio post ad Ronceuallim occubuit, quem præfectum littoris Britannici vocat Eginhard. & ex eo Wagner. *in Chron. Caroli M. fol. 5.* Hæc pauca vera de Rulando in Eginhardo, & semel tantum eius mentionem faciente, aliisq; coætaneis scriptoribus prodita reperimus. Adelmus autem Benedict. licet multorum Comitum huc illuc emissorum mentionem faciat: Rulandi tamen nomen non habet. At qui Rulandum † Comitibus Palatini dignitate apud Carolum ornant, vt Spangenb. *in Chron. Saxon. c. p. 74. & alij*: quæ suprema & Regi proxima erat, falsum titulum superaddunt. Hic enim Comes † Palatinus idem erat cum illo, qui Francis ab antiquo Maior domus dicebatur, iuxta Hotom. *in Francogall. cap. 12. Freher. lib. 1. de orig. Palat. 1. & 2. Pontan. lib. 6. orig. Francic. 12. Meibom. in not. ad Sleid. lib. 3. de quat. sum. imper. in pr.* Quem honorem non † aliis à populo dari consueuiffe,

uisse, quam iis, qui & claritate generis & opum amplitudine cæ-
 teris eminent, testatur Eginhard. Eius officium † in iure di- 12
 cundo inter plebeios consistebat, potentiores autem causas ad
 Cæsarem deferendo. Ita enim Eginhard. Si Comes palatij li-
 tem aliquam esse diceret, quæ sine eius (Caroli) iussu definiti non
 posset, statim litigantes introducere iussit, & veluti pro tribuna-
 li sedens lite cognita sententiam dixit. Atque inde lex relata in
Capitulare Caroli lib. 3. cap. 77. Nullus Comes palatij nostri poten-
 tiores causas sine nostra iussione finire præsumat, sed tantum ad
 pauperum & minus potentum iustitias faciendas sibi sciat esse
 vacandum. Interim abusiue hoc nomen pro alio quoque offi-
 cio vsurpatum inuenitur apud Adam. Bremens. *in hist. Eccles. cap.*
207. quandoq; etiam pro inferiori dignitate & cura rei familia-
 ris, quos Latini villicos † maiores, de quibus vide Goldast. *tom. 1.* 13
script. Alem. fol. 190. Gallimaire du palais, Germani *Hausmeyer*
 vocant, sed vt ambigam, vtra lingua alteri, Germanica Latinæ,
 an contra hanc vocem dederit. Nam & ante Francorum impe-
 rium id nomen Alemannis vsurpatum, terminatione in † Mar 14
 à Latinis contracta. Ita Vadomarius Rex apud Marcell. *lib. 14.*
 sonat *Wademeier.* Et Maroboduus Romanis formidabilis, de
 quo Strabo *lib. 7.* Velle. Patere. *lib. 2. Tacit. &c.* quasi *Weyerbad* in-
 terpretatur à Reinec. *p. 3. syntagm. fol. 432.* Et superest etiam *Teu-*
tenmeyer in Westphalia, de quo idem Reinec *fol. 394.* Item nomi-
 na Saxonibus vsitata, Danckmar, Dithmar, &c. Quibus plura
 addit Pontan. *lib. 6. orig. Franc. ultim.* Quæ tamen significatio, vt
 ambigua sit, dicemus *cap. 38. nu. 16.* Cæterum sub Carolo Magno
 † Anselmus Comes palatij fuit, teste Eginhard. cui in eo offi- 15
 cio successerunt Woradus, Reginarius & alij, quos recenset Pi-
 thæ. *de Palatin. fol. 11.* cum interea Rulandus, vt dictum, præfectu-
 ram littoris Britannici administraret, qui *in allegato precept. euind.*
 absolute Comes appellatur, & secundo loco ponitur: cum ta-
 men, si Palatinus fuisset, primo loco nominari debuisset, quia
 † censetur esse minoris dignitatis, qui posteriori loco scriptus 16
 est, *l. 1. & ibi Dd. ff. de alb. scrib. Decian. resp. 7. nu. 8. & resp. 19. nu. 223.*

- 17 *vol. 3. Modest. Pistor. conf. 51. nu. 34. vol. 2. Quamuis vero Freherus*
d. cap. 1. & ibi Hubert. Thomas Leod. in append. fol. 5. Rulandum
 18 *quoq, Comitem Palatinum agnoscant, eo quod is titulus sepul-*
cro Rulandi apud Blauiam in Xantonibus † inscriptus sit: ta-
men ipsi communem errorem eorum, quos allegant, sequuntur,
neq; plus fidei, quam auctores eorum merentur. Præsertim cum
inscriptio sepulcri Rulandini non magis vera sit, quam sunt ipsa
 19 *ossa, quæ supposititia esse diximus. Et quantum fidei inscriptio-*
nibus tribuendum sit, attigimus cap. 4. nu. 11. videtur enim illa in-
scriptio priuatam adulationem sapere, quasi Comites † Ceno-
manenses Palatinatus, siue maioratus dignitatem ab antiquo si-
bi vindicare voluerint, hoc argumento, quod Rulandus eam
gesserit, & ad posteros hereditario iure deuoluerit. Quorum ta-
 20 *men causam refutat Pithæus d. loc. fol. 11. Corollarij loco his ad-*
dere lubet, in signe mendacium Fauſti Longiani Itali, qui scribit
 21 *Orlandum hunc, qui & Rotolendus dictus, Senatorem † Roma-*
num fuisse, eiusq; manum reperiri in multis priuilegiis, vt & Oli-
uerij & Turpini. Dignæ scilicet manus, quæ amputatæ ad pa-
lum affigantur, ne in terra computrescant. Qui honor † falsariis
haberi solet.

C A P. IX.

De gestis Rulandi fabulosis.

S V M M A R I A.

- 1 *Rulandi res gesta fabulosa.*
- 2 *Exceptis quas Eginhardus recensuit.*
- 3 *Ioannis Turpini nuga.*
- 4 *Mendacia nec poetis conueniunt.*
- 5 *Innerisimilia falsis æquiparantur.*
- 6 *Falsa de Rulando persuasio.*
- 7 *Caroli M. felicitas Rulando tril uitur.*

- 8 *Rulandus an bello Longobardico interfuerit?*
- 9 *Gothfredi Viterbiensis carmina.*
- 10 *Ioannis Bonifacij signenta.*
- 11 *Werneri Rolewinkij somnia.*
- 12 *Saxonia urbium expers.*
- 13 *Theodoricus Primus Frisia Comes.*
- 14 *Damata a bellum Saxonicum iturus.*
- 15 *Alio Frisiorum signifer.*
- 16 *Rolandus rei maritima prefectus.*
- 17 *Rulandi successores.*
- 18 *Caroli M. naualis expeditio contra Normannos.*
- 19 *Viuo Rulando contra Saxones parum profectum.*
- 20 *Germania uiris militaribus facta.*

Sicuti origo Rulandi fabulosa & † supposititia est; ita res gestæ 1
quoque eiusdem sunt generis, quæ non minores ipsi adscri-
buntur, quam olim Herculi, totum terrarum orbem peruagato.
Cum tamē probati auctores † nihil aliud de Rulando nobis pro- 2
diderint, quam quod vna cum aliis in Hispania ad montem Pi-
renæum fortiter pugnando interemptus sit, Anno 778. Eginh.
Adelm. Bened. Ian. de Serres, M. Wagner. in *Chron. Carol. cap. 5.*
Vbbo Emmius *lib. 4. rer. Frisic. &c.* At Turpinus magno † conatu 3
magnas nugas profundit, tam crassas, ut manibus palpari queat.
Qualis est ex innumera fabularum farragine, quod Rulandus
moriturus, corporis viribus iam deficientibus, gladium suum du-
randalem columnæ marmoreæ illiserit, tanto impetu, ut cum
gladius frangi non posset, columnam tamen perforarit. Cornu
vero suum tanta vehementia inflauerit, ut cornu licet & uenis in
collo Rulandi ruptis: sonum tamen Carolus trans montem vl-
tra octo miliaria exaudiuerit, &c. Turpin. *cap. 23.* Et quæ sunt eius
generis plura signenta, fidem omnem excedentia, quæ ne poë- 4
tis † quidem conueniant, quippe quorum fictiones speciem ali-
quam veri præ se ferre debent. Ne audiant illud Horat. *de arte*
Poet.

D 2

Quod-

Quodcumq; ostendis mihi sic, incredulus odi.

- 5 Neque enim credendum est illud, † quod facile fieri non potest, c. si diligenti, in fin. extr. de prescript. Eberh. in top. legal. loc. II. n. 12. Et quod verosimile non est, imaginem falsitatis habet, l. si ita quis in fin. ff. de euiet. Zal. 2. conf. 4. nu. 3. Crauet. conf. 654. num. ult. Bald. in l. 1. in 3. colum. C. de seruis fugit. Eberh. in top. in loc. II. num. 12. M. Anton. de Amatis. decis. 60. nu. ult. Vnde herus seruum obiurgans apud Comicum, quod neque est; neque fuit, neque futurum est, mihi prædicas, inquit in Amphitr. Act. 2. Scen. 1. Ex hac iactantia
- 6 de robore & fortitudine Rulandi, manauit † illa falsa persuasio, quasi Carolus Magnus in bello nihil egregij sine Rulando perpetrare potuerit. Ita enim Mantuan. canit:

*Tantus apud Francos bellandi gloria & armis
Carolus, Orlandum si non habuisset in illo
Bellorum strepitu, &c. Item:
Impiger Orlandus vires dabat omnibus, &c.*

- 7 Imo sunt, qui Caroli Regis † felicitatem vnus Rulandi laceratis constitisse scribant. Quod ex Sabell. lib. 2. cap. 6. Egnat. lib. 3. cap. 4. Cuspinian. in Carolo, siue potius ex Zwinger. volum. 6. lib. 1. theatr. vitæ hum. suppresso auctore retulit Ioannes Dauth. in hypotyp. scil. 8. non minimam iniuriam Carolo inurentes, cuius laudibus tantum detrahunt, quantum Rulando addunt. Potest
- 8 quidem esse, quod † Rulandus Carolo in bello Longobardico præsto fuerit, & exercitum duxerit, Anno 773. & seq. vt Antonius Maria Spelta in historia Ticinensi scripsit: sed non ideo omnia illa, quæ de ipso, tamquam illic gesta referuntur, pro oraculis adoranda sunt, cum sint pleraq; ex Romanzis hausta. Qualia sunt
- 9 Gothfredi † Viterb. encomia part. 17. vbi panegyristam magis, quam historicum agit.

*Dux ibi mirandus tenuit vexilla Rolandus,
Sic & Olinarius socius probitate notandus,
Hos pro rege Duces tunc habuere truces.*

Item:

Item:

*Mittere magnanimum poteris pro pace Rolandum,
Eius ego sermone reor populum reuocandum,
Si cum pacere dit, laus tibi maior erit.*

Ita Ioan. † Bonifac. in historia urbis Teruifia tradidit; Rot- 10
gaudum Ducem Foroiuliensem ob rebellionem à Rulando, &
aliis Caroli militibus victum & occisum esse Anno 776. Inde ve-
nisse ipsum in territorium Teruifanum, vbi deuictis hostibus, in
honorem Dei & S. Angeli extruxerit templum S. Angeli, à Leo-
ne Papa consecratum, &c. cum sit ingens interuallum inter obi-
tum Rulandi & Leonis Pontificatum. Ita Rulandum Ducem
belli contra Saxones fuisse, & propterea eius honori statuas Ru-
landinas in vrbibus Saxonice collocatas esse, nimis confidenter
ex suo cerebro scribunt Erpold. Lindenbr. in Chron. Carol. fol. 269.
Guilhelm. Dilich. in Chron. Bremens. fol. 39. &c. nisi forte ex nouo
Turpino id habent, ex quo crassio rem fabulam recitat Werner.
† Rolewinck lib. 2. de laud. Westph. 2. Carolum Magnum in qua- 11
dam ciuitate à tribus Regibus Saxonum Frisiorum & Vandalo-
rum, cum exercitibus maximis teneretur obsessus, mandasse
Rotolando Sororis suæ filio, vt sibi cito succurreret, seq; à paga-
nis liberaret. Erat tunc idem (Rolandus) in graui perplexitate
urbem Gratianopolim obsidens, quam septennio iam obsede-
rat. Sed Dominum obseruans, & triduo ieiunio maceratus,
urbem euertit, & sic ad Teutonium pro liberando auunculo se-
curus iuit; ipsumq; fugata obsidione reduxit, &c. Gerræ sunt
Siculæ, & Monacho dignæ, fere tot quot sunt verba. Nullibi in
Saxonia vrbe obsessus † est Carolus, & ne potuit quidem, cum 12
nullæ adhuc vrbes essent in Saxonia, in fr. cap. 34. Neque Egin-
hard. Adelm. Benedict. Regino aliiue historici Rolandi in bello
Saxonico vllibi meminerunt, qui tamen aliorum Ducum, qui
in hoc bello Carolo militarunt, laudes non omittunt. Ita enim
† Theodoricus Comes copias quasdam per Frisiam duxit in 13
pago Rustrî, iuxta Wiseram (in comitatu Oldenburgico) à
Saxonibus interceptas, Anno 793. Annal. Franc. Adelm. Be-
nedict.

mediſt. Quos fere ad verbum expreſſit Poëta Paderborn. Reineccij:

*Comperit extinctas Theodricus Dux legiones,
Quas per Freſonum pagum Aruſtri vocitatum
Ducebat, &c.*

De quo non male Ianus Douza in *Annal. Holland.* Adde Aimon. *lib. 4. cap. 84.* Lindenbr. in *Chron. Carol. fol. 169.* Ita Alcuinus in *epiſt. 41. & 47.* Damætam † ad bellum Saxonicum iturum bonis præceptis inſtruit. Vbi Henricus Caniſius in *notis* obſeruat, hunc virum illuſtrem fuiſſe, domi militiaeque ſtrenuum. Sed & † Aluo Friſiorum ſignifer conditor arcis Aluenſlebianæ commendatur à Lindenbrog. *fol. 197.* Cuiusmodi Ducum non exiguus catalogus hic cumulari poſſet. Qui ergo ſolus Rulandus indiſtus abiuit? Niſi, quia ſua in prouincia ipſum manſiſſe, re-
rumque † maritimarum & claiſis curam geſſiſſe veriſimile eſt, cum eſſet littoris Britannici præfectus. Succedit † ipſi in ea dignitate Guido Comes, quem itidem præfectum littoris Britannici vocat Adelm. Bened. *ad ann. 799.* Quamuis vero Carolus M. claſſem † contra Normannos molitus ſit, quæ etiam oſtia fluminum Viſurgis atque Albiſ intrauit, iſte *Eginh.* ei que Friſij nauibus ſuppeditas tulerint contra Slauos ad Albim, *Annal. Fuldenſ. & Regino ad an. 789.* Vbbo *Emm. lib. 4. rer. Friſic.* tamen id poſt mortem Rulandi contigit, vt huic expeditioni deſunctus intereſſe nequiverit. Certe viuente † Rulando parum contra Saxones profectum eſt, quippe, qui fere inter initia belli, quod Anno 778. ſexennio tantum durauerat, periit. Mirum ſane, cum fingendi ſit tanta libido, cur non ex popularibus ſuis aliquem ad hanc ſecundam elegerint noſtri, cum Germania † & nominatim Saxonia conſulatur Saxo Grammaticus & Albertus Cranz. in *Vandalia.* Addatur *Camer. lib. 1. medit. hiſt. 82. &c.* niſi quia ſpretis indigenis peregrina magis admiramur.

CAPVT X.

De bello Hispanico Caroli Magni.

S V M M A R I A.

- v Bellum Hispanicum Caroli multis fabulis scatet.
- z Hispanorum confessiones.
- 3 Belli Hispanici causa & occasio falsa.
- 4 Alphonsus Rex Gallicie Caroli amicus.
- 5 Carolus Aquitaniam & Gasconiam subiugauit.
- 6 Cetera ad ditamenta fabulosa sunt.
- 7 Carolus M. an totam Hispaniam deuicerit?
- 8 Sarraceni magnam partem Hispanie occuparunt.
- 9 Sarraceni à Ferdinando Arragonio expulsi.
- 10 Hispani ab Imperio Romano liberi.
- 11 Eginhardi verba explicantur.
- 12 Templum Aquisgrinense, an ex preda extructum?
- 13 Crux aurea Paderbornensis.
- 14 Caroli Magni expeditio in Palestinam falsa.
- 15 Via putatiua Caroli in terram sanctam.
- 16 Dona Constantini Carolo Magno missa.
- 17 Mendacium à superstitione profectum.

SEquitur bellum, quod Carolus M. in Hispania † contra Sar-
 racenos gessisse scribitur, in quo Rulandus occubuit, adeo
 multis fabulis confutum & intricatum, vt in inuestigando vero,
 si antiquiores ex oculis seponas, exitum nullum inuenias. Quod
 prudentiores ex Hispanis † scriptoribus ipsi agnoscunt. Ita c. 2.
 nim Tarcognotta in *histor. vniuers.* lib. 9. postquam varias opinio-
 nes recensuit, subiicit: varietas scriptorum in commemoranda
 serie huius expeditionis Hispanicæ, incertam & confusam red-
 didit hac in parte historiam de gestis Caroli, & poëtis materiam
 atque.

atque anſam præbuit ſupra modum fabulandi, & vulgo pro libi-
 tu loquendi. Petrus de Medina *in memorab. Hispan. cap. 142.* præ-
 lium hoc adeo multis fabulis inuolutum eſt, inquit, & tam alie-
 num à vero recitatur, vt opus ſit denuo exponere, quid eius ſit
 verum. Hieron. Zurita *in Annal. Regum Arragon. tom. 1. lib. 1. cap. 3.*
 poſtquam de prælio ad Roncevallim & de Rulando verba fecit,
 ſubiungit, eius egregia facinora ſcriptorum gallicorum fabulis
 3 admodum exaggerata eſſe, &c. Cauſam ſiue occaſionem † belli
 contra Hiſpanos à Carolo Magno geſti, quidam hanc referunt:
 quod Bertha ſoror Caroli, vxor fuerit Alphonſi II. Regis ex
 moribus caſti cognominati. Quæ cum nullos ex marito ſuſce-
 piſſet liberos, Carolum heredem regni Hiſpaniæ inſtituere vo-
 luerit. Contradicente Alphonſo, bellum inde ortum, in quo Al-
 phonſus victoriam à Carolo obtinuerit. Ita Rodericus Sanzius
 epiſc. Palentinus, qui circa ann. 1500. ſcripſit, *part. 3. cap. 9.* Hic
 (Alphonſus II.) vicit, vt à multis fertur, Carolum & Rulandum.
 Idem teſtatur Alphonſus à Carthagena Epiſc. Burgenſis, quod
 Bertha illa à Turpino & aliis mater Rulandi ſtatuitur? Sic ergo
 Rulandus contra vitricum ſuum arma tuliffet, non minore ſce-
 lere, quam peſſima fortuna. Vt taceamus temporis discrepan-
 tiam, quam enucleauit Petrus Medina *in memorab. Hispan. cap. 18.*
 4 Deinde falſum eſt, Carolum contra † Adelphonſum (contra & e
 Alphonſum) Galliciæ atque Aſturiæ Regem bello decerſaſſe,
 quippe, qui amiciffimus Caroli fuit, adeo vt in litteris ſuis ſe pro-
 prium Caroli appellarit, *Eginh. teſte*. Cui quamuis Carolus
 contra Sarracenos, ſiue Mauros auxilia fortean miſerit, quomo-
 do Paulus Æmilii, & alij intelligi poſſunt: tamen nullibi repe-
 ritur, ipſum Carolum contra Sarracenos exercitum duxiſſe,
 5 multo minus eos deuiciſſe. Tantum Aquitaniam & † Gaſco-
 niam ſibi ſubiecit Carolus, in qua etiam Gaſconum inſidiis An-
 no 779. cum aliis periit Rulandus. Hæc Eginhard. *Annales Fran-
 cici.* Adelm Benediçt. Regino & alij ſcriptores integriores. Re-
 6 liqua quæ adduntur, † ex fœcundo Pirenes fonte, ex quo Poëtæ
 canta-

cantaturi bibere solent, profluxerunt. Vnde non mirum, si tanta sit auctorum dissonantia; vt alter alterius narrationes euertat, neq; facile sciri possit; vtri fides debeat. Ita Hieron. Zurita *in d. c. 3.* refert, quosdam ex S. Antonino tenere, nec Sarracenos, nec Christianos Hispaniæ Rulandum occidisse, sed Vascones. Eam ob causam narrationes de obitu Rulandi non carere suspicionem. Et Platin. *in Hadrian. 1.* Rulandus perierit in bello Vasconum siti, an vulnere, haut satis constat. Item, Anton. Maria Spelta *in historia Ticinensi dubitat*, siti an ferro perierit Rolandus in clade Ronceuallensi. Non est ergo notorium, quod Carolus † M. 7 deuicit Hispaniam, sicuti id Ioan. Faber. *in proem. Inst. nu. 10.* pro certissimo exemplo præsupponit, cum is minimam saltem partem Hispaniæ deuicerit. Galliciam enim & Asturiam Alphonsus possidebat: reliquam Hispaniam Sarraceni † ex Mauritania inuaserant, in qua etiam Caroli M. & successorum temporibus perdurarunt, quousq; à Ferdinando Catholico † Rege Aragoniæ, Caroli V. Cæsaris auo materno tandem opprimerentur. Münster. *lib. 2. Cosmograph. Dresser. in millen. 5. fol. (mibi) 473.* Thuan. *lib. 1. histor. &c.* Atque inde est, quod † Hispani libertatem ab Imperio Romano sibi vendicant, quippe, quod prouinciam suam à Sarracenis per 700. & amplius annos possessam (de qua chronologia, vide Bodin. *lib. 4. de Rep. 2. num. 421.*) suo & suorum sanguine sine auxilio Imperij Romani sibi quaesuerint, dicente Guilhelm. de Montferrat. *de success. regno. d. 1. num. 40.* Et ipsa *gl. in c. Hadrianus, d. st. 63. in verb. per singulas*, excusat Hispanos non agnoscentes Imperium Romanorum, quia eruerunt regnum illud de faucibus hostium. Quod vero Eginhard. Carolum interea (durante bello Saxonico) Hispaniam † quoq; de bellasse scribit: id mox ad Aquitaniam & Wasconiam à monte Pirenæo vsque ad amnem Iberum restringit. Eodemque sensu intelligendi Hispani inter subditos Caroli *in c. volumus, 11. q. 1.* Quod ex testamento Caroli apud Naucler. *generat. 27. Goldast. tom. 1. constit. & alios*, planum fit, in quo Ludouico filio Gallia & Vascones assignantur, vsque in Hispanias, exclusiue loquendo.

E

Itaq;

- Iraque quod prodidit Turpinus & ex eo Antoninus, templum
 12 † Aquisgranense à Carolo M. ex præda & auro Hispanico con-
 structum esse; id merito refutat Petrus à Beeck in *Aquisgra. cap. 1.*
 Nam Eginhardus cum Basilicam S. Dei genetricis Aquisgrami
 opere mirabili cōstructam describit, columnas & marmora Ro-
 ma & Rauenna ex Italia aduecta tradit, auri Hispanici non me-
 minit. Vt difficulter verum sit, quod ex Chron. Treuirensi. refert
 Freher. in not. ad lib. 1. Petri de Andlo, de Rom. Imp. cap. 13. Rectius id in-
 13 cum censum relegatur, in quo continetur crux aurea † Pader-
 bornensis, ex tributis Longobardicis fabrefacta apud Cranz.
 14 lib. 4. Saxon. 19. Multo magis falsum est, Carolum contra † Sarra-
 cenos in Palæstinam exercitum duxisse. Quod etiam Gangui-
 nus lib. 4. histor. obseruauit, inquiring, ea deliramenta esse magis
 vetularum, quam hominum, scite & diligenter rerum narratio-
 nem textentium. Ex quo itidem sequitur, vanum esse, quicquid
 15 de † via Caroli in terram sanctam inculcatur à Robert. Mona-
 cho lib. 1. histor. Hierosol. Marino Sanuto Torfello lib. 3. part. 3. secret.
 fidel. crucis cap. 6. & seq. aliisq; belli sacri scriptoribus. Deniq; cum
 causa, siue expeditio Caroli vera non sit, necesse est effectū quo-
 16 que, † siue fructum victoriæ claudicare, quam ex Helinædo pro-
 didere Vincent. lib. 24. Specul. hist. 4. & S. Antonin. part. 2. tit. 14. cap.
 4. gl. lat. ad art. 82. lib. 3. Landr. & alij, Carolum nempe à Constanti-
 no liberatæ Palæstinæ præmia accepisse, nempe coronam spi-
 neam, clauum, quo Christus cruci affixus, atque alia plura, cum
 Carolus numquam milites in Palæstinam miserit, Frider. Tilem.
 in discurs. philol. fol. 275. multo minus ipse eam intrauerit. Cranz.
 17 lib. 1. metrop. 16. Vt vanitatem huius † à superstitione profecti
 mendacij merito rideat Freher. ad Petr. de Andlo lib. 2. cap. 8. eo
 & Michaëli, quos recenset Eginh. Constantino præteri-
 to, ob susceptum Imper. Romani titulum non
 admodum gratus fuit Ca-
 rolus.

CAP. XI.

De multiplici obitu Rulandi.

S V M M A R I A.

- 1 *Rulandi res geste in Hispania multiplices.*
- 2 *Rulandus sepius in Hispaniam reducitur.*
- 3 *Cæsaris Baronij iudicium.*
- 4 *Iacobi Apostoli inuentio, an Carolo M. tribuenda?*
- 5 *Rulandus bis mortuus.*
- 6 *Imo sexies.*
- 7 *Verus annus mortis Rulandi.*
- 8 *Epigramma Iosephi Auenbachij.*
- 9 *Rulandi dies sacer.*
- 10 *Calendariorum discrepantia.*
- 11 *Canonizatio Rulandi.*
- 12 *Petri de Natalibus legenda.*
- 13 *Electio veri & fa si difficilis.*

CVM Rulando tam multa egregia facinora, quæ in bello Hispanico † gesserit, tribuantur, vt in vnum annum conici non possint omnia, maxime temporis discrepantia reclamante: inuenta est ratio, qua is sepius in scenam, vt in Comædiis fieri † solet, reproduceretur. Quæris quomodo? Ope virgulæ 2 Pythiæ cuiusdam, qua illa defunctorum animas iterum euocat orco, vt est apud Poëtam. Qua de re optime sentit Cæsar Baronius † Cardinal. in *Annal. Eccles. ad ann. 812. nu. 18.* Quod 3 Turpini nomine (quisquis ille fuerit) somniorum, aut fabularum vanus contextor post venerandi corporis S. Iacobi † inuentio- 4 nem (quam etiam per Carolum factam esse mentitur) ponit bellū illud cōtigisse, quo Rotolandus, siue Rolandus inter alios viros insignes occubuit, nulla hic habita exacta temporis ratione, reuera tunc bellū illud cōtigisse sunt arbitrati, quæ à fabuloso

E 2 aucto-

auctore ponitur. Qui hoc errore ducti sunt antiquiores numerantur Tudenfis & Rodericus Toletanus Episcopus: recentiores vero omnes, ne singulos nominem, tanquam è cælo allato oraculo firmiter eidem inhæserunt, vno duntaxat Ambrosio Morale excepto, &c. Hæc verissime Baronius, tandem de hoc commento pronuncians, oportere eos, qui has fabulas conciliare nituntur, suis diuinationibus adiicere, Rulandum & cæteros eius socios, † bis occisos mortuosq; esse, &c. Nimirum, yt fiant, iuxta versic. Homeri *odyss. M.*

Διθ' αὐτῶν, ὅτε τ' ἄλλοι ἀπαξ θνήσκουσ' αὐθροῦ πῦρ.

Hoc est,

Bis mortui, cum alij semel duntaxat moriantur homines.

- 6 Imo non bistantum, sed lexies, † vel etiam pluries mortuum esse Rulandum oporteret, siquidem omnium narrationes sunt
7 veræ. Primo enim & vere † quidem Rulandus in pugna ad Roncevallim occubuit Anno Christi 778. *supra cap. 5. nu. 6.* Quam æram ex consensu scriptorum firmat Baron. *d. loc.* Eamq; ex *Annal. Burdegal.* ponit Ioan. Gualther. *lib. 2. Chron. Chronico.* Et tamen idem auctor alibi Rulandi mortem ad ann. 800. 31. diem Maij refert. Quod est secundum tempus mortis, à Iosepho
8 de Pinu † Averbacio *in libris anigmatum* tali tetrasticho inclusum:

Verterat à Christi bis secula quatuor ortu

Terris, qui præfert luce nitente diem:

Oris redditus vs Diuûm fortissimus heros,

Rulandus tuus est Carole Magne nepos.

Adde Bucholz. *in Chron. ad ann. 800.* Panthal. Candidum *in epitaph. & alios.* Tertio Ioannes Vassæus *in Chron. rerum Hispan. ad ann. 809.* Hoc anno aiunt Carolum accepisse cladem ad Roncevallim. Ergo in ea Rolandum periisse oportet. Quarto Christianus Massæus refert ad Ann. 811. vndecimum diem Ianuarij, vbi dicit Carolum præ iracundia verum tempus expectare noluisse. Ad quem annum etiam Goth. Viterb. *part. 17.* Rulan-

Rulandum reproduxit. Addunt huic aræ quinto annum ad-
 huc vnum Rodericus & Alphonfus. Et liberalior Mariana *lib. 7.*
cap. 11. Sexto ad annum sequentem, qui est 813. prælium Ron-
 ceuallense refert, quem tamen refutat Mantuanus Secretarius
 cum An. 778. transiens. Vtèrius ne progrediamur, obstat mors
 Caroli, qui in annum sequentem incidit, *supra cap. 5. nu. 2.* Neque
 in anno tantum, sed in mense quoque & die similis est diuersitas,
 quo obierit Rulandus, dum † alius in Ianuarium, alius in Ma- 9
 ium mensem illum collocat. Vincentius autem *in Speculo lib. 32.*
cap. 105. in 16. Kalend. Iulij. Quo fundamento procul dubio
 Rulandi dies festus in Calendario Romano 16. die Iunij celebra-
 tur. Aliquando etiam 9. die Augusti. Ne cui mirum videatur, si
 ipsa quoque Calendaria † super negotio tam difficili variant. 10
 Non enim præter morem suum faciunt. Vt facilius inter Phi-
 losophos, quam inter Calendaria & horologia conueniat, *verbo*
Seneca. Canonisatio † Rulandi à quo & qua solennitate sit per- 11
 acta, præteritur, modo hanc suis virtutibus, militaribus an diui-
 nis, Rulandum meruisse firmiter credamus. Allegatur ad hanc
 rem *Legenda aurea* Petri de † Natalibus, vbi *in capite de vita S. Ro-* 12
tolandi procul dubio de ipsius sanctimonia pluribus agitur, sed
 cuius inspectionem nobis hætenus fortuna non aurea inuidit.
 Nisi is est auctor allegatus à nobis *cap. 20. nu. 9.* ob cuius defectum
 nemo crines barbamq; summisserit. Neque dubitamus, si dili-
 gentius perlustrentur scriptores exotici, quin plura mortis tem-
 pora inueniri possint. Sufficiat hic numerus, apud mendaces
 mysticus, quo ipso, aut sexies Rulandum interiisse credendum
 est, aut totam illius historiam † fabulis inquinatissimam 13
 esse. Vtrum ex istis sibi facilius persuaderi
 possit, quiuis suum iudicium
 consulat.

CAPVT XII.

De variis Rulandi monumentis & reliquiis.

S V M M A R I A.

- 1 *Multiplex obitus multiplicem sepulturam postulat.*
- 2 *Sepulcrum Rulandi Blaiuense.*
- 3 *Item Arelatense.*
- 4 *Contentio de patria Homeri.*
- 5 *Gladius Rulandi.*
- 6 *Cornueburneum Rulandi.*
- 7 *Sancti vno tempore pluribus in locis existentes.*
- 8 *Incredibilia falsis proxima.*
- 9 *Lucernatum priuilegium.*
- 10 *Loca Rulandi nomine insignita.*
- 11 *Rulandi historia ex Herculis fabulis desumpta.*
- 12 *Plures Rulandi.*
- 13 *Plures Ioues & Mercurij.*
- 14 *Rulandus alius verus, alius fabulosus.*

Addemus iam monumenta, quæ de Rulandi nomine in diuersis mundi partibus reperiuntur, vt sicuti pluries interit, ita pluribus † quoque in locis Rolandum sepultum credamus. Blaiuenses † eum apud se & natum & sepultum volunt. Sabell. 8. *Ennead. 8.* Vbi ossa ipsius à vermibus nimium decurtata per Franciscum Galliarum Regem & Fridericum Palatinum inspecta diximus *cap. 7.* Idem Arelatenses † contendunt, iuxta Schröter. *in hist. totius orbis terrar.* Est etiam in Gallicia, vbi Rulandus pugnâs siti extinctus esse perhibetur, S. Maria Roncilionis religione D. Augustini celebris, in cuius templo multa sunt memorabilia, de 12. Gallorum Paribus, &c. Lucius Marinius Siculus *de rebus Hispan. lib. 3. tit. de Gallicia.* Ne scilicet minor sit contentio inter Gallicæ & Hispaniæ templa de Rolandi militis ossibus, quam fuit olim

olim inter Græciæ ciuitates, de † patria Homeri Poëtæ, de qua 4
 Cicer. *in orat. pro Archia*, Gell *lib. 3. noct. Att. 11.* In monasterio Ec-
 curiali in Castilia monstratur † gladius Rulandi (*Durandal* vocat 5
 Turpin. & ex eo Camerar. *lib. 2. med. histor. 29.*) in quo etiamnum
 videre est cicatrix, quæ ad columnam ipsi impressa dicitur. Idem
 asseruatur in oppido S. Dionysij prope Lutetiam, Schröter. *d.*
loc. Et quamuis gladium hunc vna eum cornu eburneo † Caro- 6
 lum in cœnobio S. Romani Burdegali ad sepulchrum Rulandi
 suspendisse scribat Turpin. *cap. 27.* & ex eo Lindenbr. *in Chron. Ca-*
rol. fol. 269. vtrumq; tamen in loco, vbi occubuit, ad Ronceuallum
 ostenditur, iuxta Hubert. Thomam Leod. *de orig. Palatin. fol. 5.*
 Quod diuina virtute fieri credendum est, qua D. Ambrosium si- 7
 mul † Mediolani diuinis rebus assistisse, & Turonæ exsequiis D.
 Martini interfuisse scribit S. Antonin. *histor. p. 2. tit. 10. cap. 11. §. 4.*
 Eundem Romæ eodem die missam celebrasse & Mediolani vi-
 sum. Bald. *in l. optima, C. de contrab. stipul.* Et simile quid de Isi-
 doro affirmatur à Boër. *quest. 165. num. 7.* Menoch. *1. presumpt. 3.*
num. 4. De S. Materno amplius scribitur, quod tribus in locis,
 Treueri Colonia & Tungris, vno eodemq; die Paschali missam
 celebrauerit. Kyriand. *in Annal. Treuir. part. 3.* Idem fere de Epi-
 ttopo quodam Halberstadenſi ad ipsius sepulchrum narrari me-
 mini. Sed Amphitruo Plautinus etiam iurante seruo id sibi per-
 suadere nequit, *Act. 2. Scen. 1.* Tune, inquit, id dicere audes,
 quod nemo ante hac vidit, † neque potest fieri, tempore vno 8
 homo idem duobus locis, vt simul sit? certe historico hic deuo-
 ta oratione: Domine, adiuua incredulitatem meam, opus est.
supra cap. 9. num. 5. Pertinet huc quoque; quod ex Heluetiis Lu-
 cernates † tubarum loco æreis cornibus incuruis vtuntur, quæ 9
 ipsi *Harschhörner* vocant, dicitâtes, hoc iuris sibi datum à Caro-
 lo Magno eo, quod iis Rulandus ipsius nepos vsus fuerit. Berth.
lib. 3. comment. in Lucerna. Sunt & loca vrbes & arces à Rulan-
 do † denominatæ, sed vt causam eius non facile quis reddide- 10
 rit. In Sicilia mons est nomine Rulandi, de quo Goth. Viterb.
lib. 17. Chron.

Mons

in di-
 terit,
 amus.
 Sabell.
 ta per
 inspe-
 Schrö-
 lus pu-
 eligio-
 orabi-
 de verbis
 o inter
 am fuit
 olim

Mons ibi stat vastus, qui dicitur esse Rulandus.

- Inter Hierosolymam & Damascum in Syria est pons, qui appellatur pons Rulandi. Cuiusmodi est etiam Hamburgi. Cranz. lib. 10. Saxon. 2. In itinere à Venetiis versus Constantinopolim in Illyrico monstratur castellum d' Orlandi. Est etiam in Gallia castellum Rulandi, cuius meminit Thuan. lib. 88. histor. in pr. Item mons & oppidum, cui cruci Rulandi nomen. Idem Thuan. lib. 98. In Lusatia, siue vicus, siue oppidum est Rulandi nomine. Item, in Luxemburgo ad fluuium Ouram non procul à S. Vito. Item, arx Ruland in Eifelia Archiepiscopatus Treuirensis. In Rheno insula est dicta Rolants-Werder, in qua cœnobium sanctimonialium fundauit Fridericus Archiepiscopus Colonien-sis. Magn. Chron. Belg. Merlæ. in Annal. Colonienf. Meminerunt etiam arcis Rolants-Eccij in Rheno, Hieron. Henning. & Elias Reufner. in geneal. Christiani I. Regis Danie, &c. Quæ ideo recitamus, ne cui mirum videatur, si hoc nomen, vel ex fabellis per orbem vniuersum quodammodo nobilitatum, eadem occasione etiam in Saxoniam peruenisse & ad statuas trãsiisse dicamus. Plura fortasse aliis in locis reperiet, si quis, quod Comicus ait, quasi mare omnes circuire velit insulas terrasq;. Quibus omnibus locis, si Rulandus præsens fuit, ac insigni aliquo facinore nominis memoriam impressit: tum ipsum totum terrarum orbem
- 11 peragrasse oportet, non minus, quam † olim Hercules fecit, ex cuius fabulis multa in Rulandi res gestas irrepsisse apparet.
- 12 Quod si plures † Rulandi fuerunt, sicuti Theod. à Niem lib. 2. de schismat. 22. scribit ex relatione incolarum (quam tamen ipse vanam existimat) in monte quodam prope Neapolim, Rulandum quendam fortissimum contra Græcos pugnando in bello captum ac incarceratum: tum sane omnium illorum Rulandorum facta vni incongrue tribuuntur, vel saltem exprimendum fuerit, vter ex pluribus pro vero Rulando & patrono urbium adorandus sit. Ne vel idololatriam committamus, vel idem Rulandi cultoribus contingat, quod Poëtis Ethnicis, qui cum plu-
- 13 res † Ioues & Mercurij extiterint, diuersis locis & temporibus orti,

orti, teste Cicer. *lib. 3. de nat. Deor.* omnium tamen res gestas ad vnum Iouem & Mercurium retulerunt, Natal. Comes *lib. 5. mythol. 5. & lib. 2. cap. 1.* Cui errori non aliter mederi potuerunt ipsi, quam vt vnum illorum † naturalem, ceteros fictitios statuerent, ¹⁴ vt est apud Lactant. *lib. 1. de fals. relig. 11.* Vtrum horum epithetorum Rulando Saxonico competat, optionem aliis dare, quam accipere malumus.

CAP. XIII.

De Ioannis Turpini libello suppositio.

S Y M M A R I A.

- 1 Turpinus fabularum pater.
- 2 Turpini verba de Rulando.
- 3 Turpinus nugator non historicus.
- 4 Idem falsum nomen operi suo praposuit.
- 5 Tilpinus Archiepiscopus Remensis ab hoc diuersus.
- 6 Res in Turpino contentæ recentiores sunt.
- 7 Dignitatum tituli quando hereditarij facti?
- 8 Lotaringia nomen tempore Caroli ignotum.
- 9 Tilpinus ante Carolum defunctus.
- 10 Tilpini successores.
- 11 Clerici bellatores esse non debent.
- 12 Carolus iuueni bellicoso episcopatum ademit.
- 13 Contradictio mendacium implicat.
- 14 Elogia Turpini nugatoris.
- 15 Lindenbrogi incogitantia.
- 16 Turpinus à Reubero editus.

QVæris fortasse, amice Lector, vnde tam copiosa fabularum zizania in historiam Rulandi militis, quæ ex vero parcissime in litteras relata extat, penetrauerit? Non putamus nos ab-

F uti

uti sacro testimonio, si Christi verbis *Matth. 13. v. 18. respondeamus*: Inimicus homo hoc fecit. Is est ineptus auctor Ioannes

1 † Turpinus Archiepiscopus Remensis, vt falso se appellat, qui primus historiam Caroli Magni anilibus figmentis turpiter corrumpere ausus est, cum ingenio ad fallendum apto non valeret. In qua inter alios belli Duces, qui cum Carolo Magno in Hispaniam contra Sarracenos profecti sunt, Rulandum multis f-

2 ctis titulis ac laudibus ornat. Rulandus, inquit Dux † exercituum, Comes Cenomansis & Blauij Dominus, nepos Caroli, filius Ducis Milonis de Angeris, natus Berthæ sororis Caroli, cum IV. armatorum millibus. Alius tamen Rulandus fuit, de quo nobis silendum est, &c. Hæc ille, imitatus Home-

3 ri & Virgilij licentiam Poëticam † in fingendo bellatorum catalogo. Si quæras vterius, quis sit hic auctor? nemo proculdubio erit, qui satisfacere votis tuis possit, nisi sit Oedipus,

4 cum, quod omnes falsarij faciunt, ad conciliandam † auctoritatem, operi suo falsum nomen præposuerit, ipse Caroli Magni æuo longe recentior. Quamuis enim in catalogo Archiepiscoporum Remensium à Frodoardo & Casparo Bruschio e-

5 dito, Tilpinus † Archiepiscopus numero 28. reperiat, qui sub Carolo Magno vixit: tamen id nomen (præterquam, quod v-

trumque duabus litteris variat, neque Ioannis prænomen habuit, solo cognomine pro simplicitate eius æui contentum, vt exempla dedimus, *cap. 8. num. 7.*) falso huic libro præferri facile obtinetur, si præter fabulas inauditas considerentur res &

6 † circumstantiæ in eo contentæ, à statu illius seculi prorsus alienæ, & diu post demum introductæ. Neque enim tituli di-

7 gnitatum tam pomposi, multo minus † hereditarij tum fuerunt, quod in Gallia post mortem Caroli simplicis, iuxta Pithæ. in *tract. de Palat.* in Germania etiam serius contigit, Henricus Meibom. in *tract. de pagis Saxon. in pr. Douza in Annal. Holl:nd.* Contingit. Luitprand. *ad ann. 949.* Vdo Comes obiit, qui permissu Regis (Ottonis I.) quidquid beneficij, aut præfecturarum habuit, quasi hereditatem inter filios distribuit. Ergo regulariter & in-

re comz

re communi aliud obtinuit. Itaque simpliciter Duces, Comites, &c. sine adiectione certæ provincie indigetabantur. Idem Meibom. *in not. ad Witich. lib. 2. in princ.* Pseudo Turpinus, inquit, improba & flagitiosa audacia inculcat Garinum Lotharingie † Ducem Caroli Magni in bello Hispaniensi Comitem, cum § post 64. præter propter annos primum Lotharingie nomen auditum sit. Turpitudinem huius Turpini oculariter detexit Petrus Mantuanus Secretarius Bernhardi Fernandis de Valasco *in anim. d. erf. lib. 4. cap. 2.* vbi dicit, quod omnes sequentes Turpinum errauerint, quia † Tilpinus Archiepiscopus dudum ¶ è vita excefferat ante mortem Caroli M. successit enim ei † Wul- I. 10. farius, qui à Carolo petiit, vt concilium Remense conuocaret Anno 813. Huius successores fuerunt Ebo & Hincmarus Remensis, quorum hic prædecessori Tilpino elegiacis versibus elogium scripsit, tumulumq; posuit Caroli Calui temporibus, &c. Quicunq; vero fuerit auctor (haud dubie Monachus) propriam quodammodo turpitudinem allegat, quando bello † Sarraceni. II co se præsentem nõ interfuisse solum, sed etiam pugnasse nugatur, contra officium boni Episcopi, de quo late agitur *in causa 23. q. 8. iuris Canonici.* Cuius sententia hoc versiculo exprimitur;

Si sis de clero, numquam tu belliger esto.

Immemor Constitut. Carolinæ prohibitiuæ, quæ extat apud Goldast. *tom. 3. Constitut. fol. 131. & 137.* Immemor item, quod in prædicto Concilio Remensi sub Carolo constitutum est: Vt Episcopi sacram Scripturam diligenter euoluant (non fabulas cudant) & verbum Dei annuncient (non pugnent) Concil. Rem. *cap. 14.* Quod Carolum nunquam Episcopis permisisse historiae testantur. Is enim † adolescenti in equum insilienti Episcopa. 12 tum datum ademit, iubens ipsum bello aptiorem sibi in castris adesse. Ex Auent. Hulder. Mutius *lib. 8. histor. in princ.* Petrus à Beeck *in Aquisgran. cap. 5.* Latissime Monachus Sangellensis editus à Canisio *lib. 1.* vbi vide plura exempla. Ipsæ res, vt incredibiles & superstiosæ, ita ineptæ sunt fabulæ, † nec secum, 13 nec cum tempore concordantes. Cuius inuentor tritum illud

præceptum non attendit: oportet mendacem esse memorem:
 Quale est, quod Hispanicum bellum 14. annis continuatum falso
 asserit, quibus Tilpinus iamdudum è vitis excesserat. Sabell.
lib. 8. Ennead. 8. Baron. in Annal. Eccles. ad ann. 812. Nisi ipsum, vel
 viuum res futuras & post fata contingentes, vel mortuum in tu-
 mulo præsentis & terrenas scripsisse credere malis. Vnde me-
 14 rito à cordatis Historicis reiicitur, non sine † decentibus ello-
 giis, quippe, quem ridiculum scriptorem Ioan. Wolfius *cent. 9. memo. lect. ad ann. 830.* nugatorem & fabulatorem Francisc. Ho-
 tom. *in Francogall. cap. 5.* turpiculum fabulatorem Marquard. Fre-
 herus *in tract. de statura Carol. M.* vocant. Adde eundem Freher.
de orig. Palat. Camerar. lib. 3. subseciu. lect. 14. Ianum Douz. *in Annal. Holland. Vbb. Emmium de libert. Frisia.* Reiner. Reinecc. *ad Anna-
 les Caroli M.* vbi in præfat. ad Ioannem Iageman. ipsum totum ex
 fabulis confutum & totum barbarum dicit. Cæsar. Baron. Cardi-
 nal. *ad ann. 812.* non solum somniorum, aut fabularum vanum
 contextorem, sed etiam ad Ann. 853. librum eius fabularum offi-
 cinam. Pontan. *lib. 3. orig. Franc. I.* Iberis neniis ac deliriis refer-
 tum pronunciat. Crusius *p. 2. lib. 1. cap. 8. Sueviae* ironicè: An non
 placet (inquit) etiam aliquid amplius ex veritatis Archiepisco-
 po prædicto audire? Quam honorificè eum tamquam inuictum
 testem aliquoties in Orlando suo Ludouicus Ariostus laudat?
 Hispanus scriptor Marianus *lib. 4. cap. 2.* Historia Archiepiscopi
 Turpini, quæ allegatur est liber de cauallerias, hoc est glorioso-
 rum militum, indignus quem grauis persona in ore habeat. Io-
 annes Pineda *in 3 part. histor. Ecclesiast. sine vniuers.* posteaquam re-
 censuit B. Antonini Episcopi Florentini sententiam ex Turpi-
 no desumptam, subiicit de prælio Ronceuallensi, ipsum sequi
 commenta de cauallerias, hoc est fabulorum facinorum mili-
 tarium. Centur. Magdeb. *9. cap. 10.* de Turpino ait ipsum multis
 fabulis & nugis Caroli M. historiam deformasse, qualis illa est,
 de expeditione eius in terram sanctam, quam plerique omnes
 15 scriptores mendacij arguunt. Itaq; cum de Turpini huius fide,
 obrationes Sabellici & aliorum dubitet † Lindenbr. *in Chron. Caroli*

Caroli M. fol. 270. mirum cur eundem, vt veridicum auctorem propugnet? *fol. 255.* eiusque librum integrum versione Germanica expresserit? Qui etsi à Iusto † Reubero Icto inter scriptores Germanicos editus non esset, eius tamen nugis carere potuisset Respubl. litteraria. Fortasse etiam debuisset. Astronomus autem etiam, quod exoptularet haberet, si sibi prælatum Turpinum, atq; huic inter veros historicos primum confessum tributum videret.

C A P. XIV.

De tempore, quo Turpini abortiuus fœtus abiectus.

S V M M A R I A.

- 1 Tempus abiecti Turpini incertum.
- 2 Turpinus Eginhardum legit.
- 3 Eginhardus quando scripserit.
- 4 Tilpinus quando vixerit.
- 5 Tilpini successores.
- 6 Concilia à Carolo celebrata.
- 7 Antiquiores historici Turpinum ignorant.
- 8 Vincentius primus ipsum allegat.
- 9 Antonini Florentini Chronici auctoritas.
- 10 Turpinus ab aliis auctus.
- 11 Hamconius Suffridi Petri succenturiator.
- 12 Non ens fabularum materia.

Sicut certum est, Turpini † fœtum spurium & supposititium esse: ita incertum, quo tempore quave occasione ille ab auctore lucem fugiente abiectus sit. Non solum enim multæ res, quas habet, diu post demum emerferunt, vt diximus, eoque argumento optime contra Pseudo Hunibaldum vitur Pontan.

lib. 3. *Orig. Franc. 3.* Sed etiam tempus, quo scripsisse putatur Turpinus, non congruit. Mantuan. *Secret. refert ex Trithemio*, quod Turpinus librum suum scripserit Anno Christi 830. Consentit
 2 Gesner. *in Biblioth.* Atqui Turpinus hic † Eginhardum Caroli M. historicum legit, multaq; ex ipsius historia mutuatus fabulis corrupit. Veluti quod Rulandus in mōtib; Pirenæis perierit. Item signa Caroli mortem præcedentia, &c. Eginhardus autem post
 3 † mortē Caroli vixit, eiusq; historiam iam senex scribere aggressus est, An. 820. vt vult Trithem. Quo tempore † Tilpinum Archiepiscopum Remensem iamdudum in viuus esse desiisse diximus. Quomodo ergo is post Eginhardum scribere de morte Caroli potuit, qui vtrumq; moriendo præuenit? Eius enim successor † Wulfarius An. 811. testamento Caroli, quod post Eginhardum extat, subscripsit. Idem An. 813. pro negotiis quibusdam expediendis in Rhætiam Curiensem à Carolo missus est. Fortunat-
 6 Sprecher. *in Pallad. Rhætia lib. 3.* Eodem anno Carolus † duas synodos indixit, ex quibus secūda, quæ in vrbe Remorum celebrata est, Wulfarius Archiepiscopus more maiorum præfedit. Huic successit Ebo, siue Ewo Remensis, qui An. 823. pro legato in Daniam missus est, teste Adelm. *Benedict.* Eius meminit Adamus *Brem. in hist. Eccles. cap. 12. & seq. Tholof. lib. 25. de Repub. 1. nu. 14.* Vt certum sit Tilpinum (sub cuius vmbra Pseudo-Turpinus latibulum quærit) annum scriptiois 830. viuendo non attigisse. Est &
 7 hoc magnū falsitatis argumentū, quod † antiquiores scriptores libelli huius Turpini nusquam meminerunt, siue quia nondum in rerū natura fuit, siue quia nullius fidei, aut dignationis ipsum habuerunt. Sigebertus enim Gemblacensis, qui circa An. 1094. scripsit (iuxta Trithem. & Heluic. *in Chronol.*) licet Eginhardum & alios commemoret, Turpini tamen nullam facit mentionem. Sed & Otto Episcopus Frisingensis Friderici Barbarossæ *Historicus lib. 5. Chron. 32.* dum recenset auctores, qui de Carolo M. scripserunt, verba Eginhardi adducit, non omissurus Turpini quoq; testimonia, si apud ipsum vlla in auctoritate fuisset. Conradus à Lichtenow abbas *Vrspergens.* qui circa An. 1200. vixit,
 totum

torum Eginhardum exscripsit, in suamq; historiam transtulit,
 Turpini autem nugas ne verbulo quidem attigit. Idem fecit Al-
 bertus Abbas Stadenſis in ſuo Chronico. Vincentius † Belua- 8
 cenſis autem ſcripſit Speculum Hiſtoriale circa An. 1240. iuxta
 Trithemij computum, qui fortean ad initia ſcribendi pertinet.
 Is ad An. 1244. lib. 32. cap. 105. primus, quod ſciamus, Turpini nu-
 gas refert, poſt cuius tempora alij ipſius exemplum ſecuti ſunt.
 Inter quos Antoninus † Archiepiſcopus Florentinus in Chroni- 9
 co ab exordio Mundi ad Ann. 1459. deducto, in eoſdem ſcopulos im-
 pingit. Cuius auctoritas, cum propter viri ſanctimoniam, ob
 quam in numerum Sanctorum referri meruit, vulgo magnifiat:
 tum illud hinc patet, multas ipſum fabulas operi ſuo immiſcuif-
 ſe. Sunt, qui plura mendacia Turpino † adſcribant, quam ipſe 10
 habet. Veluti Petrus Reinſus in Speculo militum famigeratorum
 part. 1. cap. 1. dicens: inter hiſtorias veteres Gallia vnum reperiri
 ſcriptam ab Archiepiſcopo Turpino omnium fidedigniffimam.
 In qua narretur in regionibus orientis regem quendam fuiſſe
 nomine Gradefſam, &c. Nimirum, iuxta verſ. gl. in l. quoniam, C. de
 iudic. Iudæus nil Iudæo, Catilina Cethego. Vt forteſſe Turpinus
 ab aliis ſui generis fabulis auctus fuerit, dignus ſcilicet, qui cum
 additamento ad poſteros transmitteret. Quo referri poteſt,
 catalogus Ducum Friſia, quos à Suffrido Petri eiufdem farinae
 nugatoribus inuentos, & ab Vbbone Emmio iugulatos, nuper
 vitam reuocare conatus eſt Martinus † Hamconius poſt mor- 11
 tem editus. Is enim in præfat. Friſia ſua & ſol. 28. nugatur, Gondo-
 baldum penultimum Friſiorum Regem Carolo M. contra Sar-
 racenos opem tuliffe ac exercitum non contemnendum ex Fri-
 ſia in Hiſpaniam uſq; deduxiſſe, ibiq; cum Rulando aliisq; Chri-
 ſtianorum Ducibus in montibus Pirenæis fortiffime pugnando
 occubiſſe, ſicuti Turpinus Sabellicus, & alij referant, &c. Ita
 dum ſinguli *ἐπιπέτρων* addunt, iuxta Propertij verſiculum:

Maxima † de nihilo naſcitur hiſtoria.

12

CAPVT XV.

Deratione & instituto Turpini.

S V M M A R I A.

- 1 *Falsitas veritatis simia.*
- 2 *Turpinus aliquid veri fabulis immiscet.*
- 3 *Turcorum aversione.*
- 4 *Turpinus versus Caroli ad Rulandum transtulit.*
- 5 *Carolus Magnus poetam egit.*
- 6 *Fabula Rulandi proditi ex vera historia nata.*
- 7 *Alia historia Anglica de Rulando.*
- 8 *Turpinus post expeditionem Gothfridi Bullionici usus.*
- 9 *Concilium Claremontanum in Gallia.*
- 10 *Robertus Monachus concilio interfuit.*
- 11 *Idem Auctor Turpini libelli.*
- 12 *Iacobi Apostoli inuentio, an Carolo debeatur?*
- 13 *Dedicatio templi Compostellani.*
- 14 *Calixti Papæ liber de miraculis S. Iacobi.*
- 15 *Idem canonicus auit librum Turpini.*
- 16 *Pinedæ iudicium de via S. Iacobi.*
- 17 *Doctõris Canonisati opinio reiici potest.*

1 **S**icut falsitas est veritatis † imitatio, iuxta *Nou. 73. in pr. l. 23. ff. ad L. Corn. de fals.* atque hoc institutum omnium falsariorum, vt verbo Imp. Leonis in *Nou. 76.* falsum veritatis specie tegant, & supposititias suas merces incautis venum obtrudant: ita hic Auctor Heroas quosdam Gallicos posteritati commendaturus, auctoritatis & antiquitatis conciliandæ ergo, falsum Turpini Archiepiscopi Remensis nomen libello suo præposuit, in eo insigniter lapsus, quod genuinum Tilpini nomen affecutus non est.

2 Itaq; vera quædam nomina † ac res gestas immiscuit, sed vt temporum

porum incuriosus, multas ex posteriori auro adduxerit, & ad Carolina tempora retraxerit, vt aditus horologium solet. Ad eoq; eo ordine processit, quo solent poëtae, qui veram aliquam historiam plurimis figmentis ac hyperbolis, siue illustrant, siue corrumpunt, de quibus elegant. Lactant. *lib. 1. de fals. relig. 11.* Frider. Tilem *in discurs. philolog. fol. 124.* In reliquis Turcorum incuriam † sectatus est Turpinus de quibus ita scribit Busbeq. *epist. 1.* 3
 Turca nullam habent temporū, neq; aratum rationem, mireq; historias omnes miscent & confundunt, &c. Ita inter alia, quae ex Eginhardo mutuatus est, cum hic scribat Carolum filiorum suorum † mortes impatientissime tulisse, adeo, vt etiam lacry- 4
 maretur: Turpinus id ad Rulandum transtulit, versiculosq; à Carolo patre in mortem Caroli filij profusos, atq; in Bibliotheca alicubi repertos, Tu patriam repetis, &c. *supr. c. 5. nu. 7.* Rulando scriptos esse finxit. Coniecturam hanc debemus acumini nobilissimi Pflugij nostri, sed quae vero valde consentanea videtur. Conueniunt enim tempora examussim, quando Carolum primogenitum Anno 769. natum, teste Adelm. Bened. anno vero 811. defunctum 42. annorum esse oportuit Abbas Stadenf. *fol. 86.* Et Carolum M. subinde Poëtam egisse, † arguit Epitaphium Hadriano Papae conditum, siquidem verum est, quod Platinae subtexit Onuphr. Panuin. Caterum Mantuanus Secretar. aliquoties à nobis citatus existimat, fabulam † Turpini 6
 de Rulando prodito ex vera historia Galalonis cuiusdam contra Carolum Caluum Dominum suum rebellantis originem traxisse, quam fabulator iste ad Carolum M. & Rulandum transtulerit. Nec longe abludivit nomen Ganis proditoris, quod habet Turpinus, à Galalone. Quod in medio relinquimus. Possit quoque videri, quasi Rulandi fabula ex alia † historia surrepta sit, 7
 quam habet Robertus de Monte *in append. ad Sigebr. Anno 1169.* Antequam treuix (induciae) datae essent, Rex Anglorum (Henricus II.) submouerat Eudonem Vicecomitem de Porrohoit, qui quatenus umbratico nomine Comes vocabatur, & cui tanta bona contulerat, vt ad seruitium & adiutorium suum veniret.

G Quod

v. l. 23. ff.
 riorum,
 egant, &
 hic Au-
 urus, au-
 rpini Ar-
 a eo infi-
 s non est.
 d vt tem-
 porum

Quod ipse renuit, & quidam alij de Britannis & confœderati,
 scilicet Oliuerius filius Oliueri de Dinam & Rollandus confœ-
 brinus eius: Rex itaq; non immerito aduersus eos iratus, à capi-
 te scilicet ab Eudone incipiens, vastauit & combussit eius ter-
 ram, &c. Conuenit quidem, quod Turpinus alterius cuiusdam
 Rulandi meminit, de quo sibi sit filendum, quasi hunc Rulan-
 dum Oliuerij confœbrinum proditorem intelligat. Verum, quia
 tempore Calixti II. Papæ extitit Turpini liber, ideo huic con-
 iecturæ non insistendum videtur. Id certum est eo tempore na-
 8 tam fabulam, quo frequentari cœperunt † expeditiones Chri-
 stianorum in Palæstinam contra Sarracenos, pro recuperanda
 terra sancta, initio facta à Gothfrido Bullionio circa An. Christi
 1100. In gratiam enim eorum, qui cruce signati sacræ militiæ no-
 men dederant, compositus est liber, vt emulatione gloriæ alij ad
 simile institutum incitarentur. Huic fini celebratum est conci-
 9 lium † Claremontanum in Gallia Ann. 1095. ab Urbano II. Pa-
 pa, cuius orationem exhortatoriam pro suscipienda expeditio-
 10 ne descripsit † Robertus Monachus in cella S. Remigij Episco-
 patus Remensis, qui cōcilio interfuit. Extant libri inter scripto-
 res Iusti Reuberi ICTi & tom. 1. *histor. Orient.* Meminerunt Chron.
 Hierosolym. à Reineccio editum, cuius auctor putatur esse Al-
 bertus Canonicus Aquensis *lib. 1. cap. 6.* Blond. *decif. 2. lib. 4.* Tri-
 11 them. *de viris illust. &c.* Vnde incidit suspicio, hunc † Robertum
 Monachum auctorem quoque esse libelli Ioannis Turpini, tum
 propter inepti stili similitudinem, tum propter fabulās de ense
 inuiolabili, de Gothfridi Ducis admirando ictu, quo Ammira-
 lium Babylonium medium dissecuit, aliq; miracula vtriqueli-
 12 bro communia. Qualis est fabula de venerandi corporis † S. Ia-
 cobi inuentione, à Carolo Magno per visionem facta, quam
 Vincentius Beluacens. Antonin. Florent. Nicolaus Gilles, & a-
 lij enumerati ab auctore Hierarchiæ cœlestis *lib. 4. cap. 9.* pro ve-
 ra historia receperunt, cum sit falsissima, demonstrante id Car-
 13 din Baronio, quem *supra* adduximus. *cap. 11. nu. 4.* Idem de visita-
 tione & † dedicatione templi Compostellani statuendum, de
 qua.

qua Franciscus Tarapha *de rebus gestis Regum Hispania in Alphonso*
2. ad annum 796. scribit, quod circa hæc tempora Turpinus & alii
 antistites iussu Caroli ædem D. Iacobi sacra Compostellæ Gal-
 liciaë dedicarint. Bucholz. *ad ann. 805.* dedicauit Basilicam S. Ia-
 cobi. Ioan. Tilius *ad ann. 800.* Turpinus Remorum Pontifex Ro-
 mæ die natali Christi à Leone Papa diadema impositum accep-
 tit. Sic enim loquuntur Monachi, sicut Episcopum coronare
 pro consecrare dixit Paulus Langius *ad an. 1464.* Nimirum, quia
 à Pseudo-Turpino decepti eius nugas sequuntur. Quod argu-
 mentum de inuentione & miraculis D. Iacobi cum postea † Ca- 14
 lixtus II. Papa singulari libro pertractasset, ac Ecclesiam Cõpos-
 tellanam in Archiepiscopatum sublimasset: is simul Turpini li-
 brum † canonizauit, quippe, cuius fidem, ipse quoque Calixtus 15
 secutus fuerat. Ita legitur *in Magno Chronico fol. 150.* Anno quarto
 Calixti Papæ (qui est Christi 1122.) idem Calixtus Papa fecit li-
 bellum de miraculis S. Iacobi, & statuit historiam S. Caroli de-
 scriptam à B. Turpino Archiepiscopo Remensi esse authenti-
 cam. Hæc ex Chronicis, &c. Eadem fere repetit Wernerus Ro-
 lewinck *in fasciculo temp. etat. 6. Balæus lib. 5. de Rom. Pontif. actis.*
 Quanto rectius de hoc præclaro opere Ioannes † Pineda *ad ann. 16*
Christi 835. nu. 61. scribit: nullam esse differentiam inter ea, quæ
 de Rotolando & Carolo M. exponunt Turpinus Archiepisco-
 pus & S. Antonius, & hos, qui scribunt libros militum erran-
 tium, siue vagabundorum, (Romanzos denotans) præsertim,
 quæ narrantur de via S. Iacobi & somnio & itinere Caroli, ani-
 les fabulas esse, quas ideo etiam graues Auctores rerum Gallica-
 rum nullatenus attingant, &c. Quo facilius nobis ignoscet Pa-
 palis sanctitas, cum etiam contra † Doctorem canoniza- 17
 tum sentire liceat, docente Eberh. à Middel.

in topic. legal. in loc. 95. nu. 17.

CAP. XVI.

Descriptoribus Romanzis.

S V M M A R I A.

- 1 *Historici fabulosi.*
- 2 *Græcia nugarum mater.*
- 3 *Romanzi scriptores Italici.*
- 4 *Intentio poetarum Italicorum.*
- 5 *Rythmi veteres quatenus fidem mereantur?*
- 6 *Cantilena Germanorum.*
- 7 *Poetarum auctoritas.*
- 8 *Libri Amadisi Gallici.*
- 9 *Quare fabule magis, quam historia delectent?*
- 10 *Fabule ab historicis separandæ.*
- 11 *Lucily versus.*
- 12 *Ludouicus Ariostus Italus.*
- 13 *Sclopetorum usus quando inuentus?*
- 14 *Rulandi historia à Romanzis deprauata.*
- 15 *Bernhardi Girardi testimonium.*
- 16 *Item Iani Serresii.*
- 17 *Item Augerij Busbequij.*
- 18 *Chalcondeles Græcus scriptor deceptus.*
- 19 *G'oria quandoq, indignos sequitur.*

1 **T**Urpini nugas exceperunt & auxerunt, non solum historici
 2 fabulosi † illi, qui nugas historiarum nomine venditant:
 3 Quo nomine Græci † olim male audierunt, vsque adeo, vt Græ-
 4 cia nugarū mater diceretur. Quibus Gallicos scriptores accen-
 set Cranz *lib. 1. Sax. 16. & seq.* Sed etiam Poëtæ Italici, quos † Ro-
 manzos vulgo dicunt. Qui cum constituissent nouas & inaudi-
 4 tas † fabulas sub quadam veri specie ad voluptatem & delecta-
 tio-

tionem legentium proferre, plures heroes finxerunt, eorumque fortia facta Poëtarum more exaggerantes, eos ex regio Caroli Magni aliorumq; principum genere deducere gloriosum duxerunt. Et sane rhymos & cantilenas † veterum Germanorum a 5
 pud litterarum secreta ignorantes annalium vsum præstitisse tradidit Tacit. *de morib. German.* vbi vide Altham. Quia his includebant † res à suis gestas, easq; in conuiujs cum voluptate 6
 decantabant, vt de Gothjs attestantur Iornandes & Vrsperg. Quibus delectatus Carolus Magnus, vndiq; eas conquiri iussit, Reinecc. *de dignit. h. stor. fol. 52.* Heig. *p. 1. quest. Saxon. 7. nu. 61.* Quæ consuetudo ne hodie quidem apud nos defecit. Quales sunt cantilenæ de Theodorico Veronensi Gothorum Rege (vulgo Dietrich von Berne) quæ etiamnum in Germania per rusticos & mechanicos decantantur, teste Theod à Niem *lib. 3. de sch. smat 8. in fin.* licet Goldast. *in præfat. tot. 3. constit.* illum à Rauenna ita dictum censeat. Verum cum his eodem loco habendæ non sunt Romanzorum ingeniosæ fabulæ, † quas illi ad æmulationem 7
 Germanicorum Heroum Poëtico spiritu effinxerunt, ipsisque nonnunquam vera nomina præposuerunt. Ex quibus quædam in nostrum sermonem translata ab imperito vulgo pro veris historiis suspiciuntur, veluti von Ritter Ponto / von Herze g Einst / von der schönen Sidonia / &c. Quæ recte Camer. *lib. i. medit. hist. 82.* ex vanissimis figmentis decantari ait. Et est his similis in Gallia Amadæus † (vulgo libros Amadisi vocant) ingeniosi nugato 8
 ris proles, pestilens liber, si vmquam fuit, & natus blande inficere, aut interficere iuuentutem, ait verissime Lipsius *in notis ad lib. 1. in fin.* Quo magis mirum, illius lectionem etiam puellis, præsertim nobilioribus commendari, quasi scilicet ad elegantiam morum & sermonis cōducatur. Rectius Frider. Tileman. *in discurs. philolog. fol. 355.* inquit, cur aliqui † suæ felicitatis insanum pro 9
 digi historias negligant, & fabulas Amadisi, Melusina, Ponti, & quas Ariostus de Melissa & alij confinxerunt, tantopere exolulentur, vt causam Scaliger *lib. 4. epidorp.* recte quærat, & tantam vanitatem deploret non immerito:

*Quidnam esse putem, quid memor em fuisse cause,
Vt fabula nos plus moueat seueritate? &c.*

Simile est problema Aristot. *sect. 18. qu. st. 3.* Cur homines exemplis & fabulis potius gaudeant, quam veris rationibus. Et Francisc. Petrarch. *de triumpho amoris cap. 3.* Ecce illos, inquit, qui charitas implent somniis, Lancelottum & Tristranum & reliquos errantes. Vnde oportet vulgum errantem & suspensum esse, &c. Vbi vide eleganter Sansouin. *in exposit.* Nimirum hæc iudicij imbecillitas est in illis, qui quasuis † nugas & aniles ineptias, quas Græci *ἀληθείας* vocant, quales videbantur discipulis veræ mulierum narrationes *Luca 24. v. 11.* vbi vernaculus textus *Mährlein* habet: à veris historiis, paleam à tritico discernere nequeunt. De quo hominum genere pulchre Lucilius † vetus Poëta, prout id ad idolorum cultores accommodat Lactant. *lib. 1. cap. 22.*

*Vt pueri infantes credunt signa omnia aëria
Viuere & esse homines: sic atq. isti omnia ficta
Vera putant, credunt signis cor inesse aënis,
Pergula pictorum veri nihil, omnia ficta.*

12 Inter Romanzos istos primas partes obtinet † Ludouicus Ariostus Italus, quem diximus. Ex quo historiam de Orlando furioso recitat Valq. *in prafat. illustr. controu. nu. 62.* Ab eoque deceptus Chalcondeles *lib. 2. de reb. Turc.* Orlandi siue Rulandi fabulam pro historia recitat. Citat Marq. Freher. *lib. 1. de orig. Palot. 1.* Item aliam Cornel. Kempius *lib. 2. de orig. Frisso.* de Rolando Comite Flandriæ sclopetum in abyssum maris demergente, cum † eius vsus illo tempore nondum inuentus fuerit, *Camer. lib. 1. medit. histor. 28.* Cuiusmodi à scriptoribus Rulandi adeoque
14 ipsius Caroli Magni historiam † corruptam esse, grauissimi au-
15 ctiores Gallici testantur. Veluti Bernhard de † Girard Seigneur de Halland *ad ann. 780. pag. 48.* cuius verba ascribemus: Pour reuenir à Charles, il alla en Espagne, la ou il defit les Sarracins, & la mourat le bon cheualier Rolland, son nepneu, aux faicts du quel

quel'a posterité a adiousté tant de fables. Hoc est: Vt ad Carolum redeamus, is in Hispaniam profectus est, vbi Sarracenos denicit, ibique diem suum obiit egregius eques Rollandus eius nepos, cuius factis posteritas tot fabulas addidit. Consentit Ian de Serres *in suo Inuentario generali rerum Gallicarum ad an. 786.* vbi ex- 16
ercitum Caroli Magni in Hispaniam contra Sarracenos proficiscentem describens, & inter alios Rolandum Milonis filium quoque nominans ita concludit: Ian singuliere vaillance des quels a esté fabuleuse, ment recontea par vne miliaffe de ridiculs Romans, indignes de la valeur des ces heroiques ames, mais preuues de l'ignorance de ce siecle la sterile en doct's esprits. Hoc est: Quorum egregia facinora exposita sunt à scriptoribus tenebricosi illius æui à mille ridiculis Romanzis, indignis virtute heroicarum harum animarum, prodentibus ignorantiam illius seculi præclarorum ingeniorum sterilis. Hæc illi. In quibus mireris, quod cum historiam Rulandi multis fabulis inquinatam agnoscant, ipsi tamen scoriam ab auro dispellere neglexerint. Quo factum est, vt Rolandi huius fama longe lateque dispersa sit, etiam ad ipsos Turcos. De quibus Auger. *Busbeq. † legatus Cæsaris in aula Turcica, commendatus à Thuan. lib. 17*
104. histor. De Rolando (inquit *in epist. 3.*) multa narrant prodigiola, & plura quam nostri talium fabularum Architecti, procul dubio Romanzos denotans. Et † Chalcond. *d. loc.* Cuius vi- 18
xi gloria per Italiam Iberiam & Galliam quoque magnopere ad hoc vsque tempus celebratur & publice decantatur. Nimirum est hoc, quod Iustus Lipsius vere dixit:

Quidam † merentur famam,
quidam habent.

19

C A P. XVII.

De argumento ab auctoritate negativo.

S V M M A R I A.

- 1 *Regula Accursii ab Historicis recepta.*
- 2 *Argumentum ab auctoritate negativum non valet.*
- 3 *Non omnia facta annotantur.*
- 4 *Exceptio contra argumentum negativum frequens.*
- 5 *Testibus affirmantibus plus creditur.*
- 6 *Exceptio illa quando obtineat.*
- 7 *Quod uni Auctori deest, ex alio supplendum.*
- 8 *Historia proprietates.*
- 9 *Annalium proprietates.*
- 10 *Nemo de rebus seipso antiquioribus testari potest.*
- 11 *Referens sine relato non probat.*
- 12 *Testis causam scientiae reddere tenetur.*
- 13 *Fontes historiarum inspiciendi.*
- 14 *Consilia in fonte legenda.*
- 15 *Testimonium de auditu infirmum.*
- 16 *Quando valeat.*
- 17 *Fama est incerta & fallax.*
- 18 *Referens secundum relatam intelligitur.*
- 19 *Auctori non creditur nisi fide digno.*
- 20 *In verisimilia non attenduntur.*
- 21 *Temporis observatio Historico necessaria.*
- 22 *Antiquitati quatenus credendum.*
- 23 *Historici a priorum auctoritate sepe decipiuntur.*
- 24 *Plures rationes coniuncta fortius stringunt.*

ERunt fortasse, qui versic. † Accurs. in l. neg. natales in verb. cum nisi, & ibi Cyn. Bald. Salicet. & Dd. C. de testib. Ead. gl. in l. non hoc

hoc C. unde legit. Socin. Iun. cons. 189. nu. 102. vol. 2. Hartm. Hart. lib. 2. pract. obs. tit. 5. obs. 3. in fin.

Non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse,

hic opposituri sint, quippe, quem etiam in foro historico receptum testatur Frider. Tilem. *in discurs. philolog. fol. 20.* Non enim valet argumentum † ab auctoritate negatiuum hoc modo: ille 2
Historicus hoc non habet: Ergo id verum non est. Philip. Melanchth. *lib. 4. dialect.* Eberh. *in top. legal. in lo. 95. nu. 17.* Quia multa fiunt, † quæ tamen in litteras non referuntur, siue ut ait 3
Cranz. *lib. 3. Saxon. 25.* multa scripta non sunt, quæ facta sunt. Maxime apud Germanos, quibus vsuuenit, quod de Romanis Sallust. *in coniur. Catilin. in pr.* testatur: optimus quisq; facere, quam dicere, sua ab aliis benefacta laudari, quam ipse aliorum narrare malebat. Eoq; pertinet querela Horat. *lib. 4. carm. 9.*

Vixere fortes ante Agamemnona

Multi, sed omnes illacrimabiles

Vrgentur ignotiq; longa

Nocte, carent quia vate sacro.

Item illa Ictorum doctrina, quod testium duorum affirmatio plus roboris habeat † ad probandum, quam mille negantium 4
ignorantia *gl. in l. diem proferre, §. si plures, ff. de recept. arb. Decius in l. 39. nu. 10. ff. de rez. iur. Farinac. de testib. quest. 65. num. 200. Mynf. 4. obs. 38.* Atque ita hoc argumento † vtitur Bellarm. *lib. 2. de Pontif. 5 Rom. cap. 8. in 1. respons.* Et Canonist. *pass. in proband. donatione Constantini in c. Constantinus dist. 96.* Eoque nixus Laurentium Vallam, Dantem Aligerium & Vlricum Huttenum risu excipit D. Martha Neapol. *lib. 1. de iurisdic. 30. num. 4. & seq.* Respondetur autem, exceptionem † hanc contra argumentum negatiuum in 6
historia obtinere inter eiusdem seculi scriptores æque fidedignos. Tunc enim, quod vni deest, † ex altero suppleri potest, 7
perinde vt testium defectus aliorum contestium fide & dicto suppletur, *gl. in l. 3. §. 1. verb. numerus. ff. de testib. Anton. Gabr. tit. 1. de testib. concl. 6. nu. 1. 10. & 11.* Quomodo Euangelistas in descri-
H ptione

ptione historiae Euangelicae versatos videmus, Historiae enim
 8 proprium est describi ab illo, qui rebus gestis, vel ipse interfuit,
 vel ea, quae scribenda sunt vidit, iuxta Isidor. *lib. 1. orig. 40. Gell.*
lib. 5. noct. Attic. 18. At si posteriores Historici de rebus antiquis
 9 et à sua aetate hominumque memoria remotis scribant, quod
 annalium proprium esse docet idem Isidor. *lib. 1. c. ult.* isti sane de-
 fectum antiquorum supplere non possunt, sine adminiculis, arg.
l. 28. ff. de probat. Est enim certiss. principum Laurentij Vallae *in de-*
 10 *clamat. de donat. Constant.* eum, et qui de superiori aetate historiam
 texit, aut Spiritu sancto adductante loqui, aut veterum scripto-
 rum, & eorum quidem, qui de sua aetate scripserunt, auctori-
 tem sequi: Hanc qui non sequatur, eum de illorum numero esse,
 quibus ipsa vetustas praebet audaciam mentiendi, &c. Itaque be-
 ne Adam. Bremens. *in hist. Eccles. cap. 49.* sufficit hoc scire, inquit,
 ne si plura dicamus, mentiri velle videamur. Melius est enim,
 ut ait B. Hieron. vera dicere rustice (addo & parce) quam falsa
 XI diserte proferre, &c. Hinc est, quod referens et sine relato nihil
 probat, & quod relationis nulla ratio habetur, si in relato non
 continetur, Mandel. de Alba *cons. 300. num. 18.* Et relatam ad id,
 quod non apparet, vel inualidum est, nullius momenti habetur, *gl.*
pen. inc. si Romani, dist. 19. Gründlicher Bericht/ von der Statt Fried-
 12 *berg Freyheit. part. 1. sect. 1. num. 232. & seqq.* Quod testi non cre-
 ditur, nisi et causam scientiae suae reddere possit, Farin. *lib. 3. dete-*
stib. quasi. 70. usque adeo, ut sine ratione deponens dicatur depo-
 nere sicut pecus, Bald. *in l. edita, C. de edend.* Non enim potest di-
 cere, scio, quia fui praesens, sed necesse habet dicere, scio, quia
 sic reperi in meo memoriali, vel quod idem est, in probatis Chro-
 nicis Farin. *d. qu. est. 70. nu. 152. & 163.* Itaque semper inquirendum
 13 est in causam scientiae, unde posteriores scriptores illa, quae nar-
 rant, sciuerint. Hauserunt enim illa et ex antiquioribus annali-
 bus, & tunc:

In iis ex ps. fonte bibuntur aquae.

Et tardi ingenij est riuulos consectari, fontes rerum non videre;
 ait Cicero *lib. 2. de orat.* Et Leo Imp. *in Nou. 91.* Si cum fontem ha-
 beas,

beas, qua ratione cum puras aquas haurire liceat, lutum tu ma-
 uis? Vnde Carolus Magnus videns cantiones Ecclesiasticas cor-
 ruptas esse, quæsiuit: quid melius & purius esset, an fons viuus,
 vel riuuli inde decurrentes? Affirmantibus fontem, recurrere er-
 go, inquit, ad fontem Gregorij, quia manifeste corrupistis cantio-
 nes, *tom. 2. scriptor. Aleman. Goldast fol. 359. Petrus à Beeck in Aquis-*
gran. cap. 5. Eodem modo apud Iurisconsultos consilia, si in † fon- 14
 te legi & expendi nequeant, floccipenduntur, Andr. Knich. *in*
Encycl. cap. 1. in pr. Multo magis ergo historiæ. Quod si ex au-
 ditu sua scribant scriptores, id testimonium † exigui est robo- 15
 ris, vt videre est ex Farinac. *quest. 68. & seq.* Et recte Plaut. *in Tru-*
cul. Act. 2. Scen. 6. pluris est oculatus testis vnus, quam auriti de-
 cem. Qui audiunt audita referunt, qui vident, plane sciunt.
 Merito ergo homines amplius oculis, quam auribus credunt.
 Senec. *epist. 6. §. ult. inst. de grad. cognat.* Rittershus. *in notis ad Gün-*
ther. lib. 4. in fin. Quamuis vero in antiquis † testimonium de au- 16
 ditu admittant I Cui, tamen ad id 12. requisita ponit Farinac. *d.*
quest. 68. num. 140. vt admodum sit difficilis ista probatio, si non
 plane impossibilis. Sed nec fama, † vel communis vox multum 17
 momenti habet, vt videre est ex Farinac. *quest. 47. nu. 7.* quia est
 res fallax & fragilis, transmissa ab iis, qui ita desiderant famam
 esse. Illudit nobis illa, que conficere bellum solet, fama, in-
 quit Seneca *epist. 13.* Et Plin. Iunior *lib. 4. epist.* fama summam re-
 rum nunciat, non ordinem. Maxime si ab incerto auctore ma-
 nauit, Frid. Tileman. *d. loc. verb. 23.* Quod si ex antiquis fabulis,
 aut legendis sua mutuati sint † scriptores posteriores, non pote- 18
 runt hi plus fidei mereri, quam ipsorum auctores, qui referens
 semper intelligitur, secundum terminos & qualitatem relati,
 Wesenbec. *consil. 15. num. 52.* Et relatum infert non substantiam so-
 lum, sed omnes etiam qualitates, Paris. *consil. 2. num. 53. volum. 3.*
 Crauett. *consil. 88. num. 3. vol. 1.* Ruin. *consil. 183. num. 1. volum. 2. &c.*
 Quid ergo, inquis, si nulla extent vestigia, vnde sua hauserit
 Auctor, an protinus abiiciendus? Non, sed probandi sunt spiri-
 tus, iudicio critico, de quo Tileman. *in discurs. philolog.* atque ita
 H 2 demum

- 19 demum ipsi fides † habenda, si sit auctor certus, genuinus & fidedignus, quia ἡ δὲ ψευδὴς ἀγάθων καὶ πονηρῶν πειν. *Matth. 7. 2. 17.* A falso auctore vera historia expectanda non est. Si verisimilia scripserit, quia quod † verisimile est, speciem veritatis habet. *supr. cap. 9. nu. 5.* Et experimentum verorum sermonum est, si conueniant rebus sensatis & verisimilibus, *Borch. vol. 1. conf. 3.*
- 20 *quast. 2.* si circumstantiæ congruant, † temporis præsertim, quia historici proprium est temporum successus attendere, *Plin. lib. 1. epist. 1.* Quemadmodum enim in agris termini & columnæ non sinunt arua confundi: sic & tempora non sinunt confundi res gestas, sed dum dirimunt alias ab aliis, & in ordinem congruentem dirigunt, multa nos liberant turbatione, ait *Chrysof. hom. 2. in Esai.* Sola certe antiquitas † ad fidem faciendam non sufficit, quia sæpe est plenissima errorum mater, vti eam vocauit *Arnob. lib. 1. aduers. gent.* Eamq; maxime suspectam esse ostendit *Tilem. d. loc. fol. 207.* Plerumq; autem contingit, vt scriptorum
- 21 † vnus alterius auctoritatem temere & sine inquisitione veri, vt veruecem gregarium oues, sequatur, aliisq; post se errandi causam præbeat. Quomodo de primis Philosophis Iustinus Martyr. *in dial. cum Tri; hone* scribit: quod posteriores secuti sint priores securi examinis. Contra quos tamen pulcre *Seneca de beata vita cap. 1.* nihil magis præstandum est, inquit, quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium gregem, non qua eundum est, sed qua itur. Quod vtinam in hac materia attenderent nostri, antiquitatum *Rulandina;* um nimis creduli admiratores. Sunt & aliæ rationes, quæ supradictam exceptionem elidunt, quibus vtitur *Vbbo Emmius in apol. contra Suffrid. Petri fol. 27.* atque hoc argumentum contra *Canonist.* inuertit *Freher. in not. ad lib. 1. Petri de And. lo 11. nprin.* Quarum cum multæ hic concurrant, locus † est verficulo à *Dd.* approbato, *gl. in l. 2. in fin. ff. de excus. tut. Welemb. conf. 85. nu. 46. vol. 2.* etiam in puncto probationis, *Vincent. de Franch. dec. f. 56. nu. 20.*

Et quæ non profunt singula, iuncta iuuant.

C A P.

CAP. XVIII.

*De collocatione Colossorum Rulandi-
norum.*

S V M M A R I A.

- 1 *Varietas scriptorum circa positionem Colossorum.*
- 2 *Maxima pars eam Carolo Magno tribuit.*
- 3 *Hala Saxonia, quando condita?*
- 4 *Spangenbergij contradictio.*
- 5 *Lindenbrogij verba citantur.*
- 6 *Dilichij additamentum.*
- 7 *Ioannis Dauthij a. 1598.*
- 8 *Rulandi Northusani collocatio.*
- 9 *Rulandi merita, an sint vera?*
- 10 *Scriptores de antiquioribus temporibus scribentes.*

Hisce expeditis transeamus ad Colossos Rulandinos urbium
 quarundam Saxoniarum, visuri si illos quoque Turpini o-
 dor infecerit. Nam sane magna est præsumptio, sicut de viuo
 Rulando fabularum aliquot myriades circumferuntur: ita nec
 mortuum earum omnino expertem esse. Licet autem scriptores
 Colossorum horum antiquitates vulgo ad Carolum Magnum
 referant, vt dictum *cap. 1.* circa causam † impulsuam tamen, ob
 quam collocata sint statuae, variant. D. Wolfgangus Jobst von
 Erbauung vnd Ankunfft † etlicher Namhaffter Städte: Branden- 2
 burg hat einen Ruland von Keyser Carolo auffgerichtet/te. Et de Ha-
 la: † Hall in Sachsen erstlich ein Dorff vnter dem Stiffe Merse-
 burg von den Salsborn zubawen angefangen/ vnter Keyser Ottone
 II. vnd im letzten Jahr Adelberti des Erzbischoffen zu Magdeburg/
 an den Ort / da das Dorff Dobrahora / oder Dobra sol gebawet Anno
 981.

981. Idem de Hala in Saxonia ad Salis fontes Anno 981. ædificata cent. Magdeb. 10. cap. 6. Ergo Rulandus Halensis à Carolo
 4 collocari non potuit, vrbe nondum ædificata. Et tamen † Spangenh. in *Chron. Saxon. cap. 74. de Carolo.* Der daffere starcke Held Pfalzgraff Roland / ist ihm nahe verwandt / vnd seiner Schwester Sohn gewesen / welchem er zum Gedächtnus hernach in Sachsen sein Bildnuß groß von Stein gehawen / in die fürnembste Sätel / mit Vorsehung gewisser Privilegien / setzen lassen / wie noch zu Magdeburg / Northausen / Halle / Halberstatt / vnd andern Orten mehr zusehen / *rc.* Hartman. Schedel. in *Chron. Norinberg. in descript. Magdeb.* Extat
 5 in ea imago perpulchra Rulandi, &c. Erpold. † Lindenbr. in *Chron. Caroli M. fol. 269.* Wie Keyser Carolus die Sachsen bekriegt hat / da ist dieser Roland sein oberster Feldhauptmann gewesen. Daher hat er ihm das grosse Bild / als zu Bremen / Magdeburg / Halberstatt / Zerbst / Brandenburg / setzen lassen / damit er anzeigen / daß solche Städte in des Keyfers Gewalt oder Schutz weren / *rc.* Eam sententiam sicuti in pauca contrahit † Guilhelm. Dilich. in *Chron. Bremens.*
 6 *fol. 39.* tamen Symbolon aliquod addit, nempe, quod Rulandus in bello contra Saxones gesto Ducum primarius, Vandalicarum & Saxonicarum (quæ nullæ adhuc erant) fautor singularis fuerit, &c. Ioan. † Dauth. in *hypotyp. contra Andr. Knichen*
 7 *sect. 8.* allegans auctores aliquot recentiores, memoriæ proditum scribit, Daß Rulandus auß Gnaden vnd Keyserlichen Befehl / den Städten Obigkeit der Bericht gegeben / derowegen die Statue Rulandina zum Zeugen der Keyserlichen Freyheit / bey der Gerichts
 8 Stätt vieler Enden gesetzt worden / *rc.* De † Northusia Dresser. in *Isagog. histor. part. 1.* Carolus Magnus Anno 778. statuam Rulandi sororis suæ filij herois ingentis, perpetuæ recordationis causa in ea collocauit, & priuilegia quædam solennia illi tribuit, &c. Adde *supra cap. 1.* Duas ergo causas præsupponunt illi, ob
 9 merita † Rulandi in bello Saxonico & Vandalico, in quo ipse non solum Dux exercituum fuerit, sed etiam fautor urbium singularis. Quod fieri sine proditiois nota non poterat. Atqui
 in an-

in annalibus Francicis Caroli Magni eius rei ne syllaba quidem reperitur? Neque vllum ex scriptoribus eius, aut sequentis † se- 10
culi testimonium proferri potest? Vnde ergo post tanti tempo-
ris, & quidem vltra septingentorum annorum lapsum id hauserunt nostri? Nisi ex fœcundo fabularum fonte, ex quo Turpinus & Romanzi sua hauserunt. Magis probabilis est coniectura, Rulandum hunc bello Saxonico ne interfuisse quidem, vt ostensum cap. 9. Certe finem belli viuendo non attigit Rulandus. Quomodo ergo absens, aut mortuus statuam aliumve victoriae fructum in bello isto mereri potuit.

CAP. XIX.

Argumenta contra antiquitatem Carolinam statuarum Rulandinarum.

S Y M M A R I A.

- 1 Axioma compositum.
- 2 Carolus Magnus statuas Saxonum demolitus.
- 3 Irmensula Saxonica.
- 4 Carolus idolorum cultum abrogas.
- 5 Saxonum pernicacia circa superstitionem.
- 6 Caroli Magni scriptum contra statuas sanctorum.
- 7 Statue quandoq; victoriae monumenta.
- 8 Item seruitutis indicia.
- 9 Statuarum demolitio.
- 10 Iniuria perpetua grauior.
- 11 Lacedaemoniorum actio contra Thebanos.
- 12 Pisanorum consuetudo.
- 13 Sixti Pontificis odium.
- 14 An Rulandus sibi ipsi statuam posuerit?
- 15 Soli Casari ius erigendi statuas competit.

- 16 *Catonis modestia.*
 17 *Statue non nisi amicis collocantur.*
 18 *Statuarum prohibitio.*
 19 *Statue superstitionis indices.*

1 CÆterum contra antiquitatem Carolinam statuarum ha-
 rum sic colligi potest : Aut collocatæ † sunt, à Carolo Ma-
 gno, aut à Rulando, aut à Saxonibus ipsis. Quartum sicut ne-
 2 mo dicit, ita neutrum ex his verum est. Carolum † M. enim sta-
 tuas erexisse nullibi legitur, neque verisimile est, cum ipse toto
 3 tricennali bello id egerit, vt veteres Saxonum statua: funditus
 destruerentur. Quales erant † Irmensula Saxonica, & alia Dea-
 4 stra Romanorum more Marti, Veneri aliisque planetis consecra-
 ta. De quibus latissime Lindenbr. *in vita Caroli fol. 65. & seq.* Hen-
 ric. Meibom. *in tract. de Irmensul. Saxon.* Noluit ergo Carolus ve-
 5 teribus abrogatis † nouas substituere, ne oleum igni adderet,
 nouæq; superstitioni, quam abrogatam cupiebat, causam & oc-
 casionem præberet. Quam facile enim erat rudem adhuc &
 vix primis initiis Christianæ religionis imbutam Saxonum gen-
 tem, eundem in lapidem impingere, & pro Rulando Martem
 vel Harminium Saxonum propugnatorem adorare, si non res
 ipsa ex oculis hominum penitus amoueretur, sed nomen tan-
 6 tum mutaretur? Saxones, † sicut omnes fere Germanicæ na-
 tiones (inquit Eginhard.) natura feroces, & idolorum cultui de-
 diti, neque diuina, neque humana iura polluere arbitrantur in-
 honestum haberi. Quam tenaciter vetus illa superstitio Saxo-
 num animis inhæserit, constat ex historia Ioannis Lezneri, quam
 recitat Henric. Meibom. *de Irmensul. cap. 8.* vbi eos tempore Lu-
 douici Pij pro columna aliqua ex veteri memoria superstite cum
 Casarianis digladiatos scribit. Et ne dicas, voluisse Carolum
 cultum idolorum è Saxonibus exterminatum non etiam † statua-
 rum in honorem Sanctorum erectionem. Obstat enim Caroli
 pietas & religio, quippe, qui Græcorum Imperatorum causam
 contra statuas & imagines Diuorum defendit & propugnauit,
 eo mo-

eo modo quo Augustanæ confessionis affectu eam opinionem probant, vt videre est ex scripto satis prolixo in *Concilio Francofurtensi An. 794. Caroli nomine edito, quod extat inter constitut. Goldast. tom. 1.* Et hoc post deuictos iam Saxones. Nam durante bello erigi non potuisse statuas hæc, quiuis facile intelligit. Quod si inuitis † Saxonibus eas obtrusit Carolus, in memoriam & 7 trophæum victoriarum, rerumq; à se ac Rulando in Saxonia gestarum, sicuti Duces & Procoff. Rom. in deuictis prouinciis huiusmodi trophæa & columnas quandoq; erexerunt, Freher. *lib. 1. de orig. Palat. 4.* tum non libertatis, sed seruitutis auctoramenta † non libera, sed oppressæ Saxonie indicia fuissent. Quomodo 8 Ferdinandus Aluares Dux Albanus Antuerpiæ in castello æneum simulacrum sibi erexit, cum superba inscriptione, de qua Meteran. *lib. 3. in fin. Chron. Belgic.* Neque dubitandum, quin Saxones arridente † occasione & repetita toties rebellione impetu 9 in eas fecissent, neq; tam religiose tot annos conseruassent. Quo magis enim in † oculos omnium incurrit & ad posteritatem 10 transmittitur: eo grauior & odiosior est iniuria columnarum infamiae causa erectarum, arg. *l. 5. §. 10 ff. de iniur.* Greci *ἐπιτύγες* dicebant, qui ob crimen cippo infamiae causa inscribebantur apud Demosth. Pupugit id adeo † Lacedæmonios, vt ob æneum 11 trophæum, quasi æternum inimicitiarum monumentum erectum, Thebanos in Concilio Amphictyonum accusarent. Cicer. *2. de inuent.* Siculi vero, quas Verri prætori vi & metu coacti statuas posuerant, eo recedente, vicissim deiecerunt. Cicer. *4. Verrin.* Ita Pisani † cum in eorum libertatem Carolus IX. Fran- 12 corum Rex consensisset, statim facto concursu prægrandem Leonem columnæ marmoreæ impositum, quod est insigne Reipubl. Florentinæ demoliti, Regis effigiem in eam columnam collocarunt. Cominæ. *lib. 1. de bello Neapol.* Iidem Liliorum aureorum insigne, quod in honorem Caroli VIII. medio in ponte collocarant, ad aduentum Maximiliani I. Cæsaris destruxerunt, ac in flumen Arnun præcipitarunt, Iouius *lib. 4. hist.* quem itidem vide *lib. 25. histor.* de Leonis X. & Clementis VII. Pontificum

ficum Rom. statuis Florentia deturbatis. Nam nec horum auctoritatem plebem in officio continere, quin non ipsorum quoque statuarum eandem calamitatem etiam in vrbe Roma experiantur, constat ex Sixti V. † exemplo, quo mortuo, tantus Romæ concursus, ad euertendâ statuam ipsi viuo in Capitolio erectam, factus est, odio plebis, ob intolerabiles exactiones, vt de cretum fieret, si quis deponenda viuo Pontifici statua mentionem faceret, in perpetuum infamis & publicorum munerum expers esset. Thuan. lib. 100. *hisor.* Ita nimirum, iuxta præsagium Iuuenal. *sat.* 10.

— descendunt statuae, restemq; sequuntur,
Iam stridunt ignes, iam follibus atq; caminis
Ardet adoratum populo caput, &c.

14. Multo minus possibile, aut verisimile est † Rulandum ipsum sibi statuas istas collocasse, eo quod non solum arrogantia notam, sed etiam perduellionis suspicionem incurrere potuisset, cum sciamus id ius nemini, nisi † Cæsari, & qui superiorem non habet competere. *l. 1. & ult. C. de stat. & imag. Clapmar. lib. 4. arcant.*
15. *Rerump. 6.* Et notum est, quid de statuarum † positione senserit Cato Censorinus, cuius modestiâ laudat Ammian. *Marcel. lib. 4. hist.* Ipsos autem Saxones in honorem Rulandi colossos istos erexisse, quod sine vlla ratione, aut auctoritate scripsit Brotuff.
17. quis sibi persuaderi pateretur, † cum sit moris, vt amicis & benemeritis collocentur statuarum, non inimicis, aut hostibus. Quod ita non solum apud Græcos, sed & apud Romanos aliosq; semper obseruatum legimus, de quibus *Plin. lib. 34. natur. histor. Polyd. Virgil. lib. 2. de rer. inuent. 24. P. Gregor. Tholof. lib. 12. de Re-*
18. *publ. 13. & seq. vt legibus & pœnis furor † plebis coercendus esset, Menoch. lib. 2. arbitr. indic. quest. 287.* Exempla sunt apud *Marcel. lib. 19. Plin. lib. 11. epist. 7.* Vnde Cicero *Verrin. 4.* ita concludit: Si honoris causa statuam dederunt, inimici non sunt Rulandum autem, vel hostem Saxonum fuisse oportet, vel proditorem Cæsaris sui, cui militauit, fratriter animatus fuit. Præsertim cum flagrante bello Saxonico alibi perierit Rulandus, qui fructum eius

eius belli capere nullum potuit, priusquam finiretur. Nisi forte vrsi pellem venditam dicas, vrsō nondum capto, contra apologum Maximilian. Imp. apud Comin. *lib. 5. Annal.* Quod si pietatis causa Rulando diu post mortem ipsius statuas has collocassent Saxones, perinde vt Harminio aliisque factum, tum eas superstitionis † acidololatriæ veteris, non libertatis indices esse oporteret. Cuiusmodi neq; Carolus M. neq; Saxonici Imperatores, neque Episcopi religiosi tam diu perennare passi fuissent. Cum ergo neq; à Carolo M. neq; à Rulando, neq; à Saxonibus ipsis in honorem Rulandi collocati sint Colossi isti: sequitur eos falso antiquitatis Carolinæ titulo laudari.

CAPVT XX.

De argumento ab Etymologia.

S V M M A R I A.

- 1 *Argumentum ab Etymologia frequens.*
- 2 *Maxime in originibus populorum inuestigandis.*
- 3 *Ioannis Goropij præsumptio.*
- 4 *Argumentum ab Etymologia est fallax & ambiguum.*
- 5 *Item affirmatiue non valet.*
- 6 *A signo ad rem signatam.*
- 7 *Ex ficto nomine nihil concluditur.*
- 8 *Ab allusione nominis nihil sequitur.*
- 9 *Monachi Anonymi vanitas.*
- 10 *Rulandi etymon.*
- 11 *Caroli Magni etymon.*
- 12 *Statua plerumq; defunctis collocantur.*
- 13 *Nominum impositio fertuita.*
- 14 *Salutaris Rulandi Etymologia.*

AT inquis, notationem nominis Rulandi euincere, vt à Ru-
 landi æuo eiusve occasione statuas hasce profectas creda-
 1 mus. Bonum est autem argumentum † à nomine, siue etymo-
 logia, quia dat verbis proprium significatum. Eberhard. *in topic.*
 2 *legal. in lo. 4. nu. 2. Gail. lib. 2. de pac. publ. 1. nu. 14.* Nos quamuis † in
 antiquitatibus ac originibus populorum inuestigandis multum,
 cum Reinerio Reineccio etymologiis ac proprietatibus verbo-
 3 rum tribuamus, si modo sobrie & modeste inducantur: Quo in
 genere Ioannes † Goropius Becanus nonnihil ingenio suo in-
 dulsit, dum Cymbricam suam linguam (quæ cum Saxonica fere
 congruit) ex paradyso deducens, illam omnium linguarum ma-
 trem incredibili audacia nobis proponit, irrisus passim à viris
 doctis Iosepho Scaligero, Iusto Lipsio, Frider. Tileman. *in discurs.*
philolog. sol. Philip. Camerar. lib. 3. medit. hist. 62. & 65. Christian.
 4 *Becman. in manu duct. ad ling. Latin. cap. 5. &c.* tamen hoc argu-
 mentum † multis alias limitationibus implicitum, vt videre est
 ex Eberhard. *d. loc.* Colossis Rulandinis applicari nullo modo
 potest, vt necessitas aliqua consequentiæ inde oriatur. Si enim
 ita formes: Colossi appellantur Rulandi. Ergo sunt Rulandi,
 risu excipieris, multosq; elenchos incurres. Non solum enim
 5 † argumentum hoc modo ab etymologia affirmatiue non pro-
 cedit, Eberhard. *d. loc. num. 9. Schneidw. Inst. de testam. §. testamen-*
 6 *tur, unde dicatur: sed etiam Colossi signa tantum † sunt rerum*
 praeter speciem, quam ingerunt sensibus aliud aliquid denotan-
 tia. *arg. c. signum, 33. dist. 2. de consecrat. Stracha. de mercat. p. 2. nu. 74.*
 Vnde signum sine substantia dicitur Syracid. *34. v. 3.* Quod in
 7 syllogismum non cadit. *Arist. 1. Rhetor. 2.* Præterea Rulandi no-
 men fictum † tantum est, quo ad statuas, vt inferius dicemus, à
 quo itidem nihil elicitur Eberhard. *d. nu. 9.* Perinde enim est, ac
 si à picto, vel ficto homine ad viuum hominem argumenteris,
 sicuti cum diabolus appellatur inimicus homo, *in c. licet, extr. de e-*
 8 *lect.* quem tamen pro vero homine nemo agnoscet. Deniq; est
 allusio † saltem nominis, à quo nullum necessarium argumen-
 tum sumi, docet idem Eberhard. *nu. 14.* Quam facile enim qui-
 uis no-

uis nomen ad aliquod suum institutū trahere possit, tam in malam, quam in bonam partem, non solum Logici docent, inter quos non postremi nominis Rudolph Agricola *lib. 1. de inuent.* 22. Cum ex homonymia argumentum ducimus, inquit, nomen in diuersas significationes flectimus. Quod si occultius fiat, & rebus in idem tendentibus captiosa est argumentatio: sin aper-
tius in ridiculum sæpe euadit: sed ipsa quoque experientia cot-
tidiana demonstrat, quam vnico exemplo Monachi † Anony 9
mi, cuius ingenio, vel ipse Goropius Becanus, quamuis in eo ge-
nere felicissimus, manum porrigeret, probasse sufficiat. Is enim
lib. 2. de sanctitate meritorum & gloria miraculorum B. Caroli Magni ad
Imper. Frider. Barbarossam, in cap. de glorioso transitu B. Turpini, in fine,
sic commentatur: Rotolandus interpretatur † rotulus scien- 10
tia (nugarum verius) quia super omnes Reges & Principes om-
nibus scientiis imbutus excellit. Oliuerius interpretatur he-
rus misericordiae (fortassè ab oleo) quod clemens & misericors
extitit super omnes, clemens sermonibus, clemens operibus,
clemens honoribus. Carolus † interpretatur lux carnis (quasi 11
carnilux) quod omnes renes carnales post Christum luce om-
nium virtutum & sanctitatum extulit. Turpinus interpretatur
pulcerrimus (à contrario) siue non turpis, quod aut turpia ope-
ra, aut verba in nullo (imo in pretio habuit) sed honesta dilata-
uit, &c. Vtinam hic Auctor Origines Isidori Hispalensis ita ex-
planassèt, quam profunda nos beassèt doctrina! Si vero ita con-
cludas: Colossi Rolandini dicuntur. Ergo à Rulando, vel sal-
tem eius tempore positos esse oportet: sic quoque nihil agitur,
quia plerumque † ab aliis, sæpe etiam longo tempore post po- 12
nuntur. Alioquin hoc argumento omnes vrbes & loca Rulan-
di nomine insignita, eodem loco habenda essent. Et quid no-
mina signis imposita operarentur, cum ne in hominibus qui-
dem quidquam possint: Iam pridem explōsa est Platonis † opi 13
nio, existimantis nomina *φύσει & θύσει* imposita, cui etiam Nigidius
Grammaticus astipulatur apud Gell. *lib. 10. Noct. Att. 4.* & Ictus
in l. 4. ff. de leg. 1. optime Scalig. *exerc. 206. contra Cardanum* docet:
I 3 nomen

nomen nihil efficere, quia merum est accidens, & non res, sed rei ab animo ficta nota. Quod si hoc argumentum aliquid roboris habet, à primæva vocis integritate id deducere † consultius esset: Colossi dicuntur Rathland. Ergo terram consilij diuitem esse oportet, quæ Colossis istis premitur. Vtinam hoc ex voto nostro habeant ciuitates Saxonicæ, quibus felicia quæque comprecamur.

C A P. XXI.

De praua Colossorum collocatorum interpretatione.

S V M M A R I A.

- 1 Rulandus signum putatiua libertatis.
- 2 Colossi non frustra positi.
- 3 Omnium ratio reddi nequit.
- 4 Germanica nomina aliquid significant.
- 5 Varij statuarum collocandarum fines.
- 6 Vulgus à veritate longissime aberrat.
- 7 Fabula de Henrico Leone.
- 8 Leo æneus Brunsvigæ erectus.
- 9 Alberti Cranzij responsio.
- 10 Leonis monumentum ab Henrico Leone erectum.
- 11 Zedute statua origo.
- 12 Zedute statua destructa.
- 13 Clamor vulgaris, unde natus?
- 14 Capella S. Opis fundata.
- 15 Cerui statua Magdeburgensis.
- 16 Cerua Francorum ductrix.
- 17 Vera causa cerui erecti.
- 18 Petri Berthij error.

19 Caseris Baronij sententia.

20 Fabulæ quomodo in historias transeant?

Alteram causam statuarum positarum faciunt † libertatis i
 iudicium. Cui enim bono, inquit, collocata, ac tam
 religiose per tot secula custodita essent statua, si nihil egregij
 importarent? Id enim frustra † factum esse à maioribus no- 2
 stris viris prudentibus verisimile non est. Sed vtut hoc se ha-
 beat, non tamen firmam consequentiam præbet, cum non o-
 mnium, quæ à † maioribus constituta sunt ratio exquisita 3
 reddi possit. l. 20. ff. de legib. Quod principium, quam sit Tur-
 cis sacrum, vide in epist. 3. Busbeq. Nam licet Germanica † no- 4
 mina vetustiora omnia aliquid significant, teste Scaliger. exerc.
 266. non tamen ratio reddi potest, cur huic Conradi nomen
 impositum, illi Friderici, cum hic natura bellicosus esse pos-
 sit, vt Fridericus Barbarossa Imperator ille pacis amans, vt Con-
 radus Secundus? nisi, quia libera voluntate hominum id fa-
 ctum? Deinde non sequitur: Colossi adsunt. Ergo priuile-
 giorum indices esse oportet, cum plures † eorum erigendo- 5
 rum sint fines, itq; contrarij. Nempe honoris, amoris, gratitudi-
 nis, vt illæ statua Romæ in foro posita, de quibus est, in l. 2. §. 43.
 ff. de orig. iur. l. 41. de acquir. rer. dom. l. 28. §. 7. ff. de pæn. l. 2. de his, qui
 sai l. 29. de reb. auct. iudic. Cælius Rhodig. lib. 28. lect. antiq. 12. Tho-
 los lib. 12. de Republ. 13. nu. 3. memoriæ, Tholos. d. cap. 13. num. 2. Cæ-
 lius lib. 29. cap. 24. religionis vel potius idololatriæ, vt Exod. 32. Da-
 niel. 3. & pass. Quo pertinet Irmenfula Saxonica, supr. cap. 19. nu. 3.
 ostentationis, vt Colossus Rhodius, de quo Plin. lib. 34. c. 4. Rei-
 nec. in syntagm. histor. part. 3. fol. 560. iniuriæ, l. 27. l. 37. & seq. ff. de in-
 iur. d. cap. 19. nu. 10. infamiæ, vt Colossus Romæ illic positus, vbi Io-
 annes VIII. Papissa peperit. Stella Sigebert. & alij. Pœnæ, vt sta-
 tua salis. Genes. 19. v. 26. Et si qui plures fines excogitari possunt.
 Nam Romæ columna ante Bellonæ templū erecta belli inferen-
 di index erat. Cælius lib. 17. lect. antiq. 25. Plerumq; autē vsuuenit,
 vt statua fortuita aliqua † occasione collocata, latissimū fingēdi 6
 & ab.

& aberrandi campum vulgo præbeant. Quod vno & altero exemplo probabimus. Quis nescit, in vrbe Brunswiga de Henrici Leonis Ducis Saxoniae in Palæstinam expeditione multa fabulosa & incredibilia referri, & confirmari à vulgo hoc argumento: quasi Leo † æneus & basi lapideæ Brunswigæ in burgo, siue arce Tanquarderoda erectus, eorum omnium sit testis & index? Quæ fabula, vnde nata sit, exponit & refutat præter Trithem. in Chron. Spanheim. Spigel. ad lib. 7. Günth. Bunting. in Chron. Brunsvic. Frider. Tilem. in discurs. philolog. fol. 161. Albert. Cranz. lib. 6. Saxon. 34. Hæc narratio, inquit, † quam puerilis sit, facile intelligunt viri sensati. Peregrinatus est Leo, sed quoniam ignorabat fabulator, quonam peruenerit, comminiscitur indoctam fabulam de Leone & Dracone. Ignorabat asellus iste bipes, qui fabulam primus commentus est, hunc principem ab initio ætatis suæ cognomentum accepisse Leonis, quomodo pater eius Catuli & Albertus Marchio Vrsi. &c. Hæc ille. Certe in memoriam nominis sui Henricus Leo hoc † monumentum crexit, de quo Melchior Neophan. in catal. episc. Halberstadens.

— extruxit iuxta geminumq; sacello,
Et qui marmoreo sublimi mole Colosso,
Cernitur impositus rugiens Leo aheneus, omni
Principis eximij monumentum nominis auo.

Idem de eodem ad Annum 1209.

Aeneus expanso stabat Leo fusilis ore, &c.

Appendix ad Helmold. inter scriptores Erpoldi Lindenbrog. cap. 18. Bernhardus Landgravius intuitus Leonem fusilem, qui à Duce Henrico ibi sublimatus est, ait: quousq; hiatus vertis ad orientem: Desine iam habes, quod voluisti, conuertere nunc ad Aquilonem, &c. Repetunt Albert. Cranz. lib. 7. Saxon. 29. histor. Archiepiscop. Bremens. Zeduttæ siue Ioduttæ † statuæ verissima origo hæc est, quod Saxones, cum sub Lothario Duce insignem victoriam prope syluam Academiae Helmæstadiensis vicinam (vulgo *Welfeshols*) ab Henrico V. Casare obtinuissent: statuatam

tuam in rei gesta memoriam collocarunt, quam ab occiforum
 miserabili interiectione Zedut, siue vt Saxonice Tiodut deno-
 minarunt, rapta voce à corrupto Italico Io adiute mi, vt puta-
 tur. Cæterum posteri oblitterata verarei memoria eam pro Dea
 Saxonum adiutrice suspexerunt & coluerunt. Quousq; Wer-
 nerus præsul Merseburgensis † eam tandem destrueret, Cranz. 12
lib. 5. Saxon. 36. & lib. 6. metrop. 7. Lindenbr. in Chron. Carol. M. fol. 79.
 Durat adhuc hodie inter Saxones consuetudo, vt in summo do-
 lore Tiodut † ingement. Et simile quid Capellæ sanctæ O- 13
 pis † (vulgo **Sunt Hälpe**) prope Diepholdiam in Westphalia 14
 cõtigat, quam Eginhardus & Galli proprietatem linguæ non te-
 nentes Thietmelle nominant, ait Cranz. *lib. 2. Saxon. 4. Reinec.*
ad Annal. Caroli fol. 22. & in fin. item in syntagm. p. 2 fol. 211. Consen-
 tiente ipsi Licent. Hermanno Hamelmanno auctore *Chronici Ol-*
denburgici. Magdeburgi in foro præter Rulandi statuam, etiam
 † cerua ex aduerso columnæ imposita conspicitur, ab ipso (an 15
 Rulando, an Carolo Magno?) confixa, vt Petr. Berth. incertum
 qua auctoritate prodidit, *lib. 3. comment. in Magdeb.* cum de cerua
 in Carolina historia nihil reperiatur, nisi, quod † illa Carolo M. 16
 ac Francis Mcenum transituris viam monstrasse scribitur illic,
 vbi postea Francofurtum vrbs condita. *Dithmar. lib. 7. histor.* Cur
 non ergo Francofurti potius, quam Magdeburgi huic ceruæ
 monumentum erectum? Verum alia & certior occasio † erectæ 17
 huius columnæ Magdeburgi narratur ab illis, qui eam memine-
 runt, nempe ab æquiocatione Germanici cordis (*Herk*) quod
 ciues contra Canonicos prærogatiuam in emendis piscibus af-
 fectantes, sibi sumpserunt. Quod si verum est, quis ceruâ erectâ,
 vtpote animali miti & placido fortitudinem & animositatem
 ciuium denotari, coniectura assequi posset, si non ex relatione
 facti nondum immemorialis id constaret? Et tamen eius quoq;
 originem ad fabulas à nostro seculo remotas referri à † Berthio 18
 miramur. Vsq; adeo leui momento rerum gestarum veritas ob-
 literatur, fabulisq; inuoluitur, quæ à posteritate non solum cu-
 pide acceptantur, sed etiam naetæ auctorem idoneum propa-
 gantur
 K

gantur & excoluntur. Qua de re eleganter differit Cæsar Baron. Cardinal. in *Annal. Eccles. ad annum 857.* cuius verba adscribemus: Felix † historiæ cursus, inquit, si absque obice fabularum sincera tantum ferri veritate daretur, quæ, ubi semel, ut zizania inter triticum seminata fixis radicibus tritici mentita speciem altiori culmo confurgunt, sicut triticum messoris æqua falce metantur, & cum frumêto in horrea recondantur, & mixta tritico tritici iam nomine decorata, atq; æquo pretio eademque
 20 mensura cum tritico venundentur: ita fabularum † abolito nomine receptæ semel transeunt in historiam, ut opus sit magno cribrario, qui magno labore à veris falsa, & fabulas segreget ab historiis, &c. Exempla aliquot recitat, & inter alia etiam fabularum Officinam Turpini, quot ex eis in historiam transeunt, & fidem sibi plenissimam conciliarunt, inquit, sed quibus iure meritoq; huiusmodi nugæ de Colossis Rulandi & libertate Saxonica accensentur.

C A P. XXII.

De libertate Saxonie pretese concessa.

S V M M A R I A.

- 1 *Libertatis locutio ambigua.*
- 2 *Carolus Saxoniam libertate donasse dicitur.*
- 3 *Liberi Saxones.*
- 4 *Brotuffi auctoritas quanta?*
- 5 *Opinio à veteribus credita.*
- 6 *Paderbornensis poeta traditio.*
- 7 *Diploma foundationis Ecclesie Bremensis.*
- 8 *Helmoldi scriptoris auctoritas.*
- 9 *Donatio Saliza facta.*
- 10 *Gregorij VII. Papæ testimonium.*

- 11 *Signum libertatis ponere quid sit?*
 12 *Historia de libertate Saxonica suspecta.*

Qui per Colossos Rulandinos libertatem † designari volunt, 1
 in specie exprimere debebant, quid generali & indefinito
 hoc nomine concessum velint, vt aliquid certi constaret. Vi- 2
 deamus si forte libertatem illam denotent, quam † Carolus Ma-
 gnus Saxonix deuictæ concessisse iactatur. Ita enim scribit Er-
 nest. Brotuff *lib. 1. Chron. Martispurg. 20. ad ann. 803.* Carolum Ma-
 gnum cum Saxonibus perpetuam pacem iniisse, illos in tutelam
 imperij recepisse multaq; priuilegia concessisse, videlicet, quod 3
 liberi à tributo & seruitute esse deberent, eoq; liberos † Saxones
 (*freye Sachsen*) appellasse, &c. Referunt & sequuntur Spangen-
 berg. *in Chron. Saxon. cap. 86.* Lindenbr *in Chron. Caroli fol. 218.* Atq;
 ita quoq; videntur accipi posse verba *art. 42. lib. 3. Landrecht.* cum
 leges huius priuilegij per Diuorum Principum constitutiones
 gemmis verborum primitus exornabantur, ministerialium con-
 ditio non consistebant, sed omnes erant liberi. Et ne † Brotuffij 4
 auctoritate, quam non magni facit Henr. Meibom. *in Irmenf. Sa-*
xon. cap. 13. in fin. niti tantum videantur: possunt illi auctores † & 5
 testes assertionis suæ ex antiquiori & Caroli proximo æuo ciere,
 vt satisfactum videatur principiis criticis, de quibus dictum *cap.*
17. Sic enim Paderbornensis † quidam Poëta, qui centum plus 6
 minus annis post Carolum M. sub Arnulpho Imp. vixisse puta-
 tur, editus à Reinero Reinec. *ad ann. 803.* de pacificatione Caroli
 & Saxonum cecinit:

— *has pacis leges inierunt,*
Vt toto penitus cultu rursus, relicto
Gentili, quem demonica prius arte colebant,
Decepti, post hæc fidei se subdere vellent
Catholica, Christ. q. Deo seruire per auum.
At vero censum Francorum regibus vllum
Soluere nec penitus deberent atq; tributum,
Cunctorum pariter statuit sententia concurs.

R 2

Sed

*Sed tantum decimas diuina lege statutas
Offerrent, ac praesulibus parere studerent,
Ipsorumq; simul clero, qui dogmata sacra
Quiq; fidem Domino placitam vitamq; doceret.
Tunc sub iudicibus quos Rex imponeret ipsis:
Legatisq; suis permissi legibus uti
Saxones patriis & libertatis honore.*

- 7 Imo etiam diplomata quaedam Carolina † praetensam hanc libertatem Saxonibus confirmant. Ita enim diploma fundationis Ecclesiae Bremensis de Anno 788. apud Adam. Bremens. qui sub Henrico IV. Caesare vixit *lib. 1. histor. Eccles.* ex quo id mutati sunt Albert. Abb. Stadenf. *in Chron. fol. 80.* Albert. Cranz: *lib. 1. metrop. 7. & lib. 2. Saxon.* Erpold. Lindenbr. *in Chron. Caroli fol. 153.* quod sic incipit: Nouerint omnes Christi fideles, quod Saxones, quos à progenitoribus nostris ob suae pertinaciam perfidiae semper indomabiles, ipsiq; Deo & nobis tamdiu rebelles, quousq; illius non nostra virtute, ipsos bellis vicimus, & ad baptismi gratiam perduximus, pristinae libertati donatos & omni debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios & subiugales deuote addiximus. Ex eodem procul dubio hausit suam sententiam † Helmold. presbyt. Buzouienf. bonus auctor *lib. 1. Chron. Sclauor. 3.* Carolus magna usus industria Saxonum populos licet male meritos statuit supernae mercedis intuitu, omni debito censu absoluerat atque pristinae libertati donare, &c. Breuiter & sine plicis Werner. Rolewinck. *lib. 2. de laud. Saxon. 2. Anno 786.* Carolus totam Saxoniam subiecit clero. *Chron. Quedlinburg.* quod refert Zwinger. *vol. 8. lib. 3. theatr. vitae humanae & cent. Magdeb. 9. cap. 9. Anno 803.* Carolus in palatio
- 9 † Saltz conuentum celebrat, in quo Saxones antiqua libertate donat, eosq; pro fide Catholica conseruanda omni tributo liberat exceptis decimis, quas sacerdotibus reddi iussit. Leopold. à Babenberg. *de zelo vet. Princip. Germ. cap. 2.* In tantum Carolus M. fidei Catholicae dilatationem zelatus extitit; (vt refert historia Francorum, quanam?) & omnes Saxones, qui multum idolorum cultui

cultui dediti erant, pro conseruanda fide Catholica, sub Anno 803, ab omni tributo exemit, eosq; totius agriculturæ & nutrituræ decimas Deo & eius sacerdotibus dare iussit, &c. *gl. lat. ad art. 82. lib. 3. Landrecht.* Iste Carolus confirmauit omnia, quæ eius pater dederat B. Petro Apostolo. Hic subiecit imperio & Ecclesiis Saxones & alios Germanos. Deniq; † Gregorius VII. Papa 10 in *epist. ad P. Albanensem Episcopum & G. Principem Salernitanum* ita scripsit: Idem Magnus Imperator (Carolus intelligit) Saxoniam obtulit B. Petro, eius etiam deuicit adiutorio, & posuit signum deuotionis & libertatis, sicut Saxones ipsi habent scriptum, & prudentes illorum sciunt, &c. Quorum verborum sensus eo cogi posset, quasi Carolus M. huius libertatis † signum 110 statuas Rulandi posuerit, nisi ea interpretatio ambigua esset, sicuti Auctor *de libertat. Eccles.* apud Goldast. in *Monarch. fol. 679.* ita intelligit, quod Carolus Magnus illam concessionem voluerit esse signum suæ deuotionis & libertatis Ecclesiæ Romanæ & dominationis, quam habet in omnia, &c. Hæc quamuis certa fide antiquorum scriptorum & diplomatum niti videantur, vt propterea etiam Iurisconsultos quosdam fefellerint, vt Andr. Knichen in *Encyclop. cap. 1. Laurent. Ohm in tract. de iure episcop.* 117. 7. tamen grauissimæ subsunt causæ, † quæ non solum assen. 12. sum nostrum inhibent, sed etiam totam illam historiam suspectam faciant.

CAP. XXIII.

De æquivocatione libertatis.

SYMMARIA.

1. Libertatis vocabulum æquivocum.
2. Plebis indefnita acceptio.
3. Libertas peccandi est seruitus.

K. 3. 4. Saxo-

- 4 Saxonum mores ante Christianismum.
- 5 Libertas seruituti contraria.
- 6 Libertas est res inestimabilis.
- 7 Libertas saluo iure magistratus constat.
- 8 Obedientia libertati non obest.
- 9 Subditi an sint serui?
- 10 Seruire non parere improprie dicitur.
- 11 Seruitutis origo.
- 12 Vulgus libertatis absolutæ cupidum.
- 13 Libertas in superlatiuo gradu.
- 14 Liber populus quis dicatur?
- 15 Libertatis acceptio pro immunitate.
- 16 Immunitatis vocabulum æquiuocum.
- 17 Libertas non præsumitur.

ID priusquam demonstrandum suscipiamus videbimus, quid
 1 libertatis nomine † generali & æquiuoco intelligi debeat.
 2 Plebs ad vitia † procliuus libertatem indefinite accipit, pro facultate faciendi, quod cuique facere libet, sine vlla limitatione Florentini, quæ est in l. 4. ff. de stat. hom. Quæ tamen reuera non
 3 † libertas, sed pessima est licentia, quales Parthi incerti solutiq; & magis sine dominio, quam in libertate, ait Tacit. 2. *Annal.*
 4 Quales ipsi † Saxones fuisse dicuntur, antequam à Carolo Magno subiugarentur, siquidem verum est, quod scribit *gl. ad art. 66. lib. 2. Landrecht. Die Sachsen hies man zu vor Herrn! vnd stunden in Hochmuht wider G. Dtt: Aber nun seynd sie in Demütigkeit Gottes Knechte worden.* Itaq; mera seruitus censenda est, *Coloss. 3. v. 5. Galat. 4. v. 8. Ephes. 5. v. 5.* sicuti D. Petrus 1. *Epist. 2. v. 10.* vocat libertatem velamen nequitie habentem. Quam sani & cordati homines non affectant, veram libertatem animi, quod est odium vitiorum amplectentes. l. 11. C. de his quib. vt indign. Alia est libertas naturalis, cui † seruitus opponitur, l. 21. ff. de fideicom. libert. iure Gentium introducta, qua quis dominio ac iugo alieno contra naturam subiicitur. §. 2. *Inst. de iure person. c. cum redemptor, 12. quest. 2.*

quæst. 2. Quæ ÷ libertas cum sit res inæstimabilis, l. 106. ff. de reg. iur. §. 1. 176. §. 1. eod. ita, vt pecunia, nec lvi, nec reparari possit, l. 9. §. 2. de stat. lib. ideo merito ab omnibus expetitur, ac in pretio habetur. l. 39. ff. de fideicom. libert. l. 122. ff. de reg. iur. Constat enim saluo iure ÷ ac magistratus auctoritate. d. l. 4. de stat. hom. De qua ita 7 Horat.

*Cur mihi non liceat, iussit quo ÷cunq; voluntas,
Excepto si quid M. furi rubrica vetavit?*

Ac restringitur naturalis facultas à iure, quia id saltem facere possumus, quod iure possumus. l. 15. de condit. inst. Ius autem non humanum solum, c. quo iure dist. 8. sed diuinum quoq; magistratui nos subiecit. Rom. 13. in pr. sine vlla libertatis ÷ læsione. 1. Petr. 2. 8 v. 13. & seq. Elegant. Günth. lib. 3 Ligurin.

*Quæ tibi libertas poterit contingere maior,
Quam Regi seruire tuo. Et lib. 8.*

—libertas maxima nobis

Tam placido parere viro.

Vnde verbum seruiendi in vsibus feudorum libertati naturali non præiudicat, docente Bodin. 1. de Republ. 9. Et subiectio speciem seruitutis non continet, quia adhuc libertas subsistit. Socin. Jun. consil. 102. nu. 3. vol. 2. Quamuis vero Dd. nonnulli subditos ÷ seruis æquiparent, ex doctrina Baldi, Crauett. consil. 6. 9 nu. 110. Wesenb. consil. 57. nu. 10. tamen id abusive intelligendum est, quomodo Guid. Pap. decis. 531. nu. 7. dicit, esse hominem alterius est quædam species (imo abusio) seruitutis, non quod sit seruus. Hoc modo enim ÷ seruire pro parere accipitur. Ita de 10 Chaucis Plin. lib. 16. cap. 1. Et hæ gentes, si vincantur à Pop. Rom. seruire se dicunt. Witichind. lib. 2. histor. Saxones imperio Regis facti gloriosi dedignabantur aliis seruire nationibus, quæsturasq; quas habuere, vllius alius, nisi solius Regis gratia habere contempserunt: Hoc est, feuda & officia non nisi à Rege Saxone habere volebant. Proprie vero aliud est subditum, & aliud seruum esse, Gail. de pignor. cap. 15. num. 10. Alioqui si subiectio nostri
xvi.

- cui seruitutis speciem efficit, profecto libertas numquam extitit in rerum natura, ait Knich. *in Encyclop. cap. 3. fol. 42.* Certe non
 11 à temporibus Nimrodi, qui primus † imbecilliores homines sibi subiecit *Gen. 10. v. 8.* nisi alius id repetere voles cum Ambrosio *in c. sexto, dist. 35.* quod refellitur *in art. 42. lib. 3. Landrecht.* & ex
 12 inde desumpto *art. 2. Weichbild.* Interim vulgus † libertatis nomine subiectionis priuationem intelligit. Quod Lilius *lib. 5. in plebe Romana* reprehendit, quoniam ea demum libertas Romæ est, inquit, non Senatum, non magistratus, non leges, non mores maiorum, non instituta patrum, non disciplinam vereri militiæ. Itaq; passim prouocatur ad libertatem ab illis, qui eam definire non possunt. Quomodo clerici libertatem Ecclesiasticam in infinitum extendunt, de qua Auctor *tract. de libert. Ecclesiast.* apud Goldast. Arnisæ. *de subiect. & exempt. cleric. & alij.* Sublimior est libertas, & quasi † in superlatiuo gradu, quam potentiores vsurpant, quæ legi ciuili non subest. *l. princeps, ff. de legib.* In principibus enim seruitus locum non habet, ait *art. 2. §. 4. Weichbild.* Quomodo Imp. Rom. aliiq; Reges superiorem non agnoscunt præter Deum & naturam, id denotantes per titulum:
 14 Nos Dei gratia. Et liber populus † definitur, qui nullius alterius populi potestati est subiectus, *l. 7. §. 1. de capt. & postlim.* penes quem est imperium sui ipsius, Bart. *in l. 1. nu. 6. C. de bon. vacant. lib. 10.* Paurmeist. *lib. 2. de iurisdic. Imp. cap. vlt. num. 10 & seq.* cui opponitur subditus populus, qui alterius imperio subest, *l. 26. ff. ad SC. Trebell. l. 1. & ibi Dd. C. de summ. Trinit.* Knich. *in velit. apolog. nu. 29.*
 15 Sed hæc quoq; libertatis † significatio paucis conuenit. Itaque ex vsu populari id vocabulum ad immunitatem, exemptionem aliaq; priuilegia transit. Quomodo in diplomatis veterum Imperatorum priuilegium & libertas sæpe coniungitur. Item libertas & immunitas. Ius & priuilegium, *c. 1. de immun. Eccles. in 6.* Auctor *de libertat. Eccles. cap. 1.* Ita Christus immunitatem tributi libertatem vocat, *Matth. 17. v. 27.* Interim hoc quoque vocabu
 16 lum † immunitatis, non minus ac illud libertatis æquiuocum est, plura capitula sub se continens, vt videre est ex Spangenb. *in Chron.*

Chron. Saxon. cap. 86. in fin. Itaque is, qui in eo se fundat, specificè probare debet, quantum † libertatis, exemptionis, immunitatis 17 ac priuilegij sibi sit concessum.

CAPVT XXIV.

(Carolus Magnus, an seruitutem in Saxonia sustulerit?)

SUMMARI A.

- 1 Titulus liberorum Saxonum.
- 2 Franci quinam?
- 3 Priuilegium terræ Francicæ.
- 4 Quatuor ordines Saxonum.
- 5 Lassi serui Frilatzi liberti.
- 6 Litones, unde orti.
- 7 Litones, Liti lassi, an synonyma.
- 8 Francia est, ad hæc etiam Germaniam includit.
- 9 Liti quasi leudes, id est homines.
- 10 Homo absolute pro seruo, aut vasallus.
- 11 Liti sunt originarij vel dedititij.
- 12 Formula traditionis in seruitutem.
- 13 Saxoniam olim seruis abundauit.
- 14 Serui cum willis alienabantur.
- 15 Saxones libertatem amiserunt.
- 16 Saxonum sponsio pœnalis.
- 17 Pœna Saxonibus irrogata.
- 18 Saxonum translatio.
- 19 Lingua Saxonica in Transyluania.
- 20 Saxones iura successionum amiserunt.
- 21 A Ludouico Pio ipsis restituta.
- 22 Ius hereditatis libertati coheret.

L 23 Liber

- 23 *Libertas quibusdam specialiter concessa.*
- 24 *Privilegia posteriorum Imp.*
- 25 *Manumissio ciuium.*
- 26 *Sub Friderico II. seruitus paulatim desecit.*
- 27 *Heigij sententia reuocatur.*
- 28 *Bartolus quo tempore vixerit.*
- 29 *Homines proprii in Saxonia.*
- 30 *Hospes Venetus ex Westphalia.*

DEscendamus iam ad speciem, ac singula libertatis membra
 examinemus, si forte libertatem illam naturalem, *in l. 4.
 ff. de statu hom.* Saxonibus indulserit Carolus, ita, vt nulla prorsus
 inter ipsos esset seruitus, sed omnes liberi. Id enim vide-
 1 tur importare † titulus magnificus *der freyen Sachsen*. Quo-
 modo etiam sentit Guilhelm. Dilich. *in Chron. Bremens. ad Ann.*
 2 *1356.* Qui alio nomine Franci † dicuntur, de quibus post Feu-
 dist. Guid. Pap. *decis. 313.* Eleg. Iohan. Dauth. *de testam. num. 169.*
 Quo fortasse pertinet priuilegium terræ Francicæ, vt quicun-
 3 que † seruilis conditionis pedem in ea posuerint, mox liberta-
 tem recuperent. Thuan. *lib. 11. histor.* Atqui id quoad Saxoniam
 falsum est. Sicut enim ante Caroli Magni tempora florente ad-
 4 huc Saxonum aristocratia quatuor ordines † eorum fuerunt, sed
 quos Nithardus ad tres contrahit, nempe Adelingi, Frilingi,
 Frilatzi & Lassi, de quibus Witichind. *lib. 1. Annal. Adam. Brem.*
lib. 1. histor. Eccles. 5. Reinecc. *ad Annal. Caroli Magni fol. 59. & de orig.*
Saxon. fol. 13. Münster *lib. 3. Cosmogr. Heig. 1. quæst. Saxon. 8. nu. 15.*
 Knich. *in Encyclop. cap. 1. fol. 7.* ita iidem post Caroli Magni tempo-
 5 ra manserunt. Nam lassi nihil aliud sunt, quam serui, sicuti † Fri-
 lassi liberti, quasi in libertatem dimissi. Ita dicti lassi, quod ab an-
 tiquis Saxonibus relicti essent ad colendum agrum, *artic. 44. arti.*
70. & 73. & ibi gloss. lib. 3. gloss. ad art. 2. lib. 1. in fin. Landrecht. gl. ad art.
50. Weichbild. Quod Albert. Abbas Stadenf. *fol. 99.* refert ad bel-
 lum Thuringicum dudum ante Carolum Magnum gestum, de
 quo Cranz. *lib. 1. Saxon. 33.* qui etiam *lib. 2. cap. 21.* hoc caput refu-
 rat.

cat, Reinecc. *de orig. Saxon. fol. 19.* Debellatis enim à Saxonibus
 Thüringis, ex his plures se eis dederunt proprios, qui ab eis vi-
 uere permiffi, litones † sunt ab eodem vocabulo nuncupati. 6
 Inde litones in prouincia Saxonum sunt exorti. Hæc Abbas.
 Paulo aliter Witichind. *lib. 1. Annal. Adam. Bremens. cap. 4.* qui
 Thüringos istos pro colonis habent. Idem Kilianus, quem re-
 fert Pontan. *lib. 6. orig. Franc. 15.* Litones isti contracte † lidi di- 7
 cuntur. De quibus extat constitutio Pij, apud Ansegif. *lib. 4. cap.*
104. quæ in LL. Longobard. lib. 3. tit. 20. etiam Carolo tribuitur: Al-
 diones, vel Aldianæ ea lege viuant in Italia seruitutem domi-
 norum suorum, qua Fiscalini, vel Lidi viuunt in Francia. Fran- 8
 ciæ † autem nomine illo tempore omnes nationes Aleman- 8
 nicæ, & sic etiam Saxonia & Frisia veniebant, quippe Franci-
 co Imperio comprehensæ. Otto Frising. *lib. 6. Chron. 11. Mei-*
bom. in not. ad lib. 1. Witichind. Synonyma ergo esse videntur,
 Lassi, laiti, lidi, litones, Germanis pro varietate dialectorum
 seruos denotantes. Siccam. *in comment. ad LL. Frisic. modo ne*
negligamus discrimen, quod inter Romanorum & Germano-
 rum seruos fuit, de quo vide Hering. *de fideiuss. cap. 7. num. 318.* Io-
 han. Hufan. *de homin. propr. cap. 2.* Iohan. Dauth. *detestam. nu. 241.*
 Nobis tamen litones, siue lidi ita dicti † videntur, quasi leu- 9
 des & Saxonice lude, id est, homines. Ita enim Germanis pri-
 scis absolute serui vocati sunt, sicuti † in iure ciuili hominis 10
 nomine serui, *l. 14. ff. de except. l. 11. §. 4. de except. rei iudic.* in iu-
 re feudali vasalli intelliguntur, Cuiac. *8. obseru. 14.* Hotomann.
in Franco Gall. cap. 11. Borcholt. de feud. cap. 2. num. 12. Germanicè
 Männer / Erbare gute Leute. Heig. *p. 1. quest. Saxon. 2. num. 85.* sed,
 vt hæc dignitatis appellatio non nisi ingenuis vasallis conue-
 niat. Ita ita in priuileg. *Eccles. Mindens. apud Pistor.* homines i-
 psius Ecclesiæ Francos, Liberos & Ecclesiasticos, litones, mal-
 mans, vel seruos cuiuscunque conditionis, &c. Erant autem li-
 di, vel originarij † ex parentibus lidis nati, vel dedititij, qui se- 11
 ipsos ob paupertatem, vel maleficiū alteri in seruitutem man-
 cipassent. *lib. 3. LL. Longobard. Ita in LL. Frisicis tit. 11. in pr.* Si li-

ber homo spontanea voluntate, vel forte necessitate coactus nobili, seu libero, seu etiam lito in personam & seruitium litis se
 12 subdiderit, &c. Formularum † eiusmodi venditionis extant plures apud Marculphum, ex quibus aliquot recenset Siccama, *d. loc.* In quibus notabilis est illa serui sponso: si negligens, vel iactius (prodigus) apparuero, spondeo me contra vos, vt talem disciplinam super dorsum meum facere iubeatis, quam super reliquos seruos vestros, &c. Interim successiuo tempore videntur liti quasi coloni & melioris conditionis seruis fuisse, sed vt
 13 generali mancipiorum nomine comprehenderentur. Cuiusmodi hominibus Saxonia tunc † abundauit, vtpote in agris & villis agriculturæ operam dantibus. Vnde etiam manentes dicuntur, quod in mansis ac prædiis manerent, ac vna cum ipsis
 14 † alienarentur. Ita Ludouicus Pius Eginhardo Secretario ac historico patris sui contulit prædia Michlenstad cum seruis regis propriis 14. & vxoribus suis & filiis. Et Mülenheim cum seruis vxoribus & liberis 13. *Chron. Laurish. ad ann. 805.* Ita Otto Imper. in diplomate quodam: Quædam nostri iuris mancipia litam videlicet Thiedsai den dictam cum filiis eius & filiabus tradidimus, &c. Plenæ sunt huiusmodi chartis traditionum antiquitates Fuldenses *tom. 2. Pistorij, item Alemannica* Goldasti & aliorum. Hanc autem seruitutem Carolus Magnus è Saxonia
 15 vsque adeo † non sustulit, vt etiam propagasse videatur, eo quod Saxones non tam belli iure, quam ob repetitas sæpius rebelliones libertatem auitam amiserant. Sic enim de iis scribit Adelm. Benedict. *in Annal. Franc. ad ann. 777.* Cæteri, qui venerant, ita se
 16 Regis potestati † submisere, vt ea cōditiōne tunc veniam percipere mererentur, si vltius sua statuta violarent, patria & libertate priuarentur. Eadem habent Abb. Stadenf. & Vrspergenf. Item Theodulphus *eadem anno*: Ibi multitudo Saxonum baptizata est, & secundum morem illorum omnem ingenuitatem & alodem manibus gurpierunt, si amplius immutassent, secundum malam consuetudinem illorum, sed semper erunt in fidelitate Regis Caroli, &c. Vbi gurpierunt pro abdicarunt exponit
 Frcher.

Fieher. *de occult. iudic. fol. 40.* Canis. *tom. 3. antiq. lectio.* Regino:
 Saxones perterriti ad locum, vbi Lippa oritur, venerunt, ibi se
 suamq; patriam Regi tradiderunt, & sponponderunt se Christia-
 nos esse debere, &c. Sigeb. Gemblac. Saxones baptizati paci-
 fcentur, vt ingenuitatem & omnia sua perdant, si vquam à fi-
 delitate Christi & Regis desistant. Ratio huius sponfionis est
 liquida ex *cap. octaua, 12. quest. 2.* vt quorum libertas perniciosa e-
 rat, esset salutifera seruitus, & qui superbire nouerant ad epta li-
 bertate, discerent obedire subiecti. Itaq; cum solennem hanc
 sponfionem Saxones postea † aliquoties violassent, Carolus 17
 Imper. eo iure, non solum seuerissimum illud criminale iudi-
 cium; quo 4500. Saxones capitali supplicio affecti sunt, Verde in
 vicinia nostra exercuit Anno 782. *Annal. Franc.* Poëta Pader-
 born. Vrsperg. Stadenf. Lindenbr. *in Chron. Carol. fol. 132.* Cranz.
lib. 2. Saxon. 13. Sed etiam † cis & trans Albianos Saxones à pa- 18
 tria extorres in Franciam transtulit Anno 804. Eginhard. *Annal.*
Franc. Aimon. lib. 4. cap. 92. Paul. *Æmil. lib. 11.* Cranz. *lib. 2. Saxon.*
22. & lib. 6. cap. 19. Douza *lib. 2.* *Annal. Holland.* Imo non solum in
 Franciam, sed etiam in Transyluaniam † ad Tauricam vsque 19
 Cherfonesum, vbi hodie linguæ Saxonicae vestigia supersunt.
 Quorum catalogum vide *in epist. 4. Busbeq. Thuan. lib. 9. histor. in*
pr. Qui ergo sponfionem Saxonum in vno capite executus est,
 procul dubio in altero non omisit. Quod apparet ex Aimon.
lib. 5. de gest. Francor. 10. vbi scribit, Saxones atque Frisios ius pater-
 nae † hereditatis ob perfidiam suam legaliter (id est iudiciali- 20
 ter lata sententia) perdidisse. Estq; hinc, quod de testamenti fa-
 ctione Saxonibus & Frisiiis adempta legitur *in LL. Saxon. tit. 14.*
§. 2. Spangenb. *in Chron. Saxon. cap. 77.* Douza *d. loc.* Heig. *1. quest.*
Saxon. 8. num. 24. Cæterum Ludouicus Pius † hoc ius Saxo- 21
 nibus iam quietioribus & iugum Francicum ferre assuetis resti-
 tuit. Quod alij liberalitati, alij assignabant improuidentia, eo
 quod hæ gentes naturali assuefacti feritati talibus deberent ha-
 benis coërceri, ne scilicet effrenes in perduellionis ferrentur
 procacitatem, inquit Aimon. *d. loc.* Paul. *Æmil. lib. 3.* Knich. *in*

Encycl. cap. 1. fol. 12. Quomodo ergo libertatem Saxonibus concessit Carolus, qui etiam ius successionis liberorum hominum
 22 proprium ipsis ademit? Quicumq; enim † libertatem in seruitutem commutauit, vtrumque tam libertatem, quam hereditatem (sic enim legendum) amisit. *artic. 3. in fin. Weichbild.* Et in iure ciuili libertas & hereditas, vtpote cognata, alicubi promiscue accipiuntur, Cuiac. 4. *obser. 4.* Et quid si Carolus propter Saxonum peruicaciam occultum iudicium inter ipsos instituit? Que communis est opinio, reiecta tamen à nobis *infra cap. 54.* Quamuis vero esse possit, quod Caroli Regis indulgentia certis personis, aut etiam † familiis Saxonum, libertatis & ingenuitatis
 23 iura pristina restituta sint, quomodo Wern. Rolewinck. *lib. 2. de laud. Sax. 11.* intelligi potest, quod Carolus Magnus seruitutem, quæ diu ante inter Saxones fuerat, mitigauerit: mansit tamen penes reliquos seruilis conditio, vt propterea horum maior, quam liberorum copia fuerit. A qua non nisi singulari priuilegio
 24 legio † Imp. posterorum successiue liberati sunt. Vt hæc priuatio præsupponat habitum seruitutis. *l. 4. ff. de iust. & iure.* Eoque
 25 que pertinet † manumissio ciuium apud Lehman. *lib. 2. Chron. Spirens. 20.* Item vindicatio mancipiorum, qua Vdo Marchio Stadenl. vsus apud Albert. Stadenl. *fol. 153. iuxta art. 32. lib. 3. Sands recht. in fin.* Item, illud priuilegium ciuitatis Aquisgran. quo omnes eius incolæ à Carolo Magno libertate donantur, apud Petr. à Beeck *in Aquisgran. in fin.* Ita Henricus V. Anno 1111. urbem Spirensis cunctaq; mancipia, quæ ibi habebat, regio impulsu libertate donauit. Eifengrin. *in Chron. Episcop. Spirens. in Gerardo.* Ita Otto Brunswicensis omnes & singulos ciues Brunswicensis manumisit Anno 1314. Knich. *in Encycl. cap. 1. fol. 8.* Quo pertinet, quod Anno 1356. Comites Hoientes ciuibus quibusdam Bremens. quæstionem status mouerunt, eos in seruitutem vindicaturi. Dilich. *in Chron. Bremens. fol. 107.* Histor. Archiepisc. Bremens. *in Gothfrid.* vtilitones vocantur, & ad Ann. 1483. dicitur, quod ex ciuibus Hamburg. quidam seruilis conditionis fuerit. Itaq; quod Bodin. 1. *de Rep. 5.* disputat à temporibus Friderici

rici

rici † II. seruitutem paulatim defecisse, adde Arnifæ. *lib. 1. polit.* 26
 4. Heig. *1. quest. Saxon. 8. nu. 54.* hæcenus verum sit, vt tamen reli-
 quias mansisse statuamus. Idq; confirmat præter supradicta et-
 iam fœderis formula de Anno 1250. apud Simler. *lib. 1. de Hel-*
uer. vbi legitur: si dominus seruum inter nos habuerit, is seruiat
 eia consuetudine, quæ antea Regis tempore in vlu fuit. Non
 potest ergo subsistere † Heigij sententia *d. q. 8. nu. 53.* quando ex 27
art. 42. lib. 3. Landrecht. tempore Ecconis Repkovij Compilatoris
 Speculi Saxonici seruitutem in Saxonia sublatam fuisse conten-
 dit. Diserte enim *in d. art. 42.* scribitur: seruitutem in hunc vsq;
 diem durare cernimus. Et repetitur ab auctore iuris municipa-
 lis longe recentiore *in art. 2. Weichbild.* Et licet Bartolus ICTus,
 † qui Anno 1300. floruit, sua ætate nullos omnino seruos exti- 28
 tisse scripserit *ad l. hostes. ff. de capt. & postlim. reuers.* tamen id vel de
 seruis Roman. intelligendum, vel ad Italiam, in qua vixit Bartol.
 restringendum est. Nam in Saxonia † & tum fuere serui, & et- 29
 iamnum sunt homines proprii, etiam in Comitatu Oldenbur-
 gico. Vulgo *Leibeygen Leute* qui in litteris manumissionum ap-
 pellantur *Knechte.* De quibus proprium tractatum edidit Iohan.
 Hufanus. Adde Gail, *de pignorat. cap. 8. Zas. 1. singul. respons. 3. nu. 75.*
 Vultei. *in §. serui Inst. de iure person.* Hering. *de fideiuss. cap. 7. num. 318.*
 Knich. *in Encycl. d. cap. 1. fol. 8.* Arnif. *lib. 1. polit. 4.* Notabilis est hi-
 storia à Werner. Rolew. *lib. 3. de laud. Saxon. 4.* descripta, quomo-
 do nobilis ex Westphalia, Ludolphus de Stenvordia dictus Ve-
 netiis hospitem † nactus, qui natus ipsius seruus fuerat. Ex 30
 quibus omnibus liquido constat, Carolum Ma-
 gnum vniuersæ Saxonie libertatem sub-
 lata seruitute non con-
 cessisse.

CAP. XXV.

*An Carolus immunitatem tributi Saxonie
concesserit?*

S Y M M A R I A.

- 1 Acquisita à seruis ad dominos pertinent.
- 2 Census & tributum ex re propria præstantur.
- 3 Immunitas est releuatio tributi.
- 4 Populus deuictus regulariter tributis substat.
- 5 Tributum Saxonum.
- 6 Saxones Francorum tributarij.
- 7 Diuturnum bellum graue tributum subsequitur.
- 8 Heribanni præstatio vniuersalis.
- 9 Libera nauigatio per Albim à quo concessa?
- 10 Saxoniam sub Henrico Aucupe libera facta.
- 11 Saxonum conditio sub Francis.
- 12 Saxonie provincia in Regnum conuersa.
- 13 Et quidem hereditarium.
- 14 Imperium Romanum à Francis ad Saxones transit.
- 15 Saxoniam quomodo à tributis liberata?
- 16 Populi Saxonibus tributarij.
- 17 Singulorum tributa.
- 18 Immunitas potissimum ad Ecclesiasticos pertinet.
- 19 Immunitatem iura plenissima.
- 20 Ius fisci in multis & tributis consistit.
- 21 Ius fisci Cesaris proprium.
- 22 Tributa à Cesare ad Ecclesiasticos transferunt.

Quod si libertatem Saxonie vniuersæ non concessit Carolus: multo minus eam immunem ab omni onere reddidit, quia

quia serui & liti, vtpote in potestate aliorum constituti, nihil proprij habebant, *l. ult. C. in quib. caus. colo. censit. Hufan. de homin. proprijs cap. 6. nu. 21.* De quorum conditione vide Lehman. *lib. 2. Chron. Spirens. 20.* Quidquid ergo industria ac laboribus suis acquirebant, † id regio fisco, vel saltem dominis ipsorum cedebat. Quod si immunitatem ad liberos homines tantum pertinere velis, quia census & tributa de † rebus propriis præstantur, sicut pensiones de alienis, *gl. in c. constitutus, verb. iuxta ratam, extra de relig. domib.* Immunitas † autem est releuatio quædam à tributis, Cuiac. *10. obs. 35.* quale erat apud Roman. ius Italicum, de quo *tot. tit. ff. de censib.* Vnde quæ liberæ ciuitates, itē liberæ cōditionis à Plinio *lib. 2. nat. hist. 21.* eadem immunes, dicuntur *in l. ult. in pr. ff. de censib.* De quibus ita Saluia. *lib. 4. de prouid. Dei:* Ecce enim remedia pridem nonnullis vrbibus data, quid aliud egerunt, quam vt cunctos diuites immunes redderent, miserorum tributa cumularent, vt illis demerentur vectigalia, istis vt adderentur noua, &c. Ne hanc quidem immunitatem Saxonix largimur. Constat enim humorem in Imp. Rom. obseruatum semper, vt populus † armis deuictus tributo annuo subderetur. Ita Iulius Cæsar Galliam in prouinciæ formam redegit, eique in singulos annos stipendij nomen imposuit, Sueton. *in Iulio cap. 25.* Cuiac. *7. obser. 3.* late Guid. Pancirol. *in comment. ad notit. vtri. Imp.* Quod ipsum alij quoq; populi imitati. De Saxonibus nominatim tradit Cranz. *lib. 1. Sax. 7. & 31.* Münster. *lib. 3. Cosmogr.* De Frisijs Martin. Hamcon. *in Frisia fol. 25.* ipsis deuictis à Lothario Francorum Rege tributum † annum 500. boum impetratum, quod genus ipsi Danis quandoq; persoluerant. Sed illud à Dagoberto filio ob auxilia contra Winidos siue Vandalos præstita Saxonibus remissum memorat Sigebert. *ad ann. 642.* Cranz. *d. cap. 32.* Repetiit Pipinus Caroli Magni parens, dicta lege, vt singulis annis honoris causa ad generalem Francorum conuentum 300. equos promunere darent Saxones. *Annal. Franc. ad ann. 758.* Cranz. *lib. 1. Saxon. ult.* Vnde Adam. Bremens. *cap. 6.* & Helmold. *lib. 1. cap. 3.* Thuringos † Saxones, itemq; cæteras, quæ iuxta Rhenum sunt

M natio-

nationes ex antiquo Francis tributarias legi scribunt. Quomodo ergo verisimile est, Carolum M. morem maiorum, suumque proprium, de quo Wagner. *in Chron. Carol. cap. 19. in fin.* suscipere habuisse, ipsumque tricennali bello exacerbatum Saxones sine ullo tributo in gratiam recepturum fuisse, fructu victoriae omni ultro remisso? Cum plerumque eo grauius tributum deuictis imponatur, quo diutius bellum traxerunt, maxime si etiam fidem fefellerunt. Recte Ioan. Carion. *lib. 3. Chron. de Carolo M.* Saxones tandem subegit, ut & imperio parerent, tributumque penderent, & religionis Christianae fidem amplecterentur. Tantum abest, quod Saxones ab omni regio imperio liberos esse voluerit. Inter capitula Caroli, quae omnes imperij subditos ex aequo concernunt, 8 lex est de heribanno, quod est tributi genus. *lib. 3. LL. Longob. 6.* Volumus, ut missi hoc a modo fideliter exactare debeant, absque vlla personarum gratia & blanditia. Ex qua remansit illa pars iuris Saxonici, qua ad publicam Regis expeditionem omnes conuenire tenentur, ubicumque is fuerit, intra Saxoniam, vel Teutonium, *art. 64. lib. 3. Landrecht.* Quod vero Spangenberg. *in Chron. Sax. c. 86.* de vestigali Saxonibus per Albim nauigantibus remisso affert, ab aliis Ottoni M. tribuitur, de quo *infr. c. 34.* Durauit illa tributorum necessitas usque ad Henricum Aucupem ex Saxonibus Imperatorem, sub quo Saxoniam primum a seruitute Francorum respirauit. 10 Hic enim primus libera potestate in Saxoniam regnavit, ut scripsit Witich. Monach. *lib. 1. annal.* quem referunt Cranz. *lib. 3. Sax. 1.* Knich. *in Encycl. c. 1. fol. 12.* Qua cautela id intellectum velit Henricus Meibom. ex legenda S. Viti perendum monet. Nos ita interpretamur, Saxoniam ducatum iam sui iuris effectum, qui antea Francorum Regibus parere, in eorumque usum tributa exacta conferre tenebatur. Quam enim restricta potestas Ducum Saxoniam antea 11 quod fuerit, colligitur ex eod. Witich. *lib. 1.* ubi scribit Regem Francorum verum esse omnem potestatem patris tradere filio Henrico Aucupi. Ex his verbis recte deducit Meibom. omnem Ducum potestatem tum adhuc a Francis dependisse. Quod confirmatur testimonio Dith. Merseburg. *lib. 2.* Henricum quamuis iure paterna-

rum.

rum ditionum heredē, maximam tamen beneficij partē gratuito Regis suscepisse. Ex quo autem is ad imperium peruenit, provincia † Saxoniam in regnum cōuertit, ita vt quam antea beneficio Regis possideret, hereditario iure † ad posteros trāsmiserit. 12
 Vnde Witich. de eodem Henrico Aucupe, quod filio Ottoni M. magnū latumq; imperium reliquerit, nō à patribus sibi relictum, sed per semetipsum acquisitum. Itaq; per hunc cōtigit illa † mutatio, de qua ait gl. *ad c. ego Ludouicus, dist. 63. in verb. Francorum*, Imperium prius Francorū fuisse, sed postea Teutonicos (id est Saxones) suis virtutibus illud promeruisse. Consentit ipse Greg. 7. *in c. in die, 15. dist. 5. de consecrat.* faciens mentionem temporis, quo Teutonicis cōcessum est regimen Ecclesiæ Romanæ. Quod exponunt Ludolph. à Babenb. *de Imp. Rom. c. 13.* Petr. Greg. Tholos. *lib. 18. syntagm. 2. nu. vlt.* Marsil. Patauin. sed vt huius verba abusua reprehēdat Pontan. *lib. 5. orig. Franc. 8.* Non enim à Gallis ad Germanos, sed à Francis ad Saxones translatio imperij facta est, vt recte Roswita Pœtria innuit *ibi: Rex Regum, &c.*

Iussit Francorum transferri nobile regnum

Ad claram gentem Saxonum, &c.

Idem Witichind. auctor est, adueniēte S. Vito Saxoniam ex seruiente factam esse liberam, † ex tributaria multarum gentium dominam. Reperunt Cranz. *lib. 3. Sax. 1.* Beat. Rhenan. *lib. 2. rer. German.* Guilhelm Kyriand. *in annal. Treuir. part. 13. in fi. Reinec. ad annal. Pœte Anonym. fol. 15. & de orig. Saxon. fol. 32.* Quod quacūq; de libertate intelligas, hactenus tamen verum manet, Saxoniam vsq; ad Henrici Aucupis imperiū Francorū tributis substerisse. Postea Henricū Aucupē alios populos sibi tributarios † fecisse, 16
 nēpe Abotritos, Vultzos, Heualos, Dalmancos, Bohemos, Redarios, sicuti eos recenset Witich. *d. loc.* Hoc autem, quod de † liberatione tributi diximus, in genere de Saxoniam prouincia quoad Frācos intelligendū est, nō de singulis Saxonibus, qui nihilominus Regi suo tributa pepēderūt, nisi si qui speciali priuilegio immunitatē impetrassent. Tales erant precipue Ecclesiastici ad quos immunitas † plerūq; refertur, *lib. 2. ll. Lōgob. 39. & pass.* Vnde 18

M 2 abso-

- absolute Emunitas & corrupte mundate appellatur, de quibus vocabulis vide Freheri *glossar. vocum semilar. Goldast. tom. 1. constit.*
- 19 Neque tantum reuelationem tributi, sed etiam † exemptionem ab imperio Comitis aliaq; iura continebat. Ita Otto M. *in priuil. dato Adalgaço Archiepiscopo Hamburg. apud Lindenbr.* Totum, quod inde regius Reipublicæ fiscus obtinere poterit, ei concessimus. Et *in priuileg. dato Ecclesiæ Mindensi*: Quidquid exinde fiscus sperare potuit, pro æterna remuneratione dictæ Ecclesiæ ad stipendia pauperum concessimus. Hoc ius fisci potissimum † in multis, tributis ac vectigalibus consistebat, sicut *in alio diplomate Ottonis monasterio Lanrihemensi* concessio id explicatur. Quidquid ius fisci exinde exigere potuerit, ex integro in vsus monasterij cedere præcipimus. Homines quoque ingenuos seu seruos adstringere ad causas audiendas, &c. Extant diplomata post Wiri-chind. à Meibomio collecta, vbi vide. Si ergo Imperatori etiam in
- 21 Saxonia † ius fisci, in multis tributis & vectigalibus consistens competit: consequens est Saxoniam à tributis liberam non fuisse, ne quidem sub Saxonice Imperatoribus: licet successiue ali-
- 22 cubi à Cæsare ad Ecclesiasticos † illud transferit, qui speciali priuilegio libertatem & immunitatem impetrare opus non habuissent: si eam generali Caroli M. concessione vniuersi Saxones consecuti essent. Fortasse etiam semel data immunitas ne adimi quidem sine insigni iniuria Saxonibus potuisset.

CAPVT XXVI.

De exemptione Saxonie ab Imperio Romano.

S V M M A R I A.

- 1 Libertas saluo iure superioritatis conceditur.
- 2 Lezes Imperij omnes subditos comprehendunt.

3. Saxones cum Francis vnus populus factus.
4. Saxones inter subditos numerantur.
5. Termini regni Francici.
6. Testamentum Caroli Magni.
7. Diuisio regnorum inter Ludouici & filios.
8. Saxonia præter suum Principem etiam Imp. recognoscit.
9. Quing. ciuitates Palatina.
10. Omnia iudicia vacant Imperatori.
11. Saxones Leudes dicuntur.
12. Carolus dominator Saxonum.
13. Frisij Saxonum vicini ac socij.
14. Prouocatio est nota subiectionis.

SI immunitatem Saxoniarum non concessit Carolus, multo minus eam ab imperio regio exemptam esse voluit, cum libertas & † immunitas non nisi saluo imperio ac iurisdictione concedantur, & in omni concessione superioritas semper excepta intelligatur, Knich. *de iure terrar. cap. 1. nu. 316. & cap. 3. nu. 305. & de pact. inuest. lib. 2. cap. 5. num. 237.* Paurmeist. *lib. 2. de iurisdic. Imper. 4. nu. 66.* Respon. Finar. *1. nu. 14.* Et regulariter omnes subditi imperij tenentur viuere legibus † imperij, nisi specialiter sint exempti, *lib. 3. LL. Longobard. 15.* Heig. *1. quest. 23. nu. 23.* Quomodo in capit. Lotharij 1. extat Constitutio de negotiationibus in partibus Saxoniarum ac Slauiarum commorantibus. Et Carolum Magnum Saxonibus Leges dedisse infra dicemus. Constat præterea ex *Eginhard.* Saxones † deuictos ea conditione à Carolo Francis esse adunatos, vt vnus cum eis populus efficeretur. Repetit *Witichind. lib. 1. annal.* ob id, qui olim socij & amici erant Francorum, iam fratres & quasi vna gens ex Christiana fide (velut modo videmus) facta est. Hoc est, vt Franci & Saxones vno & eodem imperio continerentur. Quomodo *Æneas apud Poëtam* loquitur:

Tros Italusve suat, nullo discrimine agetur.

Atq; ita in capitulari Caroli, ex quo desumptum est *c. volumus, II.*

M 3

quest.

- 4 *quæst.* 1. inter alios † subditos imperij etiam Saxones numerantur. Sicuti etiam Monachus Sangallens. *lib. 2. de gestis Caroli*, eum Imperatorem Saxonie vocat. Idem Eginh. describens terminos
- 5 regni † Francici sub Carolo diserte Saxoniam magnam Germanie partem comprehendit, addens, Carolum gentes illas ita perdomuisse, quod tributarias effecerit. Sed & in testamento † Caroli
- 6 Anno 806. condito sub portione regni hereditarij Carolo filio assignata Saxoniam & Frisia expresse continentur. Extat apud Huld. Mutium *lib. 8. rer. German. Nacler. generat. 24. Goldast. tom. 1. constit. Lindenb. in Chron. Carol. fol. 226.* Eodem modo in diuisione
- 7 regni facta inter Ludouici Pij filios, † Ludouicus Germaniam cum adiacentibus prouincijs accepit, inter quas itidem fuere Saxoniam & Frisia Otto Frising. *lib. 4. Chron. 6.* Idem sub Arnulpho Imper. accidit, de quo testimonium ex antiquis annalibus Francicis recitat Cranz. *lib. 2. Saxon. 32.* Saxones inquit, etsi suum † haberent principem, tamen Germanorum Regem & iam Imperatorem Dominum recognouere, quomodo & nostra tempestate Duces in Francia, qui Regem supra se adorant. Et *cap. 32.* Otto Dux Saxonie etsi Germanie Regem agnosceret: iusto tamen principatu dominabatur in sua prouincia. Hinc est, quod Imperatores non minus in Saxoniam, quam in alijs Germanie partibus curias suas celebrarunt, & conuentus indixerunt. In quem
- 9 usum constituta erant † quinque ciuitates Palatinae in Saxoniam *art. 62. lib. 3. Landrecht. Freher. lib. 1. orig. Palat. 2.* Sicuti etiam Imperatori ius † & iudicia vacant in singulis ciuitatibus Saxonie. *art. 60. lib. 3. Landrecht.* Quae omnia indicio sunt, Caesarem potestate & imperium in Saxoniam numquam remisisse, sed semper exercuisse, & tam per se, quam per suos Duces, Comites, Missos: quorum officium erat, populum in fide & obedientia Regis retinere, iustitiam administrare, tributa & multas exigere, &c. administrasse. Et quidem durius in Saxoniam, quam in Francia. Vnde
- 11 Saxones non subditi tantum, sed etiam Leudes † appellantur, id est homines, vsq; adeo pari iure cum Francis non gaudentes, vt multam quintuplo maiorem soluere tenerentur. Sic enim habet Lex

ber Lex Caroli, *lib. 2. LL. Longob. 22.* Si leudes, id est Saxo, vel Friso Salicum occiderit, per 60. denarios solidi soluantur: cum Salici per 12. tantum denarios soluant. *Pontan. lib. 6. orig. Franc. 17.* Ut merito Carolus in diplomate Ecclesie Osnaburgensi dato apud *Cranz. lib. 1. metrop. 2.* dominator † Saxonum appelletur. Hoc est 12 dominus, qui quantum à Rege differat, utpote inter hunc & tyrannum medius, ex Politicis notum est. Ex quibus & hoc colligitur, Frisos † eiusdem cum Saxonibus conditionis fuisse, utpote 13 vicinos, & fortasse eiusdem quoq; pertinacie in tuenda libertate sua participes. *Eginhard. de Gothfrido Rege Dania: Fresiam atq; Saxoniam haut aliter, atq; suas prouincias aestimabat.* Qua de re vide Ianum Douzam *in annal. Holland.* Quod vero Spangenberg *in Chron. Saxon. cap. 86.* inter priuilegia Saxonum etiam illud refert, quod possint ad Imperium (sive Cæsarem, qui imperium representat) appellare: de quo pluribus agit *Heig. lib. 1. quæst. 4. nu. 39.* id non tam priuilegium, quam nota est † subiectionis, quia, qui 14 ad superiorem appellat, is ipsius se subditum profitetur. *Knich. in epop. hypotyp. Dauth. nu. 246. & seq.*

CAP. XXVII.

De prouincia, siue Ducatu Saxonie.

SUMMARIÆ.

- 1° Carolus an Saxoniam prouinciam fecerit?
- 2° Prouincia Politicè vel Ecclesiasticè accipitur.
- 3° Romani Regna in prouincias redigebant.
- 4° Saxonia prouincia dicitur.
- 5° Saxonie Ducatus Cæsaris.
- 6° Ducatus est, cui Dux præest.
- 7° An Saxonia Caroli M. tempore Ducem habuerit?
- 8° Saxonia comitibus subiecta.

9° *Mul.*

- 9 *Multitudo Comitum in Saxonia.*
- 10 *Numerus tamen eorum incertus.*
- 11 *Duci quot Comites subsint?*
- 12 *Palatinus Saxonia proprius.*
- 13 *Qui hodie est Elector Saxonia.*
- 14 *Duces & Comites Saxonia quando multiplicati?*
- 15 *Witichindus, an Dux Westphalia tantum fuerit?*
- 16 *Saxonum tres populi.*
- 17 *Insignia Witichinde & familia.*
- 18 *Ducatus Saxonia quandoq, unitus.*
- 19 *Saxonia inferior Hermanno Billingo concessa.*

IN eodem prætenso diplomate dicitur, Carolum Magnum omnem terram Saxonum † antiquo Romano more in prouinciam redeigisse & inter Episcopos certo limite disternasse, &c. Quæ sententia vel contradictionem implicat, vel saltem quatuor terminos, cum in priori † membro prouincia politicè, in posteriori Ecclesiasticè accipiatur. Verum est Wedekindo Rege deuictò ac Saxonibus subactis totam Saxoniam prouinciam factam esse, eo modo, quo solebant † Romani, regna populosq; deuictos in formam prouinciæ redigere. Quæ politica est vocabuli acceptio, de qua Dd. *in l. 99. ff. de verb. sign.* Quomodo Saxonia passim in Speculo Saxonico prouincia † appellatur, *art. 62. lib. 3.* & inter quatuor prouincias regni Germanici numeratur, *art. 53. lib. 3.* quippe, quæ deuictis Saxonibus ex regno in ius & nomen Ducatus transiit, Helmold. *lib. 1. Chron. Sclau. 3. artic. 7. Weichbild.* maxime deficiente profapia Carolina, quo tempore hi quatuor ducatus Germaniæ præcipui fuerunt, Cranz. *lib. 2. Saxon. vlt.* Saxonia autem licet Cæsaris † & Imperij propria esset, utpote belli iure acquisita, administratio tamen eius Witichindo Duci Comitibus ac Missis relicta est. Reinec. *de orig. Saxon. fol. 26. v. cap. præced.* Hæc enim proprie prouincia dicitur, cui Dux Ducatu † aliquo inuestitus præest. *e. vn. quis dicat. Dux gl. in d. art. 53. lib. 3. nu. 2. Borcholt. de feud. cap. 5. nu. 32. Heig. lib. 1. quest. 2. nu. 33.*

nu. 33. De Tassilone Duce Bauariæ deposito Eginhard. Neque
 prouincia, quam tenebat, inquit, vltierus Duci, sed Comitibus
 est commissâ. Quamuis vero sint, qui à temporibus † Caroli M. 7
 Saxoniam Ducem non agnouisse contendant, vt Adam. Bre-
 menf. in *histor. Eccles. cap. 53.* quem sequuntur Helmold. *lib. 1. cap. 10.*
 Albert. Abb. Stadenf. *pag. 107.* Cranz *lib. 2. Saxon. 29.* tamen illos,
 vt antiquitatum Saxoniarum parum gnaros refutant Reinec.
de orig. Saxon. fol. 33. Knich. in *Encyclop. fol. 11.* Meibom. in *discurs. post*
velit et. Knichy. sed vt hunc errorem ex falso diplomate super præ-
 tensâ donatione Saxonie Ecclesiasticis facta hausisse videantur
 illi. Imo ipse Adamus manifeste sibi contradicit, dum in *cap. 31.*
 Brunonem Ducem Saxonie cum 12. comitibus occisum scribit.
 Neque enim tantum Duci, sed & † comitibus subiecta fuit Sa- 8
 xonia, sicuti B. Rhenan. *lib. 3. rer. Germ.* testatur, Francos prouin-
 cias suas omnes comitatibus distinxisse. In quo Carolus singula-
 ri arcano vsus, quod ita descripsit Auctor Anonym. *natione Saxon.*
 à *Theodorico Niemensis editus*: Carolus, inquit, Saxoniam, quæ tunc
 † sub vno Principe regebatur, in plura, scilicet Comitatus Baro- 9
 nias & alia dominia diuisit, & de diuersis exteris regionibus, de
 quibus confidebat, in dominos & rectores dictæ antiquæ Saxo-
 niæ deputauit, concedendo cui libet eorum, iuxta ipsius statum
 & merita, singula dominia, quibus sub quodam intolerabili iugo
 plebem seu rusticos antiquæ Saxonie subiecit, &c. Ecce liberta-
 tem, quam Carolus Saxonie importauit. Quot vero Comi-
 tes † constituti sint in Saxonie à Carolo, nec locus, nec tempus 10
 inuestigare patitur. Regulariter Duci duodecim Comites † sub- 11
 esse volunt, Heig. *lib. 1. quæst. Saxon. 2. nu. 38.* Ianus Douza in *annal.*
Holland. quot primores ante Carolum M. Saxoniam per vices re-
 xisse post Bedam *lib. 5. histor. Eccles. 11.* voluit Cranz. *lib. 2. Saxon. 21.*
 credo ex Tacito *de morib. Germ.* Imo etiam post Carolum. Cranz.
16. cap. 31. Sed hic numerus perpetuus non fuit, sed quandoq; et-
 iam dimidio inferior, Tholof. *lib. 6. syntagm. 7. nu. 30.* Pontan. *lib. 6.*
orig. Franc. 13. Henrici Leonis Comites recenset Cranz. *lib. 6. Sa-*
xon. 39. & 42. item comitatus Ducatui Brunswicensi incorpora-
 tos,

- 12 tos *lib. 12. Saxon. 31.* Sed & proprius Comes † Palatinus datus est Saxonix, in signum deuicti regni, ut id explicat *gl. ad d. art. 53. lib.*
- 13 3. *Landrecht.* quam dignitatem hodie Dux Elector Saxonix, † vt defensor iuris Saxonici sustinet. *Freher. lib. 1. orig. Palat. 3. Heig. 1. quast. Saxon. 4. n. 35. Albin. lib. 1. histor. Misn. tit. 16. Arumæ. p. 1. discurs. Academ. 18. th. 66.* Quod tamen ad recentiora tempora referendum est, quibus ipsi quoq; Duces † & Comites potestate hereditario iure ad posteros transmittentes, in Saxonia multiplicari ceperunt, vt constat *ex proæm. Speculi Saxon. Nun vernicht. art. 62. lib. 3. Landrecht.* adeo, vt Suffridus presbyt. Misnens. quindecim principes Saxonix numeret, præter alios, quorum nomina per inopiam scriptorum in obscuro remansisse conqueritur *Cranz. lib. 2. Saxon. 26.* qui etiam *lib. 5. cap. 4.* Duces Saxonix sub
- 15 Henrico IV. viuentes recenset. Quod si dicas Witichindum † Ducem tantum Westphalia constitutum fuisse à Carolo non Saxonix orientalis, vt pote Episcopis concessa ex *Cranz. lib. 2. Saxon. 24.* Quo pertinet illa distinctio Saxonum in tres † populos Ostphalos, Westphalos, Angarios, à tribus quoque principibus gubernatos, teste *Witich. lib. 1. annal.* tamen negari nequit, etiam in Saxonia Orientali fuisse Duces ex profapia Witichindi, ipso *Cranzio concedente lib. 2. Saxon. 25. & 29.* proculdubio hereditatem parentum ac maiorum cernentes. *Reinec. d. lo. fol. 28.* Indicant, id † insignia Wedekindi, nempe pullus ater equi, post conuersionem ipsius albus factus, quem Henricus Leo Dux Saxonix postea, & hodie Duces Brunuicenf. à primo vsq; auctore vsurpant. *Cranz. lib. 2. Saxon. 24.* Et quandoq; contigit, vt omnes
- 18 † hi principatus in vnus personam deuoluerentur, sicut de Brunone Ludolphi filio *Witich. lib. 1. annal.* Bruno, inquit, cum Ducatum administraret totius Saxonix, à Danis occisus, Ottoni fratri natu minori reliquit Ducatum. Et quo iure Otto M. terram datam Episcopis adimeret, eamq; nouo Duci † Hermannò Billingo concederet, *Cranz. lib. 4. Saxon. 8.* si non illa concessio Caroli M. Episcopis facta nugatoria esset. Ne quid de alijs erratis *Cranz*ij hic dicatur, de quibus tractat *Meibom. in vindict. Billing.*

CAP. XXVIII.

De concursu potestatis Ecclesiasticae & secularis.

SUMMARI A.

- 1 Vna res duorum in solidum esse nequit.
- 2 Pro parte potest.
- 3 Minda urbis Etymologia.
- 4 Omne, qui dicit, nihil excludit.
- 5 Episcopis, an iurisdictio concessa?
- 6 Prouincia Ecclesiastica quenam?
- 7 Seculares Episcopis additi.
- 8 Ecclesiastica potestas, qualis tempore Caroli Magni?
- 9 Alberti Cranzij lapsus.
- 10 Caroli liberalitas Ecclesiis facta.
- 11 Bruno Coloniensis seculari potestate praeclitus.
- 12 Ottonis M. liberalitas.
- 13 Res semel mea facta non amplius fit mea.
- 14 Caroli statutum de rebus immobilibus.
- 15 Argumentum à minori ad maius fortissimum.

HÆc cum ita sint, vt superius deductum, quomodo terra Saxonia in prouinciam redacta, & Ducibus, Comitibus, Mis-
 sis regenda permissa, inter Episcopos distribui potuit? cum vna
 & eadem res duorum in solidum esse non possit, leg. 5. §. ult. ff. 1
 commod. l. 3. §. 5. de acquir. poss. An ita, vt partem Saxoniae seculares,
 partem Ecclesiastici haberent? Quomodo res communis & tua
 mea & tua dici potest. l. 6. §. 4. de neg. gest. Quomodo Witichindi
 concessio ad Episcopum, tua atq; mea erit, Mindensi & vrbi no-
 men dedisse dicitur. Cranz, libr. 2. Saxon. 16. Atqui verborum
 N 2 ampli-

- 4 amplitudo, qua Episcopis † vniuersa Saxonia concessa, detractionem partis non admittit. Vnde sicuti Episcopi in noua Saxonia Duces nullos tulissent, ita nec Wirikindæ stirps in Westphalia, utpote hereditario suo Ducatu Episcopos admisisset. An
- 5 ergo, quoad iurisdictionem † Ecclesiasticam tantum Carolus vniuersam Saxoniam Episcopis concessit, seculari potestate principibus relicta? Ita enim se explicare videtur Cranz. *lib. 2. Saxon. 22.* quamuis, inquit, Pontificibus esset à Carolo permessa potestas gubernandi, non tamen amiserunt primores penitus administrationem suam. Et *cap. 27.* Saxonia Pontificibus erat dispersita, seruato tamen nobilibus in ea suo districtu. Atqui sic nihil singulare accepisset Saxonia præ aliis Imperij Germanici
- 6 prouinciis? Quo sensu prouincia † Ecclesiastica definitur in *c. scitote, 6. quest. 3.* Neque enim somniandum est, aliam regiminis formam in Saxonia institutam à Carolo, quam quæ in Francia aliisque prouinciis Imperij vigeat, ubi † seculares Episcopis additi. Reinecc. *d. loc. fol. 23.* Knich. *in d. Encyclop.* Quod de Saxonia tradit Suffrid. Petr. *lib. 1. de Frisior. antiq. 13.* defensionis scilicet ergo Reinecc. *d. loc.* Et confirmatur, per *art. 1. & 2. lib. 1. art. 62. & seq. lib. 3. Landrecht.* ubi utraque potestas secularis & Ecclesiastica coniungitur. Quamuis vero hoc non velint illi, qui hoc commentum introduxerunt: tamen id non aliter sustineri potest,
- 8 quam si Ecclesiastica † potestas ad solam sacrorum curacionem restringatur. Quia Episcopi aliiq; Ecclesiastici illo tempore secularis potestatis & iurisdictionis nõdum capaces erant, utpote Cæsaris & secularium Principum adhuc propria. Vt in
- 9 eo † Cranz. *lib. 2. Saxon. 22. & in proæm. metrop.* allegatus à Zwinger. *vol. 8. lib. 3. theatr. vitæ & huma.* lapsus reprehendatur à Reiner. Reinecc. *de orig. Saxon. fol. 22.* Nam Caroli Magni consuetudo non fuit, integras prouincias cum Imperio Ecclesiis donare, sed pecuniam tantum & mobilia, fortasse etiam prædia, ex quibus Episcopi ac presbyteri se sustentare possent. Ita prædam in Pannonia in bello Hungarico repertam, per Episcopia & monasteria † liberalissima diuisione distribuit, iuxta Eginhard. non om-
- 10 missu-

missurum, rem maioris momenti & Caroli ampliorem munificentiam, si interuenisset. Ita in testamento, siue codicillis aurum & supellectilem suam Ecclesiis diuisit, quod ex Avent. & aliis extat apud Lindenbr. *in Chron. Caroli fol. 246.* Meminit eius Dauth. *de testam.* Adde *supra cap. 13. num. 11. & seq.* Cæterum Bruno † Archiepiscopus Coloniensis Ottonis M. non filius, uti in eo errat Adam. Bremenl. *in histor. Eccles. cap. 51.* sed frater, indultu Cæsaris primus ex Ecclesiasticis seculari potestate decoratus est. Witich. Monach. *lib. 1. annal.* & ibi Meibom. Lehman. *lib. 4. Chron. Spirens. 4.* Vnde *in Chron. Erfurt. MS.* emphaticè legitur. *Dabegunten zuerst die Bischoffe weltliche Richte zu haben / dz dauchtedamals vnbillich manchen Manne.* Item, *Chron. iuri Weichbild. premissam.* de Ottone M. & Episcopo Magdeburg. Gifelero. *An denselben begunten die Bischoff weltliche Gerichte zu haben / vnd zurichten / vnd das sieng erstlichen an sein Bruder Bruno zu Cöln / vnd Bischoff Gifeler zu Magdeburg / befaht Keyser. Otto. das Herzogthumb an der Elb zu Schartaw.* In alios quoq; æque largus † Otto Imper. ut *ex diplomat. post. Witichindi annales extantibus* videre est, omnibus fere cathedralibus Ecclesiis oppida & villas, & multa alia dominia temporalia, iura & iurisdictiones donans, ut loquitur Auctor Anonym. *de iuribus imperij.* Cuiusmodi donatio in Saxonia superflua & inutilis fuisset, si Carolus iam ante totam Saxoniam Ecclesiasticis donasset, cum res semel mea facta, † nõ amplius fiat mea; *l. 12. §. 8. ff. de capt. & postlim. §. 10. Inst. de legat. & duplicari titulus possessionis nequeat. l. 7. C. de contrah. empt.* Imo scriptum reliquit Bald. *in cons. 174.* quem refert Arnise. *de exempt. cler. cap. 4. nu. 8.* Carolum † M. in Saxonia statutum edidisse, ne res immobiles in Ecclesiasticos alienarentur. Tangit Thuan. *lib. 137. histor. fol. 1127.* De cuius statuti à Venetis etiam vsurpati ratione multa notauit idem Bald. *in c. Ecclesia, 10. extr. de constit.* Quod si ergo res immobiles & prædia in Ecclesiasticos transferri noluit Carolus: quomodo totam Saxoniam ad eosdem deuolui voluit, cum sit hoc argumentum à † minori ad maius, isto modo fortissimum, Eberhard. *in loc. 15. num. 2.* præsertim cum ratio

prohibitionis hic fortius militet. Iaf. & Dd. in leg. 5. Cod. de SS. Ecles.

CAPVT XXIX.

*De Episcopatibus Saxonie à Carolo
conditis.*

S Y M M A R I A.

1. *Opinio de Episcopatibus Saxonie inueterata.*
2. *Varietas circa numerum.*
3. *Episcopus à Ludonico Pio conditi.*
4. *Vetus Chron. Saxonicum in multis erroneum.*
5. *Episcopus Bremensis, an à Carolo conditus.*
6. *Conditio temporis Episcopatibus repugnans.*
7. *Ex diplomate falso arguitur institutio falsa.*
8. *Carolus, an Ecclesias in Saxonie condideris?*
9. *Leonis Papæ consecratio.*
10. *Osnaburgensis Ecclesia à Witichindo fundata.*
11. *Episcopi olim presbyteri dicti.*
12. *Ex Ecclesiis tandem Episcopatus facti.*
13. *Episcopi quando cingulum dignitatis acceperint?*
14. *Carolus canobias aliquot condidit.*
15. *Numerus canobiorum fictus.*
16. *Aquisgranense collegium primum.*
17. *Fabula, unde nata?*

EX eodem falso præsupposito prætensæ donationis Ecclesiasticæ factæ, natum est proculdubio commentum, de Episcopatibus † Saxonie à Carolo M. conditis. Quæ opinio quamvis apud scriptores Ecclesiasticos tam altas radices egerit, ut vix videatur euelli posse: tamen per ipsorum temporisq; dissonantiam euerti-

uertitur: Neq; enim in numero conueniunt. Qui multum Carolo tribuunt, † decem Episcopatus Saxonicos ipsi assignant, vt 2 Hartman. Schetel & Wernerus Rolewinck. *lib. 2. de laud. Saxon.* 8. alij nouem, vt Petrus à Beeck *in Aquirgr. in. cap. 5.* Alij octo, vt Dithmar. Merseburg *lib. 7.* Adam Brem. *in histor. Eccles. cap. 9.* Hel mold. *lib. 1. Chron. Selau. 3.* Ludolp. à Babenb. *de zelo vet. princip. German. cap. 9.* Alij septem, vt Gobel. *in cosmodrom. cet. 6. c. 38.* Cranz. *lib. 2. Saxon. 23.* Qui propius ad verum accedunt, quatuor tantum numerant, vt Erphord. *c. 68.* Auctor Anonym. *de iurib. imper. gloss. lat. ad artic. 82. libr. 3. Sandrecht.* Quod si hac subtractione vterius utaris, & iuxta consilium Horat. 2 *epist. 1.*

caudaq; pilos vt equina

*Paullatim vellat, demas vnum atq; etiam vnum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui, &c.*

tandem ad veritatem peruenies. Multi enim ex illis † Ludouico 3: filio, multi etiam Imperatoribus Saxonis debentur. Illi enim Hildesensem & Corbeiam tribuunt Lambert. Schafnaburg. *ad A. 814.* Sigfridus *presb. Misnens.* Gobel. *at. 6. c. 41.* VVitichind. *lib. 1. annal.* Quos Otto Magnus condiderit refert Paulus Langius *in Chron. Citiens. in princip.* vbi refutat illos, qui mendose asserunt, scribuntque quod ignorant, Carolum M. Episcopatum Citiensem condidisse &c. Intelligit autē vetus Chronicon † Saxonicum, 4: quod & Zwing. *vol. 13. lib. 2.* sequitur, sed in multis fēde lapsū. Bremensis Episcopatus † ab alijs inter primos collocatur, ab Auctore Anonymo prorsus ignoratur. Et primus Adalgarius Bremensis Episcopus inter patres Concilij Triburiensis sub Arnulpho Cesare celebrati, (de quo *infra c. 31.* locum nomenq; habuit. *Cent. Mag. feb. 9. c. 2.* Magis verisimile est, à Carolo M. ne vnum quidem Episcopatum in Saxonia conditum esse, ac ne quidem potuisse, statu & cōditione † populi effrenis & indomiti ad- 6: huc id non permittente: Quod ipse Gobel. *in d. et. 6. c. 38. animaduertit.* Nondum omnes Saxones fidem Christi susceperant, inquit, ideo nō erat tutū adhuc in locis predictis ordinare Episcopos. Certe ante annū 803. quo finitū est bellū Saxonicum, id fieri non

non potuit, feruente adhuc bello. Postea aliis rebus occupatus fuit Carolus. Qui vt ut tum animum condendi Episcopatus fortasse habuerit : tamen id perficere non potuit. Quam causam reddit Lindenbr. *in Chron. Caroli fol. 211.* cur Corbeienſe monasterium fundare non potuerit. Item de Hamburgensi Ecclesia Helmold *lib. 1. Chron. Sclau. 3. & 4.* Et Adam. Bremens. *cap. 11.* credi potest tanto tempore Bremensem Episcopatum cessasse, quemadmodum & alios, propter nouellam gentis Saxonum conuersionem, quæ nondum se Episcopali ditione regi patiebatur. Adde eundem *cap. 241. diplom. Ludou. datum Ecclesiæ Hamburg.* Denique etiam Werner. Rolewinck. *d. cap. 8. facetur* diuersitatem numeri inde ortam, quod etsi Episcopatus quosdam fundauerit Carolus, eos tamen propter hostiles insultus consummare non potuerit, aut si quos præfecerit Episcopos, statim deiecti fuerint. Et tamen institutio Episcopatuum horum ad An. 786. & seqq. vulgo refertur. Quæ æra cum falsa sit, vt postea demonstrabimus, sequitur non solum † ipsa diplomata foundationum, sed ipsam quoque institutionem eiusdem qualitatis esse. Nam

8 Eginhardus diligens scriptor Caroli, † quamuis templa à Carolo ædificata sollicite describat, Episcopatuum tamen conditorum nullam profus mentionem facit, rem maioris momenti haut dubie non omissurus. Adde Monach. Sangall. *lib. 1. de rebus gestis Caroli M. tom. 1. C. nisi.* Neque tamen repugnabimus, si dicas, Carolum finito bello Saxonico ad propagandam fidem Christianam, templa, sacella, vel Ecclesias in Saxonia condidisse, illisq; sacerdotes & presbyteros præfecisse : modo id ita intelligas, ex istis, siue templis, siue Ecclesiis tandem progressu temporis, sub posterioribus Imperatoribus, vt sunt omnium rerum initia exigua, factos esse Episcopatus. Quomodo etiam Auctor Anonym. sentire videtur : Dicitur Carolus Rex (inquit) ne patria illa spiritualibus capitibus aliquando deficeret, incepit ibidem Episcopatus facere (hoc est initium dedit Episcopatibus) pariter & dotare, inter quos primus fuit Episcopatus Osnaburgensis, & successiue Paderbornensis, & postea Monasteriensis & tandem

tandem Mindensis cathedrales Ecclesie inceptae, & cooperante Domino successu temporis perfectae, nec non multis temporibus bonis terris, castris (à successoribus Caroli) dotatae fuerunt, quarum aliquas B. Leo Papa, illis temporibus existens cum Carolo in antiqua Saxonia consecrauit, &c. Ecclesias ergo intelligit, quas Leo Papa † anno 804. secunda vice in Germaniam veniens consecrauit, sicuti eas recitat Rolewinck. *d. lib. 2. cap. 9.*

Abbas Stadenf. *Poeta Paderborn.*

*Præsul Apostolica Roma perrexit ab urbe,
Augusti Leo flagranti deductus amore.
Ecclesia quoq; pro causis, quibus Imperiali
Esse videbat opus munimine &c.*

Quae successiue in Episcopatus creuerunt. Quod si tum Episcopatus extitissent, illi potius à Leone Papa consecrati fuissent. Eodem anno Carolus Ecclesiam † Osnaburgensem omnium primum in Saxonia à VVitikindo Duce prius fundatam, dotauit, scholasq; illic tam Græcas, quam Latinas instituit, eo fine, ne vnquam Clerici vtriusq; linguæ gnari illic deessent. Extat diploma de Anno 804. apud Cranz. *lib. 1. metrop. 2. Lindenb. in Chron. Caroli fol. 117.* In quo notandum est, Episcopum † pro presbytero accipi ex veteri loquendi consuetudine, *c. legimus, 24. in pr. dist. 93. c. ecce, 6. dist. 95. Pontan. lib. 6. orig. Franc. 5.* Quomodo etiam alii auctores de primis Episcopis Saxoniae loquentes intelligendi sunt. Cæterum postea Ludouicus Pius presbyteros in Episcopos *κατ' ἐξουχίαν* ita dictos, ac principes † regni sublimauit, Helmold. *lib. 1. cap. 12. 4. Heig. lib. 1. quest. Saxon. 4. n. 54.* Addit Cranz. *lib. 1. metrop. 23.* etiam iurisdictiones ipsis tum esse concessas. Quod tamen sub Ottone demum factum esse diximus. Ab eo tempore fortasse secundum † dignitatis cingulum vsurparunt Episcopi, *art. 3. libr. 1. 13 Landrecht. Laurent. Ohm. in tract. de iure Episcop. th. 19.* quem sub Carolo M. nondum habuerunt. Potest etiam esse, quod & † cœnobicia quædam per Saxoniam condiderit Carolus, de quibus ita *Auctor Anonym.* Carolus Rex ab aliquibus præpotentibus & nobilibus vicinis dominis Saxonibus, quos nullatenus etiam cum

O

potentia

- potentia vel alias inducere poterat, vt ad eandem fidem conuer-
 ti vellent, emit pecunia dominia eorum in optima terra, & in il-
 lis construi fecit plura solemnia monasteria &c. Hæc pietas &
 munificencia Caroli in propaganda Christiana religione Mo-
 nachis fingendi licentiam præbuit, de multitudine † cœnobio-
 rum & episcopatum ab ipso conditorum, dum quilibet anti-
 quitatem suæ Ecclesiæ à Carolo M. deducere satagit. Hinc illa
 iactantia: Carolum ad numerum litterarum Alphabeti cœno-
 bia fundasse, & in vnoquoque per ordinem vnâ litteram de
 auro fabricatam reliquisse, *gl. ad artic. 82. libr. 3. Landrecht. Magn.*
 Chron. Belg. Mutius *lib. 8. rer. Germ.* Primam litteram A † Aquis-
 granense collegium sibi vindicat, vltimam Z. Tigurino (Zürich)
 in Heluetia relinquunt. Stumpf. *in Heluet. Petrus à Beeck in Aquis-*
gra. cap. 2. Quod tamen ob linguæ Latinæ dignitatem contraniti
 posset. Sed & Corbeiensis templi frontispicio, lit. A. impressa
 est, Meibom. *in Irmens. cap. 11.* Vt hinc quoque dissonantiam fa-
 bulæ † deprehendas, proculdubio ex Turpino natæ, de templis
 D. Iacobo à Carolo consecratis. Lindenbr. *in Chron. Carol. fol. 258.*
 Alii etiam Dagoberto Regi eam tribuunt, vt ex Chronico Co-
 loni. refert Guilh. Kyriand. *in annal. Treuir. part. 8.* Vt in tota hæc
 materia parum veri superfit detra&is fabulis.

C A P. XXX.

De Decimis Saxonie.

S V M M A R I A.

- 1 Decima an Saxonibus imperata?
- 2 An iure diuino debeantur?
- 3 Quomodo à Clericis distribuenda?
- 4 Decima Germanie in feudum concessa.
- 5 Item in Gallia.

6 Caroli

- 6 Caroli Martelli pœna.
- 7 Thuringi decimarum expertes.
- 8 Ioannes Semeca contra decimas disputat.
- 9 Septentrionales populi decimas ignorant.
- 10 Item ius Saxonicum.
- 11 Decima quandoq; pro censu accipitur.
- 12 Concilium Lateranense de decimis disponit.
- 13 Decima Saxonia regia mense deputata.
- 14 Decima quando Ecclesiis concessa?
- 15 Item secularibus in feudum data.
- 16 Propter defensionem Ecclesiarum.
- 17 Decima inter Ecclesias & principes diuise.
- 18 Resignatio decimarum.
- 19 Mutatio creditoris debitori non prodest.

IN eodem prætenso diplomate ex speciali libertate Saxones
 cætera immunes, decimas † tamen Ecclesiis pendere iubentur, utpote iure diuino debitas. Atqui id quoq; falsum est. Ut enim hic in medio relinquatur, utrum † decimæ clericis iure diuino (Noui scilicet Testamenti) debeantur, quod affirmat ius Canonicum *c. decimas 16. q. 1. c. parochiis, ext. de decim. gl. in ca. clem. 1. de decim.* Guid. Pap. *decif. 284.* Negat Arnifæ. *de exempt. cler. cap. 4. in princ.* cõstat ex capitulari Carolino eas clericis quidem † solendas esse, sed ita, ut quarta tantum pars ipsorum sustentationi cedat. *lib. 3. LL. Longob. 3. c. vobis, 12. q. 2. Arnifæ. d. c. 4.* Quod in Concilio Salisburgenſi à Carolo M. coactõ ita statutum est. Auentin. *lib. 4. annal. Centur. Magdeb. 9. c. 9.* Sed hoc non ubiq; in Germania obtinuit. Testatur enim B. Rhenanus *li. 2. rer. Germ.* post subactos † Germanos à Clodoueo Pipino & Carolo M. nobiles res Ecclesiarum pro beneficiis ex liberalitate regia possedisse, etiã dominicas decimas, quæ ad sacella regni pertinebant, diuersas à parochianis. Sed aduersus hunc abusũ non destitisse clamare Episcopos, &c. Itẽ in Gallia † & Hispania cõtingit, occasione quã retulit Anton. Mat. *in not. ad Guid. Pap. decif. 288.* Quam pœnã ex co facto
 O 2 inter.

6. incurrerit Carolus † Martellus legerelicet apud Ganguinum & Amilium : sed vt naturalem & omnibus hominibus communem eam esse testetur Camerar. *lib. 1. medit. histor. 11.* Sed nec Thuringi † sub Henrico IV. decimas soluere volebāt, cui fini synodus Erphurtenſis habita eſt, Lambert. Schafnab. Clemens IV. cum ad liberationem terræ ſanctæ decimas à Germanis exigeret, illi ſe oppoſuit Ioannes Theutonicus dictus Semeca, † præpoſitus S. Stephani Halberſtadenſis & gloſſator Decreti Gratiani, ob id à Papa excommunicatus & præpoſitura ſpoliatus, ab ipſius decreto ad Concilium appellauit, Cranz. *in paralip. Vrſperg. & li b. 8. Saxon. 27.* Chron. Sclau. *ad A. 1271.* Tholoſan. *lib. 2. ſynt agm. 20. n. 3.* Et ſimile quid tentauit Gregorius XI. apud Cranz. *lib. 16. Saxon. 2.* Neq; dubium, quin ea cauſa ad Saxoniam, in qua commorabatur Semeca, principaliter ſpectauerit, hætenus decimarum clericalium expertem. Quod onus inſuetum ſtatim poſt conuerſionem Saxonibus imponere in conſultum erat, ſicut de Danis aliisque † ſeptentrionalibus populis reſtatutur Adam Bremenſ. *cap. 203.* quod decimas dare nolint, & *cap. 238.* de Normannis: Barbari adhuc decimas dare aut neſciunt, aut nolunt. Loquitur autem de temporibus Henrici IV. Cæſaris. Certe in iure Saxonicō, † inter iura, quæ clericis debentur, decimæ non continentur, *art. 2. lib. 1. Landrecht.* Quamuis enim *art. 48. lib. 2. Landrecht.* de decimis agat, tamen illic non eccleſiaſticæ ſed ſeculares decimæ intelliguntur. Vnde etiam indifferenter decimæ, † cenſus & pæta (Zehend/Zinf/Pacht) à colonis præſtanda dicuntur, *art. 58. lib. 2.* Ita enim gallina, quæ pro decima ædium ſoluenda eſt die Martini, *in d. art. 48.* cenſus appellatur, *in d. art. 58.* vbi recte gloſſa: Nota, inquit, quod iſte articulus, in parte, qua de decimis dicitur, intelligitur de iis, quæ laicis fuerunt conſeſſæ, de hoc vide *c. cum & plar tarc, ext. de priuile. c. prohibemus, de decim.* ademtæ ſcilicet ipſis

7. in Concilio Laterano † anno 1179. Ante illam enim prohibitionem etiam laici decimas habebant. Hætenus *gl. in d. art. 48. n. 3.* Quibus illæ etiam relinquenda ſunt. Menoch. 6. *de præſumpt. 86. v. 4.* Ipſe Innocent. 3. *in d. Concilio, ex quo eſt c. 32. ext. de decimis,* dum fatetur,

fatetur,

faretur, esse quasdam regiones, quarum incolæ de more decimas
 non persoluant, proculdubio etiam Saxoniam comprehendit.
 Et text. *in d. art. 48.* dum hanc conditionem addit: vbi seu quan-
 do decimæ debentur: satis innuit, esse loca seu prædia, quæ non
 decimentur. Imo vt vt de Ecclesiasticis decimis d. text. intelli-
 gas: tamen hoc ius serius à tempore Concilii Laterani in Saxo-
 nia inualuisse oportet. Nam tempore Caroli M. id non viguisse,
 neq; tum Saxones Ecclesiasticis decimas † præstitisse, satis con- 13
 stat ex eo, quod Carolus decimas sibi peculiariter reseruauit. Sic
 enim scribit Gobelin. Persona Canon. Paderborn. *in cosmodrom.*
at. 6. cap. 38. Licet decimæ de iure diuino spectare noscantur ad
 Sacerdotes, Carolus tamen decimam in his partibus (Saxoniam)
 mensæ regiæ reseruauit. Et inde est, quod laici in partibus istis
 decimas obtinent. Caterum Imperatores & Principes Saxonici
 successiue decimas Ecclesiis † per specialia priuilegia donarunt. 14
 Quibus itidem opus non fuisset, si decimæ iam ante ex generali
 concessione Caroli ad Ecclesias pertinuissent, cum res semel
 mea facta, non amplius fiat mea, vt modo dictum. Ita dicitur *in*
charta erectionis Eccles. Magdeb. in Concilio Rauennat. factæ, de
 Ottone M. Imp. quod Ecclesias Magdeb. construxerit, & ad uti-
 litatem earum, castra, villas, prædia decimas ex proprio conce-
 serit. Ipse Otto Imp. in priuilegio Ecclesiæ S. Petri Magdeb. con-
 cedit decimam locorum quorundam. Et in diplomate dato
 Monasterio S. Ludgeri prope Helmæstadium Academiæ Iulix
 sedem, in perpetuum ius donat omnem decimationem quarun-
 dam villarum &c. Extant diplomata *post annales Witichindi Cor-*
beiensis. Ab eo tempore seculares decimas † vicissim ab Ecclesia- 15
 sticis feudi iure acceperunt, quibus illas antea dederunt secula-
 res. De Adelberto Archiepiscopo Bremensi, tempore Henrici
 IV. scripsit Adam Bremens. *in histor. Eccles. cap. 165.* & ex eo Albert.
 Abb. Stadens. quod curtes episcopis, & decimæ Ecclesiarum om-
 nes cesserint in vsum laicorum. Idem testatur Imp. Fridericus
 Barbar. apud Arnold. Lubec. *lib. 3. Chron. Sclau. 18.* Cum tempore
 Christianitatis ab aduersariis infestarentur Ecclesiæ, easdem de-
 cimæ

- ¶ 6 cimas † præpotentes & nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, vt ipsi defensores Ecclesiarum fierent. Repetit Cranz. *lib. 6. Saxon. 52.* Et Vadian. *lib. 1. de monaster.* agens de tempore Carolino. Decimæ propriæ Ecclesiarum erant, certis limitibus, quas tunc marcas vocabant, discretæ. Nec decimas solum sed & nonas partes soluebant coloni. Alicubi & tertias dabant, qui eo pacto agrum (ab Ecclesia) conduxissent. Iam tum erant non abbates modo, sed nobiles etiam, qui principum indulgentia abusi, decimas sibi frequenter vendicabant, &c. Quod tamen paulo serius contigisse videtur. Quandoq; etiã decimæ inter Principes † & Ecclesiasticos diuidebantur, vt in Episcopatu Lubecensi, *in Chron. Schau. c. 37.* quod itidem testatur *ad A. 1472.* ciues Lubecenses ad exactiõnem decimarum ab Imp. indictam surdas aures habuisse. Pertinet huc quoq; † resignatio decimarum à laicis in Ecclesiasticos facta, de qua extat diploma Balduini Archiepisc. Hamburg. *apud Lindenbr.* Non ergo quoad præstationem decimarum priuilegium vllum à Carolo M. acceperunt Saxonnes, quippe ex quo etiam parum emolumenti percepturi fuissent: nisi quod personas † creditorum tantum mutassent, ac pro laicis clericos exactores longe rigidiores, statim non tantum cū sacco, vt est *in l. 105. ff. de solut.* sed etiam cum bulla, hoc est excommunicatione paratos accepissent.

CAPVT XXXI.

De prætensa donatione Pontifici Romano
Ecclesiasticis facta.

SUMMARI A.

- 1 Priuilegium Saxonum quare non obseruatum?
- 2 Caroli M. virtus & pietas.
- 3 Carolus canonizatus.

- 4 Ludouici filii pietas.
- 5 Libertas Saxonum merum commentum.
- 6 Antiquitas veritati non praeiudicat.
- 7 Neotericorum industria.
- 8 Dies diem docet.
- 9 Saxones Christianae fidei addicti.
- 10 Caroli munificentia in Ecclesiam Rom.
- 11 Eiusdem deuotio erga D. Petrum.
- 12 Concilium Triburtense à quo celebratum?
- 13 Controuersia de exemptione Ecclesiae Bremens.
- 14 Donatio Caroli M. ab Ottone confirmata.

Quid ergo dicimus? an libertatis priuilegiū † à Carolo M. pu-
 blico & solenni scito Saxonibus irrogatum, postea non ob-
 seruatum credemus? cum doctiss. Reinec. *ad annales Caroli*, quem
 sequitur Knich. *in Encycl. c. 1.* Atqui Caroli virtus † & iustitia quā 2
 tantopere deprædicant Eginh. aliiq; historici, à qua non solum
 Magni cognomen; sed et post mortem ab Hadriano Papa † ea- 3
 nonizari, & in numerum diuorum referri meruit, iuxta Auentin.
li. 4. annal. Boio. Wern. Rolew. lib. 2. c. 10. Lindenbr. in Chron. Caroli
M. in fi. Qua de re extat constitutio Friderici I. apud Gold. *tom. 1.*
constit. non patitur, tum sinistram opinionem de ipso concipere.
 Numquam enim passurus fuisset, perfidiae notam sibi inuri, quā
 tam seuerè in ipsos Saxones vindicasset. Sed neque Ludouici filii
 & † successoris pietas, à qua etiam Pii cognomen meruit, eandē 4
 suspicionem admittit, quippe qui Saxonū libertates & iura am-
 plicauit, non debilitauit. *supr. cap. 24.* Itaq; restat, vt totū illud de
 Saxonum libertate & donatione Ecclesiasticis à Carolo M. irro-
 gata, † purum putum figmentum esse statuamus, à Monachis ad 5
 Ecclesiasticæ potentiae in Saxonia exaltationem inuentū. Apud
 hos enim tantū prætesum hoc priuilegiū inuenitur, nullibi à po-
 liticis aut historicis allegatū, aut ad illud à Saxonibus in conten-
 tione cum Henrico IV. & V. aliisq; Imperatorib. prouocatū le-
 gitur. Tātum abest, quod id vniquam in vsum deductū vel atten-
 tum fuerit. Neq; obest, si dicas antiquum † id esse & tralatitium 6
 inter

inter scriptores, ut propterea in dubium vocari non debeat. Quia eo magis suspectum est, eo quod Poeta Paderborn. haud dubie Monachus, qui primus id historiae Carolinae affuit, sub Arnulpho Imper. centum annis circiter post Carolum vixit. Ac potuit mature fabula condi, quae subsequentes scriptores decipit, ut illi temere & sine inquisitione veri fidem haberent. Multa hodie à Neotericis † observantur, quae veteres ignorarunt, pro-
 7 ut dies diem ac aetas aetatem docet. Qua de re eleganter Cranz. *lib. 2. metrop. 4.* Nemo sibi blandiatur de auctoritate veterum, inquit, quibus etsi fabulae displicuerunt, non tamen habebant, unde fallitatem earum coarguere possent. Sed nostra aetate crebrentibus litterarum monumentis, inexcusabilis torpor est in fabulis scientes prudentesque permanere. Nimirum quia iuxta Mantuan. *in 3. Alphons. libro.*

8 *Cuncta aperit secreta dies, † ex tempore verum
 Nascitur, & veniens aetas abscondita pandit.*

Primus inuentor fabulae occasionem sumit ex verbis Eginhardi, quibus scribit: bellum Saxonicum ea conditione finitum esse, ut abiecto demonum cultu & relictis patriis ceremoniis, Saxones Christianae religionis sacramenta perciperent, & Francis adunati vnus cum eis populus efficerentur. Hoc est, ut Christiani † fierent, & Francico Imperio vna cum aliis subditis prouinciis iungerentur Saxones. *supr. cap. 26. n. 3.* Ea verba fabulator ita inuertit, ut Saxones proprium Ecclesiasticorum populum fingeret. Quasi iidem Christiani fieri & Deo seruire non possent, nisi seculari potestati subtraherentur. Addiderunt alii donationem D. Petro eiusque successori Pontifici Romano factam esse, eo quod is sit Ecclesiasticorum caput. Adiuti verbis eiusdem Eginhardi, quando scribit: Carolum † praeter ceteris sacris locis apud Romam B. Petri Apostoli Ecclesiam coluisse, in cuius donaria magnam pecuniae vim congesserint. Neque illum toto regni sui tempore quidquam duxisse antiquius, quam ut vrbs Roma opera sua suoque labore veterem polleret auctoritate, & Ecclesia S. Petri per illum non solum tuta ac defensa, sed etiam operibus suis
 10 praeter

præ omnibus Ecclesiis esset ornata atq; ditata. Eadem reuerentia Caroli † colligitur ex capitulari Caroli ex quo est *ca. 3. dist. 19.* vbi ^{II} ipse fatetur, in memoriam S. Petri honorandam esse sanctam Sedem Romanam. Sed hoc licet vnum esse ex 23. capitulis, quæ Carolus M. ad omnes prouincias miserit, putet Naucler. *vol. 2. gen. 28.* tamen is in eo errauit, cum id inter capitula Caroli, quæ pro genuinis habentur, non reperiatur. Rectius Burchard. Episcopus Wormatiensis Leone & Gratiano antiquior, id citat ex Concilio † Triburiensi, siue Friburgensi *cap. 30.* quod sub Arnul- ^{I 2} pho Imp. celebratum est. Sleid. *lib. 3. de 4. sum. Imper. Cranz. libr. 2. metrop. 19. & 20.* In quo † controuersia de exemptione Ecclesiæ ¹³ Bremensis decisa est, Adam Bremens. *cap. 41. Cranz. libr. 2. Saxon. 32. supr. c. 29. n. 5.* Et vt vera sit donatio Caroli † B. Petro ac Pon- ^{I 4} tifici facta, quam Otto M. vna cum filio anno 962 solenni diplomate, quod extat apud Goldast. *tom. 3. constit. fol. 44.* confirmasse dicitur, sed quam in facto negant Sleid. *d. lib. 3. Arnif. de exempt. cler. cap. 6. n. 10.* Goldast. *in rational.* ea tamen ad Italiæ quædam loca tantum pertinet, non ad Saxoniam, cuius nulla prorsus illic fit mentio.

CAP. XXXII.

De origine fabulæ ex legenda S. Viti.

S Y M M A R I A.

- 1 *Legenda S. Viti fabularum mater.*
- 2 *A monachis Corbeiensibus fabricata.*
- 3 *S. Viti corpus Corbeiam delatum.*
- 4 *S. Vitus Saxonum patronus.*
- 5 *Libertatis Saxonica collator.*
- 6 *Canonizatus.*
- 7 *Episcopi Bremenses ex Corbeia petiti.*
- 8 *Templa S. Vito dedicata.*

P

9 S. Vitus

- 9 S. Vitus à Rugis pro Deo cultus.
- 10 Templum S. Viti.
- 11 Fabula de donatione S. Viti facta.
- 12 Vitus pro homine excellenti.
- 13 Morbus S. Viti.
- 14 Contradictio temporis.
- 15 Gregorius Papa legendam S. Viti legis.
- 16 Nuspian tamen allegavit.

INitium huius fabule factum esse videtur à legenda S. Viti Martiris, † cuius fidem non omnino probat Reinec. *de orig. Saxon. fol. 32.* & Meibom. *in not. ad Witichind.* multa superstitiosa continere affirmat. Ea à Monachis † Corbeiensibus confuta, eo tendit, ut non solum ab antiquitate dignitatem sui Monasterii commendet, sed etiam honorem S. Viti patroni sui exaltet. Huius enim corpus † sub Ludouico Pio in Saxoniam delatum, & in Corbeienfi Monasterio, Paderbornensis diœcesis ab ipso condito repositum est, Gobel. *in Cosmodr. et. 6. c. 36.* Vnde S. Vitus, non solum Corbeie ab Helmold *lib. 1 Chron. Sclau. 6.* Sed totius † etiam Saxonie patronus appellatur à Witich. Monacho Corbeienfi *lib. 1. anal.* quippe cui suo aduentu Imperium Romanum † cum libertate intulerit. Ita enim habent versus antiqui de translatione S. Viti:

*Ex tunc translatum fuit à te Francia sacrum
Imperium, Diu quo nunc gaudent Alemanni,
Chronica Martini dant hoc, veteres quoq. libri.*

Item Adam Brem. *in hist. Eccl. c. 12.* & Henricus Wolterus *in Chron. Brem. MS. Anno 33.* Willerici Episcopi Bremensis Ludouicus fundavit monasterium nouæ Corbeie in Saxoniam de antiqua Francia. Et missum est ibi corpus S. Viti Martiris, cum quo de Francia venit regnum Romanum eum auctoritate clericorum ad Saxoniam, quasi iure hereditario. Adde Cranz. *li. 3. Saxon. 6.* De fundatione cœnobii à Ludouico Pio facta consentit Abb. Stadenf. *ad A. 826.* licet Meibom. *in not. ad Witichind.* quadriennio citius id factum velit.

velit. Lapsus ergo in eo est Auctor Anony. *de iurib. imper.* quando foundationem illam Carolo M. adscribit. Hinc tanta S. Viti auctoritas esse cepit, vt à Papa canonizaretur. Vigilia eius celebratur idibus Iunii, de qua notus est versiculus:

Vitus Lucia, sunt duo solstitia.

Fulget nomen in calendario alicubi; proximo ante Rulandum die, non malo vtriusque omine. Sicuti etiam in Luxenburgo arx Rulandi à S. Vito non longe distat. *supra cap. 12. n. 10.* Ex hoc cœnobio † Corbeiensi multi Monachi & viri docti prodierunt, qui non solum Ecclesiis Hamburgensi & Bremensi in Episcopos electi præfuerunt, sed etiam trans Albim religionem Christianam propagarunt. Inde multa monasteria ac templa S. Viti † memoria vbiq; dedicata, vt Heslingæ, Adam Brem. *c. 58. vsq;* adeo vt ferre pro Deo coleretur. Ita enim de † Rugis testatur Helmold. *d. c. 9. 6.* quod cum illic tempore Ludouici II. Monachi Corbeienses oratorium in honorem Dei & commemorationem S. Viti fundassent, incolasque conuertissent, ipsi incolæ S. Vitum pro Deo coluerint, solo nomine S. Viti gloriantes eique templum † & simulacrum (quod dicebatur Swantewith) amplissimo cultu dedicantes. Consentit verbo tenus Chron. Sclau. *editum ab Erpold. Lindenb. c. 5.* vt id ex Helmold exscriptum videatur. Vbi mireris, cur non eadem fortuna Rulandi idolum secuta sit, secundum ea quæ diximus *c. 19.* Estq; hinc alia quoq; † nata fabula, ex tenui fama, vt loquitur Helmold *li. 2. c. 12.* Ludouicum Caroli filium olim terram Rugianorum obtulisse B. Vito in Corbeia, eo quod ipse fundator extiterit cœnobii illius. Vt sic vtraq; donatio ex eodem fonte processerit. Superest adhuc in nostris partibus prouerbialis locutio de † homine excellenti: *er heist Vit / er soll Vit heissen.* Itē morbus † S. Viti *S. Vitis Danis* de quo Camer. *li. 2. subsecu. 81.* Quē in inferiori Saxonia vigere scribit Bod. *in meth. c. 5.* & de scribit plenius Zwing. *volu. 3. libr. 3. theat. vit. huma.* Cæterum quidquid sit de foundatione Corbeie & translatione S. Viti certum est fabulosum esse munus, quod suo aduentu in Saxoniam attulisse dicitur Vitus, cum tempora † discrepent. Translatio

enim Viti facta scribitur à Warino Abbate ann. 836. Atqui translatio Imperii à Francis ad Saxones sub Henrico Aucupe demum contigit. *supra cap. 25. n. 14.* Quomodo ergo S. Vitus suo aduentu sub Ludouico Pio, octoginta quatuor annis ante, tantum beneficium translati imperii, vt Witichindus Monachus gloriatur, Saxonibus afferre potuit? Quomodo imperium cum auctoritate clericorum in Saxoniam importauit S. Vitus, cum auctoritas ista clericorum Imperium Saxonibus non adimat solum, sed etiam prætenfa donatio Ecclesiasticis facta Henrici Aucupis, adeoq; Ludouici tempora præcessisse fingatur. Nisi forte S. Vitus etiam post mortem miracula fecit. Huiusmodi legendas
 15 procul dubio intellexit † Gregorius VII. Papa *supra cap. 22. n. 10.* quando ad Saxonum scripta prouocat, illorum lectionem procul dubio nactus, cum priuatus adhuc vna cum Gregorio VI. Antecessore suo ab Henrico III. Imp. ad partes Teutonicas amandatus esset. Mirum autem, cur ipse Gregorius in contentio-
 16 ne cum Henrico IV. Imperatore numquam ad hoc † priuilegium Saxonum prouocarit, illosq; hoc iure in suam potestatem afferuerit, habiturus eos facile consentientes, nisi quia vanitatem eius fabulæ ipse intellexit?

C A P. XXXIII.

De suppositio diplomate Carolino.

S V M M A R I A.

- 1 *Priuilegia publicam fidem merentur.*
- 2 *Si modo genuina sint.*
- 3 *Adami Bremensis diploma suspectum.*
- 4 *Ideo à Lindenbrogio neglectum.*
- 5 *Quing. diplomata eiusdem tenoris.*
- 6 *Lulli Archiepiscopi Moguntini obitus.*
- 7 *Tempore belli templa non fundantur, sed vastantur.*

8 *Belli*

8. *Belli Saxonici diuturnitas.*
9. *Anticipatio temporis falsitatis indicium.*
10. *Inanis est donatio rei alienae.*
11. *Epocha diplomatis Osnaburgensis.*
12. *Ecclesia Osnaburgensis antiquissima.*
13. *Primus non est, quem alii precedunt.*
14. *Reineccii conciliatio reiecta.*
15. *Aera annorum Christi quando caperit?*

AT, inquis, priuilegia ac diplomata principum, vtpote instrumenta publica, publicam † quoque fidem mereri, ita vt contrariam probationem non admittant. *l. census, & ibi Dd. ff. de probat. Rutger. Rulant. part. 2. de commiss. s. cap. 6. & seqq.* Quod verum est, si genuina † sint, non si res manifeste falsas contineant aut alio vitio laborent, vt illud Henrici Imperatoris fortasse secundi ab Abbate de Scozula productum quod Innocent. III. vt falsum & suspectum reprobauit *in c. inter dilectos, ext. de fid. instrum.* vbi vide Canonist. Eiusdem generis esse videtur diploma † Carolinum, de quo dictum *cap. 27. n. 7.* nempe fictitium & adulterinum, quia non solum manifeste falsa continet, sed etiam æra appositæ narratis temporibus aduersatur. Vt propterea nullum ipsi confessum inter diplomata † Hamburgensis & Bremensis Ecclesiarum, à se edita tribuerit, sed recte id omiserit Erpoldus Lindenbr. Præterquam enim quod verisimile non est, Imperatoris scrinarios diplomati publico res falsas inserturos fuisse, etiam quatuor † alia, & fortasse plura eiusmodi diplomata Carolina reperiuntur, in quibus sicuti vnum & idem exordium de libertate Saxoniarum ac res eiusdem fere tenoris continentur, ita eadem subscriptio ac epocha appositæ est, annus videlicet Christi 788, nisi quod Verdense biennio antiquius est. Vt facile appareat vnum ex altero exscriptum esse, vnum datum Trutmanno Comiti, quod ex Archiuis ciuitatis Tremoniensis reuoluit Henricus Meibom. *in notis ad Witich. annales.* Alterum Ecclesie Verdensi prætense datum. Tertium de tributis prouinciarum indigerant Melchior

Gold tom. 3. const. Quibus addimus quartum ex Henrici Wolteri
MG. Co. dice, qui extat in bibliotheca Illustris Comitis Oldenbur-
 gici, quod diploma cum illo Adami Bremensis in exordio qui-
 dem de libertate Saxoniae verbotenus congruit, in caeteris plane
 discrepat. Pleraq; in eo conueniunt, quod data sint Moguntiae,
 interuentu Hillonis Moguntiacensis Episcopi, quo nomine
 nullus in reru natura fuit. Pro quo si fortean Lullus substituend-
 6 dus est, † qui S. Bonifacii successor fuit (Nam Verdense Lullone
 nominat, Stephanus II. *in rubr. c. 13. dist. 16. Luthobium*) is tēpore
 dati diplomatis iā defunctus fuit. Obiit enim An. 786. iuxta An-
 nales Fuldenſes vel saltē Anno sequenti, vt volunt Herm. Con-
 tract. Maria. Scotus. Petrus Merſæus *in annual. Episc. Mogunt.* Quo-
 modo ergo An. 788. ipsius interuentu priuilegia irrogari potue-
 runt? Quomodo illis annis fundari Episcopatus in Saxonia, cum
 7 bellum † illic vigeret crudelissimum, Saxonibus fidē Christianā
 8 pertinaciter recusantibus? Constat enim *ex Eginhardo*, bello † Sa-
 xonico nullum à Carolo vel atrocius vel diuturnius aut Franco-
 rum populo laboriosius gestum esse, quippe quod continuos 33.
 annos durauit. Reperunt Helmold. *libr. 1. Chron. Sclau. 3.* Abb. Vr-
 sperg. & Stadenſ. Lindenbr. *in Chron. Caroli M.* Poëta Anonym.
Quos per tres denos & tres tam duriter annos &c.

Bellum aut Saxonicum indictum est in comitiis Wormatiensibus
 A. 772. Abb. Stad. M. Wagener *in Chron. Caroli M.* Finitum
 A. 803. Quomodo ergo in chartis istis, Ann. 788. datis, adeoq; in
 9 medio † belli feruore gloriari potuit Carolus, Saxones à se peni-
 tus deuictos esse? Quomodo in prouinciā redacta fuit Saxonia,
 pro qua adhuc, ne prouincia fieret, mascule pugnabāt Saxones?
 Quomodo dominium Saxoniae clero donari potuit, quod non-
 dū habebat Carolus, qui nec prodigus de suo, nec liberalis de a-
 lieno esse cōsuerat? Sicuti enim ipse risit Nicephori Graeci Imp.
 10 vanitatē † Helmguto Legato Caroli Saxones donantis, Auēt. *li.*
4. annual. Boior. Spangenb. *in Chron. Saxon. c. 85.* adeo quidē, vt dice-
 ret Carolus: multo melius tibi consulisset Rex ille, si vnū lineū
 femorale ad tantū iter tibi tribuisset, iuxta Monach. Sangall. *lib.*
 2. de

2. *de gestis Caroli*: ita facile cogitare potuisset, hanc suam inanē præsumtionē ab aliis eodem risu exceptū iri. Quomodo pacis cū Saxonibus inita, rerumque quindecim annis post demū gestarum mentio fieri potuit? nisi fortasse Carolū M. vate ac rerū futurarū præscium fuisse dicas? Deinde in diplomate † Osnaburgensi, da-¹¹ tum à Carolo A. 4. (vltro 800. scilicet Sic enim conueniunt Anni Christi, cum annis Imperii Carolini, eamq; epocham recte sequitur Auctor. *de libert. Eccl. c. 1.*) dicitur, illā † Ecclesiam primam¹² in omni Saxonia esse constructam. Atq; in eo cōsentiunt omnes Historici, vt Rolew. 2. *de laud. Saxon.* 8. Cranz. *li. 1. metrop. 2. & li. 2. Saxon.* 11. Auctor *de iurib. Imp. Dresser. millen. 5. fol. 227.* Lindenb. *in Chron. Caroli fol. 116.* Quomodo aut prima esse posset Ecclesia Os- naburgensis, si vel Bremensis vel Verdenensis Ecclesiæ octodecim vel sedecim annis ante fundatæ fuissent, cum primus sit ille, quē nemo † antecedit. *leg. 92. ff. de verb. signif. leg. 34. de vulg. & pup. subst.*¹³ Torstich hic scrupulus ēt doctissimum † Reinec. *in not. ad annal. Ca-*¹⁴ *rolī*, neq; aliter extricare se potuit, quam vulgari omnium respō- dentium antidoto, chronologiam à librariis viciatam esse. Atqui præter supradicta quinq; diplomata scriptores, qui illa sequun- tur, oēs in A. 788. vnanimiter consentiunt, vt error tot oculos ac manus effugere difficulter potuerit? *l. s. in fin. C. qui testam. fac. poss.* Itaq; hæc vna & vera est responsio, omnia illa diplomata suppo- sititia, vnumq; ex alio exscriptum esse, quorum primus auctor, cum ex legenda S. Viti illud formaret, perinde vt de Turpino su- perius diximus, temporis exactam rationem nō habuit. Pro quo facit, quod scribit Nicolaus Vignierius *in Chron. Burgund. ad Ann.* 885. Carolum Crassum primum omnium Imperatorum Germa- nicorum † extitisse, qui suis libellis epistolis ac diplomatibus an-¹⁵ nos Christi addiderit, ab eoq; exemplum desumptum fuisse, cum priores secundum indictiones annosque imperii numerarent. Supposititia ergo anteriora diplomata esse oportet, quæ æra an- norum Christi sunt insignita, sicuti Ioan. And. *in d. c. inter dilectos, extr. de fid. instr. in verb. indictionis*, docet modum inuestigandi fal- sitatem instrumenti, si scilicet indictio non congruat.

CAP. XXXIV.

*De Carolinis urbium Saxoniarum
priuilegiis.*

S V M M A R I A.

- 1 Rulandus urbium patronus.
- 2 Historici & Poëta officium diuersum.
- 3 Caroli M. tempore Saxonia urbium inops.
- 4 Henricus Auceps primus urbium fundator.
- 5 Non entis nulla accidentia.
- 6 Henricus Auceps primus priuilegiorum urbium auctor.
- 7 Textus iuris municipalis explicatur.
- 8 Priuilegia una cum urbibus creuerunt.
- 9 Magdeburgum ab Ottone M. conditum.
- 10 Contradiçtio priuilegiorum.
- 11 Prima ciuitatum priuilegia tenuia.
- 12 Rulandus an sit index rerum futurarum?
- 13 Signum resignata an sit prius?
- 14 Statue Henrici Aucupis honori ponenda.
- 15 Henricus Auceps primus Saxonia liberator.
- 16 Deinde Otto Magnus.
- 17 Ingratus est qui negat beneficii causam.

A Prouincia Saxonix ad ciuitates descendimus, in quibus
 1 colossi Rulandini pedem † fixerunt. Si illis fortasse liberta-
 tem intulerint, vt S. Vitus Saxonix. Est enim hæc communis
 opinio æque alte vulgo impressa, vt Ecclesiasticis illa, de liberta-
 te Saxonix. Ita enim Poëta quidam Hermannus Meierus in pra-
 fat. Chronici Bremens. Dilichiani.

— — — Urbis effigiem induerit decora

*Vt priscam, auitam abs Cesare Carolo
Immunitatem, sceptraq; libera
Receperit, sub arrhabone
Ensiseri statua Rulandi &c.*

Atque huic quidem vt poëta † condonari id poterat, nisi ipse 2
Guilhelmus Dilichius Historicum se professus eadem scripsis-
set. Hoc autem subsistere non posse, non solum superius osten-
sum est, *cap. 19.* sed etiam ex eo planum fit, quod Caroli M. tem- 3
pore nullæ adhuc vrbes in † Saxonia fuerunt, sed centum de-
mum annis post ab Henrico Aucupe primum fundari cœptæ
sunt. Testatur id præter alios Luitprand *lib. 2. hist. 8.* vbi de Hun-
garis deliberantibus Henricum Aucupem opprimere: Saxo-
num ac Thuringorum terra, inquit, facile depopulatur, quæ nec
montibus adiuta, nec firmissimis oppidis est munita. Clarius
Auctor Anonym. *de iuribus Imperii:* illo tempore (inquit, Caroli
M. scilicet) nondum erant in noua Saxonia aliquæ ciuitates aut
oppida munita, sed villæ campestris, atq; arces seu castra, in qui-
bus quidem villis rustici, in arcibus seu castris nobiles & Saxo-
num satrapæ residebant. Et postea: Hic Henricus (Auceps) in-
cepit † in noua Saxonia primo condere oppida, illaque firmare 4
muris & fossatis &c. Consentunt omnes scriptores, quorum
aliquot recenset Christoph. Lehman *li. 5. Chron. Spirens.* vt pro-
lixiori demonstratione non sit opus. Imo ne quidem Henrici IV.
tempore Saxonia plurimas habuit munitiones, teste Cranz. *lib.*
5. Saxon. 4. Si ergo sub Carolo M. nullæ vrbes in Saxonia fuerunt
(quod verissimum est) quomodo statuæ Rulandi in vrbibus Sa-
xonicis erigi potuerunt? Quomodo libertatem & priuilegia vr-
bium designarent, cum de illis, vtpote futuris & incertis ne co-
gitatum quidem fuerit? Et non entis nulla sint accidentia? *l. si ser-
uum † 4. §. & ibi Castrenf. n. 4. ff. de act. emt. Neuiz. in sylu. nupt. libr. 5*
l. n. 230. sicuti hoc argumentum in simili inducit Knich. *in Enycl.*
c. 1. fol. 11. Nisi hic quoq; Carolum spiritu pythonico futura præ-
uidisse dicas? Certe priuilegia, quibus ciuitates Saxonica hodie
gaudent, à subsequentibus Imp. ac principibus longo tempore
post

Q

post

- post demum impetrarunt. Quorum omnium antiquior origo
 6 cieri non potest, quam ad summum à tempore Henrici † Aucu-
 pis. Hic enim non solum oppida in Saxonia condi iussit, sed illis
 etiam generalia quædam priuilegia ad annonæ & mercaturæ
 commoditatem promouendam concessit. Sigeb. Gemblac: ad
 A. 925. Chron. Erfurt. MS. Spangenb. in Chron. Saxon. cap. 119. Guilh.
 Dilich. in Chron. Brem. fol. 60. Itaq; ad hunc Imperatorem forte an
 7 pertinet, quod legitur † art. 9. Weichb. ipsum ad petitionem mer-
 catorum de consilio procerum iudicasse, vt ciuitates firmas cum
 muris turribus & propugnaculis extruerent, circa aquas nau-
 8 potentes & flumina nauigabilia &c. Ab illo demum † tempore
 ciuitates Saxonica priuilegia quædam impetrare cæperunt, ea-
 que sensim ita auxerunt, sicuti ipse numero & opulentiâ ciuium,
 ædificiorum splendore & magistratuum potestate in præsen-
 tem magnificentiam successiue creuerunt. Ita Otto M. Magde-
 9 burgum † metropolin Saxonica condidit, infra cap. 51. n. 3. eiusque
 incolis liberum mercaturæ exercitium concessit, Nämlich Frey-
 heit zu schiffen/zu handthieren/zu lauffen/vnd zu verkauffen/ab vnd zu
 zufahren/vnd vber alle Land vnd Meer/zu Wasser vnd zu Land/zu Ross-
 vnd Fuß zureisen/ihren Gewerb frey zu Lande vnd zu Wasser/nach ih-
 ren besten nutzen zu vben vnd zu gebrauchen/vt habet Brotuff. in Chro-
 10 Martisp. iuxta versionem Galli. Et tamen thelonium eius † ciuitatis
 idem Otto Monasterio S. Petri contulit. Diploma extat post an-
 nales Witichindi à Meibom. editi. Spangenb. autem in Chron. Saxon.
 cap. 88. & ex eo Lindenbr. in Chron. Caroli fol. 218. hoc quoq; caput
 inter priuilegia Caroli M. Saxonibus indulta refert. Conciliet
 11 ista qui potest. Itaq; sicut initia ciuitatum † Saxonicarum, vt om-
 nium rerum, tenuia fuerunt: ita priuilegia quoq; fortunæ ipsa-
 rum conuenientia fuisse oportet, quæ cum tempore incremen-
 ta sumferunt. Quomodo autem priuilegiorum à diuersis impe-
 12 † indices esse possent, si tempore Caroli M. collocati essent: cum
 13 signū re signata prius esse † non possit: nisi bicipites colossos fin-
 gas qui instar lani Romanorū Deastri æq; præterita ac futura in-
 spiciat.

(spiciat. Quo iure illa, quæ Germanici Imperatores postero-
 res concesserunt, Rulando Gallo dudum ante defuncto adscri-
 bi potuerunt? Perinde ut iuri municipali collecto ex Imperato-
 rum Ottonum, & inter illos etiam Quarti, Henricorum & Fri-
 dericorum constitutionibus, ut habet titulus Weichbildi, *Ma-
 gdeburg.* subiicitur confirmatio Ottonis M. de Anno 948, qua is
 confirmat ius, quod nondum extabat, sed aliquot seculis post
 demum natum? *infra cap. 51.* Cur non potius eorum Imperato-
 rum, à quibus manarunt priuilegia, tituli ac nomina statuis istis
 præfixa? Henrico Aucupi † sane is honor duplici nomine debe-¹⁴
 batur: tum quia is ciuitatum Saxoniarum primus auctor & fun-
 dator: tum quia etiam totius Saxonie liberator extitit, eam non
 solum Francico iugo subtrahens, sed etiam ab Vngarorum in-
 cursibus tutam reddens. De posteriori Auctor Anonym. *ubi su-
 pra:* Extunc Germania, nec non quædam prouincie † Italiae pa-¹⁵
 ganis vicinæ, & sub tributis seruitutes prius ipsis, à iugo seruitu-
 tis & solutionis tributi longo tempore absolutæ & penitus libe-
 ratæ fuerunt, &c. Eadem laus liberatæ Germaniæ etiam † Otto-¹⁶
 ni M. Henrici filio tribuitur à Theod. à Niem. *in Nemore Vnionis
 tract. 6. cap. 33.* Cur non ergo his potius statuae collocatæ ab iisque
 denominatæ? Quod si ingratus † omnium est, qui beneficii¹⁷
 causam & auctorem negat, vsq; adeo ut eo mulctetur, iuxta Dd. *in
 l. si dubitatur, §. ff. de fideiõ.* quid posterioribus Imperatoribus re-
 sponsuri sint illi, qui huiusmodi fabulas vel comminiscuntur,
 vel defendunt, ipsi viderint. Multo sane consultius fo-
 ret, priuilegia veris suis auctoribus imputare, quam
 falsæ antiquitatis iactantia, veris quo-
 que fidem abrogare.

(:)

Q 2

CAP.

C A P. XXXV.

De paucitate priuilegiorum Carolinorum..

S. V. M. M. A. R. I. A.

- 1 Multitudo diplomatum suspecta.
- 2 Ciuitatibus rara priuilegia à Carolo data.
- 3 Villis priuilegia urbica non conueniunt.
- 4 Nundinarum priuilegia ciuitatum propria.
- 5 Villarum incolæ maximam partem serui.
- 6 Nobiles & liberi militia vel agricultura dediti..
- 7 Ecclesiastici priuilegia impetrabant.
- 8 Venetorum Carolina priuilegia suspecta.
- 9 An vniuersalem exemptionem importent?
- 10 Bulla aurea quare priuilegiis non appendenda?
- 11 Primum est, quod nullum aliud antecedit.
- 12 Italia vrbes Saxonici antiquiores.
- 13 Aquisgranum à Carolo M. exaltatum..
- 14 Sedes regni Germanici..
- 15 Francia vox etiam Germaniam olim includebat..
- 16 Diploma Aquense an sit genuinum?
- 17 Charta priuilegii Frisici falsa & inepta.
- 18 Priuilegia Caroli IV. quandoq. Carolo M. tribuuntur..
- 19 Vulgi consuetudo omnia vero antiquiora facere.

1 **Q**uod plura diplomata Carolo M. tribuuntur, † eo maiori cura videndum, ne forte falsa nobis supponantur, quia multitudo nimia suspecta est, c. significauerunt, & ibi gl. in ver. effrenatum, extr. de testib. Nam sane verisimile est, ciuitatibus Germaniæ pauca vel nulla priuilegia † à Carolo M. data esse, quod illorum impetratio non ita frequens esset, vt postea facta est. In Saxonia certe locum habere non potuit, quia non oppidis, sed villis tantum

zum frequentabatur. Villæ autem non ita hominibus abundabant, vt in vrbium censum referri possent. Quod hodiernis nostris pagis quandoq; contigit. Et pertinet huc Guilhel. Dilichii principium, quod habet *in Chron. Bremens. fol. (mibi) 58.* priuilegia † vrbium pagis non conuenire. Item aliud Bruningi I Cti Bre. 3 mensis *in disput. de vartis vniuers. specieb. th. 68.* nundinarum † impetracionem peculiare esse ciuitatum priuilegium. Vnde illæ facilius ciuitatibus, quam pagis conceduntur. Bero. *conf. 76. n. 12. li. 3.* Ipsi villarum incolæ maximam partem † serui vel liti, & si qui liberi erant, militiae ac agriculturæ operam dabant, mercatura ac negotiationum † vrbicarum, quas priuilegia potissimum respiciunt, rarum vsum habebant. Itaq; Ecclesiastici præ cæteris priuilegia † impetrabant, ex quorum dāmno, ciuitates postquā emerferunt, plerumque incrementa sumserunt. Nos hætenus nullum priuilegium vel vidimus vel legimus, quod Carolus M. ciuitati Germaniæ, nedum Saxonæ concesserit. Vna Venetiarum † vrbis in Italia gloriatur se libertatis suæ priuilegia à Carolo M. accepisse. Cuius diploma aurea bulla munitum sese vidisse testatur Alberi. de Rosate *in l. 1. C. de sum. Trin.* quem refert Tobias Paurmeist. *libr. 2. de iurisdict. Imper. 4. n. 38.* Meminit eorum Aluarot. *de feud. fol. 177. in fi.* Lindenb. *in Chron. Caroli fol. 219.* Quamquam an per illud totaliter † exempti sint Veneti ab Imperio Rom. disputant I Cti. De quibus vide tractatum nostrum *de insulis cap. 20. n. 76. & seq.* Sed de fide eius diplomatis exquiri veritas non aliter potest, quam inspectis cognitisq; verbis instrumenti, *l. 6. ff. de transact.* quod nobis hætenus denegatum. Interim consilium *gl. in clem. vn. de iuram. in verb. aurea bulla,* vbi dicit † expediens non esse priuilegiis bullam auream appendi propter furti periculum, hic susq; deq; habitum apparet. Prima autem priuilegia Ottonem Tertium Venetis concessisse auctor est Sigon. *li. 6. de regno Ital.* Quorum exemplar extat apud Goldast. *tom. 3. const. fol. 311.* Potissima quæ habent Alexandro VI. Venetos accepta referre scribit Aluarot. *ad tit. de pac. ten. in pr. n. 1.* Quæ si vera sunt, tum illa Carolina præcessisse non oportet per † rationem *supr. c. 33. n. 13.*

n. 13. Et ut genuina sint priuilegia Carolina Venetis concessa: tamen Italicarum urbium dignitatem & potentiam Saxonis longe † antiquiorem esse constat. In Germania occurrit Aquisgranum † vrbs antiquissima omnium, quam præ aliis locis dilexit Carolus M. vbi non solum palatium templumque magnifice extruxit, sed etiam sedem regni Franco-Germanici constituit. De qua ita Gunther. lib. 1. in Ligurin.

*Hoc vbi prima loco veluti cunabula regni
Carolus esse volens, magno cum Francia Regi
Vtraque seruiret, &c.*

Hinc canitur in hymno Ecclesiastico D. Carolo sacro: 'Vrbs' 124 Aquisgranensis, vrbs regalis, † sedes regni principalis, prima Regum curia. Item versus inscripti curiæ Aquisgranensi, referente Rutg. Rulando lib. 5. de commiss. p. 1. cap. 4. n. 41.

*Carolus insignem reddens hanc condidit urbem,
Quam libertauit post Romam, constituendo,
Quod sit trans Alpes hic semper regia sedes,
Ut caput vrbs cuncta colat hanc & Gallia tota.*

Item in porta palatii: Hic sedes trans Alpes habeatur caput omnium ciuitatum & prouinciarum Galliarum. Vbi Petrus à Beeck in Aquisgran. cap. 1. docet, Galliarum nomen non stricte pro regno Galliarum, sed etiam pro Germania ^{et partem} usurpatum. Quod de Francia voce verissimum est. Ea enim Germaniam quoque includit, eo quod Francico Imperio tunc contineretur: supra cap. 24. n. 8. Ita in capitula Lotharii I. sub Francis etiam Alemanni aliarumque nationes Germaniarum continentur. Et sane de sede regni † Aquisgranensi constituta, res est in confesso, ut negari non possint, de qua art. 52. libr. 3. Landrecht. Hostiens. in summ. de princip. §. cui constituendum. Wictichind. lib. 2. annal. Nithard. P. Berth. lib. 3. rer. German. in Aquisgran. P. de Andlo. lib. 1. de Rom. Imper. 13. & ibi Freher. in not. & lib. 2. cap. 6. Ludolph à Babenb. de iure regni cap. 10. Goldast. in rational. post rom. 2. constit. Arumæ. 1. discurs. Academ. 33. th. 41. Vbi etiam prima coronatio Cæsaris peragi debet, ex antiquo instituto, de quo est in Aur. bull. Caroli IV. cap. 25. §. pen. item in Pontificali, quem librum pro authen-

authentico habet *gl. in clem. Roman. de iurciur.* Sed non ideo diploma Carolinum † quod Fridericus Barbarossa confirmasse dicitur, extatq; apud Goldast. *tom. 2. constit. fol. 6.* est genuinum. Quidquid illud cum Goldast. *in ration.* defendat Petrus à Beeck *in Aquisgran. cap. 1. & pass.* Fit enim illic mentio Cardinalium Romanorum, Marchionum Germanicorum, quæ dignitates Caroli M. tempore nondum notæ fuerunt. *infra cap. 62. n. 10.* Neq; etiam quæ de Grano Romano commentatur ille, cuius persuadebit. Ita charta quædam spuria † privilegiorum Frisiis à Carolo M. indultorum, circumfertur, sed ita rudis & inepta, vt testes in ea nominati in Caroli I V. ætatem incidant, demonstrante & arguente id Cranz. *lib. 2. Vandal. 33. & lib. 11. Saxon. 6.* vbi ita scribit: Libertatis illi (Frisii) suæ litteras iactitant ex M. Carolo tenere, quarum exemplum cum nuper vidissem, risum vix tenere potui &c. Cuius iudicium probat Janus Douza *lib. 2. annal. Holland.* non reclamante Vbbone Emmio *lib. 5. rer. Frisic. & de liber. Frisie* licet illud defendere annitatur Suffridus Petri & ipse fabularum amator & propagator. Furmer. *lib. 6. annal.* bullam ex Archiuis Bruxellensibus Carolo Crasso assignat, cui in hoc non assentitur Martinus Hamcon. *fol. 36. in Frisia.* Nimirum prodidit insulsus auctor appositione testium, quo tempore fictitium diploma fabricauerit. Neq; dubium, quin alii quoque privilegia, quæ à Carolo I V. † forte irrogata fuerant, impudenter an imprudenter Carolo M. adscripserint, falsæ antiquitatis titulo illa commendaturi. Quod iam olim in vulgo † Romano reprehendit Horat. *19. 1. epist. 1.*

*Sic fautor veterum, vt tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri sanxerunt, fœdera Regum,
Dicitur Albano Musas in monte locutas;*

Imo eo fere deuentum, vt quidquid antiquum est, cuius certus auctor ignoratur, eius institutio ad Carolum M. referatur. Quod vno & altero exemplo demonstrabimus.

CAPVT XXXVI.

De institutis Carolo M. falso adscriptis.

S V M M A R I A.

- 1 *Translatio Imperii Romani à Græcis ad Germanos.*
- 2 *An sit facta per Pontificem Rom.*
- 3 *Canonistarum dissensus.*
- 4 *Dissonantia temporis.*
- 5 *Monachorum segmenta.*
- 6 *Imperium Rom. ad Germanos alligatum.*
- 7 *Gregorius V. Papa natione Saxo.*
- 8 *Carolus M. an Electores instituerit?*
- 9 *Eorum origo ad Ottonem III. refertur.*
- 10 *Item Parliamentorum institutio in Gallia.*
- 11 *Francorum iusta indignatio.*
- 12 *Numerus Electorum & Parium dispar.*
- 13 *Rex Bohemiae quando Elector factus?*

1 **T**ranslationem Imperii Romani † à Græcis ad Germanos per Carolum M. factam esse verum est. Sed quod Pontificis Romani concessione † id factum sit, vt dicitur *in cap. venerabilem, in pr. extr. de ele. clem. Roman. de iureiur.* id Legistæ Canonistis non concedunt, cum Carolus Imp. sua virtute & armis Imperium Romanum obtinuerit, in eo transactione cum Imp. Græcis inita confirmatus. Vnde versus:

*Sanguine Romanum sibi regnum Carolus apte
Associat proprio, proprio quoq. sanguine firmat.*

Wagner. *in Chron. Carol. cap. 21.* Thomas Michaël. *in disput. de iurisf. Rom. lib. 2. vide Lupold. à Babenb. de iure regni cap. 3.* Item Gunth. *lib. 3. in Ligur. v. 544.*

Affuit

*Affuit immensi domitor fortissimus orbis
Carolus, & magna miserum virtute redem i,
Ereptumq; manu mediis ex hostibus in se
Transiuit Imperium &c.*

Fallus est id Martinus Meierus Cancellarius Moguntinus *in epi.*
ad Aeneam Sylu Cardinal. Senensem, quando ita scribit: Germanica
natio quondam inelyta sua virtute suoq; sanguine Romanorum
Imperium coemit. Ipsi † Canonista in nomine Pontificis, per
quem translatio facta sit, conuenire nequeunt, dum alii à Ste-
phano Papa, vt Ioan. Andr. *in cap. venerabilem, verb. transulii, extr.*
de elect. Iohan. Faber *in proem. Instit. n. 4.* Adamus Kontz. *lib. 6. po-*
lit. 3. §. 16. alii ab Hadriano, vt Gratianus *in cap. Hadrianus, dist. 63.*
Dantes Florentinus, Antonius de Rosell. & quos plures recen-
set Flacius Illyricus *de translat. Imper. cap. 1.* alii à Zacharia id fa-
ctum volunt, vt Hadria. Papa *in litteris ad Fredericum Imper. apud*
Auentin. Sicut Zacharias transulit imperium à Græcis ad Theu-
tonicos: ita nos possumus ab Alemannis ad Græcos transferre.
Similis † dissonantia est in tempore quando Iohan. Andr. *in d. 4*
cap. venerabilem, habet Annum 753. (alii 776.) quem cum Alua-
rot. *ad titul. quis dicat Dux in princip. nu. 8.* errasse animaduertat, ipse
inter translationem quæ facta sit à Stephano Anno 756. & coro-
nationem factam à Leone A. 802. distinguit, cum tamen Innoc.
in d. cap. venerabilem, translationem in personam Caroli factam
esse dicat, non Pipini. Adduntur à † Monachis ficta miracula, de
visione Constantini Copronymi, per quam Carolus diuinitus
ad imperium destinatus fuerit, apud Vincent. *lib. 24 speculi hist. 4.*
De baculo D. Petri in Germaniam transmissio; *gl. in cap. vn. de sa-*
crâ vnt. Petr. de Andlo. *lib. 1. de Rom. Imp. 18.* Quidquid sit, hoc
modo † imperium Romanum ad Germanos peruenit, & succes-
sive perdurauit, non quidem ex priuilegio Caroli, de quo *gloss. ad*
art. 52. libr. 3. Landrecht. Carolum considerata virtute & virilitate
Germanorum imperii Romani salutem vnice procurantium,
ipsis priuilegium dedisse, quod soli Regem eligere possint: sed
potius ex sanctione Ottonis III. Brunone Saxone cognato suo,

R qui

- 7 qui Papa Gregorius V. dictus † est, consentiente, qua Germanis confirmata est potestas creandi Cæsarem è sua gente, late Centur. Magdeb. 10. cap. 18. Atq; hoc ita iuris & moris esse in electione Caroli V. Imperat. testatus est Archiepiscopus Moguntinus, apud Sleidan. *lib. 1. comment.* Et Æneas Sylu. Cardin. *in Europa cap. 38.* Est imperium nunc apud Germanos eo modo, vt nemo imperare possit, nisi Germanus. Petr. Heig. *p. 1. quest. Saxon. 5.* & *ibid. alleg. Thuan. lib. 2. histor.* Vt hinc constet, erronee id Carolo M. adscribi à *gl. ad art. 54. lib. 3. Landrecht.* Des Königs recht ist genommen auß König Caroli des ersten Säkung / da er hat das Reich auff die Teutschen gebracht. Repetit *gl. ad art. 8. Weichb.* Cui errori indulgentes alii concluderunt, ideo etiam Electores Germaniæ
- 8 à † Carolo M. institutos esse. In qua sententia fuerunt Iordanus *in tract. de translat. imper.* Spangenb. *cap. 80.* Lindenbrug. *in Chron. Caroli fol. 218.* prouocantes ad Chronicon Scabinorum Magdeburgensium, sed de cuius fide ipse Spangenb. dubitat. Eamque sententiam videtur tenuisse glossator iuris Saxon. quem refutat Cranz. *lib. 2. Saxon. 21.* Quid est, quod asserit (inquit) Carolum fecisse constitutionem de eligendis Imperatoribus, quæ res pertinet ad Ottonem III. annis ducentis post Carolum &c. Eamque solide confirmat Simon Schard. *de orig. eccl. cap. 1.* cum ante Ottonis III. tempora nullibi in probatis auctoribus Ducum Electorum nomen aut mentio occurrat. Vt propterea huic Ottoni III.
- 9 † eorum institutionem vulgo tribuant, Canonist. *in d. cap. venerabilem,* Naucler. *generat. 34.* Cardin. Cusan. *lib. 3. de concord. Cathol. 4.* Cranz. *lib. 4. Saxon. 25.* Flacius Illyr. *de translat. imp. cap. 5.* Heig. *1. quest. Saxon. 3.* Coler. *in orat. de orig. iur. Saxon.* Quam tamen alii ferius incepisse volunt, Thuan. *lib. 2. histor.* Neque enim sequitur, sub Ottone Terrio Germanis concessa est potestas creandi Imperatorem è sua gente. Ergo tunc statim Electores constituti sunt. Centur. Magd. *d. lo.* Prima Electorum fit mentio in contentione Friderici II. & Innocent. IV. apud Abbat. *Stad. ad A. 1240.* vbi quidam principes Papæ rescribunt, non esse sui iuris Imperatorem vel substituere vel destituere, sed tantum electum à Principi-

Principi-

Principibus confirmare. Et post Friderici I I. tempora Electo-
rum mentionem fieri indicat Auent. *lib. 5. annal. Boto.* Ex eadem
falsa opinione etiam ¶ Parliamentorum in Gallia à Ganguino *li. 10*
4. Duodecim Parium curiæ à Turpino *cap. 30.* quem sequuntur
Munster. *lib. 2. Cosmogr.* Lindenbr. *in Chron. Caroli fol. 18.* institutio
ad Carolum M. refertur. Cum illorum origo longe sit recentior,
vt bene obseruauit Boërius, vide *addit. ad Guid. Pap. decis. 43.* Atque
hos à Ludouico iuniore primum institutos esse probet Bodin.
lib. 3. de Republ. l. 7. 249. Adde Francisc. Hotom. *in Francogallia. Ar-*
nixæ. in relect. polit. licet Thuan. *lib. 27. histor.* id quasi in medio re-
linquat. Pares Franciæ, inquit, siue eorum originem ad Carolo-
uingos siue Capeuingos referas, antiquitus fuere. Alioqui Caroli
M. ¶ institutio non potuisset non in odium & inuidiam Franco-
rum, qui in possessione imperii erant, incurrere, quod imperium
Romanum regno Germanico potius quam Francico alligasset,
& Electores ex sola Germania, exclusa Francia vel Gallia eligi
uoluisset. Eodem modo Germanorum indignationem sensisset
Carolus, quod duodecim Pares tantum ex Gallis elegisset, Ger-
manis & popularibus suis præteritis, cum Franciæ vniuersale re-
gnum tum etiam Germaniam comprehenderet. Quod si rege-
ras, voluisse Carolum Francicum & Theutonicum separata re-
gna esse: tum etiam Italicum addendum, & sic pro numero trium
filiorum Caroli, tria quoq; regna statuenda essent. Neque ratio
dari posset, cur vtriusq; regni disparia instituta ¶ esse, numerum-
que sex Electorum (nam septimus Rex Bohemiæ ¶ diu post de-
num accessit. Cranz. *lib. 9. Saxon. 26.* à Rudolpho Imper. additus
Cromer. *lib. 3. de reb. Polon.*) in Gallia duplicari, vel numerum 12.
Parium Franciæ in Germania dimidiari voluerit, nisi hæc omnia
instituta falso Carolo M. adscriberentur. Quorum digni-
tati nihil detrahitur, etiamsi recentior origo ipsis
tribuatur, vt recte sentit Domin. Arumæ.

collega quondam *in discurs. 3. ad Aur.*

bull. Caroli ad cap. 4. num. 6.

CAPVT XXXVII.

An Carolus M. sit auctor Speculi Saxonici.

S V M M A R I A.

- 1 Saxones an suas leges retinuerint?
- 2 Speculi Saxonici collectio Carolo M. tribuitur.
- 3 Priuilegium ciuitatis Aquisgranensis.
- 4 Alberti Crazii iudicium probum.
- 5 Ecco à Repkow compilator speculi Saxonici.
- 6 Ius de rebus expeditoriis sub Henrico Aucupe caput.
- 7 Constitutiones subsequentium Imperatorum.
- 8 Wichmannus Archiepiscopus Magdeburgensis.
- 9 An Carolus M. speculum Saxon. confirmauerit?
- 10 Goldasti defensio reiecta.
- 11 Ius Saxonicum qua lingua propositum.
- 12 Saxones olim litterarum imperiti.

Dictum est, cap. 22. ex relatione aliorum, Saxones à Carolo M. propriis suis † legibus viuere permisos esse. Retinuerunt ergo quas habuerunt leges, non nouas à Carolo acceperunt. Huic autem contraria est opinio, Carolo M. collectionem iuris † Saxonici tribuens. Ita enim ait *gl. ad art. 14. libr. 1. n. 2. Landrecht. Das Landrecht ist älter / denn das Lehenrecht / denn der Edel Koning Karel der Grosse hat es vns geben. Repetit gl. ad art. 82. & seq. li. 3. Landrecht. gl. ad art. 7. Weichb. de Carolo M. Saxonum & Selauorum dominatore, ius prouinciale, quod Speculum Saxonicum vocatur, apud nosq; in vlu habetur, Saxonibus iuxta eorū arbitrium dedit. Itē gl. ad ius feudale Saxon. c. 19. ius istud Saxonibus datū à Constantino & Carolo imperatoribus in hunc vsq; diem seruetur. Felix Faber Monachus Vlmens. in *hist. Suen. lib. 1. c. 3.* dedit et Carolus Theutonici quasdam leges in suo idiomate, quę adhuc habentur. Ioan. de Lasko*

Lasko Magnus Cancellarius regni Polon. *in prafat. constitut. regni
 Polon.* Ut sunt leges prouinciales vel terrestres Speculi Saxo-
 num, quod ab imperatoris Caroli M. maiestate sancitū fuit &c.
 Plura testimonia collegit Melchior Goldast. *in praf. speculi Saxon.*
 Quæ omnia stabiliri videntur, priuilegio Caroli † M. datociui- 3
 tati Aquisgranensis, sed quod falsitatis arguimus, *cap. 35. n. 16.* Ita-
 que recte Albert: † Cranz *lib. 2. Saxon. 21.* primus id commentum 4
 in dubium vocauit, & crassissimam *aristophanem* glossatoris Con-
 stantinum Carolo coniungentis enucleauit. Nam & nomen
 prodit, inquit, esse collectitium codicem de multis obseruantis
 gentis, quomodo & feudorum vsus non ab imperatore dati, sed
 ab Oberto descripti, vsus & obseruantiam meruerunt. Cum
 enim per ætatem ingente (Saxonica) creuit ciuitas, creuit et-
 iam legum obseruantia: Inde factum est, vt quæ per tempora
 sunt vsu approbata, demum sunt in codicem redacta, cui ad au-
 thoritatem consciscendam falso est nomen Caroli adscriptū &c.
 Latius id confirmat P. Heig. *libr. 1. quest. Saxon. 8. n. 20.* Certum
 enim est & inscriptio indicat Eeconem à Repkaw † nobilem 5
 Saxonem (de cuius familia vide Heig. *d. quest. 8. n. 59.*) compilato-
 rem esse speculi Saxonici, illudq; partim ex iure ciuili, partim et-
 iam ex subsequentiū à Carolo imperatorum constitutionibus,
 partim deniq; ex consuetudine & interpretatione Ictorum Sa- 6
 xonicorum collegisse. Ita quod de rebus † expeditoriis disposi-
 tum est *lib. 1. art. 27.* ab Henrico Aucupe originem trahit. Is enim
 cum vrbes in Saxonia fundari, & in illas decimum quemque ex
 pagis migrare præcepisset, constituit: *Das der ältiste Bruder solte
 in das Heer fahren / vnd das Heer gerâthe solte fallen auff den nechsten
 Schwertmagen / das ward da im recht / zuvor wares nicht also / vt ex
 Chro. Magd. MS. refert Ioh. Tautius in d. *surf. gen. & spec. fol. 39.* Ita
 art. 83. *libr. 3.* dicitur esse constitutio † Ottonis M. art. 85. Ottonis 7
 Ruffi *in gl. n. 2.* de quibus plura Heig. *d. quest. 8. n. 28. & seq.* Ita à g.
ad art. 65. libr. 3. recensentur variæ interpretationes Saxonum, &
in art. 73. libr. 3. dicitur hoc ius inualuisse à temporibus Wichman- 8
 ni † Archiepiscopi Magdeburgensis, qui sub Friderico Barba-*

rossa eiusque filio Henrico VI. vixit. *art. 3. Weichb. Helmold. libr. 2. Chron. Sclau. 7. Cranz. libr. 6. Saxon. 20. & seqq.* Citatur ut testis in diplomate Friderici de A. 1180. in *proem. Chron. Oldenb.* Et eiusdem Friderici constitutio refertur à *gl. ad art. 63. li. 3. Landrecht.* Et quæ plura habet Heig. *quest. 4. n. 36.* Si ergo post Caroli M. tempora conflatum est Speculum Saxonicum ex subsequenti Imperatorum constitutionibus, quomodo id à Carolo M. † confirmari potuit? Quod incaute retulit Fabricius *libr. 1. rerum memorabilium Saxon. ad Ann. 811.* quem sequitur Arumæ. *disurs. 3. ad A. B. thes. 13.* Adde Coler. *in orat. de orig. iuris Saxonici.* Quod enim non est, confirmari nullo modo potest. *cap. auditis, extra de elect. Hering. de fideiuss. cap. 10. n. 107.* Et non entis nulla sunt accidentia. *supr. cap. 34. n. 5.* Nisi Fabricium non de Speculo Saxonico, sed de iure non scripto Saxonum intelligas: sicuti idem Arumæ. *disputat. feud. 1. th. 18.* se explicat, ubi Speculum Saxonicum post tempora Caroli M. factum esse aperte profiteretur. Et quamvis Goldastus *d. lo. glossatorem † excuset, quod non Carolum M. sed Ecconem huius Speculi auctorem faciat: tamen verba glossatoris clariora sunt, quam ut saluari possint. Totum enim Speculum privilegium Caroli vocat, eiusq; interpretem tantum Ecconem facit. Ita ad art. 19. lib. 1. n. 2. & in proem. in prin. Sie hebt Herz Ecco von Keykaw an in Teutsch zu bringen/ das Lateinische Priuilegium, das Constantinus vnd Carolus, beyde Römische Keyser/ auff eine zeit gabenden Sachsen vor Recht/ auff das sie sich zum Christen Glauben bekehrten. Et ad art. 19. libr. 1. Dieses so in diesen Artikel ein stehen/ gehöret nicht zum priuilegio der Sachsen. art. 30. lib. 1. Das priuilegium ist dem Lande gegeben/ vnd nicht den Leuten.* Et quomodo hæc sibi constant: Felix Faber supra adductus in lingua vernacula leges à Carolo † Theutonicis siue Saxonibus datas esse vult. Quod fieri oportebat, siquidem Saxones secreta litterarum † ignorantes, quod de omnibus Germanis prodidit Tacitus, eas intelligere deberent, *arg. l. 12. C. de adif. priu. Nouell. 107.* Glossator autem Latinum textum Caroli M. priuilegium esse vult, Imperatorem optimum exotica lingua loquentem Saxonibus risui exponens, cum

cum Ecco Repkouijs procul dubio vtriusq; versionis sit auctor. Id enim fatetur ipse in prologo, Speculum primum in lingua Latina à se conscriptum, & postea in Germanicam conuersum: Nun dancket allgemeine/ Dem Herrn von Falckensteine/ Der da Graf Hoier war genant/ Das nun in teutsche Sprach verward/ Dis Buch ist worden auff sein Bete/ Erke von Repke dasselb thâte.

Sed & Coler. *in decis. 6. n. 14.* ius Saxonicum ab initio in lingua Latina compilatum fuisse probat, licet aliud velle videatur *decis. 107. n. 28.* Item *gl. ad art. 10. Weichb.*

CAP. XXXVIII.

De antiquitate lingua Saxonica.

S V M M A R I A.

- 1 Quilibet suam linguam scire debet.
- 2 Franci duplici lingua vsi.
- 3 Latina & Francica.
- 4 Lingua Germanica duplex.
- 5 Romani lingua sua propagatores.
- 6 Vocabula Germanica Latinae originis.
- 7 In Latinum sermonem conuersa.
- 8 Germanica lingua Teutonica dicitur.
- 9 Galli lingua Germanica olim vsi.
- 10 Vocabula Gallica Germanicae originis.
- 11 Gothi & Longobardi linguae Germanicae propagatores.
- 12 Germanica lingua Francorum Regibus vsitata.
- 13 Lingua Saxonica vetus Germanica.
- 14 Vocabula Gothica Germanicae originis.
- 15 Vocabula Longobardica.
- 16 Mahr antiqua vox Germanica pro equo.
- 17 Fædus Regum Francorum in lingua Saxonica.
- 18 Lingua Saxonica Latinae proxima.

19 Ger-

19 *Germanicæ voces asperæ.*20 *Saxonicum idioma tentonizat.*

¹ Videtur id debere linguæ Saxonice maternæ, quod in hæc digressione, eius laudes præterire non † debeamus. Eo magis, quod brutis deteriores pronunciat Isid. *lib. 9. etymol. 1.* qui in sua gente positus, suæ gentis linguam nescit. Franci duplici lingua † olim vsi leguntur, latina, quam primores singulari studio,
 ² ut nos hodie, addiscebant: & † vernacula quam naturaliter & cotidie vsurpabant. Ita de Ludouico Pio Theganus: Latinam sicuti naturalem æqualiter loqui poterat. De Ottone M Witichind. *lib. 2.* quod præter linguam Saxonice etiam Latinam & Sclauicam addidicerit. Et tamen in Concilio Roman. cuius acta retulit Goldast. *inter constit. Imp. ad A. 863.* ita legitur. Imperator quia Romani eius loquelam propriam id est Saxonice intelligere nequibant, Luitprando Cremonensi Episcopo præcepit, ut Latino sermone hæc Romanis exprimeret, &c. Credo quod tantum sibi in publico non tribueret Imperator, uti & Witich. *innuit.* Et apud Eckardum iuniorem *cap. 16.* Otto filius patri Latinas litteras Saxonice interpretatur. Sicuti autem Latina erat, vel pura, qua Romani veteres vsi, vel corrupta, eaq; pro diuersitate regionum, Italica, Hispanica, Francica. Et hanc quidem Isidor. *d. lib. 9. cap. 1.* mixtam Nithardus & *canon. Concilii Turonens.* Romanam quoq; vocant, sed rusticam, Sidonius (quamam Latini sermonis, Witichind. *lib. 2. annal.* Gallicam, Freherus Gallo-Latinam, vulgus hodie linguam Francicam (*Fränkisch*) appellat, cuius vestigium nobis tradidit Eckard. *ann. d. c. 16.* arridens & bon
 ³ main habere Romanice dixit: ita ipsa quoq; Germanica † lingua vel indigena est, ex antiquis Germanicis vocib. constans, vel exotica ex Romano sermone contaminata. Cum enim † Romani trans Rhenum in Germaniam imperium propagassent, ac assiduo sermone Latino vterentur, iuxta *l. 48. ff. de re iud.* factum est, ut Germani cum ipsis conuersantes plurima vocabula cotidie audientes addiscerent, ac in suam linguam cooptarent. De quo Roman.

Roman.

Roman. more vide Valer. Maxim. *lib. 2. cap. 2.* Augustin. *lib. 19. de ciuit. Dei. 7.* Kirchner. *lib. 2. de legat. 7. n. 28.* Arnold. Klapmar *lib. 3. de arcan. Rerump. 22.* Hering. *de fideiuss. cap. 11. n. 131.* Joan. Ifac. Pont. *lib. 6. orig. Franc. vlt. & ibid. alle.* Docent id infinita vocabula Germanitate † hodie donata, sed quæ Latinam originem sapiunt, 6 vt ventus, vallum, fenestra, breuis, butyrum &c. Quæ Germani sic efferunt: *Wdin/ Wal/ Fenster/ Brieff/ Butter.* Cum hoc prisca *Ancken* dicerent. Ita multæ quoq; ex antiquis vocibus † Germanicis Gothicis ac Longobardicis Latinum sermonem corruperunt. Cœl. Rhodig. *lib. 23. lect. antiq. 30.* Quem itidem mixtum vocat Isidor. *d. cap. 1.* Præsertim apud nostrates scriptores, de quorum vocabulis semilatinis vide glossarium Freheri & Goldasti. Atque hanc linguam Nithardus † Teudiscam, Lex Salica Teutiscam, Frodoardus Theodiscam, vulgo Theutonicam vocant nos *Teutsche Sprache.* Formula extat in *charis veterum Aleman. cap. 28.* quod Tuitisce *Suenbuoch* (*Suhn buch*) nominamus, Quæ non solum veteres Galli † vsi, vt pote Germanorum fratres, iuxta Strabon. *lib. 4. Geogr.* quod ex multis vocabulis constat, quorum aliquot collegit acurissimus Reineccius in *syn. gm. histor. p. 2. fol. 243.* quamuis non nesciamus aliter sentire Bodin. in *meth. cap. 9.* Tale est gallicum planaratum siue plumratum vt alii legunt, apud Plin. *lib. 18. nat. histor. 18.* germanis † *Plugradi.* Quomodo 10 etiam in *LL. Longob. lib. 1. tit. 26. §. 33.* plonum (Saxonice *Plog*) per aratum exponitur Item ganza apud Plin. *lib. 10. c. 22.* pro anser. Galba apud Sueton. in *Galba cap. 3.* pro vitulo *Ralb* vt id interpretatur Glareanus ad *Cesar. lib. 1. &c.* Sed etiam Gothi † & Longobardi huiusmodi vocabula in Italiam intulerunt, vbi etiam num Italicis sermoni immixta perdurant. Joh. Magn. in *prafat. histor. Gorb. & cap. 7.* Pontan. *d. cap. vlt.* Eadem lingua germanica etiam † Francorum Regibus, & inter hos Carolo M. vsitata fuit, vt ex 12 denominatione mensium & ventorum ab hoc facta constat. De qua late Eginhard. Inchoauit & grammaticam patrii sermonis, &c. Heig. *lib. 1. quest. Saxon. 7. n. 61.* Auentin. *lib. 4.* Proculdubio ad exemplum Latinæ Alcuini præceptoris Caroli, in qua duo

pueri Franco & Saxo loquentes introducuntur. Nam Carolus duodecim adolescentes ex primoribus Saxonibus natos pro obsidibus acceptos Burchardo Herbipol. Episcopo erudiendos tradidit Zwinger. *vol. 1. lib. 4. theatri vite hum.* Ut hinc occasionem dialogi sumsisse videatur Alcuinus. Hæc autem antiqua lingua Germanica, cum pro dialectis nationum Germanicarum † nonnihil varietum illam maxime conseruat dialectus Saxonica, quippe quæ ad antiquam linguam Theutiscam, quam proxime accedit, si non ista pura pura Saxonica est. Docent id infinita vocabula antiqua, quæ Saxonice dialectum examussim exprimunt, veluti quod Plin. *li. 9. nat. histor. 1.* scribit balænam Gallis phiseter dici, est Saxonum *Fisch* eter piscium deuoratrix. Ita lingua Gothica † rex apud dictus Visius, teste Iohan. Magnolibr. *11. cap. 9.* Quam vocem *Wise* Saxones hodie conseruant, siue quia Rex cæteris sapientior est, siue quia præmonstrator operis, de quo Virg. *4. Geor.* Multa eius generis tam in Gothica † quam Longobardica historia occurrunt, quæ indicio sunt gentes istas Saxonico idiomate vsas. Sicuti etiam Caroli M. temporibus Gothicam linguam in Germania vernaculam fuisse quidam asserunt, Camerar. *libr. 3. medit. histor. 65.* Præsertim illa vsi sunt Imperatores Saxonici ab Henrico Aucupe vsque. Ut verisimile sit, alias quoque prouincias Germaniæ ad linguam Imperatoris suum sermonem & dialectum attemperasse. Antiquissima est vox mahr pro equa, qua Germani in bello utebantur, utpote laborum tolerantiore. Camerar. *libr. 2. medit. histor. 92.* Eam vocem † Celticam dixit Pausanias. Inde Marpais Longobardorum apud Paul. Diaco. *libr. 2. cap. 6. & libr. 6. cap. 3. de gestis Longobard.* qui alias Marcellus dicitur, id est equorum magister. Item Marstallum id est equorum stabulum. Reinecc. *in syntagm. histor. part. 2. fol. 243.* Bodin. *in metho. histor. cap. 9.* Boreh. *de feud. cap. 5. n. 34.* Scalig. *in notis ad Propert. libr. 4. in verbo virdomari.* Eamque vocem procul dubio redolet clamor Castrensis Sarmatarum, matha marha equos postulantium, apud Marcell. *libr. 19.* sicuti etiam in *LL. Aleman. titul. 70. & sequent. marach*

marach equum bellatorem denotat. Item vox Thracica Maro
 pro equo diuersi coloris, qui Germanis *Schecke* dicitur. Came-
 rar. *libr. 1. medii. 23.* Ex eaque desumptum est conuitium Gunriami
 Regis Francorum pseudo-Gundobaldum ballo-merem vocan-
 tis apud *Turonens.* vbi ballum pro falso exponit, *Freher. in explicat.*
saederis Ludouici & Caroli filiorum Ludouici Pii. Quam vocem sola
 Saxonica & Belgica lingua hodie retinet. Quid multa? iam di-
 ctum saedus † fratrum in lingua Francica & Germanica edi-
 tum à *Phitao, Frehero & Pontano* manifeste indicat, Theutiscam
 linguam, qua Ludouicus vsus, mere Saxoniam esse. Quale est
 verbum *scalid* est debet, quod Belgæ omisso c. in *sal* Misnenses
 in *sol* mutarunt. Ita in *capitul. Lotharii 1. titul. 19.* *Sumnisi* pro im-
 pedimento, & multa alia Saxoniam dialectum praferunt. Est
 & alia nota apud *Cranz. in praefat. Saxonia,* qua lingua † Saxonica
 sola seruat sinceritatem suæ vocalitatis, vt verba omnia puro
 sono denunciet, non inuersa stridoribus, non contorta diph-
 thongis, &c. Vt in eo fallatur *Bodin. in d. cap. 9.* dum scribit, *Se-*
ptentrionales vt & Saxones voces consonantibus asperrime
 collisis sine vocalibus ex intimo pectore & crebras aspiratio-
 nes proferre. Nisi id est, quod eodem *Cranzio* fatente, etiam
 nostri student stridores superiorum imitari, iam linguæ suæ
 pertasi. Alioqui primæuam linguæ integritatem † cernere
 licet in deriuatis à Latino vocabulis, in quibus Saxonica diale-
 ctus propius ad Latinam linguam vergit. Ergo eo antiquior,
 quo propius ad primæuam originem accedit. Quamuis non ne-
 sciamus hoc principium *Ioannis Goropii Becani* non omnino
 probari à *Christiano Becmanno in manu duct. ad ling. Latin. cap. 5.*
 Ita cum Saxones pro vino *Win* / pro meo *Min* / pro Latine *Latin*
 dicunt, superiores Germani elegantia scilicet studentes e in-
 terferunt. Ita *spatham* pro gladio olim apud *Paul. Diacon.*
libr. 6. cap. 13. de reb. gest. Longobard. & *Franci* in Legibus Fran-
 cicis vsurparunt, Saxones vocem conseruarunt, sed signi-
 ficatum ad sarissam transtulerunt, superiores autem Germa-
 ni *Spee* in *Spieß* conuerterunt. Qua de flexione vide *Bodin.*

d. cap. 9. Pontan. libr. 6. orig. Franc. 19. Ita vox Saxonica *Roning* pro Rege à *Ronnen* id est posse deriuata, genuinam germanicæ linguæ antiquitatem redolet, affirmante Reinecc. *de orig. Saxon. fol. 1.* Ut merito Arnolphus Comes *lib. 2. de S. Emmerano* scribat: Saxonicum idioma † teutonizare. Quod per Daniam, Norwegiam, Sueciam, Flandriam & Angliam diffusum esse testatur Pontan. *d. cap. ult. & Thuan. lib. 2. histor. in prin.*

CAPVT XXXIX.

*Quo idiomate Speculum Saxonicum sit
conscripsum?*

S V M M A R I A.

- 1 *Sermo patrius describendis legibus adhibitus.*
- 2 *Leges Romanorum lingua Latina propositæ.*
- 3 *Speculum Saxonicum a Zobelio recognitum.*
- 4 *Saxonica lingua sensim contemptui habita.*
- 5 *Quotidiana vilescunt.*
- 6 *Germanis leuitas exprobratur.*
- 7 *Duo conices antiqui Speculi Saxonici.*
- 8 *Usus Speculi Saxonici.*
- 9 *Gerhardi Comitis Oldenburgici codex.*
- 10 *Ius feudale quartum librum Speculi constituit.*
- 11 *Urigen Saxonicum quid denotet.*
- 12 *Glossa & ius Weichbildum prouinciali recentius.*

Sed enim inquis, cur non in Saxonicum idioma translatum est Speculum Saxonicum, siquidem sermo Saxonicus Mitnico, ut vocamus, antiquior est. Verisimile enim est † vnamquamque gentem leges & iura in vernacula sua lingua proposuisse, ut ab omnibus intelligi possent, arg. 2. *dist. 7. & ibi gloss. Nou. 107.* Ita
Græci

Græci græcam linguam, §. 2. *Instit. de I. N. G. & C. & ibi Dd. Romani*
 † Latinam, l. 48. ff. *de re indic.* huic vsui destinarunt. Sed & lex Sa- 2
 lica olim germanica lingua conscripta fuit. Heig. 1. *quest. Saxo. 7.*
 n. 60. iam autem Speculum Saxonicum Christophori † Zobeli 3
 Icti opera recognitum, & Augusto Electori Saxonie dedica-
 tum, cum priuilegio Maximilia. II. Cæsaris de Anno 1570 quo
 ad versionem germanicam, Misnicum idioma refert. Sic ergo
 ab initio ab Eccone Repkouio compilatore Latine conceptum
 & germanice redditum, eamq; linguam Ecconi maternam fuis-
 se præsumendum erit. Sed respondetur, sicut regiones, quibus
 Dux Elector Saxonie ac protector iuris † Saxonici imperat: ita 4
 ipsum quoque Speculum ac iura Saxonica vernaculum suum
 idioma sensim perdidisse ac tum Misnico permutasse, quasi di-
 gniori scilicet: perinde vt ipsi Misnenses Vandalicam suam lin-
 guam cum tempore deposuerunt. Ita enim comparatum est no-
 biscum, ipso Alberto Cranzio animaduertente *in præfat. Saxon.*
 vt Saxones atque adeo germani materna nostra vocabula, tam-
 quam quotidiana despicientes, exotica † & peregrina admire- 5
 mur, atque ex aliis linguis magno cum dedecore nostro assuma-
 mus. Quæ vna nouitatis prurigo natiuum sermonem aut saltem 6
 dialectum corrumpit. Atque vtinam huiusmodi † mutatio penes
 linguam & habitum tantum consisteret, & non ad ipsum ani-
 mum & mores transfret. Sic enim risum vulgo tantum, non bi-
 lem seueriori ætati moueremus, neq; causam haberet Joha. Bod.
in meth. cap 6 leuitatis vitium à suis gallis ad nos amouendi. Cer- 7
 te prisca codices speculi Saxonici Saxonicum † quoque sermo-
 nem repræsentant. Eius rei testes produci possunt duo, in biblio-
 theca illustris Comitis Oldenburgici asseruati, manuscripti in
 membrana pro vsu & more illius xui Quorum antiquior descri-
 ptus est Anno 1336. manu Henrici Gloistein Monachi Ruste-
 densis, sumtibus Joannis Comitis Oldenburgici eo nomine se- 8
 primi. Non quod vellet suis militaribus noua introducere iura
 multa & statuta, sed pro † eo tantummodo, quia suis tempori-
 bus fere omnes milites & militares sui domini seniores morie-
 bantur:

- bantur: ita quod per absentiam illorum iura parentum suorum fuerunt viuentibus militaribus tunc existentibus multum incognita, & in ipsis iuribus sæpe claudicabant. Item pro eo, vt si aliqui militares super quacunque re fierent discordantes, ita quod sibi ius Saxonum eligerent propter præsentiam illius libri, huiusmodi rei & causæ pro quibus fuerunt discordantes, parere possent, suis laboribus & expensis, &c. Vti testatur epilogus illius libri cuius meminit quoque *Chron. Oldenb. fol. 93.* Recentior
- 9 codex Gerhardi † Comitis Oldenburgici fuisse dicitur, qui obiit Anno 1500. Vterque Saxonico idiomate conscriptus, & Latino textu carens incipit à prologo, *Des hilligen Geistes Minne de sterckemine Sinne* &c. magno indicio, rythmos vernacula lingua conceptos, sibi probe constare, in alia dialecto claudicare. Neuter codex ius Weichbildicum continet, antiquior quoque
- 10 nec glossam, sed ius † feudale Saxonicum in eadem lingua Saxonica pro quarto libro Speculi Saxonici additum habet. Recentior glossam Germanicam habet, sed sterilem & breuem, quippe quæ postea aucta est. Atque huiusmodi aliquo codice Saxonico vsus Freher. *in tract. de occult. indic.* arguit sententia, quam ex *libr. 1. art. 2.* citat: *Na iuwelicker Bogedeye / so schal iuwelick Burmeister*
- 11 *vrogen dat † Gerichte vnd blodende Bunden* &c. Vbi notandum, iuxta glossas veteres Saxonicas *Brugen* esse inculcare, *Bruger* delatorem, *Bruginge* delationem, *vngewrocken* / impunitum, item *Wreck* litigiosum. Pro quo superiores Germani *Rugen* dicunt. Qua voce *Matt. 1. vers. 19.* redditur Græcum *ὄργος* / *malizem* id est, diffamare. Sed & Coler. *in decis. 107. n. 28.* dum ad genuinam & primæuam versionem Germanicam prouocat, in qua primum emanauit ius Saxonicum: tacite innuit, eam versionem postea mutatam esse. Ex quibus colligitur, Anno 1336. nec glossam iuris
- 12 provincialis † in rerum natura fuisse, nec textum iuris Weichbildici, quod vtrumque prior librarius alioquin adscribere non supersedisset.
- Quod inferius pluribus confirmabimus.

CAPVT XL.

De varietate Legum veterum.

S V M M A R I A.

- 1 Duplex ius olim in pretio fuit.
- 2 Electio iuris arbitraria.
- 3 Lombarda quid sit?
- 4 Diuersi populi diuersis legibus vsi.
- 5 Legis Salicae etymologia.
- 6 Lex Salica à Pirhao edita.
- 7 Capitula à Carolo M. addita.
- 8 Lex Salica ad Principes pertinuit.
- 9 Legis Francia dignitas.
- 10 Lex Saxonica, qua Saxones vsi.
- 11 Ius Francicum & Saxonicum sibi opponuntur.
- 12 Duo Palatini Rhenensis & Saxonicus.
- 13 Iuris Saxonici termini.
- 14 Legum varietas iniquitatis mater.
- 15 Professio qua lege quisq; viuere velit.
- 16 Legis Saxonicae varietas.
- 17 Saxonum plures populi.
- 18 Holsati Saxonibus annumerati.
- 19 Sueni trans Albiani quinam?
- 20 Ius Sueuicum.

NE vero Carolum M. Imperator. optimum laudē sua priuare velle videamur, sed certius inuestigemus, quid quantumque circa sanctionem iuris Saxonici praestiterit: opera pretium est, de diuersitate iurium quaedam paulo altius repetere. Inualuerat à temporibus Longobardorum in Imperio † Romano consuetudo: vt alii quidem secundum suas proprias

proprias leges viuerent, alii autem iure ciuili Roman. vterentur
cap. vn. 2. F. 1. in princi. Heig. 1. quæst. Saxon. 7. n. 48. Marant. in specul.
disput. 2. Quo pertinet constitutio Lotharii libr. 2. LL. Longob. 57.
 ex qua desumptum est *ca. vlt. dist. 10. vt cunctus populus Romanus*
 2 interrogetur, quali lege velit viuere, vt tali † lege, quali viuere
 professi sunt, viuant. Item Ottonis II. in Comitibus Veronens. apud
 Goldast. *tom. 3. constit. fol. 310. Quacunq; lege, siue etiam Romana,*
 in omni regno Italico homo vixerit, &c. Opponuntur ergo hoc
 pacto sibi inuicem Lex Romana & Longobardica, quarum illa
 totum ius ciuile Iustinianicum: hæc omnes Leges Longobardo-
 3 rum comprehendit, & absolute Lombarda † dicitur, ad quant
 sæpe in vsibus feudorum prouocatur, vt in *tit. 22. & 58. libr. 2. late*
 Goldast. *in prolegom. consuet. Imperial. Aluarot. in proem. feud. nu. 17.*
 4 successiue alii quoq; populi suas † habuerunt leges, secundum
 quas iudicabantur, vt Franci, Bauari, Sueui, Saxones, *art. 30 libr. 1.*
& art. 33. libr. 3. Landrecht. Francorum duplex fuisse videtur, Lex
 5 Salica † & Francica. Illius licet variæ etymologiæ tradantur à P.
 Greg. Tholos. *in prelud. opr. 1. Cti libr. 1. cap. 10. Heig. 1. quæst. Saxon. 7.*
n. 12. Camerar. lib. 1. medit. histor. 64. Borch. de feud. cap. 2. n. 23. Pon-
 tan. *libr. 2. de orig. Franco. vlt. Dresser. de urb. German. fol. 529. nobis*
 tamen semper placuit germanicam vocem esse, cum doctiss.
 Pontano *libr. 6. cap. 17. ita dictam à palatio, quod Saal vocamus.*
 Quasi dicas legem Palatinam siue aulicam. Ita enim in *LL. Ale-*
man. sala passim per domum exponitur. Et Auentin. lib. 6. annal.
Boto. Leges Francorum Salbuch indigetat. Inde dicti libri cen-
 6 legi † Salicæ, de qua multa commentatus est Franciscus Pithæus
 cuius diligentiam in eo laudat Lindenbr. *ad lib. 17. Ammian. sicuti*
 7 fuerunt: ita Carolus † M. Legi Longobardicæ & Francicæ sua
 addidit capitula, de quibus Carolus Sigon. *libr. 4. de regno Italia,*
 vbi ea Mutinæ asseruari scribit. Francicam licet cum Salica can-
 dem statuam Heig. *d. quæst. 7. n. 39. Hotom in Francogall. cap. 10. vi-*
 8 detur tamen Lex Salica † potissimum ad Reges & principes per-
 tinuisse,

tinuisse, ad quos etiamnum pertinet, teste Bodin. *lib. 6. de Rep. nu. 745.* Francica generaliter ad omnes Francos. Meminit iuris Francici Marant. *in d. disp. 2. n. 2.* Vnde generali nomine Lex Salica includitur, vt *in cap. super Specula, extr. de priuileg.* Et quia fortasse † di- 9
gnior fuit Lex Francica Lege Saxonica, vt propterea ob excellentiam Regi tribuatur *in artic. 54. libr. 3. Landrecht.* idco Francus mulierem nobilem Saxoniam, vtpote non lege Francica, sed Saxonica sibi † desponsatam repudiasse videtur, *in cap. 1. extra de* 10
sponsal. Sicut ergo in Italia ius ciuile & Longobard. ita in Germania ius Francicum & † Saxonicum plerumque sibi opponuntur, 11
ita vt hoc tractum Saxonicum vsque ad mare Balthicum: illud tractum Rheni cum Belgio respiceret, eique fini duo principales † Palatini Rhenensis & Saxonicus constituti essent, vt vult 12
Freher. *libr. 1. orig. Palat. 3. & in notis ad libr. 2. Petri de Andlo cap. 10.* Arumæ. *discurs. 3. ad Aur. Bull. th. 28.* Ita ius Saxonicum etiam Saxonix prouinciam egressum vicinos populos comprehendit, vt 13
testatur Aeneas Sylu. *in Europ. cap. 31. ita gl. ad art. 29. lib. 1. Der Sachs/ das ist ein seder / so vnter Sachsen Recht sist.* Sed vt hodie eius territorium multum sit restrictum de quo Arumæ. *d. 10.* Ex hac legum varietate multa sæpe iniquitates in iudiciis † orie- 14
bantur, dum quilibet eam amplecteretur legem, quæ commodis suis maxime deseruire videretur. Quandoque etiam ab vna lege ad aliam transiret, lucri spe inuitante. Inde illa † abdicatio apud 15
Sigon. *lib. 8. de regno Ital.* Ego Maria, quæ professa sum viuere lege Romana, sed nunc pro viro meo lege Longobardorum viuere videor, qui professus est ex natione sua lege vivere Longobardica. Vnde ita conqueritur Witich. *1. annal.* De legum † varietate, 16
inquit, non est in hoc libello disserere, cum apud plures inueniatur Lex Saxonica diligenter conscripta. Vbi Henric. Meibom. *in notis* dubitat, an de illa lege Saxonica loquatur Witichindus, quæ apud Ioannem Heroldum & Fridericum Lindenbru. extat 18. capitulis distincta. Sed Reiner. Reinec. *in notis ad Poetam Paderborn. ad A. 303.* id pro certo præsupponit, hac interpretatione addita, quod tres † Saxonum populi, scilicet, Ostphali, Angarii 17
T West-

Westphali aliis institutis conuenerint, aliis discreparint. Et certum est, Saxoniz latissimam gentem, vt moribus : ita iuribus non nihil variasse. Ita in *artic. 64. libr. 3. Landrecht.* refertur, multas esse nationes terræ Saxonice, quæ sibi aliena iura competere dicant, vt Holfati, † Hadelerii & Stormeri. Quas tres nationes ab omni retro memoria sine controuersia Saxonici iuris fuisse testatur Cranz. *lib. 4. Saxon. 23. & lib. 5. cap. 27.* ex Adam. Brem. in *histor. Eccles. cap. 61.* nisi quod hic pro Hadeleriis Thitmarfos collocat, & Stomarios nobiliores facit. Hos omnes Witich. *d. libr. 1.* Sueuos Trans Albanos vocat, qui aliis legibus vtuntur, quam Saxones. Sed cur Sueuos? an quia eos Carolus è Sueuia in hanc coloniam olim traduxit, † cum Saxones in Franciam transferret? *supra cap. 24. n. 18.* An quia huc successiue alii quoque coloni migrarunt, de quibus Helmold. *lib. 1. Chron. Sclauic. 90.* quos Saxones generali nomine Sueuos, quasi peregrinos à *sweiffen* id est vagari appellarunt? Reinec. *prin. 3 syntagm. fol. 420.* De Sueuorum † peculiari iure à Saxonico discreto vide Martin. *Crus. in annal. Suen. Heig. d. quest. 7. nu. 45.* Ad quod frustra prouocabat Henricus Leo Dux Saxoniz apud Helmold. *lib. 2. cap. 29.* Sed Ecko Repkouius Sueuica iura, nihil à Saxonice discrepare dicit, præterquam in processu iudiciario & successione *art. 19. lib. 1. art. 12. lib. 2. Landrecht.* Cuius rei ratio ridicula redditur à *gl. ad art. 5. libr. num. 5.* ab odio Saxonum in Sueuos concepto, quippe qui aliquando illorum vxores supposuerint. *vide artic. 17. & 18. libr. 1. Landrecht.*

CAPVT XLI.

De distinctione Legum à Carolo M. facta.

S Y M M A R I A.

- 1 *Caroli M. prouidentia.*
- 2 *Franci duas leges habebant.*

3 *Capi-*

- 3 Capitula Caroli.
- 4 Capitular e plurium Imperatorum Constitutiones continet.
- 5 Lombarda an sit Caroli M.
- 6 Diploma Carolinum Aquisgranense cuius sit generis?
- 7 Caroli M. irritus conatus.
- 8 Saxones leges quæsdam in uito Carolo retinuerunt.
- 9 Lotharius Saxo ius ciuile seruandum proposuit.
- 10 Hincmari Remensis querela.
- 11 Indicia falsitatis.

CVM sic ergo diuersi populi sub vno Imperio Francico di-
 uersis legibus uterentur, Carolus † Magnus Imperator eos ¹
 in vnam consonantiam redigere, & discrimina iurium auferre,
 cogitauit quidem, sed an effecerit, hæret aqua. Sic enim de ipso
 scribit Eginhard. Post susceptum imperiale nomen, cum multa
 aduerteret legibus populi sui deesse. Nam Franci duas † ha- ²
 bent leges in plurimis locis valde diuersas, (an Salicam &
 Francicam intelligit?) cogitauit, quæ deerant addere & discre-
 pantia vnire, praua quoque ac perperam prolata corrigere.
 Sed hic nihil aliud ab ipso factum est, nisi quod † pauca ca- ³
 pitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen na-
 tionum, quæ sub eius dominatu erant, iura, quæ scripta non
 erant, scribi & litteris mandari fecit. Hæc Eginhard. & ex eo
 Lindenbrog. in Chron. Caroli M. fol. 212. Heig. d. quest. 7. num. 42.
 Illa sunt capitula † Caroli Magni quibus aliorum successorum ⁴
 declarationes & additiones simul coniunctæ capitulare Caro-
 linum constituunt. gloss. in constitut. Friderici, hæc dicit ali §. iniuria
 in verb. secundum leges, tradit Carolum non nisi nouem leges in
 Lombardia contentas, postquam creatus fuerit Imperator,
 condidisse. Item habet gloss. lat. ad artic. 82. libr. 3. Landrecht.
 Carolus fecit quasdam leges in Lombardia per totum, qui etiam
 postea habuit imperium, & fecit nouem leges siue decem, ut in
 vltima charta capitularis sui continetur, &c. Vnde nata
 videtur opinio, quasi liber † Lombardæ, de quo cap. precedent. ⁵
 T 2 dictum,

- dictum*, à Carolo M. factus sit. Huic enim fini *gl. ad cap. 1. ca. 33. quest.*
 1. citat Aluarot. *in proem. feud. n. 17.* Curt. iun. *de feud. c. 6. n. 2.* Quod
 6 eiusdem est generis cum diplomate Carolino dato † ciuitati A-
 quisgranensi, de quo *supra cap. 35. n. 16.* vbi ita loqui fingitur Caro-
 lus. Legem Saxonum distinxī, distinctam sub auctoritate regia &
 imperatoria stabiliui, non ex mea adinventione vel corde prola-
 7 tam, sed communi consilio à me renouatam & auctam in me-
 lius, &c. Quod si verum esset, Witichindi querela super † varie-
 tate legum opus non fuisset. Fuit quidem Caroli bonum consi-
 lium & conatus laudabilis, sed id perficere non potuit, subdito-
 rum pertinacia renitente, à iure & more hereditario maiorum
 decedere nolentium. Ita enim & Franci nouas leges recipere
 detrectarunt, & volumen legum, quod extat, antiquarunt. Paul.
 8 *Æmil. lib. 3. de reb. gest. Fran. 8.* Et Saxones † multa iura etiam con-
 tra Caroli M. voluntatem retinuerunt. *art. 18. lib. 1. Landrecht.* In
 9 Italia certe primus † Lotharius Saxo veterum legum Romanæ
 Longobardicæ & Salicæ dissonantiam sustulit, iubens omnes
 secundum ius ciuile Iustinianum viuere. Heig. *d. quest. 7. nu. 48.*
 Quia scilicet hætenus varietas legum adhuc in vsu fuerat, & se-
 cundum illas in iudiciis pronounciari consueuerat. Quod ex
 10 Hincmari Remensis † Archiepiscopi querelis constat, *in tract.*
de potest. regia cap. 15. vbi de iniustitia Comitum agit: quando spe-
 rant aliquid lucrari, ad legem conuertunt, quando vero per le-
 gem non æstimant acquirere, ad capitula (Caroli M. & successo-
 rum) confugiunt, sicque interdum fit, vt nec capitula plene ob-
 seruentur, sed pro nihilo habeantur, nec lex. *Hæc ille.* Quomodo
 ergo Carolus M. gloriari potuit, se ius Saxonicum distinxisse,
 11 cum † etiam post Caroli tempora confusio omnis generis ini-
 quitates & querelas pepererit? Quomodo distinctum confir-
 masset, cum id sine scripto fieri non poterat, ius Saxonicum au-
 tem in consuetudine adhuc positum esset? Cur id non protulif-
 set compiler iuris Saxonici ac Speculo suo inseruisset, si tale
 quid extitisset? cur id hætenus à nemine prolatum, cum tamen
 aliæ leges Alemannicæ & Saxonicæ etiam antiquiores conser-
 uatæ,

uata, & ad nostram memoriam transmissa sint? Nimirum, quia supposititium est diploma Carolinum Aquisgranense, quo ipsi Friderico Barbarossa, vt imprudenter illud confirmaret, illustrum est.

CAPVT XLII.

De iure veteri Saxonico non scripto.

SUMMARI A.

- 1 *Lacedamonii & Romani olim iure non scripto vsi.*
- 2 *Item Longobardi & Saxones.*
- 3 *Germanorum laus.*
- 4 *Vfus feudorum.*
- 5 *Antiqua Saxonum iura consuetudinaria.*
- 6 *Ecconis collectio ex quo fonte profecta.*
- 7 *Iudicium per sortilegium antiquissimum.*
- 8 *Ius duellicum an à Carolo M. profectum?*
- 9 *Saxonis Grammatici auctoritas.*
- 10 *Campionis vocabulum Saxonicum.*
- 11 *Cimbri notatio.*
- 12 *Ius duellicum omnibus Germanis commune.*
- 13 *Feudorum origo Carolo M. antiquior.*
- 14 *Lex Carolina de sponsalibus.*
- 15 *Concilium Triburiense quando celebratum?*
- 16 *Iura Saxonia à Dania Regibus data.*

QVod de Lacedæmoniis † scribit Iustin. in §. 10. *Inst. de iur. nat.* 1
Gent. & ciu. ex Plutarcho in *Lycurg.* ipsos ea quæ pro legibus
 obseruabant, memoriæ mandasse, & de antiquis Rom. Pompon.
 in *leg. 2. §. 3. ff. de orig. iur.* eos incerto magis iure & consuetudine
 vsos, quam lege scripta: id veteres Longobardos † & Saxones, 2
 vt pote fratres obseruasse credendum est, quippe qui olim iure

non scripto utebantur & solis moribus viuebant, sed quos sancte
 3 semper custodiebant. Quod in antiquis † Germanis commen-
 dat Tacitus: plus ibi valent boni mores, inquit, quam alibi bonæ
 leges. Atque hoc apud Longobardos, vsque ad Rotharim Re-
 gem, qui primus scriptas leges edidit, ita obtinuit. Paul. Diacon.
lib. 4. de reb. gest. Longob. 44. Heig. lib. 1. quæst. Saxon. 7. num. 26. Ita ius
 4 feudale † moribus introducitur dicitur in §. 4. I. F. I. & c. vn. 2. F. I.
 Goth. Anton. *disp. feud. 1. th. 1. lit. D. Et gl. ad art. 18. libr. 1. Landrecht.*
 5 *in fin.* ius Saxonicum interpretatur antiquam † Saxonum con-
 suetudinem. Vnde Ecco Repkouius in procem. Speculum suum
 non à se inuentum, sed à maioribus transmissum esse gloriatur,
 his cerythmis:

Diß Recht haben vor alter Zeit/
 Unser Vorfahren hergebracht/
 Deren er doch nicht kan gedencken.

Item,

Dieses Recht hab ich nicht erdacht/
 Es habens vor Alters auff vns gebracht/
 Unsere gute Vorfahren /c.

Quomodo Carolus M. in cap. volumus. 11. quæst. 1. approbato per ca-
 nonit, extra de iudic. dum subditos suos legum vinculis vel consue-
 tudinario more uti dicit, sub hoc proculdubio Saxones, Frisiosq;
 comprehendit. Illarum autem consuetudinum, ex quibus Spe-
 6 culum suum collegit † Ecco, alix etiam Caroli M. ætatem exce-
 dunt, alix postea vel ceperunt, vel subsequentiū Imperato-
 rum constitutionibus aliam formam ceperunt. Quod fieri
 7 posse constat ex cap. vn. 1. F. 13. in princip. Ita iudicium † per sortile-
 gium (ein Wasserurtheil) in casu dubio dicitur, antiquis Saxoni-
 bus vsitatum fuisse, vsque ad conuersionem fidei Christianæ sub
 Carolo Magno factam. Denn als sie sich zum Glauben bekehrten/ da
 lieffen sie allerley böse gewohnheit fahren/ die wider Gott waren. gloss. ad
 artic. 21. lib. 3. Landrecht. n. 8. & gl. ad cap. 40. Lehenrecht. Ita ius duelli-
 8 cum † Saxonum proprium esse à Carolo Magni temporibus, vs-
 que

que ad Fridericum, qui id ius commune fecerit *in titul. de pac. ten. in vsib. feud. scribit gl. ad art. 63. libr. 3. Landrecht.* Cum id ius dubio procul in Saxonia ante Carolo M. tempora, imo ante Longobardorum egressum valuerit. Cuius rei exemplis plena est Alberti Cranzii Dania & Saxonia ex Saxone † Grammatico deprompta, 9 sed cui auctori non multum defert Ianus Doula *lib. 1. annal. Holland.* quippe qui veritatem historiarum animam neglexit. Notabile est, quod legitur apud Paul. Diac. *lib. 4. de gest. Longob. 16.* de seruo Carello (Karl) Gundibergæ Reginae castitatem duello † vindicante. 10 Innuicid vocabulum † Campionis (Kamp) quod Saxonicum est, & pugnam denotat. *d. art. 63. lib. 3.* licet cambii vox pro permutatione accipiatur *in §. 2. 1. F. 4. & 22.* nescio si illa quoque Germanicæ originis sit, ex qua superest *Kostamb! Kosteuscher.* Ab hoc campior Italis pro nummulario Guid. Pap. *decif. 287. Decif. Rotæ Genuës. 32.* Ab illo *Kämpffer* id est puginator. Quæ putatur esse notatio † Cymbri, *Reinecc. libr. 3. syntagm. histor. fol. 384.* 11 Cum qua in effectu conuenit illa Cranz: *1. Saxon. 8.* apud Germanos cimbrī prædones appellantur, quod Strabo de Gallica, Plutarchus de Germanica interpretatur lingua. *Doula lib. 6. annal. Holland.* Item campio apud Italos, qui pro alio in arenam descendit, de quo Paris de Puteo *lib. 5. de duell. Lancell. de iure person. part. 2. conclus. 32. & seq.* Inde ius duellicum dictum *das Kämpffrecht!* de quo vide Goldast. *tom. 1. Reichsstatuten fol. 314.* Non ergo hoc ius Saxonum proprium fuit, sed omnibus Germanis, † & præsertim 12 Septentrionalibus commune ab antiquissimis temporibus: vti etiam sentit Auguft. Vischer *de duell. prouif. memb. 2. sect. prior.* Ita quamuis sub Carolo M. feuda aliam fortasse formam acceperint, *Vult. 1. feud. 1. n. 4.* & in Germania à Conrado I. initium ceperint, iuxta Doulam. *li. 5. annal. Holland.* non ideo tamē † origo 13 Carolo M. tribuenda est, cū illa multo antiquior Longobardis debeat *infr. c. 49.* Quod vero Hostiens. *inc. 1. extr. de sponsal.* tradidit Saxones dicere legem de sponsalibus † se à Carolo habere, ea 14 iusmodi sit, expediri nequit, nisi de illibata Saxonum generatione, de qua *c. 46.* accipere velis. Hoc cōstat conciliū † Triburienſe, 15
ex quo

ex quo *d. cap. 1. de sponsal. desumptum est*, non à Carolo sed ab Arnulpho Imp. celebratum esse, *supra cap. 31. n. 12.* Atque ita quoq; recte sentit Heig. *lib. 1. quæst. Saxon. 8. n. 27.* Denique Haraldum quoque
 16 Daniæ Regem, tam Saxonibus † quam Trans Albianis & Frelonum genti leges & iura constituisse, quæ adhuc pro tanti viri auctoritate seruentur, prodidit Adam. *Brem. libr. 2. histor. Eccles. 19.* Quod fortean eo tempore factum, quo Frisii sub Danorum Imperio comprehensi, de quo Doula *lib. 3. annal. Holland.* Si ergo ex hisce omnibus iuribus, moribus, & constitutionibus Principum etiam posteriorum conflatum est Speculum Saxonicum, id quomodo Carolo M. adscribi possit, non videmus.

CAPVT XLIII.

De pacificatione Caroli M. & Saxonum.

S V M M A R I A.

- 1 *Vniuersalis locutio nihil excludit.*
- 2 *Iuris Saxonici capitula à Carolo edita.*
- 3 *Carolus Saxones in gratiam recepit.*
- 4 *Tempus & locus pacificationis incerta.*
- 5 *In minori summa omnes consentiunt.*
- 6 *Falsa epocha diplomatum.*
- 7 *Salza an ad Salam fluiuium sita.*
- 8 *Sala fluiuius Saxonie terminus.*
- 9 *Leges pacificationis non annotatae.*
- 10 *Saxones & Franci vnus populus factus.*
- 11 *Saxones in tutelam imperii recepti.*
- 12 *An prouincia Ecclesiastica facta?*
- 13 *Ius Saxonicum à Carolo confirmatum.*
- 14 *Confirmatio iuris habetur pro priuilegio.*
- 15 *Extincto regno extinguitur ius regni.*
- 16 *ICti erubescunt sine lege loqui.*

17 *Multo*

17 *Multo magis historici sine certo auctore.*

AT inquis, Carolus M. omnium nationum iura describi fecit, testimonio Eginhardi. Ergo etiam Saxonum iura, quia
 † omne qui dicit nihil excludit, iuxta *Dd. in l. à procuratore C. mand. 1*
 Si de parte aliqua iuris Saxonici, siue de præcipuis † capitibus 2
 hoc argumentum intelligas, non aduersabimur, neque reclamabimus, si hæc 18. capitula ab Heroldo edita Caroli M. esse dicas. Sed inde non sequitur totum Speculum Saxonicum esse Caroli, non magis quam 18 illa capitula totum Speculum absoluunt. Id certum est ex veris historiis, † Carolum finito bello Saxonico, 3
 Saxones superstites in gratiã recepisse, certisq; pactis & legibus cum ipsis conuenisse. Quamuis enim locus & † tempus, quo id 4
 factum, & que controuersa sint: Ita enim *gl. ad arz. 82. & lib 3. Sands*
rechf. commentatur, priuilegium Saxonum datum esse à Carolo Magno in arce Sassenburgo Anno Christi 810. quam sequuntur *Treutler. vol. 1. disput. select. 1. th. 10. lit. A. Coler. in orat. de orig. iuris Saxon.* Cui epochæ annum adhuc addunt Paulus Eberus, *Fabric. lib. 1. Saxon. vntu.* Erp. *Lindenbr. in Chron. Caroli M. fol. 244.* in quo scilicet Carolus M. ius Saxonicum confirmauit. Idem tamen *Fabric. lib. 1. ad A 808.* id refert *Reinec. ad poetam Paderborn. ad A. 805.* Adam. *Bremenf. cap. 12 ad A. 804* qui est 37. regni Carolini: Cæteri annum vnum adhuc detrahunt, vt poëta *Paderborn. ad A. 803.* cum quo faciunt *Spangenberg. in Chron. Saxon. cap. 86.* vbi Salzæ ad Albimid factum esse dicit *Lindenbr. fol. 218. Zwing. volu. 13. theatr. vitæ hum. lib. 1.* tamen cum in minori † summa omnes con- 5
 sentiant. *l. 27. §. 7. ff. de recep. arb.* in anno 803. acquiescendum erit, cum quo etiam *Brotuff.* transit. Quo ipso falsa epocha diplomatum confirmatur, de qua dictum *cap. 31.* cum in hac ipsa pacificatione † prætenfa donatio Ecclesiasticis facta esse dicatur. Sed de 6
 loco æquiuoco Saltzæ † nihil expediri potest Vt vt enim hic ex- 7
 cludatur Salisso iuxta itinerarium *Antonini* inter Argentoraturn & Tabernas sita, quæ vocatur *Celth Marcell. lib. 16.* & ibi *Lindenbr.* Item Saltzburgum Bauariæ, Romanis Iuuanum dictum

etum à Germanico Helffenberg, vt auguratur Bruschius. Berthi-
lib. 3. comment. Legul. Hund. in metrop. Salisburg. Poëta Paderborn.
 8 Salzam ad Salam † fluuium collocat, Saxonix terminum. *de quo*
cap. 5. Lehenrecht. Adam. Brem. *cap. 2. Lindenbr. in Chron. Caroli M.*
fol. 42. Vbi Carolus M. palatium habuit. Ita enim ait *ad A. 790.*

— — — *prope mania venit*
Magna Palatina sedis, Salt nomine dicta,
Nascenti vicina Sala, &c.

Quod ex Adelm. Benedict. Astronomo desumfisse videtur, qui
 hoc iter ita descripsit: Rex Wormatia per Mœnum fluuium ad
 Salæ palatium suum in Germania iuxta Salam fluuium constru-
 ctum nauigauit: Vbi etiam legatos Nicephori Imper. Constan-
 tinop. excepit Carolus. de quibus Egolismensis. Qui venerunt
 ad Imper. in Germaniam super fluuium Sala in loco Saltz, & pa-
 ctum faciendæ pacis in scripto susceperunt. Quod si Saltzam
 Thuringiæ urbem hanc opineris, de qua Dresser. *in mill. 5. de urb.*
German. illa non ad Salam fluuium Thuringiæ sita est, sed ad Sal-
 zam fluuiolum, qui etiam interlabens oppido nomen dedit. De-
 niq; amicus quidam noster Salueldiam fuisse suspicabatur. At-
 qui nec illa per Salam naues à Mœno flumine recipit. Itaque in
 medio id relinquimus, nisi quod verisimile est, situm loci flumi-
 num eluuiõibus tâto temporis decursu mutatum esse, eo quod
 illis Salzam oppidum multum infestatum terribit Dresser. Atq;
 id ipse Poëta Anonym. innuere videtur. Adde Cranz. *lib. 2. Saxo.*
21. Reufner. in opere Basilic. in genal. stirpis Ascania. Et fortean in hoc
 eodem loco celebrata sunt olim comicia Salizensia sub Phara-
 mundo I. Anno 424. in quibus Leges Salicæ lata. Quas produ-
 cens Goldast. *tom. 3. const. t.* ibi annotat, olim *Sateheim* dictum in
 pago Salico. Vt certum sit hic palatium siue Salam habuisse an-
 tiquos Francorum Reges. A quo fortean fluuius Sala, vt & leges
 9 Salicæ denominatæ fuerunt. *supra cap. 40. n. 5.* Quibus † legibus
 pacificatio cum Saxonibus facta sit, temerarium est asserere,
 cum eæ annotatæ non sint, Saxonia, cuius maxime intererat tam
 insignem mutationem æternæ memoriæ mandari, litteratis de-
 stituta.

stituta. Vel si annotata sunt, iniuria temporum perierint. Id saltem ex Eginhardo discimus, Saxones † cum Francis vnum populum factum esse. Hoc est, vno & communi imperio Francico Caroli M. Cæsaris colligatum. Quod sic expressit Poëta Paderb. 10

*Hoc sunt postremo sociati fœdere Francis,
Vt gens & populus fieret concorditer vnus,
Ac semper Regi parens aequaliter vni.*

Item Witich. *libr. 1. annal.* Qui olim socii ac amici erant Francorum: iam fratres & quasi vna gens ex Christiana fide facta est. Ex quo consequens est, † Saxones in tutelam imperii receptos, iis fortasse legibus, quæ extant *in art. 66. lib. 2. Landrecht.* Nunc considerate antiquam pacem (inquit textus) quam in terra Saxonie Imperialis maiestas (Caroli M. vel Henrici Aucupis) ex consensu religiosorum, nobilium, procerum, vasallorum, proborumq; hominum in ea commorantium confirmavit, &c. Ex quo tamen non sequitur, ideo Saxoniam in prouinciam † Ecclesiasticam redactam esse, vt videtur colligere Adam. Brem. *in histor. Eccles. cap. 8.* 12
Quod vero gl. lat. *add. art. 66.* se refert *ad art. 9. Weichb.* vbi de hac pacificatione plenius agatur: in eo lapsus est vterque glossator, quia constitutio illa ad Carolum M. respicere non potest, sed ad Henricum Aucupem aliumue ex successoribus pertinet. Esto & hoc, quod in his Comitibus Salzensibus Carolus Imp. etiam iura & † consuetudines antiquas Saxonibus confirmavit, sed vt multa correxerit, & mutarit, quædam contra voluntatem suam reliquerit. *art. 18. lib. 1. Landrecht. Coler. de orig. iuris Saxon.* Quomodo videtur sentire Cranz. *libr. 1. Saxon. 30.* Saxones in suis consuetudinibus (quas postea Speculo Saxonico indiderant) cum Carolus Francorum Rex auctoritate, vt ferunt, interposita confirmaret, mulierum conditionem in multis deteriore fecere. Atque ita intelligendum est, quod scriptores tradunt, Carolum M. ius Saxonibus confirmasse. Spangenb. *in Chron. Saxon. cap. 85.* Fabric. *in Saxon. libr. 1.* qui tamen id *ad Ann. 811.* refert *supra cap. 37. num. 9.* *Chron. iuri Weichb. premissio de Carolo: Er machte auch Schwäbische Rechte / vnynd bestättiget der Sachsen Recht allererst.* Cuiusmodi 13
V 2 confir-

- 14 confirmatio † iuris proprii pro priuilegio haberi posset, quod à Romanis bello deuicti impetrabant, dicti municipes, quasi muneris participes ac propriis suis legibus & magistratibus utentes, *leg. 1. ff. ad munic. Gell. libr. 16. noct. Attic. 3. Arnifæ. lib. 1. polit. 6.*
- 15 quia alias extincto regno, extincta quoque est lex regni ait rectissime Bald. *in cap. transl. 3. extr. de constit. nisi glossator totum Speculum Saxonicum Caroli M. priuilegium esse uellet. supr. cap. 37. Cæterum qui plura huic pacificationi superaddunt, ut diximus cap. 22. ex suo cerebro id depromunt, neque norunt ueritatem*
- 16 esse primum historiæ requisitum. Si enim ICti erubescunt † sine lege loqui, iuxta sanctionem *Imperat. in Nou. 18. cap. 1. l. 1. in l. præses provincie, 12. n. 3. vers. erubescimus, C. de transact. adeo quidem, ut Cagnol. in l. frater à fratre, n. 260. ff. de cond. ind. b. qui sine lege loquuntur, nimis alte volant sine pennis, & ideo non mirum, si ueluti*
- 17 Icarus cadant: multo magis † historico sine certa auctoritate aliquid memoriæ mandare erubescendum est, cum remota ueritate mendax, fabulator, nugator audiat.

CAPVT XLIV.

De dignitate & excellentia iuris Saxonici.

S V M M A R I A.

- 1 *Ius Saxonicum multa de iure publico continet.*
- 2 *Exinde quedam in Auream Bullam Caroli II. relata.*
- 3 *Iuris Saxonici & A. B. discrepantia.*
- 4 *Saxones iuris publici studiosi.*
- 5 *Ius publicum priuato dignius.*
- 6 *Electori iuris Saxonici defensor.*
- 7 *Iuris feudalis dignitas.*
- 8 *Iuris Saxonici contemptus.*
- 9 *Eiusdem durities.*

- 10 *Augusti Electoris constitutiones declaratiue.*
 11 *Iuris Saxonici defensio.*

Iuris Saxonici dignitas inde elucet, quod multa de iure publico & regali † Imperatoris (qui in Speculo Saxonico absolute Rex appellatur) Electorum, Episcoporum, Principum ac Ciuitatum continet, quæ in iure ciuili non reperiuntur. Quod bene animaduertit *gl. ad art. 54. libr. 3. Landrecht. num. 2.* Hic agit er von dem Koningsrecht vnd von dem Reiche/ vnd hat solches genommen auß Konings Caroli des Ersten Sazung: da er das Reich auff die Teutschen gebracht/ welches von dem Keyser vnd dem Reich geschrieben gewesen/welches dann wir in dem j. higen Keyserrecht nicht haben/ als Accurs. spricht in *§. sed & quod principi, verb. lege regni, Instit. de iur. nat. gent. & ciu. consonat Reinhardus part. 1. differ. iuris Saxon. 1. nu. 10.* in iure ciuili nihil de Gograuiis dispositum esse. Merito autem Accurs. *d. lo. hanc legem regiam propter dignitatem vocat, cuius vestigia in iure Saxonico † reperiuntur*, ex quo etiam à Carolo IV. in Auream bullam relata & approbata sunt. Nam quod *gl. lati. lit. B. ad art. 57. libr. 3. Landrecht.* commentatur alium ordinem eligendi Imperatorem seruari † in A. B. Caroli IV. quam in iure Saxonico, ex qua Reinhard *d. lo. n. 8.* differentiam suam mutuatus est: illi alio modo obuiari poterat, quam factum ab Arumæ. *d. scurs. 3. ad A. B. th. 13.* Recte Rutger. *Ruland. 4. de commiss. 1. cap. 2. num. 1.* inter Germanos potissimum antiquos † Saxones, vt iuris publici studiosos commendat. Quanto ergo † ius publicum, quod ad statum Reip. pertinet, iure priuato singulorum dignius est, *l. 1. §. 2. ff. de iust. & iure l. 51. §. fin. ad L. Aquil.* tanto etiam ius Saxonicum hac in parte iure ciuili antecellere credendum est. Vt non mirum si Elector Saxonie id etiamnum suis in prouinciis mordicus retineat, quippe cuius vt defensoris iuris Saxonici, id conseruari † maxime interest. Moller. *ad Constit. Saxon. 6. libr. 2. cap. 26. n. 4.* Rauchb. *libr. 1. quest. Saxon. 40. n. 4.* Toming. *vol. 2. consil. 5.* Coler. *de orig. iur. Saxon. propter approbationem factam in A. B. Caroli IV. tit. 5. de iure Comit. Palat. & Saxon. Ducis.* Quod si ideo

- 7 ideo ius † feudale in pretio habetur, quia Principes Comites ac nobiles potissimum concernit, iuxta *Zal. in pralud. feud. Schneid. in pr. tract. de feud.* tum ea quoque laus ad ius Saxonicum pertinet, quod id ab eodem principio descendat & Longobardi ex Saxonibus processerint. Sed hic contraria ratione, ac pro vicissitudine rerum mandanarum † factum est, ut iura Saxonica ad infimas partes detruderentur, ac paucis in subselliis locum habeant. Quasi scilicet in iis multa barbara reperiantur, ut scripsit *Wesemb. in parat. ff. de petit. hered. in fin.* sicuti *Andr. de Ifernia in ca. 1. §. fin. de not. feud.* ius Longobardorum ius asininum indiget. Negari nequit, quin iura Saxonica † in quibusdam casibus sint valde dura, quod ipsum etiam in iure civili agnouit *Ulpian. in l. prospexit, 12. ff. qui & à quib. manu.* ut est casus *in artic. 5. libr. 3. Landrecht.* quem *Coler. decis. 7. n. 29. p. 1.* dicit esse contra omnia iura mundi, ut propterea etiam per nouellas Augusti Electoris † constitutiones, ad quas commentatus est *Daniel. Mollerus Jctus p. 2. cap. 26.* & alibi saepe huiusmodi rigor mitigatus sit: sed tamen non ideo vniuersum ius abiiciendum est, quia propter vnum ictum non cadit arbor, & propter malos pisces non † rumpimus retia, *cap. 1. causa. 23. quest. 7.* Longe aliter sentiunt *Heig. libr. 1. quest. Saxon. 8.* *Col. in orat. de orig. iuris Saxo.* *Iacob. Scultes. in epist. dedic. ante decisiones Coleri,* & alii interpretes iuris Saxonici, quibus ut artificibus in sua arte potior fides habenda.

CAPVT XLV.

De seueritate iuris Saxonici.

S V M M A R I A.

- 1 *Saxonum Lex crudelissima.*
- 2 *Ius Saxonicum crudele.*
- 3 *Saxones crudeles.*

4 *Septen-*

- 4 Septentrionales crudeles.
- 5 Leges hominum moribus accommodanda.
- 6 Suspendii pœna Germanis vsitata.
- 7 Etiam pro viliori furto.
- 8 Solidus an pro aureo accipiendus.
- 9 Friderici Imper. pœna.
- 10 Patibulorum frequentia utilis.
- 11 An cadauera in patibulis relinquenda?
- 12 Germanorum castitas.
- 13 Saxonum seuera matrimonia.
- 14 Stupratores olim suspensi.
- 15 Capitalis pœna frequens apud Saxones.
- 16 Item probatio per duellum.
- 17 Ius duellum à Papa reprobatum.
- 18 Iuramenti delatio frequens.
- 19 Saxonum defensio.
- 20 In criminalibus quales probationes requirantur?
- 21 Saxones fidei tenaces.
- 22 Testamentum coram duobus Senatoribus conditum valet.

Opponitur hic, quod Wippo Capellanus Conradi II. siue Salici in eius vita, Saxonum legem crudelissimam † appellat, 1 quam Imperator ipsis secundum voluntatem eorum confirmauerit. Quod quidam de speculo Saxonico † accipiunt, quod à Col- 2 ler. in dec. 135. n. 3. crudelitatis arguitur: sicuti etiam glossa quædam iuris feudalis ad cap. 88. diabolica appellatur ab Henningo Gæden in pract. referente eodem Col. dec. 117. n. 11. Et certum est, 3 Saxones veteres † eo nomine male audire. Ita enim Saluian. Mas- siliens. quem refert Besold. 2. dissert. 2. 17. Laudando criminando, Saxones efferos crudelitate, sed castitate mirandos pronunciat. Rationem reddit Bod. in meth. c. 5. à natura regionis, qua Septen- 4 trionales † ad crudelitatem impetu ferantur. Verum cum iuxta principium Arist. 4. polit. 1. πρὸς τοὺς πολ. τείας τῶν νόμων δὲ τὴ θεοῦ c. 1. dist. 1. c. 10. & seq. dist. 12. Saxonesq; veteres mortis contemptores essent, 5 deio.

ideo oportuit malefacta grauioribus suppliciis coerceri. Vnde Adam. Brem. *in histor. Eccles. cap. 5.* Saxones legibus ad vindictam malefactorum optimis vsos scribit. De prisca Germanis Tacit. Distinctio pœnarum pro delicto. Proditores & transfugas arboribus † suspendunt. Nemo illic vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi seculum vocatur, &c. Quæ iustitiæ laus Saxones potissimum concernit, quorum terribilis lex conformis legibus Draconis apud Gell. *lib. 11. not. Attic. 8. extat in art. 13. libr. 2. Landrecht.* Fur suspendendus est. Et hoc si quinque solidorum furtum fecerit, † si minus scopis & forpice excorietur & tondeatur. §. *vlt. 2. F. 27.* Atque ita legendum, non tundatur monet Camerac. *lib. 1. medit. histor. 30.* Quod in iure Saxonico ita explicatur, vt si furtum minus sit trium solidorum sculdetus id punire possit in cute & crinibus, zu † aut vnd † har/das ist zur † staupen † slagen. Vbi glossa eius pœnæ seueritatem excusans, licet † solidum pro auro Vngarico accipiat, iuxta doctrinam Salicet. *in l. 2. de C. de nox. act.* tamen Borch. *de pact. ca. 2. in 2. diuis. n. 14.* solidum vulgarem illic intelligi recte docet. Quod propterea Friderici I. † Imperatoris animam in inferno torqueri credidit Paris de Puteo referente Neuz *lib. 1. sylu. nupt. n. 69.* merito pro somniis vigilantium habet Menoch. *lib. 2. de arbitr. iudi. quest. 295. n. 13.* Daniel. Moller, *ad lib. 4. const. Saxon. 32. n. 5.* Nam etiam in iure ciuili furtum in re minima, §. *3. llinas,* & ibi Dd. *inst. de re. diuis. &* in iure canonico simonia pro flex solidis committitur *cap. ext. n. 20. extra de simon.* Et laudantur eo nomine Respublicæ, † quæ hæc delicta nostro tempore nimium frequentia crebris quoque suspendiis vindicant. sicuti de patibulo Rubeacensi in Alsatia, celebratur proverb. *Der Galgen zu Reischha: gu Eychenholz.* Camerac. *lib. 1. medit. histor. 15.* Sed & cadauerum † expositio utilis est propter exemplum, *le. 27. §. 15. ff. de pen. gl. ad art. 36.* Weichb. Eberh. Speckhan. *lib. 1. illust. quest. 9.* que quid contra eam disputet Heig. *2. quest. Saxon. 37.* Quod vetero Tacitus in Germanis commendat, quod seuera illic † sint matrimonia, de qua castitate plura Reinecc. *part. 3. synt. gm. fol. 448.* id potissimum ad Saxones pertinere videtur. De illis enim nondum

dum Christianis iam olim scripsit S. Bonifacius Germanorum
 Apostolus *in epist. ad Ethobald. Angl.* si virgo in domo paterna stu-
 prata, vel matrona adulterio polluta fuerit, strangulatam illam
 cremari: stupratorem † vero supra sepulchri foueam suspendi, ¹⁴
 aut cingulo tenus vestibus rescissis flagellari: *Beat. Rhenan. lib. 1.*
rer. German. Munster. libr. 3. Cosmogr. Lindenbr. in Chron. Carol. fol.
 62. Quæ pœna in speculo Saxonico multum mitigata est *artic. 13.*
lib. 2. Et simile quid de Frisiorum pudicitia ex Ænea Syluio refert
 Pontan. *lib. 6. orig. Franc. 5.* Potest hinc colligi, quare Wippo le-
 gem Saxonicam crudelissimam vocet: non quod occultum iu-
 dicitium Westphalicum denotet, vt quidam opinentur, cum id
 eo tempore nondum inualuerit: sed quod in ea lege crebra & v-
 sitata † capitis pœna fuerit, vt sentit Meibom. *in not. ad lib. 1. Witi-*
chind. In qua diuersa ratione vtitur lex Salica grauissima delicta
 pecuniaria tantum mulcta puniens. *Bodin. 6. de Republ. vlt. n. 768.*
 Addi huic potest † probatio per duellum ad quam astringeba- ¹⁶
 tur actor testibus destitutus. *art. 63. li. 1. Landrecht.* Ita enim ait gl. *ad*
art. 35. Wicthb. Rämpffen ist sonderlich der Sachsen eygenthum / des
sie sich ziehen an ihr priuilegium, &c. adde gl. *ad art. 31. Wicthb.* Et
 sunt eius iuris vestigia à Longobardis in Italiam delata, *in vsibus*
feud. lib. 2. cap. 27. Quo nihil frequentius illo seculo etiam in du-
 biis iuris quæstionibus. Ita enim quæstio, an nepotes in cernen-
 da hereditate patrum in locum parentum succedere debeant, sub
 Ottone M. per gladiatores decisa est, *Witich. li. 2. annal. Sigerber.*
Géblac. ad A. 942. Pont. lib. 6. orig. Franc. 17. Cuiac ad li. 1. feud. tit. 4.
Hotom. illust. quæst. 5. Borch. de feud. cap. 7. in 1. mod. acquir. n. 50. Ex
 quo relata est in ius Saxon. *art. 5. libr. 1. Landrecht.* Et fortean hinc
 natum, vt quæstio in iure inextricabilis gladio decisa dicatur à
 Tiraquel. *de iure primogen. quæst. 40. Moller. lib. 1. semest. 40.* Sed hic
 articulus iuris duellici † cum multis aliis vt crudelis & impius ¹⁷
 per bullam Gregorii Papæ reprobatus est. Et ante ipsum Cæle-
 stinus Tertius *in cap. 2. extra de cler. pugn.* prauam terræ (Saxonicæ)
 consuetudinem vocauit. Plura sunt eius generis, de quibus ipse
 compilerator fatetur *in artic. 18. lib. 1. Landrecht.* Saxones ea contra
 X volun-

- voluntatem Caroli M. retinuisse. Quale est fortasse in artic. 15. & 18. li. 1. gl. ad art. 66. eod. de iuramento, per quod omnia dicta & facta
- 18 † et notoria diluuntur. Concord. Lehenrecht. c. 19. Der Mann mag aller beschuldigung besser mit seiner vnschuld entgehen/denn das ihm jemand vberzeugen mag. Vbi glossa, nota, inquit, Dis ist den Sachsen sonderlich zugelassen zu einem Vortheil/vnnd dem Lande zu einer ewigen bestättigung/auff das sie sich zum Christen Glauben bekehreten. Vnde scripsit Hostiensis, Saxones habere talem legem, quod fur
- 19 abiurat furtum dextra, sinistra illud tenens. Male, cum † nec ius civile hac in parte multum abludat in l. 13. §. 2. ff. de iureiur. Neque fas erat furem pro tam vili furto ignominiosa morte damnari, nisi adesset latissima defensio, cum in criminalibus probationes
- 20 luce † meridiana clariores requirantur. l. vlt. C. de probat. Alioqui Saxones iurifurandi obseruantissimos fuisse annotat Heigius l. 1. quest. Saxon. 8. in fin. Sicuti iidem etiam fidei † promissorumq; renaces. Vnde etiamnum in statutis Lubecens. perdurauit, quod
- 21 testamentum duorum Senatorum testimonio † roboratum valet, Anton. Coler. disp. 2. inter disp. Andr. Gerh. Nimirum propter auctoritatem, qua iudici & Scabinis plena fides etiam absq; iuramento adhibetur, art. 88. lib. 3. Landrecht. Coler. lib. 1. decis. 196.

CAPVT XLVI.

De nobilitate Saxonica.

S V M M A R I A.

- 1 Ius Saxonicum dignitatem personarum curat.
- 2 Ordines non confundendi.
- 3 Quilibet ordo sua propria iura habet.
- 4 Nobiles antiqui hodie sunt principes.
- 5 Adelingi Longobardorum.
- 6 Liberi & ingenui hodie sunt nobiles.
- 7 Baronis etymologia controuersa.

3 Quenam

- 8 Quenam sit vera?
- 9 Aequalitas generationis quomodo intelligenda?
- 10 Eius quatuor conditiones.
- 11 Legitima parentum coniunctio.
- 12 Probatio filiorum in Rheno.
- 13 Natio parentum equalis.
- 14 Dignitas utriusq. equalis.
- 15 Nobilis ignobilem ducens nobilitatem amittit.
- 16 Liberos & seruos matrimonia vetita.
- 17 Ex liberis & seruis nati cui ordini accedant?
- 18 Liberi deteriore parentum conditionem sequuntur.
- 19 Illibata generatio quousq. requiratur?
- 20 Nobilis est, qui quatuor maiores nobiles citare potest.
- 21 Alii octo auos requirunt.
- 22 Alii sedecim.
- 23 Germani sunt germen nobilitatis.
- 24 Leo nobilitatis discretor.
- 25 Nobilitas Saxonica praecipua.
- 26 Henricus Auiceps nobilitatis Saxonicae propagator.
- 27 Gothica & Longobardica nobilitas ex Saxonica orta.
- 28 Caroli V. Caesaris testimonium.
- 29 Gallorum criminationes reiectae.
- 30 Materna nobilitas an filio prosit?
- 31 Iura Saxonica quatenus ab aliis discrepent?

EXcellentia iuris Saxonici praeter alia ex dignitate personarum † ordinum distinctione & familiarum integritate colligitur, quam praecipue obseruatam voluit, a gum l. 44. ff. ad l. edict. §. vltim. Institut. de I. N. G. & C. & pro qualitate personarum multas definiuit. Heig. lib. 1. quest. Saxon. 8. n. 79. Sicuti enim quatuor ordines Saxonum fuisse diximus cap. 24. n. 4. ita id legibus firmatum, inquit Adam. Brem. cap. 5. vt nulla pars in copulandis coniugis propriae sortis terminos transferret, sed nobilis † nobilem † duceret vxorē, & liber liberā, & libertus coniungeretur libertae,

& feruus ancillæ. Si vero quispiam horum sibi non congruentem & genere præstantiorem duxisset, vel liber ancillam, cum vitæ suæ damno componeret. Munster. *lib. 3. Cosmogr.* Consentit Lex Rotharis *lib. 2. LL. Longob. 9.* singuli ergo ordines sua propria

3 † lege utebantur, vt ex Witich. *li. 1. annal.* constat. Saxonica gens, inquit, vsq; hodie triformi genere & lege, præter conditionem feruilem diuiditur. Nobiles erant, quos Beda Satrapas, alii primores ac nobiles vocant, Meibom. *in vindic. Billing. fol. 17.* qui no-

4 bis hodie sunt principes † ac domini superiores, Reinec. *de orig. Saxon.* & in antiquis litteris absolute nobiles intitulantur. Obseruata tamen clypeorum siue dignitatum distinctione, quæ est *in art. 3. lib. 1. Landrecht.* Nisi illam tum nondum fuisse dicas. Tales

5 apud Longobardos † erant Adelingi, è Saxonum terris progressi, & veteri cognatione ipsis coniuncti, Paul. Diacon. *lib. 1. de gest. Longobard. 16.* Itaque vt cottidie dignitates ascendunt: ita hodie

6 principes nobilium, nobiles † liberorum locum occuparunt. Atque his in iure Saxonico quartus clypeus tribuitur, *in d. art. 3.* vocaturq; nobiles & liberi domini, Germanice *Freyherrn.* Sed vt hos quoque ad superiorem ordinem ascendisse intelligas, Comitibus proximos, dictos *Edle Herrn.* Reinecc. *d. lo. fol. 14.* vulgo

7 Barones. † De cuius vocis etymol. nimium se torquent Dd. vt videre est ex Borch. *de feud. cap. 5. Vult. 1. feud. 4. Tholos. lib. 6. de Rep. 10. Adam. Conz. lib. 7. polit. 17. §. 7.* Propius ad verum accedens

8 Pauermeist. *li. 2. de iurisd. Imp. 11. n. 27.* † à Germanico *Freyen* dictos cenlet, quasi Fraiones & corrupte Barones. Sed sensus bonus est, notatio non bona. Est enim *bar* antiqua vox Germanica, capacem siue habilem denotans, Inde composita *Adilbar* nobilitatis capax. Quo nomine fuit Adalbero Archiepiscopus Bremensis. Licet aliter id interpretetur Freher. *in not. ad Petr. de Andlo. lib. 1. cap. 12. Schöffenhahr* id est iudicii capax *art. 12. lib. 2. gloss. ad art. 2. lib. 1. n. 4. Landrecht gloss. ad art. 16. & 33. Weichb. We bar* id est armorum capax. Pontan. *lib. 6. orig. Franc. 10. Sachbar* pro aduocato *in Legib. Salic. titul. 56.* Si quis Sagibaronem, qui ingenuus est, & se Sagibaronem posuit, occiderit. *Syrbar* / de qua voce vide Matth.

Matth. Steph. *libr. 2 p. 2 de iurisd. 7. n. 50.* Mundbar vnde Mundi-
 burium Mannbar/ Ehrbar/te. Item Barschalck id est seruus Baro-
 nis in priuilegio Ottonis M. Cæsaris: sicuti in concilio Dingel-
 fincensi de A. 772. apud Legul. Hund. *in metrop. Salisburg.* Adels-
 schalck interpretantur serui principis. Huic opponitur Losz ca-
 rens. Inde composita Echlosz, illegitimus, Rechlosz iuris expers,
 Ehrlosz infamis, *art. 51. libr. 1. Landrecht. arti. 4. Weichb.* Quomodo
libr. 1. LL. Longob. titul. 15. §. 15. & vlt. Vox Teutiscæ linguæ Erilisz
 per Ehrlosz siue Heerlosz interpretari posset, nisi commodior vi-
 deretur notatio à desertione, de qua Pontan. *libr. 6. orig. Franc. 17.*
 Ascendit ergo successiuo tempore in superiorem ordinem Baro.
 Quomodo Vultei sententia *d. cap. 4. nu. 14. ibi.* quod liberum illis
 sit Comites fieri, &c accipi potest. Sicuti eorum plures differen-
 tiæ inualere, de quibus Pauermeist. *d. cap. 11.* Liber autem & in-
 genuus pro nobili accipitur ex veteri vsurpatione apud Gunth.
lib. 5. vide 194. & ibi Rittershus. in not. Cuius † dignitas in legitima
 & æquali generatione à maioribus tracta consistit, *artic. 72. libr. 3.*
Landrecht. Das er seinen Eltern Ebenbürtig sey/ artic. 16. libr. 1. Land-
recht. art. 3. & ibi gl. Weichb. Lehenrecht. cap. 21. ibi. Der Sohn behelt
 des Vatters Schilt zu Lehenrecht / ob er ihm Ebenbürtig ist. *supra cap.*
6. nu. 11. Hanc generationis † æqualitatem quadruplicem statuit
gl. ad art. 73. libr. 3. Landrecht. Nos ita intelligimus, quatuor requisi-
 ta siue qualitates parentum vniformes ad illam requiri, ita vt
 vna deficiente generatio filiorum vacillet, eorumque iura clau-
 dicent. Werden an ihren Rechten bescholten / *artic. 51. libr. 1. Landrecht.*
 Prima est legitima † parentum coniunctio, absque qua proles fit
 illegitima, *d. artic. 51. artic. 72. libr. 3.* Quod olim quoque ad maiores
 pertinuit, quia illos quoque legitime natos esse oportuit, *gl. in d.*
artic. 51. nu. 3. Quo pertinet probatio filiorum in Rheno flumine,
 procul dubio † vicinis Westphalis quoque vsitata *supra cap. 6. nu. 12.*
 10. De quo more exaudiendus Sidonius Apollinaris *in panegy.*
 ad Anthemium:

*Excipit hic natos glacies, & matris ab aluo
 Artus infansum molles nix Cymbrica durat.*

X 3

Item

Item illa suspicio Saxonum contra Sueuos. *art. 17. & 18. lib. 1. Landrecht.* Que vnde nata sit exponit Cranz. *lib. 1. Saxon. 29.* Vnde legitima & ingenua proles coniungitur *in d. art. 72.* quasi hæc sine illa esse non possit. Secunda est † natio parentum vniusmodi. Quia ex Teutonico vno & Sclauico parente altero nata proles in æqualem generationem trahebat, *d. art. 73. libr. 3.* Cuius tamen ratio ab odio & seruitute Sclauorum tracta, *art. 70. libr. 3. & ibi gl.* ad alias nationes Germanicas extendenda non est. Nam quæ alia sunt *supra cap. 40. num. 9.* eahuc non pertinent. Tertia † ordinis æqualitas. Si enim pagana aut villica bannito copuletur, proles ex illis genita æqualem generationem non habet, *d. artic. 73. in princip.* Est Alemannis inueteratus vsus, & longe retro obseruata consuetudo, vt Baro copulando sibi militaris & inferioris generis coniugem, prolem suam inde creatam degeneret, filiiq; de cætero Barones minime vocentur, ait P. de Andlo. *d. lib. 1. cap. 12.* Quod communi iure aliter se habet, vbi † natus ex patre Principe, Comite, Barone, Nobili: matre vero plebeia patris tamen dignitate gaudet. Petrus Fritz. *de nobilit. concl. 20.* Vltima est libertas parentum: Quæ olim apud Saxones vsque adeo necessaria erat, vt nec liber † seruam ducere, nec libera seruo nubere sine mortis pœna posset, *supra nu. 2.* Quo respicere videtur, quod ex vetustis legum voluminibus allegatur *in artic. 2. §. 4. Weichb.* quasi nullus se in seruitutem dare possit. Diuersam viam insistebat Lex Salica Romanorum morem secuta *titul. 14. §. 4. & 11.* vbi constitutum est, vt si ingenuus ancillam vel ingenua seruum aut litum voluntario coniugio acceperint, ingenuitatem suam perderent, atque vna in seruitium implicarentur. Atque hoc ius mitigata pœna in Speculum Saxonum transit, sed ita vt liberi exinde in æqualem generationem sortirentur. Et quidem diuersimode. Nam ex constitut. Friderici I. † matris conditionem sequebantur, *art. 16. lib. 1. art. 73. libr. 3. Landrecht. art. 3. Weich.* Quomodo ius ciuile id obseruat *in l. 5. ff. de stat. hom. pri. Instit. de iur. person.* Sed ex posteriori Henrici VI. sanctione liberi deteriores parentum conditione sequebantur. *d. art. 3. & art. 73. Vnde gl. ad art. 16. in*

ro. in fin. lib. 1. Landrecht. Die Comparten vnnnd wir Sachsen schlagen
den schlimmsten oder geringern Eltern nach. Vnnnd diß Recht hat Bis
schuff Wichman von Magdeburg auffgebracht/2c. Infra cap. 52. n. 4.
Quasi iuxta Medicorum principium natura semper in deterio-
rem partem inclinat. Hæc ergo illibata generatio † à libero & 18
ingenuo homine requirebatur, non solum parentum, sed etiam
maiorum suorum, ita vt posset demonstrare seine vier Ahnen/duos
auos & duas auias † liberar, d. artic. 51. artic. 4. Wichb. Quomodo 19
apud Romanos ingenui erant, quorum maiores seruitutem nul-
lam seruierant, Liuius libr. 9. decad. 1. Conan. libr. 2. comment. 11. In-
de definitio nobilis, qui quatuor † insignia (Heerschilde) partim 20
ex linea paterna, partim ex materna demonstrare potest, vt ha-
bet Ius equestre Silesiæ, Es sol vnd muß ein Edelmann vier schuldig
seyn/ vnd beweisen/ daß er von Vätterlichen vnnnd Mütterlichen Adels-
chen Ahnen geböhren sey. vide addit. ad artic. 20. libr. 2. Landrecht. Co-
ler. decis. 203. n. vlt. libr. 1. Quem numerum alii duplicari † volunt 21
& octo maiores requirunt. Fritz. d. conclus. 20. Becht. de securit. 1b.
225. Imo eo deuenit res, vt quo plures maiores numerare quis
possit, eo nobilior & illustrior censeatur. Quomodo Nicodemus
Frischlinus in secundis nuptiis Ludouici Ducis Wirtem-
bergici sedecim † eius adauos & totidē adauias illustres eleganti 22
carmine 4. libris comprehenso deduxit. Hæc est nobilitas Ger-
manica, à qua Germani † vt verum germen nobilitatis commen- 23
dantur, per gl. in c. quorundam, dist. 34. cuius fiducia Henricus Co-
mes Holstatæ † Leonem in se concitatum in caueam reduxit, 24
quasi Leo nobilē ab ignobili sanguine discernere sciat, Cranz. li.
9. Saxon. 24. sed quam iuri & moribus Saxonum debent. Ita enim
gl. ad art. 81. li. 3. n. 2. Saxones vocat † nobiles & illustres, Die Edle 25
werthe vnd hochgeborne Sachsen. Et Witich. lib. 1. in princi. Saxones
gentē antiquam & nobilē vocat. Inde dicti Adelingi primus Sa-
xonū ordo, de quo supra c. 24. n. 4. Itē nomen fœmininū Adelhei-
dis, de quo Roswita poëtria Ottonis M. coniugē alterā celebrās:

Cui nomen clarum dicitur summa parentum
Nobilitas, illam digne vocitans Adelheidam.

Item

- Item Nauei. *gener.* 34. testatur, quod Saxonum præcipua sit nobilitas in Germania, adde *proæm. Chro. Olienb.* Cuius aliquot familiarum illustres recensentur *in proæm. Specul. Saxon.* plures à Spangenberg.
- 26 *in speculo nobilitatis.* Licet Bodin. *in meth. ca. 9.* eam Henrici † Aucupis ætatem egredi nolit. Quod de VVitikinda eo stemmate non concedunt nostri. Id certum Henricum Aucupem plurimum auxisse nobilitatem Saxoniam. Heig. *1. quest. Saxo. 2. n. 62.* Becht. *de secu. it. d. th. 225.* sed ut novos homines illi inseruisse credendus non sit. Id enim arguit lex ipsius, qua ad torneamenta neminem accedere voluit, nisi ex quatuor auis auis que nobilibus progenerum. Reinh. Comes Solmenf. *in libell. Von des Adels Ursprung.*
- 27 Munster. *lib. 3. Cosmog.* Sed & † Longobardica & Gothica nobilitas ex hoc eodem gentium suorum fonte profluxit, quæ per Italiam, Galliam & Hispaniam latissimas propagines sparsit. Thuan. *lib. 1. histor.* Quam licet Bodin. *d. cap. 9.* ut à barbaris profectam eleuet: tamen † Carolus V. nobilitatem totius Europæ à Gothis exortam dicere, sibi que id laudi ducere solitus est, teste Levin. Lemn. *in proæm. de occult. nat. mirac.* Item Bodin. *lib. 6. de Rep. pub. 5. n. 744.* disputat liberos nullum † nobilitatis decus à matris origine sibi vindicare posse. Et Tholos. *lib. 6. de Rep. 11. n. 13.* Germanos eo nomine recte fugillat. Sed illud ita accipi oportet, si
- 30 pater sit † ignobilis. Tunc enim materna nobilitas filiis parum prodest. Cæteroque patris nobilitati materna nobilitas in liberis plurimum addit, prout bonum bono additum semper illud præstabilius facit *l. polit. 4. l. 75. §. 2. ff. de verb. obl.* Quod post Arist. *1. Rhetor. 5.* pluribus confirmant Simon. Simon. *de vera nobilit. c. 13. in fin.* Fritz. *d. concl. 20.* Hæc ergo sunt iura Saxonica † quæ, quo ad statum & dignitatem personarum scilicet, plurimum à legibus aliarum prouinciarum discrepare dicit *artic. 2.*
VVeichb. in fin.

CAPVT XLVII.

*De differentia iuris Saxonici ciuilib
& Pontificii.*

S V M M A R I A.

- 1 *Iuris ciuilib & Saxonici differentia.*
- 2 *Quaedam differentia concordari possunt.*
- 3 *Ecco Repkouius contra Pontificem sentit.*
- 4 *Speculum Saxonicum Pontifici inuisum.*
- 5 *Articuli aliquot à Gregorio improbati.*
- 6 *Gregorius ille quis fuerit?*
- 7 *Reprobatio in concilio Basiliensi repetita.*
- 8 *Buxtorfi & D. Block contrariae disputationes.*
- 9 *Speculum Saxonicum an sit approbatum à Papa?*
- 10 *Ius Saxonicum quando valeat?*

IVS Saxonicum quot modis à iure ciuili † discordet, vtriusque
 iuris periti satis luculenter ostenderunt. Sunt enim in medio
 differentia *Christophori Zobelii, Ludouici Fachsi & Benedicti Reinhar-*
di Ictorum Saxonorum, Christophori Romani opera nuper coniun-
 ctim edita. Quarum quaedam commoda interpretatione con-
 cordari cum † iure ciuili poterant, si non hic placeret contra-
 riam rationem inire, ac *évartia* constituere, quæ in iure ciuili tan-
 tum *évartioφ&væ* finguntur. De dissonantia iuris Saxonici & Cano-
 nici nemo est, qui verba faciat. An quia id in mentem non venit.
 An quia operæ pretium non putant Icti, & Saxonicum Cano-
 nico comparant, vt muscam elephanto? cui ne contra hiscere
 quidem audeat? Atqui confidentior † & animosior est Saxo
in art. 3. lib. 1. in fin. ipso Imper. Iusti. in l. 8. C. de sum. Trinit. & vt bonum
 imperii ciuem decet, Imperatoris iura iam tum vellicari cœpta,
 Y quantum

quantum tempora illa sinebant, strenue propugnat, *in d. art. 3. lib. 1. art. 57. lib. 3. & pass.* Ob quam causam librum suum Romæ, non
 4 admodum gratum futurum † præsentit Ecco *in præfat.* *Zeh stehe zu Rom wie ein Wirt/das die Hunde bellen an/2c.* Neq; defuit euen-
 5 tus, quando Gregorius Papa articulos aliquot Speculi Saxonici,
 & inter illos *d. art. 3. & 57.* tamquam iuri diuino & canonico con-
 trarios reprobauit. Extat diploma *post Specu. Saxon. sine anno & di*,
 vt vtrius sit, sciri nequeat. Verisimile est, à Gregorio Nono
 6 primum editum, sed à Gregorio Decimo postea † renouatum,
 in quo inter alia narratur, quod in Saxonia & nonnullis aliis par-
 tibus, quædam detestabilia scripta legum, Speculum Saxonicum
 vulgariter appellata, apud nonnullos, tã nobiles quam plebeios
 reperiantur, quæ iudices & incolæ partium earundem omissis
 Canonibus, aliisque scripturis sacris competentibusque natu-
 ræ & ciuilibus legibus ac bonis moribus procul pulsas, à longis
 citra temporibus obseruarint, & obseruent etiam de præsen-
 ti, &c. Approbauit censuram postea Eugenius IV. in Concilio
 7 † Basiliensi Anno 1431. *Cranz. libr. 11. Saxon. 20. Coler. in orat. de*
 8 *iure Saxon.* Improbauit eosdem articulos etiam † D. Tammo
 Buxtorfius, additis rationibus, sed cui respondit D. Rudolphus
 Block Professor S. Theologiæ Parisiensis, cuius vtriusque scripta
 9 extant. Quid ergo statuendum est, de eo † quod scripsit *gl. ad d.*
art. 3. lib. 1. nu. 11. quod Speculum Saxonicum Pontifici Romano
 semel placuerit? An id forte intelligendum, de pacificatione
 Caroli M. & Saxonum, in qua eorum iura confirmata sunt? *supra*
cap. 43. Rectius fortasse diceretur, frustra impetrari consentum
 10 illius, cuius dissensus nihil operatur. Itaque quod de iure † ciui-
 li statuunt Dd. idem etiam de iure Saxonico dicendum, vt vbi
 ius Canonicum à iure Saxonico dissentit: illud ad terras Eccle-
 siæ remittatur, isto in terris Saxonice retento, per ea
 quæ habet Honded. *parr. 2. consult. 72. num. 13.*
 vide addit. Zobel. *ad artic. 36. lib. 2.*
in Landrecht. in fin.

CAPVT XLVIII.

*De tempore & occasione Speculi Saxo-
nici collecti.*

S V M M A R I A.

- 1 *Iura Saxonica à moribus inchoata.*
- 2 *Libri iuris Saxonici successiue nati.*
- 3 *Lotharius Imp. ius ciuile discendum proposuit.*
- 4 *Lotharii Saxonis obitus.*
- 5 *Gratianus Decreti compilator.*
- 6 *Quando vixerit?*
- 7 *Guelphorum & Gibellinorum factiones.*
- 8 *Accursius quando vixerit?*
- 9 *Gregorius IX. Decretalium collector.*
- 10 *Friderici Barbarosse IC. 3.*
- 11 *Eiusdem constitutiones.*
- 12 *Auth. habita cuius sit?*
- 13 *Ecco Repkouius Speculi Saxonici auctor.*
- 14 *Quo tempore vixerit?*
- 15 *Ecconis Repkouii laus.*

HActenus ostensum est, quomodo iura † Saxonica è moribus †
 orta, à Carolo M inchoata, & ab Impp. subsequentibus suc-
 cessiue mutata & interpolata sint. Collectio autem eius iuris diu
 post demum in manus sumta est, & quidem à diuersis auctori-
 bus. Sicuti enim iuris ciuilis & Canonici libri non vno eodemq;
 tempore † emerferunt, de quibus vid. *proleg. Vultei. de iurispr. Rom.* 2
 ita nec iuris Saxonici. Occasio autem ita se habet. Cum Lotha-
 rius † Imperator natione Saxo ius ciuile Justinianeum ex biblio- 3
 thecis Italiae erutum, in scholis publice legendum proposuisset,
supr. c. 41. n. 9. suasu Irnerii siue Wernerii Saxonis Jcti, qui authen-
 cas Codici inseruit, non A. 1150. vt incaute scripsit Forster. *libr. 3.*
histor.

- 4 *hiflor. iur. ciuil. 6.* cum eo Lotharius iam dudum † in viuis eſſe deſiſſet, ſed Anno 1132. quo à Papa Romæ coronatus eſt, legesque Romanas in Apulia inuentas Piſanis donauit, Spangenberg. *in Chron. Saxon. cap. 219.* Philip. *lib. 4. Chron. Heluic. in chronol. Chron. iuri Weichb. prefix.* **Deſy dieſem Keyſer ſind die geſchrieben Rechte wider an den Tag kommen / die vorhin lang verborgen gewef / alſo daſſ man kein geſetz oder verordnet Rechte zu vorn gehabt / biß zu ſeinen zeiten.**
- 5 Gratianus Monachus æmulatione ductus † Decreto colligendo manus admouit, circa A. 1142, vt ipſe innuere videtur *in S. forma, 2. q. 6. licet † circa A. 1150. id abſolutum & publicatum fortean fuerit. Quomodo exaudiri poterit gl. add. § forma, Martin. Polon. & Forſter. d. loc. cap. 7.* Ab illo tempore inualuerunt Guelphorum † & Gibellinorum factiones in Italia, quorum illi cum Canoniftis Pontificis, iſti cum legiſtis Cæſaris partes propugnabant, maxime ſub Friderico II. & Gregorio IX. frequentes. Cranz. *lib. 8. Saxon. 8.* Platin. *in Grego. 9.* Cifter. *in orat. de Frideric. 2.* Iohan. Marius Belga *de ſchiſmar. & concil. c. 16.* De quibus proprium tractatum ſcripſit Bartolus de Saxoferrat. ex quo quædam in Syluam nupt. retulit Ioan. Neuiz. *lib. 4. n. 160. & ſeqq.* Quo tempore
- 8 etiam † Accuſius gloſſator vixit. Cario. *lib. 3. chronol.* Item Gregor. IX. per † Raimundum Capellanum ſuum poſtea Cardinalem, quo Legato contra Fridericum Secundum uſus eſt, teſte Matth. Parisio *apud Wolf. cent. 14. lect. memorab. epiftolas decretales collegit, quas in Bulla de Anno 1230. Academiis Bononiënſi*
- 10 & Pariſiënſi publice explicandas propoſuit. Sed & † Fridericus Barbaroſſa cum celebres Ictos in conſilio ſuo haberet, veluti Bulgarum, Martinum, Jacobum & Hugolinum Anteceſſores Bononiæ, Cuiac. *ad 1. feud. 12. Rittershuf. ad Gunth. lib. 8. verſ. 561. multas bonas leges nobis tradidit, vt dicit Aluarot. ad titu. de pac. tenen. in princ. Qualis eſt † conſtitutio de pace tenenda 2. F. 27. de prohibita feudi alienatione 2. F. 52. ac omnes illæ, quæ ſub nomine Friderici I. continentur, ac à Cuiac. in lib. 5. feudoꝝ reiectæ ſunt, præfertim cum eadem extant apud eius temporis ſcriptores Ottonem Friſing. Ottonem de S. Blaſio, Radeuicum Guntherum & Abbatem*

Abbatem Vrspergens. Eiusdem est etiam, non Friderici Secundi celebris & studiosis maxime grata *auth. † habita Cod. ne filius pro* ¹²
patre, in comitiis apud Roncalias anno 1158. edita, vt contra alios
 firmant Heig. p. 2. *quest. Saxon. 11. n. 2.* Matth. Stephan. *de iuris d. lib.*
3. p. 2. cap. 7. nu. 1. & seqq. Eorum ergo exemplo & hortatu Hoieri
 Comitit à Falckenstein incitatus Ecco à † Repkow nobilis Sa- ¹³
 xo iura quoque Saxonica prouincialia (*Landrecht*) in Speculo Sa-
 xonico colligere aggressus est, vt ipse testatur *in proem.* sed cui
 imprudens Epocham nullam addidit. Itaq; Melchior Goldast.
in prafat. Spec. Saxon. sub Ottone IV. laborem hunc † inchoatum, ¹⁴
 & sub Friderico Secundo finitum existimat. Cui haftenus assen-
 titur Heigius *1. quest. Saxon. 8.* vbi circa hoc tempus Compilatio-
 nem Speculi Saxonici factam esse pluribus probat. Illudq; à Fri-
 derico Secundo Imp. confirmatum A. 1213. in Comitiis Merse-
 burg. tradit Spangenb. *in Chron. Saxon. cap. 247.* † Repkouiorum ¹⁵
 familiam adhuc in Saxonia perdurare testatur Heig. *d. lo.* Ecco-
 nem virū iustum vocat *gloss. antiq. ad art. 10. lib. 1. Einen rechtfertigen*
Mann atq; ita concludit: *Sobleibt Eck der Rechts Pflanzker vnd*
ich (Glossator) *Begleiffen / Gott aber der Wassthumb* / iuxta illud *1.*
Corinth. 3. vers. 6. Paulus plantat, Apollō rigat, Deus dat incre-
 mentum.

CAPVT XLIX.

De iure feudali Saxonico.

S V M M A R I A .

1. *Variae opiniones de origine feudorum.*
2. *Viri eorum auctores Longobardi.*
3. *Longobardorum sedes prope Albim.*
4. *Longobardorum notatio.*
5. *Longobardi origine Saxones.*
6. *Longobardi instituta Saxonica in Italiam deduxerunt.*

Y 3

7 Vocabula

- 7 Vocabula Longobardica sunt Saxonica.
- 8 Feudi notatio.
- 9 Fodrum quid?
- 10 Feida, Trenga, Reisa quid?
- 11 Vasalli etymologia.
- 12 Vassus quid?
- 13 Valusforis origo.
- 14 Ius feudale & provinciale saepe allegantur.
- 15 Non etiam ius municipale, ut posterius.
- 16 Elector Saxonie quo iure viuat?
- 17 Processus iuris Saxonici qualis.

1 CVM de feudorum origine variæ sint † opiniones Doctorum, aliis eam ad clientelas Roman. ut Cuiac. aliis etiam ad Nimrodum monarchiæ Babylonicæ auctorem referentibus, ut Niell. 1. disput. feud. 1. tum illa verior & communior est opinio, quæ 2 à † Longobardis feudorum initia processisse statuit, late Heig. 1. quest. Saxon. 1. supra cap. 42. num. 13. Illi autem origine Saxones 3 fuere, è regione Saxonie prope Albim † in Italiam progressi. Goth. Anthon. disput. 1. feud. th. 1. lit. C. A qua etiam appellati 4 sunt Longobardi hoc est secundum dialectum † Saxoniam: *Bonder langen Worde*. Philip. Melanch. libr. 3. Chron. Gothofr. Ant. d. lo. Recte ergo Wesemb. de feud. cap. 3. num. 2. Longobardos 5 † Saxones vocat: licet alii quoque vicini populi se ipsis in Italiam profecturis aggregarint. Goth. Anthon. d. th. 1. lit. E. Non solum 6 autem instituta † & consuetudines suas in Italiam intulerunt, vbi cum iura Romana & Gothica inuenissent, ex illis procul dubio vtilia assumentes, & in suum vsum transformantes: sed etiam linguam Saxoniam cum latina miscuerunt. supra cap. 38. num. 11. Vnde ipsa regio Italiæ Longobardia & corrupte Lombardia 7 dicta. Constat id ex multis vocabulis † iuris Longobardici ac feudalis, quæ vel pura puta sunt Saxonica, vel Saxoniam originem redolent. Illius generis sunt apud Paul. Warnefrid. alias Diac. libr. 1. de gestis Longobard. *Sild* pro campo, libr. 1. cap. 18. *scalen* pro

propatera *libr. 2. cap. 6. & in LL. Longobard. libr. 3. titul. 14.* phara id est *Vahr vnd Habe* pro familia, *libr. 6. cap. 8.* Arg pro callido, & c. Huius generis sunt feodum, ab Italis oc in eu conuerso † feo-⁸ dum, à Saxonico *Foden* id est nutrire. Beust. *in leg. admonenti num. 874.* Rittershus. *1. feud. 1. quest. 12.* Ita enim in antiquis chartis feo- dum scriptum legitur, sicuti leodes pro leudes Goldast. *in nos. ad Burchard. cap. 8. tom. 1. script. Aleman.* A qua origine est etiam † fo-⁹ drum, id est *Futter vnd Mahl.* S. nobis autem in *extrauag. de pace Constant.* Gunth. *lib. 8. vers. 573.*

Id quoq; quod foderum vulgari nomine dicunt.

Qui vero feudum à *Feide* † deducunt, non intelligunt eam vo-¹⁰ cem per se seorsim subsistere. Ita enim *in LL. Longobard. faida* pro hostilitate, *faidosus* pro hoste accipitur, vt & *Guerra* siue *Werra* pro bello, *Treuga* pro induciis, *rubr. & ca. 1. extra de treug. & pac.* à Germanico *Treue.* Belgæ *Treues* vocant. *Reisa* *in constitut. Frider. de pac. tenend.* pro itinere. *Vasalli* † notatio à *Vaseln* / quod¹¹ est parce nutrirī, quamuis respondeat feudo, sicut *massa* pro villa armentaria, *ein Masthoff*: verior tamen videtur etymologia à *Vassen* id est ligare: quia per inuestituram vasallus solenni stipulatione ita alligatur domino, vt eius fiat *mannus* siue homo proprius. *Hotom. in disput. feud. 3.* *Vult. 1. feud. 4. num. 14.* *Witich. libr. 3. annal.* Berengarius manus filii sui Adelberti suis manibus implicans, renouata fide coram omni exercitu famulatu Regis se cum filio subiugauit. Vnde *libr. 2. LL. Longobard. 42. & pass.* *Vasalli* promiscue † *vassi* dicuntur.¹² *Heig. 1. questio. 2. num. 76.* licet proprie vasallus diminutiuum *vassi* esse videatur, quasi *vassulus*. *Vasalli* compositum esse videtur *valuafor*. † Nisi id corruptum credere malis à Saxonico *Vor*¹³ *weser* siue *Vorwalter* / paucis litteris immutatis. Plura ne hic de vocabulis addamus, prohibet instituti ratio. Itaq; ius feudale Saxonicum, non multo post ius prouinciale cōpilatum est, vt propterea et illud 4. liber speculi Saxonici à nonnullis constituatur. Vtriusq;

- 14 Vtriusque iuris prouincialis † & feudalis crebra passim fit mentio, *ut in art. 6. 14. 25. lib. 1. art. 63. lib. 3. & pass. Landrecht.* Sed & multa iuris feudalis capita in speculo Saxonico reperiuntur, *d. art. 14. art. 18. lib. 3.* Ex quibus colligitur illo tempore ius municipale nōdum extitisse, sed postea demum collectum esse. Neque enim in
- 15 iure prouinciali, † neque feudali vlla eius iuris fit mentio. Ipsum ius Weichb. *articul. 10.* se cæteris aggregat. ibi *Nach Weichbilden Recht vnnnd nicht zu Landrecht.* Vbi glossa: *Ihr solt wissen zwischen*
- 16 *Weichbild vnnnd Landrecht diese vnterscheide/ 2c.* De Electore † Saxonix mouet quæstionem Arumæ *discurs. 3. th. 3.* numne secundum ius Saxonicum regulari ac iudicari debeat? Vbi vltterius quæri posset, an de iure prouinciali vel feudali id intelligendum. Sane
- 17 circa processum † ius feudale non attenditur. *p. 1. differ. iur. Saxon. 2. fol. 63.* Sed iuris prouincialis processum laudat Coler. *in orat. de orig. Saxon.* De quo vide post Coler. *decis. nu. 19.* & latius Chilianii *Reguli practicam.*

CAPVT L.

De collectione iuris feudalis.

SUMMARI A.

- 1 Ius feudale Friderico Cesari tribuitur.
- 2 Quis eo nomine intelligatur?
- 3 Nomen gentilitium Stausense vnde natum?
- 4 Fridericus II. à Papa depositus.
- 5 Glossa Speculi Saxonici à Zobelio aucta.
- 6 Fridericus II. iuris feudalis auctor.
- 7 Fridericus mulierum fautor.
- 8 Ius prouinciale & feudale vtrum prius?
- 9 Vfus feudorum cuius sint?
- 10 Feudorum collectores.
- 11 Philibertus Episcopus.

12 Gerhar-

- 12 *Gerhardus Capazistus.*
 13 *Quintus liber feudorum recentior.*
 14 *Fridericus II. multarum legum auctor.*
 15 *A Pontifice approbatarum.*

Sicut iuris prouincialis origo Carolo Magno *supra cap. 37.* ita iuris feudalis collectio Imperatori † Friderico Staufensi tribuitur, à *gl. ad art. 14. libr. 1. art. 82. & seq. libr. 3. Landrecht. proem. iuris Saxon. feudal.* Darumb so hat der hochgelobt vnd hochgeborn dieses gegenwertigen Buchs Aufgeber Keyser Friderich von Stauffen/1c. Et hoc quidem propius ad veritatem accedit, quam illud. Sed tamen multa hic occurrunt, quæ declaratione indigent. Primo enim † de nomine *Melchior Golastus* controuersiam facit, dum eo modo Fridericum primum dictum Barbarossam, modo seipsum corrigens Fridericum II. denotari autumat. Quamuis vero nomen gentilitium † à familia Höhenstaufenſi non minus ad patrem quam ad filium pertineat, sicuti Barbarossæ hunc titulum tribuit *Matth. Stephan. de iurisd. lib. 3. part. 2. cap. 7. nu. 1. & seq.* tamen certum est in iure Saxonico eo nomine Fridericum Secundum designari. Ita *Chron. iuri Weichb. prefixo.* Nach dem was Keyser Friderich von Stauffen zu Keyser gelohren Anno 1213. Et *gl. ad art. 57. libr. 3. nu. 4. Landrecht.* Hierumb ist Keyser Friderich von Stauffen † abgesetzt worden! *vt in cap. 2. de senten. & reind. in 6.* Is autem est Fridericus Secundus ab Innocentio Quarto in Concilio Lugdunensi excommunicatus & depositus *d. cap. 2. Cisner. in orat. de Frider. II.* Quamquam antiquior † glossa hoc epitheton Friderico alicubi tribuit, vt *ad art. 75. libr. 3. alicubi omittit vt in d. art. 57. & ad art. 14. lib. 1. n. 4.* illa verba: Keyser Friderich von Stauffen/ desunt. Vt hæc & multa alia historica à Zobelio addita esse appareat. Ceterum de iure feudali Saxonico non ambigendum, quin hic Fridericus Secundus eius † sit auctor. De eo enim testatur *Spangenb. in Chron. Saxon. cap. 247.* quod Saxonibus ius feudale dederit, & *Speculum Saxonicum* auxerit Et *gl. ad art. 75. libr. 3.* dum textum de possessione mulierum in feudis ex iure feudali

Z   Saxonico

Saxonico adducit, eius auctorem Fridericum Secundum facit:
 7 ibi: *Diß Rechte hat Keyser Friederich von Stauffen gesetzt / damit die
 werthen ꝛ Frauen zubezugen. Imitatus credo Iustiniani humani-
 8 tatem, qui ex consilio Theodoræ coniugis multa priuilegia mu-
 liebri sexui indulsit. Et quamuis hinc dicendum videatur, Spe-
 culum Saxon. iure feudali Saxonico ꝛ antiquius esse, *gl. ad art. 78.
 lib. 3. art. 14. lib. 1.* quæ tamen utrobique ad Carolum M. respicit, ta-
 9 men cum sub eodem Friderico II. utrumque ius collectum sit, ne-
 cesse est, vnum alterum non magno interuallo subsequi. Quid
 autem de iure feudali communi, siue de vrbibus ꝛ feudorum sen-
 tiendum, an illorum quoque collectio Friderico II. debeatur: Dd.
 Feudistici ad primum referre malunt. Et certum est constitutio-
 nes aliquot Friderico Barbarossæ accepto ferendas, de quibus
 10 dictum *cap. 48. n. 10.* Ex ꝛ collectoribus iuris feudalis celebrantur
 11 ꝛ Philibertus siue Fulbertus (*Nielebart oder Dulsbart*) Episcopus
 Carnouensis, *2. feud. 6. c. de forma, 22. q. 5.* qui tamen ante Fridericum
 circa A. C. millesimum vixit, à D. Maria virgine (de cuius laudi-
 bus libellum edidit) tempore ægritudinis visitatus ipsiusque lacte
 recreatus, si credimus Vincent. *in Specul. lib. 25. cap. 15.* Obertus
 de Otto (*Dhnbart vom Ort*) *2. feud. 1.* & Gerhardus Capegistus
 12 ꝛ Niger Consul Mediolanensis (*Gerhart Koywisch der Schwarze*)
2. feud. 28. Borch. de feud. cap. 2. n. 28. Qui duo licet Friderico I. tem-
 poribus vixerint. Goth. Anton. *disput. feud. 1. th. 1. lit. 1.* Heig. *1. quest.
 1. n. 34.* tamen non ideo collectio vsuum feudalium sub eodem
 Friderico I. facta est. Matth. Steph. *d. lib. 3. p. 2. cap. 7. n. 1.* siquidem
in G. 1. 2. feud. 3. Imp. Fridericus bonæ memoriæ appellatur. Ergo
 iam tum mortuum eum fuisse oportet. Atque hoc indubium est,
 13 quoad lib. 5. feud. quippe in quo etiam ꝛ subsequentium Imp.
 & Pontificum constitutiones recensentur. Goth. Anthon. *disput.
 feud. 1. th. 1. lit. 6.* Et collectionem iuris feudalis sub Friderico Pri-
 mo nondum factam esse expresse testatur Gunther. *lib. 8. vers.
 590. vbi vide Rittershus. in notis:**

*Mox de communi feudorum iure, quod illa.
 Perspicuis nondum scriptis expresserat atq;
 Has dedit, & scripto iussit notescere leges.*

Ica-

Itaq; hæc quoq; collectio Friderico II. tribuenda † erit, quippe ¹⁴
 de quo testatur Pandulph. Collen. quod mores feudorum colle-
 ctos in scholis à Doctoribus explicari iusserit. Ludolph. de Ba-
 benb. *de Zelo veter. princ. cap. 2. in fin. & cap. 10.* Cisner. *in orat. de Fri-*
der. II. Item Collenut. *lib. 4. hist. N. cap. multas,* inquit, leges tulit, de
 fide Christiana, & Ecclesiæ libertate conseruanda, de Italia tu-
 tunda, de fouendis agricolis nautis atque litterarum studiis, qui-
 bus singulari studio semper fauit, suntque omnes hæc leges Iusti-
 niani Codici insertæ atq; approbatæ. Intelligit autem Friderici
^{2.} *constit. de statutis aduersus Ecclesiam & Ecclesiasticas personas,*
 quæ exat post vsus feudorum, approbatæ † per Bonifacium VIII. ¹⁵
in c. 17. de heret. in 6. Aluarot. *in d. prim.* ex qua authenticæ quædam
 in Codicem relatæ sunt, *ut auth. cassa C. de S. S. Eccl.* Cisner. *in d. orat.*
 Quod valde mirum alicui videatur, approbatas à Papa leges,
 quarum sit auctor reprobatus. Nisi quia illæ in fauorem Ecclē-
 siasticorum latæ.

CAPVT LI.

De auctore iuris municipalis.

SYMMARIA.

- 1 *Iuris municipalis collectio cui tribuenda?*
- 2 *Otto I. quare Rufus dicatur?*
- 3 *Otto Magnus Magdeburgi conditor.*
- 4 *Eiusdem priuilegia.*
- 5 *Comitia S. la celebrata.*
- 6 *Diploma Ottonis M. adulterinum.*
- 7 *Hieronimi Treutleri error.*
- 8 *Otonis II. diploma suspectum.*
- 9 *Non entis nulla confirmatio.*
- 10 *Vera Magdeburgensium priuilegia.*
- 11 *Ius Weichbildicum Speculo Saxonico recensitas.*
- 12 *Weichbild est epitome Speculi Saxonici.*

Z 2

13 *Multa*

- 13 *Multa ex Speculo Saxonico desumfit.*
- 14 *Ibidem citantur Ottonis IV. Constitutiones.*
- 15 *Otto II. an Marchionatum Finariensem Aleadro dederis.*
- 16 *Chronicon iuri Weichbildico praefixum.*
- 17 *Consulum & proconsulum dignitas recentior.*
- 18 *Ordo & methodus iuris municipalis.*
- 19 *Priuegium Ottonis an priuegio Carolina deroget.*

¹ **I**uris municipalis siue Weichbildici origo Ottoni † Secundo, quem Rufum vocant, ascribitur à gloss. ad artic. 82. libr. 3. num. 8. Landrecht. articul. 42. Weichb. Da man der Statt Magdeburg erstlich gab Weichbilden Recht/ vnd besetzt die mit des Roten Konings Otten willen/ da gab man jr selbst dis Recht nach jrer eygen wilfür. Addit gl. ad art. 13. V Weichb. quod palatinatus Magdeburgensis ab eodem Otone Rufo institutus & 28. viris ornatus sit. Chron. iuri V Weichb. praemiss. Bey des Roten Keyfers Otten zeiten/ bauet man den Alten Thumb zu Magdeburg/ vnder gab da den Thumbherren Canonicken Recht. Er gab auch den Herren der Statt Weichbild Recht/ nach dem ersten Koning Carolo, mit der Weisigsten rath/ vnnnd nach jrer selbst wilfür. Rubei autem † titulum (qui tamen aliis scriptoribus familiaris non est) ex eo consecutus scribitur Otto Secūdus, quod perfidos aliquot comprehensos in conuiuio decollari iusserit, ex Honor. florileg. centur. Magd. 10. cap. 16. Nisi suspicari malis Friderici Barbarossæ qualitatem huic Ottoni per errorem attributam. Alii eius parenti Ottoni † Magno ius hoc adscribunt, quippe qui non solum urbem Magdeburgensem condidit, ac in Metropolin erexit, Sigeb. Gemblac. ad A. 939. Cranz. libr. 3. Saxon. 24. & libr. 14. cap. 14. Theod. à Niem. in nemore Vniuers. tractat. 6. cap. 33. Sed vrbi etiam ius municipale, vulgo Weichbild dictum concessit Coler. in orat. de orig. iuris Saxon. gl. ad articu. 10. V Weichb. Keyser

² Otto † stiftet die Statt Magdeburg/ vnd bestättiget da den Stätten/ die auß Magdeburg gestiftet wurden/ Weichbilds Recht. Nach diesem ward zum Koning gekorender Rote Koning Otto/ der bestättiget zu Magdeburg das Weichbilds Recht mit der Weisigsten rath/ nach jrer selbst

³

⁴

selbst willführ/ vnd hieß dasselb Recht/ auß dē Sachsen Spiegel/ nehm n
 vnd auß; iehen/ vnd sehe dazu das in dē Sachsen Spiegel so lauterlich nit
 geseht was. Factum hoc esse tradū in † Comitiis Stelæ celebratis 5
 A. C. 937. iuxta gl. ad d. art. 10. Weich. Spangenberg in Chron. Saxon. ca.
 27. Cranz. lib. 3. Saxon. 24. vbi litteras adhuc extare asserit, quibus
 testetur Imperator, quas nouæ vrbi immunitates dederit: Con-
 stitutio autem Ottonis M. de A. 947. extat Latine tom. 1. Constit.
 Goldast. fol. 215. & seq. & in fin. post Weichbild latinum de A. 948. Ger-
 manice post Speculum Saxon. de A. 940. item ante Sächsisch Weich-
 bild de A. 999. vt ex hac epochæ varietate primo aspectu fucus
 appareat. Quamuis enim Stelæ in villa ad Ruram fluuium è re-
 gione Werdenæ Monasterii in Westphalia sita circa hoc tem-
 pus (de quo tamen variant scriptores) celebratus sit conuentus
 ab Ottone M. in quo de varietate legum controuersia incidit,
 teste Witich. libr. 2. annal. cui adde Siegb. ad A. 942. tamen de iure
 Weichbildico tum nondum nato, altum illic silentium fuit. 6
 Certe diploma ipsum haut dubie † falsum & adulterinum est,
 cum tot sint eius menda; vt sanari nullò modo possit, demon-
 strante id Petro Heig. libr. 1. quæst. Saxon. 8. nu. 38. Conatur quidem
 illud saluare Colerus. in orat. de iure Saxon. epocham corrigens:
 sed eam criticam non admittit gl. ad art. 82. li. 3. Landrecht. vbi hoc
 priuilegium Ottonis 180. annis post illud Carolinum de Anno
 810. datum esse contendit. Qui numerus in Anno 990. excurrit,
 quo Otto M. iam dudum defunctus fuit. Eodem modo Hieron.
 † Treutler. vol. 1. select. disput. 1. th. 10. lit. A. deceptus à diplomate 7
 iuri VVeichbildico præmissò, ius Saxonicum ab Ottone I. Anno
 999. confirmatum scribit. Nisi forte pro primo tertium intelli-
 git. Vt taceatur, quod res in illo contentæ cum tempore pu-
 gnent. Itaq; cautus Henricus Meibomius inter diplomata Ottonis
 M. post VVitichindi annales id dignatus non est. Quæ enim de
 erectione Ecclesiæ Magdeburgensis in metropolin eiusq; dota-
 tione adducantur, facta A. 971. iuxta Abbat. Staden. ea ad vrbis
 iura non pertinent. Sed & alia Ottonis II. constitutio † de Ann. 8
 978. extat apud gl. in d. art. 10. VVeichb. Goldast. tom. 1. consti. fol. 225.

- in qua Magdeburgensibus confirmantur omnes libertates & privilegia ab Ottone M. concessa. Sed cum hoc quoque diploma tempore prius sit, illo Ottonis patris, ac super primo utpote falso fundetur: & ipsum quoque suspectum redditur, cum id quod
- 9 non est, confirmari non modo possit, Heig. 1. *quest. Saxon.* 13. n. 64. Hartm. Hartm. *in miscell. obs.* 3. Adde rationem *supra cap.* 17. n. 11.
- 10 Potest esse, quod non Magdeburgum ab aliquo Ottonum privilegia ac immunitates quasdam acceperit: ad quæ Magdeburgenses prouocant in scripto tempore obsidionis emisso A. 1549. cuius meminit Thuan. *lib. 6. histor.* sed non ideo prædicta diplomata
- 11 genuina sunt. Certum enim est Weichbildi non huius collectione non solum temporibus Ottonis II. sed etiam Speculo Saxonico multo recentiore esse, siquidem ex hoc multa mutuatus est Weichbildi collector. Quod ipse gloss. *ad d. art. 10. fatetur.* Quin imo, inquit, illa, quæ in Speculo Saxonico obscure habebantur, hic clarius enodauit, Speculum autem Saxonicum post A. 1200. demum compilatum est. Vnde non Weichb. epitomen esse Speculi Saxonici attestatur gl. *ad art. 1. V Veichb.* Col. *in orat. de iure Saxon.* Sed & auctor V Veichb. *in art. 2. §. 4.* ad antiquos legum Codices prouocans, & sic interuallum temporis non minimum innuens, Speculum Saxonicum denotare videtur. Ex illo enim *art. 44. libr. 3.* hausit sententiam non de imperio Babylonico, quam pluribus explicat *art. 6. & 7. V Veichb.* sed ab Alber. Cranz. iugulatam, ut diximus *c. 37. n. 4.*
- 14 Ita non cum *in art. 35. § 4. & seq. V Veichb.* referantur Ottonis IV. constitutiones, qui circa A. 1200. regnauit, & A. 1208. Francofurti leges quasdam innouauit, *Chro. Slav. Lindenbr.* quomodo id ius ab Ottone II. eiusue Cancellario trecentis annis ante colligi potuit? Sicuti in simili disputat Menoch. *in respons. 2. caus. Finariens. art. 4. n. 13.* Marchionatum non Finariensem in Italia ab Ottone II. A. 967. Aledramo Saxonico concessum feudalem non fuisse, quia illo tempore feudorum iura & consuetudines nondum editæ fuerunt.
- 16 Extat Chronicon non Episcoporum Magdeburg. iuri V Veichbildico præmissum, quod supra citauimus, in Imp. Rudolpho & Alberto, item Rudolpho à Dingelstet Episcopo, desinens. Ex quo

quo colligere est, si nō ab eodem vtriusq; auctore, eodem tamen tempore ius VVeichbild. collectum esse. Non solum enim iidem termini & res vtrobiq; vsurpantur, sed etiam *gl. ad art. 10.* expresse se refert *ad Chron. istud, ubi: Als s̄broben wol vernommen habe / in der Chronick.* Et postea: *Und s̄vor in vnser Chronick genant vnd gefest s̄yn.* Quod si ita non est, tamen gloss. Chronico recentiore esse oportet, quia alias allegare non posset. Crebra hic fit † mentio ¹⁷ Consulū & Proconsulū (quo nomine Senatores denotātur) *vt in art. 19. & 43. VVeichb.* qui in ciuitatibus Saxonice serius inualuerunt, Scabinis, quibus primitus adiuncti fuerunt, pedetentim suppressis. Vt ex his dicendum videatur, VVeichbild circa A. C. 1300. demum vel ēt serius collectum esse. Quicquid sit, collector in colligendo iure hoc municipalitatis iisdem vestigiis cum *Eccone* ¹⁸ à Repkow insisit. Sicuti enim hic iura prouincialia Saxonum, quasi per manus tradita, & posteriorū Imp. constitutionibus confirmata vel immutata Caroli M. priuilegium vocat. *supr. c. 37. n. 2.* ita ille iura municipalia vrbis Magdeburgensi, à primo vel secundo Ottone fortasse concessa, & subsequentium Imperatorum constitutionibus subinde aucta & interpolata Ottoni Rufo tribuit, omniaq; iura municipalia huius Ottonis priuilegium facit, *art. 12. & 139. in fin.* antiquitatem scilicet iuri suo inducendam, originem non à Constantino Cæsare saltem sed ab ipso imperio Babylonico fabulosè referens *in art. 6. & 7. late gl. ad art. 1. VVeichb.* vbi disputat, quod hoc † Ottonis priuilegiū posterius, non deroget priuilegio Carolino antiquiori, sed illi aliquid addat. Quod de ipso Speculo Saxonico & iure VVeichb. intelligendum est. ¹⁹

CAPVT LII.

De Burchardo à Mangelfeld Cancellario.

SUMMARIUM.

- 1 Otto à Mangelfeld VVeichbildi auctor.
- 2 Sequestrator pro Cancellario.
- 3 Idem glossator Speculi Saxonici.
- 4 Glossam in carcere composuit.

Eiolem

- 5 *Eiusdem Glossatoris ἀνισορροία.*
 6 *Adalgagus Episcopus Bremensis Cancellarius Ottonum.*
 7 *Goldasti correctio examinatur.*
 8 *M. Geruasius Ottonis IV. Cancellarius.*
 9 *Alii eiusdem Ottonis Cancellarii.*
 10 *Eiusdem auctoris inscitia.*
 11 *Glossatoris impudentia.*

1 **O**Ttonem Rufum Caesarem in colligendo iure VVeichbil-
 dico vsum esse opera Burchardi † à Mangelfeld, Sequestra-
 toris facti palatii scribit *gl. ad artic. 10. & 139. in fin. VVeichb.* Quod
 2 officium pro Cancellarii † munere accipiunt Cranz. *lib. 2. Saxon.*
21. Brotuff. libr. 1. Chron. Merseburg. 10. Coler. in orat. de iure Saxon.
 3 Eundem Burchardum † glossatorem quoque Speculi Saxonici
 vulgo faciunt, quippe qui ad mandatum Ottonis Rufi cauea in-
 clusus glossas suas composuerit. Ita tradidit *d. gl. ad artic. 10.* cuius
 verba Germanica adscribemus: *Keyser Dreyder Rote befahl seinem*
quæstorii seines heyligen palatii, daß er das Weichbild auß dem Sach-
sen Spiegel ziehen solte / der was genant Bur hert von Mangelfeld /
vnd was Professor sacrae Theologiae, vnd Dominus Legum, vnd
Doctor Decretorum, der muste von des Keyseris geheiß wegen / den
Sachsen Spiegel commentiren, vnd seine Sazung bewiffen mit
 4 *Legibus vnd Canonibus. Vnd das must er thun in einer † Gefäng-*
nus / vnd also ward diß gegenwertig priuilegium auch von ihm geset
mit dem comment. Auch setz er den Rich / steig / Bertke aber von Kar-
taw der volwortet den 2c. Glossam hanc referunt & sequuntur Zob.
in add. t. proæm. Spec. Saxon. Heig. 1. q. Saxon. 8. n. 34. vbi commenta-
tionem hanc ad A. C. 978. refert. Col in orat. de iure Saxon. Atqui
 5 *hæc glossatoris ἀνισορροία † crassissima est, neq; cū temporibus cō-*
uenit, quæ èt Heig. in d. q. 8. n. 41. imposuit. Cū enim ipsū Speculū
Saxonicū circa A. 1200. demum ceperit, sup. c. 48. quomodo id à
Cancellario Ottonis Rufi glossari? imo cū ius VVeichb. centū
adhuc annis Speculo recentius sit, c. prac. quomodo id ab eodem
Cancellario trecentis annis ante collectū esse potuit? Neq; vllibi
 in histo-

in Historiis reperitur Burchardum hunc Cancellarium Ottonis II. fuisse. Quin potius † Adalgagum Archiepiscopum Bre-
 mensem, Ottonis M. & successorum Cancellarium fuisse, an-
 notavit Cranz. *lib. 4. Saxon. 12. & 23.* Ad hæc vsque tempora, in-
 quit, peruenit vir grandæuus, & qui per annos quinquaginta
 trium Ottonum Imperatorum curias sequeretur Cancellariã
 administraret, & multa quæ extant, Imperatorum nominibus
 decreta & constitutiones concepit. Haufit autem illa Cranz,
 ex Adam. Brem. *cap. 56. & 67. histor. eccles.* Eaue occasione Adel-
 gagus hic aliquot diplomata Ecclesiæ suæ impetrauit, quæ ex-
 tant *apud Lindenbrog.* Sed & Ottonis II. diploma de An. 973. da-
 tum Monasterio Gandersheimensi apud Meibom. *post annales*
Vvitichindi, V Villigis Cancellarius vice Roberti Archicapel-
 lani subscripsit. Itaque Melchior Goldast. *in præfatio. iuris Saxon.*
 Burchardum † hunc Ottonis IV. Cancellarium facit, vt sit error
 numeri, non nominis. Atqui sic quoque Vveichbildi collectio
 Speculo Saxonico antiquior esset, cum contrarium sit verum.
 Deinde apud Theod. à Niem. *lib. 2. de schismat. 19. legitur,* Ottonis
 IV. Cancellarium fuisse Magistrum Geruasium † Tilberensem, 8
 Oratorem Arelatensem, qui ad eius solatium conscripsit librũ,
 qui intitulatur Otia Imperatoris. Vbi se ipsum appellat in regno
 Arelatensi Imperialem Marscallum. Ex quo libro parænesin de-
 hortatoriam ad Imperat. Ottonem citat Henricus Meibomius
 amicus noster *in apolog. pro Ottone 4. fol. 64.* An autem propter su-
 premos Cancellarios, Electores scilicet Ecclesiasticos, alius
 Cancellarius Geruasio huic superadditus fuerit, aliusve in offi-
 cio ipsi successerit in historia Ottonis IV. satis luculenter descri-
 pta, nullus occurrit. Meminit † quoque Cancellarii Ottonis 9
 IV. Camerar. *lib. 1. medit. hist. 6. in fi.* an is fuerit Conradus Episco-
 pus Herbipolensis? quem Cancellarium vocat Cranz. *lib. 7. Sa-*
xon. 16. credo Philippi Cæsaris, an Spirensis regni Cancellarius?
 Cranz. *d. lib. 7. c. 31.* alij euoluant. Quicumque vero auctor † 10
 Vveichbildi fuit, certe eruditio ipsius magnifico titulo non re-
 spondet. Non solum enim in historiis latissimum defectus cam-

pum (Mangelfeld) intrat, de quo Cranz *lib. 2. Saxon. 21.* vbi vtrumque & Speculatorem & glossatorem temporum imperitum nominat, sed etiam in Theologica principia incurrit, dum veritatem biblicam *Gen. 10.* imprudens refutare annitur *art. 6. & 7.* Vt nesciam, si huic auctori competat titulus Professoris sacrae Th. & Doctoris Decretorum, (quae Ottonis II. tempore nondum fuerunt) quem ipsi tribuit *gl. ad d. art. 10.* & ex ea Coler. *in d. orat. de iure Saxon.* Cui inscitiae glossator impudentiam addidit, falsas narrationes latius extendens, vt merito glossae weichbildicae non multum tribuat Heig. *1. q. 3. n. 65.*

CAPVT LIII.

De glossatore Speculi Saxonici.

SUMMARI A.

- 1 *An vnus auctor glossae Speculi Saxonici & Weichbildi?*
- 2 *Glossator Eccone Repkonio posterior.*
- 3 *Fridericus Staufensis quis?*
- 4 *Vvichmannus Archiepiscopus Magdeburgensis.*
- 5 *Ioannes Semeca glossator Decreti Gratiani.*
- 6 *Albertus Austriacus quando vixerit?*
- 7 *Burchardus Archiepiscopus Magdeburgensis.*
- 8 *Ioannes Andreas glossator Decretalium.*
- 9 *Liber sextus Decretalium quando publicatus?*
- 10 *Glossator quot annis Eccone posterior?*
- 11 *Glossae Speculi Saxonici non vnus est auctoris.*
- 12 *Tammo Buxtorfius Apostillator.*
- 13 *Zobelius glossam locupletauit.*
- 14 *Glossatoris inscitia à Cranzio reprehensa.*

Potest quidem esse Burchardum à Mangelfeld, quicumq; etiã fuit

fuit, & auctorem † esse juris Weichbildici & glossatorem Spe-
 culi Saxonici, qui vtrumque opus successiue ediderit, sed ita vt
 certo statuamus, eundem Eccone † compilatore Speculi longe
 posteriorem esse. Quod etiam Heig. *ind. q. 8. n. 60.* animadu-
 erit. Quia glossator *in art. 75. lib. 3. n. 3.* de temporib. Ecconis quasi
 antiquis & iamdudum præteritis loquitur, ibi: *zu Her Ecken Zei-
 ten. in art. 65. in pr. vero.* quasi de suo tempore & synchronis, ita
gl. ad art. 35. n. 3. art. 87. & 88. n. 2. in pr. lib. 3. Landr. allegat constitu-
 tiones aliquot Imperatoris Friderici † de Stauffen. Quo nomine
 gentilitio non Fridericum Primum, sed Secundum intelligi di-
 ximus *cap. 50. n. 2.* De VVichmanno † Archiepiscopo Magdebur-
 gensi Friderici I. coætaneo diximus *c. 37. n. 8.* De quo verba *Chro-
 nici VVeichbil. tit. de Henrico VI.* hic ascribere visum est. *De seinen
 Zeiten war ein Bischuff zu Magdeburg / der hieß Weichman / der
 hette ein Voit / (proculdubio ex hoc facto ob vota rusticorum saluatus)
 der sehet das Recht / daß ein jeglich Wend von seiner Hussen neun
 Pfening dem Bischuff hat geben müssen / als er ein Weib nahm /
 der Oberst Her nam den dritten Theil / vund den zwayten Theil
 nam der Erbher / vund ein Magd gab ein Schilling / als sie ein
 Mann nam. Er thet auch das Recht ab / daß ein eygen Mann
 bey einem freyen Weib keine freye Tochter mochte gewinnen. &c.
 supra cap. 46. numero 17. ita ad art. 1. lib. 1. num. 3. citatur decretalis
 Alexandri III. ex cap. caussam. extra qui filij sint legitim. vbi etiam di-
 citur, sicut das Decretum vnd die Decretales, &c. Cum tamen
 publicatio decretalium facta sit Anno 1230. Ita ad art. 28. libro 2.
 num. 8. allegatur Ioannes † Teutonicus, der alte Teutsche Doctor /
 qui est glossator Decreti Gratiani, & circa Annum 1270. scri-
 psit. Cranzius. *lib. 8. Saxon. 27. sup. cap. 30. num. 8.* Quæ tamen
 glossa in antiquis Codicibus deest. Ita sæpissime prouocatur ad
 constitutiones Imperatoris Alberti † Austriaci de duello *artic. 6
 sexagesimo tertio, in fin.* vbi simul fit mentio Marchionis Ottonis
 vt coætanei. Et ad *articulum sexagesimum quartum, item articulum
 octuagesimum quartum libri tertij in princip.* Item glossa ad *articu-
 lum 8. VVeichb.* Extat constitutio Alberti integra 14. capp. com-
 prehen-*

prehensa post **Weichbild** & **Lehenrecht** glossatum. Albertus autem Imperator, cuius fit mentio in *clem. Romani, de iureiur.* Anno 1298. ad imperium promotus, biennio tantum illi præfuit. Cranz. *lib. II. Saxon. 30.* Ita ad *art. 65. lib. 3. n. 2.* glossa commentatur, quod articulum istum diuersimode intellexerint viri prudentes, nempe Burchardus † Archiepiscopus Magdeburg. Otto Comes Falckenstenius, Volradus à Dunleben, & Conradus à Rufflaw, vbi Zobelius in annotat. bene observavit, Burchardum hunc è familia Dominorum à Scrapelaw. (Comitatus est antiquissimus oppignoratus postea Comitibus à Mansfeld. Spangenberg. in *Chron. Saxon. cap. 317.* & à Ludolpho Archiepiscopo-Episcopatu Magdeburgensi incorporatus, *Chron. VVeichbild. in Philipp. Casare.*) occisum esse Magdeburgi Anno 1325. Quod verum esse testatur Spangenberg. *d. lo. cap. 281.* Vnde *gl. antiqua* ipsum vocat **den ermordeten Bischoff**. Epitaphium eius vide in *Chron. Slauico incerti auctoris*: Hic iacet omnis homo &c. Eiusdem Burchardi sententia citatur ad *art. 9. lib. 1. n. 5. Landr.* Atque hos esse veteres Interpretes Iuris Saxonici, annotat Goldast. in *proleg. Spec. Saxon.* Ita ad *art. 57. lib. 3.* allegatur *c. 2. de re iudic. in 6.* & ib. gloss. Ioannis † Andreæ, vt & eiusdem *gl. ad c. ad apostolica. in art. 54. lib. 3.* Is autem glossam suam Bononiæ in schola publicauit A. 1323. *Chron. Slau. incerti auct.* & Anno 1348. obiit. Forster. *lib. 2. histor. iuris Rom. 26. n. 12.* Ita Electio Papæ allegatur in *art. 59. lib. 3. n. 4. ex c. ubi maius. de elect. in 6.* Ergo liber † sextus decretalium tum publicatus fuit. Quod factum est à Bonifacio Papa Anno 1299. *Chron. Slau.* Ex quibus omnibus sequitur, glossatorem hunc † Eccone compilatore ultra centum annos recentiorum esse. Quomodo ergo is Ottonis II. Cancellarius esse potuit? Vtrum autem opus, glossa Speculi, an textus VVeichbildi sit antiquior hic in medio relinquitur. Nisi quod glossa antiquior nullibi ius VVeichbildicum allegat, cum ad ius prouinciale & feudale Saxonicum sæpissime prouocet. Vbi & hoc notandum, glossam iuris † Saxonici non vnus auctoris esse, sed successiue auctam & locupletatam. Prima glossa simplex fuit, paucis allegatis infarcta, vt non opus fuerit

rit, propterea Burchardum Mangelfeldium carceri includi.
 Accessit postea Tammo † à Buxtorff. de quo *sup. c. 47. u. 8.* Eius a- 12
 postillam laudat quidem Coler. *decif. 67. n. 33.* sed tamen in multis
 improbat Christophorus † Zobelius Ictus, qui etiam nouissi- 13
 mam manum glossæ adijciens, eam pluribus additionibus & al-
 legatis locupletauit. Idem Zobel. *in addit. ad gl. art. 19. lib. 1. in fin.*
ibi: Ich k̄önte auch sagen! ich thete solches darumb! das̄ weiland böse
Leute diß Reche mit falschen Deutungen sehr verfehret haben. intel-
lige (inquit Zobel.) Dominum nostrum Glossatorem Burchar-
dum à Mangelfeld U. J. D. & c. An sic ergo glossator seipsum
reprehendit? Itaque Buxtorffium putamus esse auctorem glossæ
historicæ, cuius † inscitiam Cranz. non vno in loco, libr. 1. cap. 29. & 14
30. lib. 2. cap. 21. perstringit, qui ad Zobelii ætatem non accessit.
 Cuiusmodi enucleatio temporis ad quid profit, postea patebit.

CAPVT LIV.

De institutione occulti iudicij West-
phalici.

S V M M A R I A.

- 1 *Institutio occulti iudicij an Carolo M. debeatur?*
- 2 *Aeneas Syluius primus eius opinionis auctor.*
- 3 *Eum alij scriptores sequuntur.*
- 4 *Aeneas Syluius quando vixerit.*
- 5 *Vnde errorem suum hausert.*
- 6 *Carolus M. à crudelitate abhorruit.*
- 7 *Occultum iudicium crudelissimum.*
- 8 *Wverneri Rolewvinckij notatio ridicula.*
- 9 *Minde urbis notatio.*
- 10 *Barbara instituta suis auctoribus probrosa.*
- 11 *Leonis Papa consilio inventa.*

- 12 Fabule quandoq; pluribus historiis accommodantur.
 13 Institutio occulti iudicij contradictoria.
 14 Ostphali Carolo diutius resisterunt, quam VVestphali.
 15 Cessante caussa cessare debet effectus.

Connexitatis & instituti ratio postulare videtur, vt de secretis iudiciis VVestphalicis communis error refellatur.

1 Horum enim institutio † cum vulgo ad Carolum Magnum
 2 referatur: tum eius opinionis primus siue inuentor siue relator
 Æneas Syluius Cardinalis † Senensis, postea Papa Pius in
Europa capite 49. ita scriptum reliquit. Carolus Magnus multa
 cum VVestphalis prælia gessit, eosque magnis afflixit cladibus,
 coegitque Christi religionem amplecti, relicto idolorum cultu.
 Quam cum sæpius abnegassent, nec iusiurandum aduerterent,
 vt metu pœnæ rebellionem competceret, occultos instituit iudices,
 quibus potestatem dedit, vt quamprimum deierasse aliquem
 comperissent, aut fidem fregisse, aut aliud aliquod flagitium
 commisisset, mox illum supplicio afficerent, vbi primum
 comprehendi posset, nulla citatione præuia, aut defensione
 præmissa &c. Primum esse hunc & antiquissimum ex historicis,
 † qui hanc rem tangat, fatetur Marquardus Freherus in
 3 *tractatu de occultis iudiciis.* quem in suos libros postea transcripserunt
 Ioannes Trichemius in *Chronic.* Spanheim. Felix Faber *libr. 1. historiarum Sueuorum* 7. Auentin. *libr. 4. annalium Boiorum.* Paulus
 Æmylius *libro 2. & 3. historiarum Francorum.* Egnat. *libr. 1. capitul. 1.*
 Zuuinger. *vol. 5. theat. vit. human. lib. 3. in fi.* Iohan. Boem. *libr. 3. de morib. gent. 14.* Cranz. *lib. 2. Saxon. 21.* Munster. *libro tertio Cosmogra.*
 VVerner. Roleuu. *lib. 2. de laud. ant. q. Saxonum. 6.* Chytræus *libr. 3. Saxon.* Spangenbergius in *chron. Saxon. cap. 85.* Lindenb. in *Chronico Caroli Magni fol. 210. & alij.* Vixit autem † Æneas tempore
 4 Friderici tertij Imperatoris promotus ad Pontificatum A. C.
 5 1458. Quo tempore cum huiusmodi iudicia † irrepressissent, verisimile est Scabinos eorum, vt dignitatem sui iudicii ex antiquitate commendarent, eoque prætextu crudelitatem palliarent,
 ori-

originis Carolinæ opinionem & famam credulo vulgo impref-
 fisse, cum ea sit falsissima. De Carolo Magno † enim *attestatur E-* 6
ginhard. quod ab omni crudelitate ita abhorruerit, vt num-
 quam ei vel minima iniustæ crudelitatis nota à quoquam sit ob-
 iecta. Atqui † occultum hoc iudicium crudelissimum simul 7
 & iniquissimum esse dicemus *c. 57.* Testatur id etymologia † aliàs 8
 ridicula V Veneri Roleuinck *dict. c. 6.* ubi dicit, Saxones id ius
 veme dixisse, quasi V Ve-mi, id est, væ mihi, utpote animo con-
 sternati pro tam seuera constitutione palam sancita. Quæ eo-
 dem loco habenda est, quo illa Mindæ vrbis † notatio à Saxo- 9
 nica voce V vedekindi Min. din apud *cranz. 1. metropol. 4. & 9.*
supra capite 28. numero 3. eum Mindæ nomen antiquius etiam
 Reginoni ad Annum 798. sit notum. Injuriam itaque carolo
 Magno faciunt, qui tam barbara † instituta ipsi tribuunt. Et ma- 10
 gis † Leoni Papæ, cuius consilio carolum eo prolapsum fingit 11
 Roleuinck. *d. cap. 6.* Legato enim Caroli nihil respondit Pa-
 pa, sed surgens in hortulum iuit, & zizaniam cum tribulis col-
 ligens, supra patibulum, quod de virgis fecerat, suspendit. Quo-
 modo olim Periander Thrasibulo apud Aristot. *3. polit. 9.* Tar-
 quinius pater filio apud Liuium *lib. 1.* huiusmodi arcana, sed ty-
 rannica consilia dederunt. Et similes nugas Carolo caluo, & Io-
 anni † Pontifici adfectas dilu t Ianus Doufa *lib. 5. annal. Holland. Vt* 12
 has quoque fabulatorem alterum ab altero mutuatum appa-
 reat. Et quomodo hæc institutio contradictionem non † impli- 13
 cat, cum illa liberalitate; de qua egimus *cap. 22.* Carolus Ma-
 gnus ex singulari fauore vniuersam Saxoniam libertate dona-
 uit, eamque Ecclesiasticis tantum subesse voluit. Idem ta-
 men singulari odio occulta iudicia ad opprimendos Saxones in-
 stituit. Si dicas, hæc in westphalia tantum obtinuisse, illam
 in Ostphalia, licet generalitas verborum reclamet: tamen
 rationem reddere cogaris, quare magis in Westphalia, quam in 14
 Ostphalia † siue Saxonia crudelia hæc iudicia vigere voluerit
 Carolus, cum illa citius ad fidem conuersa, & ad obsequium
 deducta, ista diutius restiterit, & sæpius pacem rupe-
 rit.

rit. Ad quã obiectionem licet Roleuvinck *lib. 2. de laud. Westphal. II.* respondere nitatur, quod quidam putent, Carolum nimis dure & inhumaniter populum Westphalicum grauasse, ipsisque imposuisse leges acerrimas, &c. tamen is principium petit, & nihil agit. Quod si Carolus propter pertinaciam Saxonũ iudicia ista instituit, vt volunt illi: cessante causa, postea cessante re † debuit effectus, sicut *gl. ad art. 19. libr. 1. Landr. disputat: Wan ein Ding vergehet/worumb man was thut / so höret dasselbe auch mit auff. l. cum principium. ff. de reg. iur. l. non dubium. C. de legib. c. cum cessante causa. ext. de appell. cum contrario modo inualuerint, & multiplicata sint iudicia ista, Saxonibus iamdudum ad obsequium & fidem Christianam deductis.*

GAPVT LV.

De Comitatu Westphaliae.

SUMMARI A.

- 1 Interpretatio verborum Friderici III.
- 2 Imperatori quatenus in historiis credendum?
- 3 Verbanarratiua quatenus obligent?
- 4 Icti sapius in historiis peccant.
- 5 Iudicia Germaniæ & Saxonie vniusmodi.
- 6 Arcanum Caroli de multiplicatione Comitum.
- 7 Comitum officium.
- 8 Diploma super institutione Trutmanni Comitum suspectum.
- 9 Formula diplomatis aliunde petita.
- 10 Tremonia sedes iudicij.
- 11 Trutmannie vocabulum æquiuocum.
- 12 Comitatus Trutmanni an per totam Westphaliã diffusus?
- 13 Dithmarus Mollerus scriptor Tremoniensis.
- 14 Pagus quandoq. latior fuit comitatu.

- 15 Pagus Frestia plures comitatus complexus.
- 16 Comitatus absolute Graffschafft dictus quinam?
- 17 Ducatus Westphaliae Ecclesiae Coloniensis cessione.
- 18 Comitatus Marcani iura in ciuitate Tremoniensis.
- 19 Tremonia libera Imperij ciuitas.
- 20 Illincius olim peti solitum.
- 21 Palatinatus etiam Graffschafft dicti.
- 22 Comitatus in VVestphalia multiplicati.
- 23 Freigrafii occulta iudicia pepererunt.

AT enim, inquis, Imper. Fridericus † 3. in reformat. sua c. 7. originem huius iudicii Carolo M. diferte adscribit, hisce verbis: *Als das von anbegin durch den Heiligen Keyser Karel den grossen vnsern Vorfahrn am Reich gemacht/ geordnet vnd gesetzt ist.* Quibus fidem non adhibere, piaculum esse videtur. Non disputabimus hic, quatenus Imperatori in historiis † fides habenda, de quo vide Frider. Tilem. in d. curs. ph. lolog. licet Dd. ipsi inter verba Ictorum narratiua & assertiua distinguant, vide Eberhar. in top. legal. in lo. 95. n. 9. Schifferdeck lib. 1. tract. 11. q. 8. ad Anton. Fab. Forster. de interpret. iuris lib. 1. c. 5. ita vt verba narratiua † nullam obligationem vel dispositionem inferant, l. Titia cum testamento. §. Lucius. de leg. 2. Paris. conf. 30. n. 41. lib. 2. & conf. 367. n. 30. lib. 3. Bero. conf. 171. n. 10. vol. 2. Crauet. conf. 29. n. 7. Neque id in medium proferemus, quoties Ictri in † iure magnæ auctoritatis, in historiis aliisque disciplinis crasse impingant, de quibus diximus in tract. de insul. c. 6. Quod in compilatore & glossatore ostendit Cranz. lib. 2. Saxon. 21. vbi dicit iuribus ab iis introductis, non narrationibus fidem adhibendam. Idem accidisse Accursio diligentissimo glossatori: Imo etiam Triboniano, si non Iustiniano ipsi, quos veriores Interpretes huic notæ non eximunt. Hoc tantum respondemus, Imp. Fridericum III. rectum iudiciorum vsum siue formam in Saxonia à Carolo M. institutam intelligere. Ea autem primitus † non alia in VVestphalia, quam in omni Germania fuit. Hoc tantum arcano vsus est Carolus, quod comita-

VVest-
im ni-
fle, i-
mpe-
axonū
cessa-
Wan
ch mit
cessan-
multi-
ium &

rag 11

- 6us † illic multiplicarit, & de diuersis exteris nationibus & regionibus, scilicet quosdam de Gallia, aliquos de Francia occidentali, nec non quamplurimos de alta Alemannia, & nonnullos alios, de quibusdam alijs mundi plagis oriundos proceres & potentes, de quibus confidebat, in dominos & rectores antiquæ Saxonie deputarit, &c. vt ex Auctore Anonymo diximus
- 7^{cap. 27. num. 9.} Comitum † autem siue iudicum officium extat in *capitulari Caroli*, cum apud alios, tum apud Goldast. *tomo 3. constit. fol. 142.* vbi sancitur, si aliquis Saxo hominem comprehenderit absque furto (re furtiua) quomodo id in iudicio, vel in campo, vel ad crucem determinari debeat. Quamuis vero diploma
- 8[†] aliquod Carolinū de institutione primi Comitatus in V Westphalia proferatur, in quo Trutmannus Comes à Carolo M. ordinatur, vt resideat in curte ad campos in mallo publico, ad vniuersorum causas audiendas, vel recta iudicia terminanda, isque aduocatum in tota Saxonia fideliter agat, superque vicarios & Scabinos, quos sub se habet, diligenter inquirat, &c. tamen illud suspectum videri diximus *cap. 33. n. 5.* cum Anno dati diplomatis 788. Saxones nondum deuicti essent. Quod tamen illic pro
- 9^{vero & certo præsupponitur.} Sed & formula, † qua diploma illud vtitur, in alijs quoque litteris reperitur, vt inde desumpta esse videatur. Ita enim legitur in *antiquitatibus Goldasti tomo 2. cap. 99.* cum resideret Vnfredus vir illustre Rætiarum Comes in curte ad campos in mallo publico ad vniuersorum causas audiendas, vel recta iudicia terminanda &c. Interim potest esse, quod Trutmannus † Comes in V Westphalia à Carolo Magno constitutus sit, eiusque iudicij sedes primaria & originaria fuerit in loco Trothmanni, vt vocat V Vitichindus Monachus *libro secundo annalium*, vbi postea vrbs extructa à primo Comite Trutmannia, siue *Dortmunda* latine Tremonia denominata sit. Tremond vocat Cranz. *libro tercio Saxon. 16.* Quamquam id nomen alijs quoque locis commune est. Ita enim lo-
- 11^{cum Cesaris proprium Trotmannum † nuncupatum Otto II.} *Ecclesie Aquenſi concessit, de quo Petrus à Beeck in Aquisgr cap. 9.*

cap. 9. qui etiam c. 11. meminit Trutmanniæ in partibus Selandiæ, hodie eluionibus aquarum absorptæ. Extat quoque edictum Henrici II. de A. 1009. datum Drutmanniæ apud Goldastum d. 10 n. 3. const. fol. 311. Qua de varia lectione ac descriptione nominis vide Meibom. ad lib. 2. *Vitich*. Cuius vrbis antiquitates † descri- 12
psit Dithmarus Mollerus, † sed à nobis nondum inspectus. Ita- 13
que dubito, si per totum pagum westphalorum, vt vocatur
in vita S. Auctoris Treurenensis. se extenderit Comitatus hic, cum
plures pagi inter Rhenum & Visurgim memorentur ab Adelm.
Benedict. ad A. 784. & necessario fuisse in regione vasta & por-
recta, colligat Meibom. de pagis Saxon. in fin. Quamuis vero eius
xui scriptoribus pagus pro comitatu indifferenter plerumque
accipiatur: tamen † pagus latior fuit comitatu, plures Comitatus 14
recipiens. Vide Freher. lib. 1. orig. Palat. 5. Ita pagus Fresia † dici- 15
tur à Wilibald. *in vita S. Bonifacij*. cuius tamen plures comitatus
fuerunt, de quibus Meibom. d. lo. Siccama ad leges Frisicas. fol. 144.
Vbbo Emm. de libert. Friso. in pr. Ianus Doufa lib 5. annal. Holl. Vn-
de etiam obscurum est, Comitatus † VVestphaliæ, qui in anti- 16
quis monumentis absolute *Grasschaffe* nuncupatur, vtrum de
Tremoniensi, an de alio intelligi debeat. Ita enim *in legenda S.*
Annonis Colonensis lib. 1. cap. 28. ex Lambert. Schaffnabur. ad Ann.
1075. Pontifex duas Monachorum congregationes addidit, v-
nam in regione VVestphalium, in loco qui dicitur *Grasschaff* &c.
vbi legendum esse *Grasschaffe* constat ex Mariano Scoto &
Trithem. *in Chron. Hirsau.* ad A. 1064. Monasterium *Grasschaffe*
in Westphalia Magn. *Chron. Belg. de S. Annone*, quot cœnobia
condiderit. Quartum in westphalia in loco qui *Grayschay* (alij
Grasschay/corrupte pro *Grasschaffe*) appellatur. Atque hic
Comitatus postea in † Ducatum VVestphaliæ sublimatus, post 17
Henricum Leonem proscriptum, Ecclesiæ coloniensis cessit, de
quo Bruschius & Merfæus *in Philippo Archiep. Colonens.* Cranz.
lib. 6. Saxon. 39. & lib. 11. c. 31.

Estq; hinc, quod Comes de Marca † adiutus armis Archiepi- 18
scopi Colon. in eam urbem iura quædam sibi vindicauit. Cran.

19 *lib. 10. Saxon. 12.* Item quod Fridericus Archiepiscopus Tremo-
 niam † urbem imperii à Carolo IV. Imp. ambiit, quasi eius Co-
 mitatus sedem præcipuam. De qua testatur Theod. à Niem. E-
 20 piscopus Verdenſis in *Nemore unionis tract. 6. c. 33.* quod suo † tem-
 pore comprovinciales in casibus iuris dubiis decisionem inde
 petere soliti fuerint. Ex veteri instituto ut videtur. Cæterum
 21 plures quoque Comitatus absolute † *Grassbach* dicti reperiū-
 tur. Præsertim vbi Palatini habitabant. Freher. *lib. 1. orig. Palat. 2.*
 Quidquid sit, vnus an plures Comites in V Westphalia à Carolo
 M. constituti fuerint, certum est, successiuo tempore illos non
 22 solum multiplicatos, † sed etiam dignitate & potestate discretos
 fuisse. Quorum illi qui liberi Comites siue † Freigrafii dicti
 23 sunt, Anno Christi 1400. plus minus potestate sua abusi, occulta
 iudicia nobis pepererunt, causamq; reformandi Imperatoribus
 dederunt.

CAPVT LVI.

De Sicambrorum origine, moribusq;

SUMMARIÆ.

- 1 *Zasi opinio.*
- 2 *Sicambri Westphalorum populi.*
- 3 *Sicambri è Cymbris egressi.*
- 4 *Vnde dicti sint.*
- 5 *Antiqua instituta plerumq; barbara.*
- 6 *Sicambrorum crudelitas.*
- 7 *Francorum Sicambri humaniores.*
- 8 *Sicambrorum nomine etiam Franci veniunt.*
- 9 *Figmenta scriptorum Gallicorum.*
- 10 *Hunibaldus supposititijs scriptor.*

II Fabu-

- 11 *Fabulosa Saxonum origo ex Alexandri M. reliquiis.*
- 12 *Delbruggenses VVestphaliae populus.*
- 13 *Barbara consuetudo suspendendi fures non conuictos.*
- 14 *Fures Medicis ad anatomen conceduntur.*
- 15 *Ius inchoandi processum ab executione.*
- 16 *Frenum in cauda equi collocare.*

Sunt alii, quibus occulta hæc iudicia altius repetere volupe est, veluti Vdalrico Zasio, qui in *l. imperium ff. de iurisd.* originē iudiciorum VVestphalicorum ad Sicambros † VVestphaliæ populos, sine operosa cognitione in facinorosos animaduertentes refert, quem sequitur Pauermeyst. *lib. 2. de iurisd. imper. 10. n. 4.* Fortasse auctoritate Auentini *lib. 3. annal. Boio.* qui id ius Sicambrorum vocat. Casparus Torringer (inquit,) Heinricum Lantshutensem in ius Sicambrorum (quod VVestphalorum vocant) trahit, &c. Sicambri † autem à Cymbris egressi. Reinecc. *p. 3. syn. 3 tagm. histor. fol. 390.* quorum etymologiam dedimus *c. 42. n. 11.* qui Cymbrica † Chersoneso relicta alio migrantes, & circa Vahalim confidentes in locis illis, quæ nunc Geldrenses & Cliuenses incolunt. Ioh. Grammagus in *campin. c. 1.* Sicambrorum nomen obtinuerunt, quasi *Seelampffer* id est, Cymbri maritimi, iuxta Philipp. Melancht. *lib. 4. Chron. in pr.* siue quasi *Sieglampffer* id est, victoriosos pugnatōres, iuxta Ponta. *lib. 1. orig. Franc. 9.* siue quasi paludicolæ, à Saxonica dialecto *Sick* quæ locum depressum & aquosum denotat, iuxta Reinecc. *d. lo.* De iis Sidonius:

Detonsus Vahalim bibit Sicamber.

Et Propert. *lib. 4.*

Ille paludosos memoret seruire Sicambros.

Quod si verum esset, nihil aliud obtineretur, quàm quod Aristot. *2. polit. 8.* docet: antiquas † leges valde rudes & barbaras esse. De Sicambrorum enim crudelitate prodidit Oros. *lib. 6. histor. 21.* quod mulieres quoque eorum deficientibus telis, vel qualibet re, qua velut telo vti furor posset, paruos filios collisos humi in hostium ora iacere solitæ sint, in singulis filiorum necibus bis

parricidæ. Vnde Horat. 4. *carm.* 2. vt feroces, & *Od.* 14. cædegau-
dentes, Iuuen. *sat.* 4. toruos, alij alijs epithetis ornant. Quos cum
socijs deprehenfos in suo territorio Romanos in crucem egiffe,
Dion *lib.* 54. ac viginti centurionibus concrematis, hoc velut
sacramento bellum sumfiffe, vt ex præda fibi captiuos eligerent,
fcribit Florus *lib.* 4. *hiflor.* *vl.* Nimirum vt eorum fupplicio ocu-
los pafcerent Sicambri. Et fortean ad hoc pertinet verfus Oui.
4. *trift.* 2.

*Illo, qui fequitur, dicunt maclata minifiro,
Sæpe recufanti corpora capta Deo.*

Vt non mirum, fi præter ius duellicum; de quo *d. c.* 42. dictum, à
populo crudeli, & nondum ad mitiores mores traducto, crude-
7 lia quoque iudicia profecta fint. Quod fi ad Francorum † Si-
cambros hæc instituta referre velis, V Vefthalicis iftis multo
8 humaniores, quia hoc generali nomine Franci olim † appellati
funt, Pontan. *lib.* 2. *de orig. Franc.* 3. ex quibus fuerunt quatuor viri
prudentes Legis Salicæ conditores *sup. cap.* 40. n. 5. Cuius origi-
nis nec ipfos Reges Francicos puduit, Tholof. *in fyntagm.* *lib.* 45.
cap. 3. n. 6. & *feqq.* Munfter. *lib.* 2. *Cofmogr. in Gall.* Ita enim Char-
bertum Regem Francorum alloquitur Fortunatus:

Cum fis progenitus clara de gente Sicamber, &c.

tamen hifce in medio relictis, certum eft, quæ de reliquiis exer-
citus Troiani è Sicambria regione Thraciæ, ex quibus Franci
9 fint orti, † afferuntur à Gallis fcriptoribus Ganguino, Paulo Æmi-
lio & alijs, ea vt indocti feculi figmenta irrideri, poft Hermannum
Comitem Neuuenar. à Marquardo Frehero *in notis Andlois lib.* 1.
cap. 15. Cranz *lib.* 1. *Saxon.* 16. Pontano *lib.* 2. *Orig. Franc.* 5. & *lib.* 3. ca.
10 2. & 3. vbi earum fabularum auctorem Hunibaldum † intra tre-
centos annos vixiffe, demonftrat. Quomodo ergo de rebus
mille annis & vltra ante geftis fcribere potuit? Quibus fim-
11 lia funt illa de origine Saxonum ex † Alexandri Magni exercitu,
apud V Vitichium *lib.* 1. *annal. in princip. art.* 44. *lib.* 3. Landr. Quæ
post

post Cranz. *lib. 2. Saxon. 31. Reinecc. de orig. Saxon. fol. 10.* risu quoq;
 excipit. Et de Suffridi Petri eiusque suffragatorum nugis Frificis
 iam sæpe dictum. Quod si ab antiquis hisce Sicambris vsurpata
 sunt olim hæc iudicia, quomodo ab his ad tolos Saxones pene-
 trarunt? Quomodo non à Carolo M. abrogata, cum alias pra-
 uas consuetudines amputaret? Hodie communis fama narrat,
 vsurpatum id ius à populo VVestphaliæ feroci & indomito, in
 dicecesi Paderbornensi, qui Delbruggenses † dicuntur. Quos ¹²
 ex Allobrogibus illuc migrasse existimat Reinecc. *p. 2. syntagm.*
fol. 229. & in append. p. ima ad H. l. nold in princ. Illis enim imputatur,
 quod in prouerb. abiisse refert Freher. *de occult. iudic.* reos † pri- ¹³
 mum in furcam tolli, deinde de illorum admissis aut innocen-
 tia demum inquiri solere. Meibom. *in demonstrat.* Saxoniam et-
 iam ante Hermannum Billung. Ducem habuisse, inter opera
Andr. Knichij in prin. genti cuidam Arctox exprobrat, quod fures
 accusatos in crucem agere, & illis extinctis primum quid &
 quantum deliquissent, inquirere solita sit. Addunt alij, suspen-
 sum, vbi de innocentia constiterit, id honoris consequi, vt ex-
 emtus patibulo honorifice sepeliatur. Qui aliàs furum † cada- ¹⁴
 ueribus habetur, Medicis ad anatomen concessis. Menochius
2. de arbitr. iud. quest. 3. cas. 185. n. 10. Speckhan. *lib. 1. quest. 8.* Colerus
lib. 1. decis. 147. n. 20. Sed de quo glossator diceret: à tali hono-
 re liberanos Domine. Ex hac irrationabili consuetudine pro-
 euldubio irrepsit jus † barbarum in VVestphalia, quo ab execu- ¹⁵
 tione processum inchoare licuit. Hering. *de fideiuss. cap. 15.*
n. 26. Quod Practici vocant habenam † in cauda ¹⁶
 equi collocare.

CAPVT LVII.

De abusu occulti iudicij.

S V M M A R I A.

- 1 *Vsus abusu prior.*
- 2 *Chiliani Reguli processus.*
- 3 *In factō manuali sine citatione proceditur.*
- 4 *Factum manuale quid sit?*
- 5 *In notoriis cessat citatio.*
- 6 *Banniti Vogelfrey.*
- 7 *Damnati libro inscripti.*
- 8 *Pracones Fronbotten quinam?*
- 9 *Occulta iudicia unde nata?*
- 10 *Speculo Saxonico posteriora.*
- 11 *Occultum iudicium antiquis scriptoribus ignotum.*
- 12 *Iudicium sine citatione crudele.*
- 13 *Deus processum à citatione inchoat.*
- 14 *Ioannes de Francofordia scripsit contra haec iudicia.*
- 15 *Chiliani Reguli consensus.*
- 16 *Reformationes occulti iudicij.*
- 17 *Recessus Imperij prohibitiui.*
- 18 *Iustitia indicatiua quanam?*
- 19 *Nouis morbis noua quaerenda remedia.*

1 **D**ictum est, occultum hoc iudicium ex legitimo Saxonum
iudicio natum, eoq; etiam recentius esse, quia tabusus sem-
per praesupponit vsum. Occasionem huius mutationis tradidit
2 nobis Chilianus Regulus *in suo process. crimin.* qui etiam extat
post Specul. Saxon. Zobelii, *tit. Von der Acht oder Verfestung. in*
princ.

Princip. Erstlich ist zu merken/ daß etwann ein vnrechter gebrauch mit
 der Acht oder Verfestung eingeführet worden/ als nemlich/ daß man
 stracks einen/ der da etwas vñbels in den Gerichten begangen/ vñ alle ci-
 tation, oder fürgebo't vñ ladung verä'htiget oder verfestet hat. Vñd
 der Mißbrauch † ist daher gestossen/ daß die Gerichts Verwalter/ die 3
 Sachsen Rechte/ welche man allhie auff dem Sächsischen Bodenge-
 brauchen muß vnrecht verstanden haben/ die da sagen von der handhaff-
 tigen That/ vñd so man einen Todten/ der erschlagen ist/ vor Gerichte
 bringet/ die handhaffte That/ das ist den Mord oder Schaden selbst sie-
 bend beweisse'ne. *Intelligit autem articul. 66. libr. 1. Landrecht. vbi de*
facto † manuali siue criminali agitur. Quod ita definitur, cum 4
delinquens in facto, hoc est in flagranti crimine deprehenditur,
art. 35. lib. 2. Landrecht. gl. ad art. 38. Weichb. Glossa Germanica ad d. art.
66. ita explicat: Handhaffte That/ welche so offenbahr ist/ daß man sie
mit den Augen sehen/ vñd mit der Hand greiffen könne. Quo casu cum
reum id factum negare non posse putarent, qui forte fuga sibi
confuluerat, cæperunt eum absentem & non citatum conde-
mnare & proseribere: Quasi scilicet de delicto notorie constet,
vt citatione † nulla sit opus. Mynf. 6. obs. 6. nu. 6. & 7. Quod postea 5
etiam ad alia maleficia vñd vñerrächtige That tractum videtur, ita
vt condemnati & proscripti vñd eius locorum impune occidi pos-
sent. Quales sunt hodie banniti † Bogelfrey/ de quibus Gail. lib. 6
2. de pac. publ. 1. extra omnem protectionem positi, Cyn. in l. 1. C. de
natur. liber. Innuit id formula sententiæ conde natorix apud
Chilia. d. lo. Wir denunciren vñd erklären also/ daß er auß dem
Friede in den Vñfrieden gesetzt/ vñd sein Leib vñd Leben wie eins Bogels
in der Lufft sey jederman gemeine. Vñd ita damnatus † in librum 7
inscribatur, eiusq; executio minoribus Scabinis committeba-
tur. Qui ignarus suæ damnationis vñd vñcunq; repertus esset, sup-
plicio afficiebatur, iuxta Aeneam Syl. De libro singulari in hunc
vsu iudicii adhibito comprobatur constitutio Alberti Cæsaris
post ius feudal. Saxon. tit. Von des Keyfers Hoffrichter: Er sol auch
haben vñd nehmen alle gewette/ die vñs gewettet vñd ertheilet werden/
vñd derer die auß der Acht kommen/ vñd soll haben einen sonderlichen
C c
Schreis

Schreiber / der da beschreiben soll alle die in die Nacht kommen / vnd die
 sachen / darumb sie darein kommen seyn/ze. Quos minores Scabinos
 8 vocat Syluius, sunt præcones, id est † Fronboten / quasi Friedbot-
 ten / de quorum iure agitur in art. 56. & 61. libr. 3. Landrecht. & ibi gl.
 Dicuntur etiam Pedelli, vnde hodiernum Wodel / item Bedolia,
 Wodeley / quam vocem crebro vsurpat Chron Slauicum Lindenb.
 Quod autem illi licuerit reum etiam in alieno territorio perse-
 qui, stabiliri videtur articul. 68. libr. 1. Landrecht. & artic. 41. Weichb.
 Denn so frag er eines Breheils / ob er den Friedbrecher iendert ankäm /
 ob er ihn nicht bestättigen möge von Rechts wegen. Quia vero in oc-
 9 culto † id faciebant præcones siue bedelli, ne damnatus au fuger-
 ret, inde videtur occulti iudicii appellatio inualuisse. Quod le-
 gitimum non esse, vel nomen & professio arguit, cum non qui
 bene, sed qui male agit, lucem fugiat. Iohan. 7. vers. 4. Estque hinc
 illa taciturnitatis adiuratio, qua cōscii inicianur, de qua Æneas
 & Auentin. d. 10. perinde vt Romæ olim in sacris nocturnis bac-
 chanalium. Sed quæ iure meritoque Senatus disturbauit, Liu-
 dec. 4. lib. 9. Cum sic ergo ex prauo intellectu iuris Saxonici, vnde
 10 rit; sequitur, quod † ante editionem Speculi Saxonici illud non-
 dum natum fuerit, sed postea demum cœperit. Vnde etiam nul-
 libi in iure Saxonico eius sit mentio, quæ prætermitti non po-
 tuisset, si à Carolo M. vel Speculi Saxonici collectio, vel occulti
 iudicii institutio profecta fuisset. Sed neque in antiquis annali-
 11 bus Caroli M. aut subsequenrium Imperatorum vlla † eius iuris
 morisue vestigia occurrunt. Nisi quatenus de proseriptione ab-
 12 sentium iam diximus. Itaque quam hoc iudicium † erudele sit,
 malitia hominum excrecente, ex eo intelligi potest, quod ab-
 sentes non citati, non auditi ad mortem condemnabantur, con-
 tra omnia iura mundi, l. 5. l. 11. ff. de pan. l. 8. ff. de quast. l. 2. lt. C. de pro-
 bat. Graua. 2. conclus. 110. in prim. imo contra primum processum
 13 à Deo † quamuis omnisciente cum Adamo in paradiso celebra-
 tum Gen. 3. vers. 9. cap. cum Deus 2. quast. 1. Abb. in cap. 1. de causa possess.
 14 & propr. & cap. cum olim. extra de re iud. Testatur id Joannes † de
 Franc.

Francfordia, qui circa A.C. 1430. claruit, *in tractatu contra Scabi-*
nos occulti iudicii, Feimeros appellatos, à Marq. Frehero edito, vbi
 post II. conclusiones ex iure diuino contra huiusmodi iudicia
 inductas subiicit, hoc debere attendere diligentissime quosdam,
 nescio quomodo vocatos, (inquit) qui dicunt se habere à Papa
 (nescio quomodo fuerit dictus) & etiam à quodam Imperatore
 Carolo (vt aiunt) auctoritatem suspendendi homines, sine præ-
 uia discussione, & non iuridice, vt fieri debet, conuictos vel con-
 fessos, &c. Consentit Chilian. † *Köning. d. lo. Denn es folget nicht!* 15
der Todte ist zugegen/ derwegen hat der Mann/ den schaden gethan/ der
beschuldigt wird. Hinc etiam diuersæ reformationes † horum iu- 16
 dicatorum ab Imperatoribus & principibus susceptæ sunt. Qua-
 lis est Theodorici Archiepiscopi Colonienfis ordinatio à Sigil-
 mundo Imp. confirmata A. 1439. quæ extat inter *Reichsstatuten*
Goldasti. Imp. Friderici III. de Anno 1442. Maximil. I. de Anno
1495. & aliorum Impp. Quas summarit Freherus in d. tract. De-
nais in iure Camer. tit. 161. Quibus adde Recessum † imperii Anno 17
1521. Wormatiæ celebratum, & eodem anno Spiræ repetitum,
 quem allegat Chilian. *d. lo. Das man hinförder ohne rechtförmige*
vorgehende citation vnd Ladung keinen Mann verfesten/ noch in die
Nacht thun soll. Et videtur hæc fuisse iusticia † indicatiua, ob 18
 quam præter alia grauamina rustici seditiosi (dicti *Bundschuh*)
 rebellarunt A. 1493. *Wimpeling. & Guillim. de Episcop. Argent.*
 Quæ omnia arguunt, occulta hæc iudicia ex abusu orta, eo de-
 mum tempore inualuisse, quo reformationes Imperato-
 rum contra illa susceptæ sunt, ex quo naturaliter
 euenit, vt nouis † morbis ingruentibus, 19
 noua quoque remedia inue-
 nire oporteat. *Nov.*
74. in pr.

CAPVT LVIII.

De processu criminali veterum
Saxonum.

S Y M M A R I A.

1. Saxonum seueritas.
2. Processus summarius criminalis.
3. Processus militaris.
4. Citatio est de substantia iudicii.
5. Nemo sine cause cognitione condemnandus.
6. Freyrecht quale?
7. Henrici Leonis proscriptio.
8. Caroli M. iudicium criminale contra Saxones.
9. Ottonis M. iudicium criminale.
10. Pœna deportandi canes.
11. Iudicium criminale publice celebratur.
12. Pœna capitalis violatorum pacis.
13. Lex Francica an Saxonica sit mitior?
14. Comes Wernigerodensis ad frenum equi suspensus.
15. Comes Eberstenius pedibus suspensus.
16. Probatio per duellum.
17. Contumacia per moram augetur.
18. Effectus banni.
19. Bannum est superius vel inferius.
20. Bannum relaxari potest.
21. Emenda aëtori, iudici multa debetur.
22. Multa pro dignitate iudicum constituitur.
23. Solidi Saxonici quantitas.
24. Bannum ante solutionem multa non soluitur.
25. Formula criminales.

Saxones

Saxones seueris legibus ac pœnis † maleficia coëreuisse dixi 1
 mus *ca. 41.* Quamuis vero summario † processu, leuato velo & 2
 sine strepitu iudicii ea peragerent, eo modo, quo hodie † milita- 3
 ria delicta puniuntur, quod vulgo *Malefizrecht* dicimus, de quo
 vide disput. Georg. Obrechtii: tamen † citationem & causæ co- 4
 gnitionem, utpote substantialia iudicii, intermissa esse, nemo
 sibi persuadeat. Ita enim habet lex Carolina: vt nullus præsumat
 hominem ad iudicium mittere, nisi iudicatum fuerit. Et *artic. 66. 5*
libr. 3. Landrecht. Nulli reo vita auferatur, nisi legitime conuicto.
 Neque vna citatione contenti erant, si reus absens esset, sed eam
 ter repetebant. Maxime in grauioribus delictis. Ita enim ait *art.*
67. libr. 3. qui pro violentia inculpatur, ter citabitur. *Man soll ihm*
Tage dingem. & art. 41. Weichb. So muß man den Friedbrecher ver-
 heischen / zu Ein zum Andern / vnd zum Dritten mahl bey seinem Nah- 6
 men. Auctor † Reineckes *lib. 1. cap. 14.*

Si Hernidt is wahr / hir is mannich racht /
 Als were min ohm Reinecke noch so quadt /
 So schal men doch Frygreche dragen /
 Men schal en drudde werff vordagen /
 Als men einen freyen Manne plecht /
 Kumpt he denne nicht / so gah dat Recht /
 So is he schuldig aller der d ngt /
 De men hir klaget vor dem Rvmingk.

Quæ latino carmine non satis apposite reddidit Hartm. Schop-
 per. *de astutia vulspecula.* Sed optime adduxit Freherus, ad hoc,
 quod etiam libera iudicia citationem & causæ cognitionem re-
 ceperint. Exemplum nobis præbet Henrici Leonis Ducis † Sa- 7
 xonie proscriptio, quam sic describit Cranz *libr. 6. Saxon. 38.* Im-
 perator (Fridericus) procedens in concionem de more proce-
 res seiscitatus est, sententiam quærens, quid mereretur, qui legi-
 time euocatus tertio contumaciter abesset. Cui ex sententia
 principum responsum est, quod distante iustitia omni sit hono-
 re destituendus, vt proscriptione publica iudicatus, & Ducatu
 & omnibus careat ab Imperio beneficiis, &c. Ex quibus intelli-
 gitur,

gitur, iudicem, etiam supremum, non ex sua, sed ex Assessorum
 8 sententia accusatum condemnasse. Ita Carolus † M. Saxones
 perduelles legaliter ad mortem condemnauit *supra cap. 24. nu. 17.*
 9 Ita Imp. Otto M. † Eberhardum Francorum Ducem condem-
 nauit centum talentis (pro libris) æstimatione equorum omnes
 principes militum, qui eum ad hoc facinus adiuarant, de deco-
 re canum, quos portabant, vsq; ad regiam urbem, quam vocita-
 mus Magedeburg. & postea: Theodoricum & tres amitæ illius
 filios, qui Tanemaro manus iunxerant (alludit ad confæderatio-
 nem, de qua *supra cap. 49. nu. 11.*) lege Francorum damnatos stran-
 gula fecit deficere. De eodem iudicio Roswita *in paneg.*

*Auctores tanti condemnauit q; piacti,
 Suspendens quosdam ligno reprobis reparato,
 Quosdam de patria mandans discedere cara.*

Inter hos fuit ipse Dux Eberh. in urbem Hildesheimensem ali-
 10 quandiu relegatus. De pœna † deportationis canum nobilibus
 & militaribus imponi solita sunt exempla alia apud Otton. Fri-
 sing. *lib. 2. de gest. Frider. 28.* Gunth. *lib. 2. Ligur. vers. 200.* Arnold.
 Lubec. *lib. 7. cap. 2.* Dodechin. *in appen. ad Marian Scot. ad A. 1155.*
 Cranz. *lib. 3. Saxon. 6.* Tholos. *lib. 3. synt. ign. 37. nu. 5.* Cuiac. *11. obs.*
 22. Camerar. *lib. 3. medit. histor. 95.* Condemnatio autem fiebat pu-
 11 blice in conuentu siue curia indicta † Cæsare pro tribunali se-
 dente, principibus & militaribus astantibus. Ita enim teste eo-
 dem Witich. *lib. 2.* Hadaldus Cæsaris Ottonis cubicularius ad
 Giselbertum Lotharingæ Ducem missus, imperium, inquit, tibi
 regale facio præsentem populo, tribunali Regis condicito die præ-
 sentari, aut certe hostem te scias iudicari. Quid autem est, quod
 12 Theodoricus cum sociis lege Francorum ad suspendium † da-
 mnatus, cum pacis publicæ violatores lege Saxonica gladio cæ-
 derentur, *art. 13. lib. 2. Landrecht.* Quam pœnam ipse quoq; Cæsar
 Otto obseruauit. Witich. *lib. 2.* ceteri insidiarum conscii in alte-
 ram hebdomadam differuntur, & secundum leges (an Saxoni-
 cas) sceleribus suis meritas pœnas soluentes capite cæduntur.
 Roswita pœtria.

Quidam

*Quidam iudicio condemnantur capitali,
Qui lam de patria longe pelluntur a manda.*

Quomodo ergo lex Franciea † mitior? quomodo Saxonica cru- 13
delior est? *supra cap. 40.* Nisi forte pena cum tempore mutata est.
Nam subsequentibus temporibus Theodoricus Comes Werni-
gerodensis † quod pacem iuratam fregisse diceretur, solenni iu- 14
dicio ad suspendium cōdēnatus equi freno alligatus est. Cranz.
libr. 10. Saxon. 7. Et simile exemplum suspensi ad equi capistrum
præfecti habes apud eundem Cranz. *libr. 10. Saxon. 30.* vt scilicet
sententiæ satisfaceret, & tamen dignitati personæ parceretur.
Imo Albertus Dux Brunsvicensis † Comitem de Eberstein sibi 15
rebellem & sacramenti violatorem erecta trabe iussit appendi
per pedes, vt exquisito cruciatu vitam finiret, qui execrabile
scelus in dominum suum commisisset, Cranz. *libr. 8. Saxon. 21.*
Quod si probatio † dubia esset, res duello permittebatur, *supra* 16
cap. 45. nu. 10. Ita Concil Dingelsing. tempore Caroli M. celebra-
tum apud *Legulei. Hund.* De pugna duorum, quod *Behding* vo-
catur (*Behding an Wetteding*) vt prius insortiantur (cruce si-
gnentur) quam parati sunt, ne forte carminibus, vel machinis
diabolicis, vel magicis artibus insidientur. Vt fortasse hoc vo-
carit ius Sicambrorum Auentin. *supra cap. 46. num. 2.* quasi *Das*
Kampfferrecht. Absentibus autem † & proscriptis etiā pœnitent- 17
tiæ locus erat, qua cessante, non minus pœna quam contumacia
cum tempore crescebat. Vnde *gloss. ad articul. 5. Weichb. Nacht ist*
eine besetzung / vnd welcher Mann also in die Nacht kompt / in dem er-
sten † Jahr ist er Anruchtig / in dem andern ist er Ehylos / das ist also zu 18
vernehmen / ob er in die Königlische Nacht mit Recht gebracht wird.
Nam ex inferiore banno † tandem in superius (in des Reichs oder 19
Könings Nacht) ascendebatur, quo notati nullibi securi erant, per
totum imperium Rom. Moll. *ad lib. 4. Saxon. Const. 13.* quamquam
hodie occisio banniti non perinde permessa est Gail. *2. de pac. pub.*
s. n. f. Deniq; redimere ex banno se poterat † condemnatus, si & 20
aduersario & iudici satisfaceret. In iudicio enim Saxonico reus
duplicem pœnam præstat, † multam iudici emendā vero actori, 21

- artic. 53. libr. 3. Landrecht. Wette gibt man dem Richter / Buße aber dem Klager / Chilian. König. *in pract. cap. 138. n. 2.* Quo maior autem
- 22 & † dignior erat iudex, eo quoque grauior multa erat. Regis suprema multa sexaginta solidorum. Bey Königs Bann dingen ist das höchste gewete / da man dem Richter 60. Schilling wettet *gl. ad art.*
- 23 59. lib. 1. art. 61. libr. 2. & art. 63. libr. 3. Landrecht. Solidus † autem pro aureo Vngarico accipiendus erit, qui duobus sexagenis antiquis (zwo alt: Schock) aestimatur Moller. 1. *semest. 37. & p. 4. const. Saxon. 32. n. 10.* Aliorum iudicum minores multa recensentur. *lib. 3. art.*
- 24 64. & seq. Absque cuius multa præstatione bannum † non soluebatur. Ita enim habet Constitutio Alberti Imper. *in §. Die vierdte Sazung :* Wir gebieten auch daß kein Richter jemand in die Nacht thun soll / anders denn offenbahrlich / vnd auch niemand darauf lassen / er neme denn erstlich gewisheit / daß dem Klager gebessert wird / nach des Landes gewohnheit / vnd was ein Richter gewettet wird (von den die auß der Nacht kommen) daß er dasselbig gar nehme. Formulas
- 25 criminales, † quibus rei in iudiciis vel accusantur vel defenduntur, non adscribimus, cum multa earum etiamnum obtineant. Notabilis est Joannis Valsmeri Consulis Bremensis condemnatio *in Chron. Bremens. MS.* cuius epitaphium lapidi inscriptum prope urbem conspicitur.

CAPVT LIX.

De iudicio vemico ac libero.

S V M M A R I A.

- 1 Iudicia vemica ab occultis differunt.
- 2 Dissensus auctorum circa lectionem.
- 3 Scabini Fetmeri dicuntur.
- 4 Fehmen quid significet?
- 5 Witte Germanis prudentiam denotat.
- 6 Druidum notatio à fide.

- 7 *Vox vetiti iudicij corrupta.*
- 8 *Verbum Wetten unde deriuetur?*
- 9 *Vemen Gericht, Freysuel/Freyding/synonyma.*
- 10 *Dies Martis iudicio criminali destinatus.*
- 11 *Freigrafij iudiciorum domini.*
- 12 *Ludouici Banari concessio.*
- 13 *Iudicia libera etiam alibi quam in VVestphalia celebrata.*
- 14 *Vnde dicta?*

Occulta iudicia scriptores etiam vemica † nominant, eo¹ quod hæc in illa successiue degenerarint. Alioqui discerni debent, cum vemica legitima & antiquiora, non in VVestphalia tantum, sed in omni Saxonia celebrata legantur. Sed in vocis huius critica historici † non magis, quam in significatione conueniunt. *Aeneas Syluius* iudicium vetitum vocauit,² sed quem eiusve librarium ex ignorantia vocis Germanicæ lapsus esse ostendit *Freherus* in *d. tract. de occult. iudic.* Itaque licet ipse olim putarit legendum vitutum: tamen eam opinionem corrigens legit vemum aut vemium, maxime propter versionem *Chronici Colonienfis*, quod verba *Aeneæ* ita reddidit: *Das selbe Gericht weret noch hûde zu Dage / ind heisset dat heimliche Gericht off die Veme.* Atque ita *Vemen Gericht / Vemenrecht* passim in diplomatis *Cæsarum* reperitur, sicuti *Seabini* à *Trithemio* & *Ioanne de Francofordia* *Feimeri* † appellantur, Mun-³ ster juxta versionem germanicam *Scheffen* oder *Beymar*. Quâdoq; etiam coniungitur vtraque vox, ut in *Chron. Colon.* *Vemescheffen*. Qui ab *Auentino* conscii, ab *Erasmio Roterod.* certi dicuntur. Male hoc, cum Germanis sint *Wissende*. *Freher. d. lo.* vbi hoc vocabulum à Germanico Saxonibus tamen ignoto † *Vemen*,⁴ quod est despumare deriuat. Quia per illud iudicium prouincia malis hominibus purgatur. *l. 13. ff. de off. pras.* Quomodo *Palinge*. in *Capricorn. metaphoricæ*:

Tunc iterum immundas despumat Iuppiter ollas.

Contra *Heinricus Meibom*, in *Irmens. Saxon. esp. 12.* priori con-

Dd

iecturæ

5 iecturæ Freheri inhærens legendum cenſet vitium aut † Wit-
 tium, ab antiquo Witt, quo Germani prudentiam denotant,
 teſte Lipſio *cent. 3. epiſt. ad Belgas 49.* Conſonat ridicula notatio
 6 † Druydum à Vyden ſiue Weihen, quod eſt conſecrare. Quam
 à Suffrido Petri inuentam fulcire conatur Hamcon. *lib. 2. Friſſæ.*
fol. 201. cum verior ſit Reineccij à Truten, id eſt fide. Meibomij
 lectio propius ad verum accedit, vna littera i in e murata. Eſt
 7 enim vox † vetiti iudicij, ab *Ænea Syluio* Italo, dialectum Saxo-
 nicam non aſſequente corrupta, pro Saxonico *Wetten!* quod eſt
 mulctare. Inde *Gewette!* multa. Quam vocem Itali ſuo more
 in Guadium conuertentes pro ſponſione accipiunt. *Strachâ de*
ſponſ. in pt. n. 3. ſicuti ex Saxonico *Giwehr!* facta eſt Guaranda, de
 qua agitur *in art. 14. lib. 3. Landtr. Dan. Moll. libr. 1. Conſtit. Saxon. 5.*
 Neque procul abludit notatio *gl. ad art. 64. lib. 3. num. 2. Das wört-*
 8 *leunt wette heiſt ſo viel als weh thun!* ab illa *Roleuuinckij, Wehmil*
ſup. c. 54. n. 8. Arque hinc iudicij *veinj* etymologiam recte peti *ex*
c. preced. conſtat. Quali dicas, *Wette Recht! Wette ding! Wetteges*
 9 *richt.* Dicitur etiam ſedes † libera, *Freyſtuel! Frey Gericht!* promi-
 ſcue *Gobelin. in Cosmodrom. at at. 11. cap. 4.* Ding in antiquo vulga-
 ri ſonat iudicium, prout patet in his vocabulis, *Holtgeding! Frey*
geding. Et quia iudicium mortis gentiles attribuebant *Marti*,
 10 dies Martiſ † apud gentiles Teutonicos, *Dingesdag!* dicebatur.
 Et in ſignum iſtius iudicium quoddam occultum concernens
 pœnam morte puniendorum in certis caſibus, in partib. *West-*
phalie præcipue die Martiſ celebratur, quod quidem iudicium
 incolæ *Friding* appellant. Hæc ille. Principes qui domini ſunt,
 11 iudiciorum iſtorum *Stuelherr!* iudices vero † *Freygraffen!* ap-
 pellantur *in reformat. Friderici III. Francofurti edita Anno 1442.* *Tobias*
Paurmeiſt. lib. 2. de iuriſd. imper. 10. nu. 4. Cæteri Aſſeſſores
 12 *freye Scheffen!* Freher. *d. lo.* Ludouicus Bauarus † Anno 1332.
 Ottoni Episcopo Mindenſi concedit, *Ein frey Herzogdom in*
dem Euff. tho Minden vnd Freygerichte/ darinnen tho ſittende vnder
Königs Bau/ nach Bemerechte/ als in dem Lande Weſtpfalen Recht
iſt am Weſtlichen Richte von vnſer vnd vnſer Nachkommen wegen/te. vt
 habent

habēt verba diplomatis *in tomis Pisl. xij.* Ita Carolus IV. Theodoro Episcopo Mindensi concedit duas liberas sedes, quæ proprie & vulgariter *Beneding* nuncupantur, &c. Francofurti A. 1334. Sed & Rupertus Salentinum Frigrauium seu Comitem liberum in sede Freyhohlenor vulgariter nuncupata, situ in dominio Zuschen constituit, eumque de dicta sede Freygrauatus inuestiit, &c. Marpurgi A. 1410. Extant diplomata apud Freher. *de occult. iudic.* Ex quibus planum fit, non in V Westphalia tantum ius venium obtinuisse, sed etiam alibi in Germania, cum Theodoro Mindensi tale ius detur, quali Ducatus Alcania & V Westphalia gaudent. Et in diæcesi Moguntinensi superest territorium *das Freygerichte* dictum. Quare autem libera et iudicia dicta sint, quæri potest? An quia extra ordinem & veluti soluta legibus exercētur, ut vult Freher. *d. lo fol. 3.* Atqui hominem sine lege iudiciis præficere est belluam præficere? teste *Aristotel. 3. polit. 11.* Quod Imperatores numquam fecerunt. An quia in his iudiciis liberi tantum homines iudicabantur? Atqui delinquentes sine discrimine huc trahebantur. An quia liberi tantum homines his præsidebunt, & quidem viri graues & recti amantes. Quod fieri debuisse scribit *Sylaius*? Atqui id aliis quoque iudiciis commune est. An denique libertus ad iurisdictionis amplitudinem, per integram prouinciam diffusam referenda erit? De quo cogitandum censeo.

CAPVT LX.

De Priuilegijs contra iudicia libera.

S V M M A R I A.

- 1 *Bannum regium per totam prouinciam extenditur.*
- 2 *Priuilegia exemptionum à sede libera.*
- 3 *Priuilegium Aquisgranensium.*
- 4 *Spiensium.*
- 5 *Francfurtensium.*
- 6 *Fridbergensium.*
- 7 *Ratisponensium.*
- 8 *Moguntinensium.*
- 9 *Magdeburgensium.*
- 10 *Goslariensium.*
- 11 *Mindensium.*
- 12 *Frisiorum.*
- 13 *Liberi Comites nomine Caesaris ius dicunt.*
- 14 *Cæsari omnia iudicia vacant.*
- 15 *Exceptio incompetentie an Cæsari opponatur?*
- 16 *Germanorum priuilegium.*
- 17 *Comes Suuartzburgicus conseruator priuilegij.*
- 18 *Priuilegiorum conditio.*
- 19 *Repressalia quando permissæ?*
- 20 *Iurisdictio Frygraniorum restricta.*
- 21 *Causse ad hac iudicia pertinentes.*

1 **C**Um iudicia libera per totã prouinciã † vel Comitatu bannum regium siue iurisdictionem suam Cæsaris nomine exercerent, eoq; nomine subditi extra patriam euocati grauarentur
 2 cœperunt Ecclesiæ † ac ciuitates exemptione à iudicijs prouincialibus
 siue

siue à sede libera singularib. Imperator. priuilegijs impetrare. Ita
 Aquisgranenses gloriantur, se priuilegium habere, ne ciues ali-³
 bi quam coram Scabinis aut Senatu conueniantur, Rutger: Ru-
 land. p. I. lib. 5. de commiss. 4. n. 41. Ita Alex. IV. Papa Anno 1260. ci-
 uibus Spirensibus † priuilegium dedit, quod trahi extra ciuita-⁴
 tem Spirensē ad iudicium inuiti non possent, quamdiu parati
 essent coram suo ordinario de ipsis conquerentibus stare juri,
 Lehman. lib. 5. Chron. Spirens. 97. Item Adolphus Cæsar An. 1297.
 ipsis hanc gratiam duximus liberaliter concedendam, (inquit)
 uidelicet, quod eos vel aliquem ex eis extra ciuitatem suam euo-
 cari ad nos vel iudicium nostrum qualecunque per quempiam
 nolumus, quamdiu parati sunt in ciuitate sua, de se querulanti-
 bus iustitiam exhibere. Lehman lib. 5. cap. 125. Quod ab alijs Im-
 peratoribus successiue confirmatum, ita Rudolphus I. Imper.
 Anno 1291. ciuitati † Francofurtensi priuilegium dedit, quod⁵
 nullus ipsos vel aliquem ipsorum pro vllis bonis vel debitis ex-
 tra ciuitatem Francofurtensem possit aliquo modo citare vel euo-
 care, nisi prius in ciuitate Francofurtensi sibi fuerit iustitia de-
 negata: confirmatum postea ab Adolpho Anno 1294. alijsque
 subsequētib. Imp. Cumque eo non aucto ciuis quidam
 Colonienſis ciues Francofurtenses Norimbergæ coram Iudice
 & Senatu aulico (*Reichshofgericht*) accusasset, illique priuilegiū
 suum allegassent: Cæsar Sigismundus consultus respondit,
 Francofurtenses jure & priuilegio suo gaudere debere, actore
 ad Scultetum Francofurtensem, (*dis Reichs Schultheissen*) re-
 misso. Factum id Anno 1431. v. *Historische Verlauff der Statt
 Franckfurt.* Idem Rudolphus I. eodem anno simile priuilegium
 ciuitati † Fridbergenſi dedit, quod nullus ipsos vel aliquem ipso-⁶
 rum modo duellico seu per viam duelli extra ciuitatem Frid-
 berg citare possit vel debeat euocare, nisi prius in ciuitate Frid-
 berg sibi fuerit iustitia denegata. Quod ipsum alij quoq; Imp.
 confirmarunt, v. *Gründlich Bericht von der Statt Friedberg Frey-
 heit.* p. I. V Vohner. tom. 6. symphor. vbi aliæ quoque ciuitates simi-
 lia priuilegia habentes recensentur. Ita Fridericus II. Anno
 Dd 3 1230.

ban-
 e ex-
 ctur
 ialib
 siue

1230. ciuitati † Ratisponensi priuilegium dedit, quod ciues cogi non debeant venire ad aliquod iudicium extra ciuitatem, & quod conciuis conciuem suum eiusve res extra ciuitatem detinere non debeat, querimoniam contra ipsum mouendo, nisi prius conquestus fuerit ciuitati, & iustitia sibi denegata fuerit. *Legul. Hung. in metrop. Salsb. p. 1.* Ita ab Adalberto Archiepiscopo
- 8 † ciues Moguntini habitantes intra muri ambitum hoc iure donati sunt, vt ad nullius aduocati placita vel exactiones extramurum expetantur &c. Extat diploma de A. 1135. tom. 1. *Vrftiffj*
- 9 Ita Magdeburgenses † Anno 1341 à Sigismundo Cæsare hoc ius consecuti sunt: vt nemo cuiuscunq; conditionis sit, ciuis vel senator Magdeburg, separatim vel coniunctim ad tribunal Cæsareum, vel ad Camerae iudicium citetur, neq; ad aliud, quam ad Episcopale iudicium ciuile vocetur, nisi in casu denegatae iustitiae, *Dressler. de urb. German. Sed & Goslarie* s† dicuntur habere priuilegium, quod non debeant ad aliena iudicia vocari, sed in palatio Cæsarium in vrbe conueniri. *Cluten. in syllog. rer. quotid. lib. 26. tit. D.*
- 11 In genere † Carolus IV. clericos à iudicijs liberis absoluit A. 1377. Ne quis clericum, vel pro causa criminali vel ciuili in iudicium seculare, & specialiter ad iudicium *Srodung* trahere præsumserit, &c. Extat *inter priuileg. Mindens. apud Pistor.*
- 12 Deniq; huc pertinent pacta † Frisiorum de A. 1447. apud *Vbbon. Emm. lib. 23. rer. Fris.* Percrebuerat ea tempestate mos apud ordines ijs locis, vt qui cum altero litem haberent, querelas ad vicinos principes deferrent, litterasq; conficerent, quibus accusati ad tribunal peregrinum extra Frisiam citarentur. Id graue visum & patriis legibus libertatique contrarium interdictum est. Ita & Arragonenses coram alio quam suo iudice se juri sistere non tenentur *Thuan. lib. 104. histor.* Hæc ergo priuilegiorum concessio arguit iure communi, & regulariter aliud obtinuisse, omnesque imperij subditos liberis iudicijs subfuisse, saltem in sua quemque prouincia. Cujus ratio in eo posita videtur, quod liberi † Comites iudicia sua sub banno regio & Cæsaris nomine exercebant, *articulo 52. libr. 3. Landr.* Bannum autem

autem regium pluribus in illa prouincia non competebat. *art. 63. lib. 3. Landr.* Et Cæsari vbicunque † veniret, iudicia pare-
 bant, *art. 60. eo.* Quia vbiloquitur iudex superior, ibi tacere de-
 bet inferior, monitu Baldi, Mynsingeri *6. obs. 8. Coler. lib. 3. de pro-
 cess. execut. 7. n. 36.* Itaque ipsi exceptio fori vel incompetentiæ
 † non facile objici potest, Certe non olim. Quod Henrici Leo-
 nis condemnatio arguit, qui ad curiam Cæsaris euocatus frustra
 opponebat, se in Sueuia natum, non nisi in terra natiuitatis suæ
 destitui debere. *Cranz. lib. 6. Saxon. 38.* Hoc tamen ita obtinuit,
 si modo intra Germaniæ terminos curia indiceretur. Genera-
 liter enim Alemanniæ † Principes priuilegijs communitos scri-
 bit *Cranz. lib. 10. Saxon. 39.* quod non teneantur in locis extra
 Imperij limites comparere. Cujus priuilegij conseruator fertur
 esse Comes † Suuartzburgensis. Cæterum supradicta priuilegia
 hanc conditionem † recipiebant, si ciues in sua vrbe vel terti-
 torio sese iuri sisterent. Qua deficiente nihilominus alibi con-
 ueniri poterant. Denegata enim iustitia non solum superioris
 iurisdictio fundatur, *Gail. 1. obs. 28.* sed etiam † repressaliæ permit-
 tuntur, *Gail. de pignor. c. 2. & de arr. st. c. 9.* Vt videatur hoc casu iu-
 dia libera etiam extra prouinciam vigorem suum habuisse.
 Cum vero occulta iudicia per totam Germaniam & ad † quas
 uis causas iurisdictionem suam extendere præsumerent, quod
 Aeneas Syluius reprehendit: Fridericus Imp. eorum præsumptio-
 nem compescuit, sanxitq; ne quis illuc vocetur, nisi ex † causis
 eo pertinentibus, (*auff vnmvrougen Sachen*) & æquo jure nul-
 quam vsurus, iuxta Denaisium. Formula litterarum auocatori-
 arum ad occultum iudicium extat in *Leyenspiegel* p. 2. vbi etiam
 recensentur causæ & maleficia ad hoc iudicium pertinentia,
 sub hac conditione: *Wo man anders einen sonst nicht zu Ehren vnd
 Recht bringen mag.* Quæ hodie pleraque beneficio Came-
 ræ Imperialis aliam formam
 receperunt.

CAPVT LXI.

De differentia Iudicum.

SUMMARI A.

- 1 *Iudex primaria iudicij persona.*
- 2 *Tres ordines magistratum.*
- 3 *Ducatus Saxonia VVitichindo datus.*
- 4 *Caroli M. tempore dignitates simplices.*
- 5 *Comites & Missi ius dicebant.*
- 6 *Comitum iurisdictio quàm late pateat?*
- 7 *Comitatus & pagus sunt relata.*
- 8 *Comites abusive etiam Satrapæ dicti.*
- 9 *Comitum sedes.*
- 10 *Etiã libera ciuitates suos Comites habuerunt.*
- 11 *Comes iudicij pates.*
- 12 *Germanice Grauo dictus.*
- 13 *Comes banno regio inuestitus.*
- 14 *Bannus regius merum imperium denotat.*
- 15 *Iudices pro qualitate causarum.*
- 16 *Iudex an litigantibus dignitate inferior.*
- 17 *Scuto bellico carens inter militares iudicare nequit.*
- 18 *Duces an olim ius dixerint?*
- 19 *Cæsar quando iudex?*
- 20 *Maxime de feudo regali.*

1 *C*VM inter tres personas, quæ iudicium constituunt, *c. nullus.*
 2 *4.9.4.* iudex primum locum † merito teneat, de eo quoque
 aliiquid addendum. Antiquissima est † magistratum distinctio,
 qua Regem Duces, & hos Comites insequuntur. Hos enim tres
 ordi-

ordines Gregorius M. Papa in *litteris ad Sabinum Apocrisarium* per-
 scripsit. Heig. p. 1. *quest. Saxon.* 2. eorumq; gradus secundum scuta
 militaria distincti erant. *artic. 3. libr. 1. Landrecht. & art. 1. Lehenrecht.*
 Qui sicuti in Italia apud Gothos & Longobardos, in Germania
 apud Francos & Alemannos vsitati fuerant, Heig. d. *quest. 2.* ita in
 Saxonia deuicta à Carolo M. relictæ sunt. Ducatus enim Witi-
 kindo Saxoni † & posteris concessus est. Vide Reinecc. & Mei- 3
 bom. *de Ducatu Saxon. inter oper. Knichii.* Vnde sicuti Carolinorum
 tempore † dignitates tituliq; simplices adhuc erant: ita in legi- 4
 bus & priuilegiis illius temporis tantum fit mentio Ducum &
 Comitum, *ut in LL. Aleman. cap. 1. & 27. tom. 2. antiq. Aleman. Gol-*
dast. Comites autem & † Missi Cæsaris nomine iurisdictionem 5
 omnem exercebant, multas recipiebant, ex iis se sustentantes,
 residuum fisco inferebant. *cap. Caroli tit. qualiter precipit §. 5. Knich.*
in encyclop. cap. 1. Eorum potestas per districtum † extendebatur, 6
 qui pagus dictus (vulgo *Bow/Borde*) quandoque etiam à Comi-
 te denominabatur. Meibom. *de pagis Saxon. in princip.* Ita in diplo-
 mate Ottonis M. conceduntur Ecclesiæ Aquensi curtis Galmi-
 na † sita in pago *Haspengewe* / pro quo Comes Imo iure concam- 7
 bii reponit loca quædam in pago *Luthgomis* / in comitatu Rieha-
 rii, item in pago *Mulchewe* in comitatu Ermenfredi, item in pa-
 go *Analgom* in comitatu Erberhardi, &c. Petr. à Beeck *in Aquis-*
gra. ca. 9. Pagus autem plerumque vnum, quandoque etiam plu-
 res habebat Comites, † *supra ca. 55. n. 14.* quos Beda Anglicus, Satra- 8
 pas, alii primores & nobiles Saxonum, Poëta Paderborn. *in an-*
nal. Caroli M. lib. 1. etiam Duces abusive appellat

Sed variis diuisa modis plebs omnis habebat

Tot pagos, quot pene Duces.

Knich. *in encycl. cap. 1.* Qui tempore Caroli M. cum nullæ adhuc
 essent vrbes Saxonix, in villis † ac curiis (*Hoffe*) *supra cap. 34. nu. 3.* 9
 postea conditis vrbibus, illic sedes suas habuerunt, ac per pagos
 iurisdictioni suæ suppositos, ius dixerunt. Freher. *libr. 1. orig. Palat.*
 5. Quod eleganter explicauit Beat. Rhenan. *libr. 2. rerum German.*
 quem sequitur Kyriand. *in anal. Treuir. part. 7. & 13.* vbi non so-

Ec

lum

nullus.
 uoque
 inctio,
 im tres
 ordi-

- lum episcopales, sed etiam liberar imperii ciuitates suos habuisse
- 10 Comites † demonstrat. Consentit Lehman. *li. 2. Chron. Spirens. 18. ibi: Statt hat man geheissen eine grosse Gemeine / in welcher sampt den ganzen Gow ein Bischoff vnd ein Graff im nahmen eines Teutschen Konings Geist: vnd Weltliche Oberkeit verwalten / etc.* Hic ergo Co-
- 11 mes † iudicio præsiderat, quia iudices antiqua lingua Saxonica
- 12 Grauiones † dicebantur. Paul. Warnefr. *lib. 5. de gest. Longob. Brotuff. lib. 1. Chron. Merseb. 9. Gothofr. inc. 1. lib. 2. feud. 10. P. Heig. 1. q. Saxon. 2. n. 44. Tob. Paurm. lib. 2. de iurisd. Imp. 10. Matth. Steph. lib. 2. de iurisd. p. 2. c. 4. n. 19. Andr. Knich. de iure territ. c. 1. n. 40. & c. 4. n. 52. Hotom. in lex. feud. in verb. Comites. Cluten. in syllog. rer. quotid. sh. 26. lit. H. Peucer. lib. 5. Chron. Reine. in tract. Von des Adels herkomme fol. 139. & in syntag. hist. p. 3. fol. 446. Gründlich bericht vö der Statt Friedberg. p. 1. punct. 1. nu. 271 Pont. libr. 6. orig. Franc. 14. Ita in LL. Ripuar. tit. 53. & pass. Grauiio iudicem denotat. Item gl. ad art. 12. lib. 2. n. 8. Landrecht. Graffe ist nach Alten Sächsischen Teutschen so viel als ein Richter. Itaq; mirum quid Cranz. *lib. 2. Saxon. 31.* sibi velit, quando de temporibus Caroli Calui agens ait, Comitum nomen illa ætate in hac prouincia erat incompertum. Nisi pro eo Grauionis nomē vsurpatum existimat. Alioquin officium ipsam tum fuisse*
- 13 demonstrauimus c. 27. Hic autem Comes † sub banno regio iudicabat, quippe quem non nisi Rex (ita Imp. vocatur in iure Saxonico) concedere poterat *art. 64 li. 3. Landrecht. Col lib. 2. de process. execut. 1. n. 125.* Bannus autē regius † erat ius gladii id est merum imperium. *l. 3. ff. de iurisd. siue criminalis iurisdicatio gl. lati. ad d. art. 64. lit. D. & lib. 2. art. 61. in addit. ad gl. n. 4.* bey Konings Bann dinget est habere merum imperium. Atq; ita loh. Dauth. *in hypot. sect. 9.* bannum regium explicat. Item Matth. Steph. *de iurisd. p. 2. lib. 2. c. 4. n. 41.* vulgo Blutbann / Halsgericht. *Col. d. c. 1. n. 122.* Itaq; hic or-
- 14 do obseruatus, vt causæ † maiores etiā maioribus in iudiciis agerentur, neq; iudices dignitate inferiores essent illis, qui iudicabantur. Per rationem Gail. *1. obs. 29. nu. 2.* Quo pertinet, quod de Ottone M. scribit Witich. *li. 2. annal.* noluisse ipsum causam Principum inter arbitros tractari, ne scilicet viri nobiles & senes populi

puli inhoneste tractarētur. Vt non omnino irrationabilis sit Feudistarum opinio, si vasallus Comes † litiget cum Domino, quod 16
 tum ē Pares curiæ ad minimum Comites esse debeant. Jacob. de
 S. Georg. *de feud. in verb. & dicti vasalli nu. 10.* Certe in iure feudali
 Saxonico id expresse constitutum est *c. 2. §. 2. c. 28. §. ult. c. 34. §. 10.*
 We des † Heerschildes daruei / de mach nemands ordel schelden / de den 17
 Heerschild hefft. *vi lep. 1. differ. iur. Saxon. l. n. 11.* Quomodo de nobi-
 libus Galliarum scribit Thuan. *lib. 125. hist.* ipsos non nisi coram Pari-
 bus suis causam dicere cogi. facit *art. 65. li. 3. Landrecht.* Duces sub
 Carolo M. iudicasse dubitari potest, cum † certum sit eos ab ini- 18
 tio rei militari tantum intentos fuisse. B. Rhenan. *lib. 2. rer. Germ.*
 Joach. Vadia. *li. 3. de colleg. & monast.* Nisi forte potentiores essent
 litigantes, vt Comitum potestas non sufficeret. Ita enim in *LL. Ale-*
man. c. 3. Si est talis persona, quam Comes in placito, vel centena-
 rius, vel missus Comitum distringere nō potest, tunc eum Dux le-
 gitime distringat. Sequenti auro ipsi in prouinciis suis iudicia ce-
 lebrarunt. Ita fit mentio trium iudiciorum, Comitum, Ducum, Re-
 gis, in *metrop. Salisburg. Legulei. Hund. par. 1. fol. 343.* Ita Fridericus
 Marchio (tamquam Landgravius Thuringiæ) in villa Metilhusen
 vocatis iudicibus terræ pro tribunali sedit, volens Erphurtenes
 sententialiter condemnare. A. 1330. *Hist. Landgrau. Thuring. ca. 84.*
tom. 1. Pistor. Vbi antea Rudolphus Imp. iudicium criminale ex-
 ercuerat *Cranz. lib. 8. Saxon. 34.* Inter principes autem Cæsar ipse
 ius dicebat, quia ipse est iudex † constitutus super vitam cuiusli- 19
 bet & proprium & feudum. *c. 35. §. 1. Leheurecht.* Quomodo locum
 Eginhardi de Carolo M. intelligendum esse diximus *c. 8. n. 12.* Ita
 & ipse & Otto M. iudicio criminali præsedit. *supr. cap. 58. n. 8 & 9.*
 Ita Rudolphus Cæsar propter discordiam Alberti Landgrauii &
 filiorum eius in Thuringia pro tribunali sedens criminale iudi-
 cium exercuit, A. 1290. vt iam dictum, *Hist. Landgr. Thuring. ca. 82.*
 Eoq; descendit constitutio iuris feudalis, quod solus Imperator
 inter † principes sit iudex competens, *cap. vn. apud quem vel quos 1. 20*
F. 18. saltem de feudo regali cap. vn. 2. F. 34. & ibi F. F. Vult. 2. F. 2. nu.
9. Borch. de feud. c. 10. n. 1. Rosenth. c. 12. concl. 1. & ib. alleg.

CAPVT LXII.

De distinctione Comitum.

S V M M A R I A.

- 1 *Comitum diuersa officia.*
- 2 *Eorundem dignitates diuersae.*
- 3 *A temporibus Henrici Aucupis.*
- 4 *Quatuor ordines Comitum.*
- 5 *Burgrauii Comites ciuitatum.*
- 6 *Gowgrauii postea etiam Freigravii dicti.*
- 7 *Landgrauiorum iurisdictio latior.*
- 8 *Landgravii & Pfaltzgravii differunt.*
- 9 *Landgravii quando ceperint?*
- 10 *Marchiones quando instituti?*
- 11 *Quatuor Marchiones Germania.*
- 12 *Duces in Saxonia multiplicati.*
- 13 *Primogenitus olim in principatu successor.*

Dictum est Caroli M. temporibus vnum Ducem Saxoniae ac Comites vnus generis ordinis que fuisse. Quamuis enim officia Comitum † in aula Imperatores diuersa tuerint, quorum aliquot recenset Monachus Sangall. *l. br. 2. d. egestis Caroli*, nempe Comitum Stabuli, Comitem (qui tamen praecipuus fuit) palatii, magistrum regiae & magistrum eubiculi, quorum ille est praefectus aulae siue Gastaldus (*Gasthalter/Hoffmeister*) hic Camerarius, (*Kämmerer*) Et de Ottonis M. coronatione Witich *l. 2. annal. in princ.* Duces vero ministrabant, Lothariorum Dux Giselbertus, &c. tamen distinctae dignitates † & nomina Landgrauiorum, Marchgrauiorum, Burchgrauiorum & Gowgrauiorum, de quibus *gl. ad artic. 53. libr. 3. Landrecht. FF. ad cap. vn. quis dicitur Dux.* tum nondum inualuerant. Illud enim ab eo demum tempore

pore contigit, quo sub Imperatoribus † Saxonice ciuitates & 3
oppida condi, hominesque & incolæ multiplicari cœperunt.
Quomodo etiam sentire videntur Heig. 1. *quæst.* 2. n. 51. Knich in
Encycl. cap. 1. Adam. *Contz. lib.* 7. *polit.* 17. §. 2. in fin. Sed & potestas
Comitum minor, neq; hereditaria erat sub Carolo M. sicuti ipsi
quoque tituli simplices. *supra cap.* 13. n. 7. Qua de re eleganter dif-
ferit Janus Doufa *lib.* 5. *annal. Holland.* Condicis autem vrbibus &
numerus magistratuum auctus est, & dignitas, vt sit, distincta, ita
vt tempore Friderici Comites † quadruplices essent, sicuti eos 4
explicat *gl ad art.* 72. *lib.* 3. *Landrecht.* Qui in ciuitatibus ius dice-
bant, Burggrauii † appellati sunt, id est Comites ciuitatis, *art.* 10. 5
Weichb & pass. ab antiquo Burgo, quod oppidum muris cinctum
portisque clausum denotat, P. Greg. *Tholos. lib.* 2. *de Rip.* 1. nu. 6.
Freher. *lib.* 1. *de orig. Palat.* 10. Hoc enim vocabulum Franco Ger-
manicum esse ex Otfredi Monachi versione Euangelica disci-
mus, *ibi:* ite in ciuitatem, id est *faret in thia Burg.* licet aliis in Graeco
νεγυδς deriuetur, Cuiac 3. *obs.* 24. Isidor *lib.* 8. *etym.* 6. Quos Ca-
roli M. ætate nondum fuisse etiam Cranz. obseruauit *lib.* 2. *Saxon.*
12. Illa ætate incognitum erat Burgrauii nomen, &c. Ab his di-
sparati † Gowgrauii, qui pagis siue regioni alicui præerant. Qui 6
antea absolute Comites dicti videntur. Quorum quidam successi-
siue Freigrauios se appellarunt, de quibus *supra cap.* 59. At genera-
liorem prouinciam sortiti, vt proxime ad Duces accederent,
Landgrauii † denominati sunt, id est Comites prouinciales, vt 7
vertit Cranz. *lib.* 6. *Saxon.* 20. Quos cum Palatinis male confun-
dit Auentin. in *Chron. Schirens.* 44. A. 938. Post Duces, inquit, se-
cunda dignitas erat Comitum Palatinorum † quos veteres præ- 8
fectos prætorio, aulaeque magistros, Germani Marescallos, id est
maiores domus, salaque id est palatii, & Landgraphos id est Co-
mites palatii dixerunt. Nisi vitiosa lectio est, & legendum Pfaltz-
graphios, vt videtur, de quibus *supra cap.* 3. num. 9. Landgrauiorum
autem † Thuringiæ dignitatem sub Lothario Saxone Imp. pri- 9
mum cepisse præter alios testis est Meibom. *ad li.* 1. *annal.* V Vitich.
Qui vero limitibus contra hostes præerant, † Marchgrauii dicti 10
Ee 3 sunt.

xonia
enim
, quo-
Caroli,
s fuit)
ille est
ic Ca-
tich li.
ux Gi-
adgra-
rauior-
is dica-
a tem-
pore

- funt, ab Henrico Aucupe primum in Germania instituti. Cranz. *lib. 3. Saxon. 9.* ubi dicit, tunc primum Marchionum nomen antea inauditum inoleuisse ex Saxonica lingua ductum. Quamuis in Italia id iam ante notum fuisse videtur. Heig. *d. q. 2. nu. 57.* Adam. *Brem. c. 47.* Eorum † quatuor, qui ad ius Saxonicum pertinent, nempe Brandenburg. Landsbergenf. Lufatiæ & Misniæ, recenset *gl. ad art. 12. lib. 2. & artic. 70. libr. 3. Landrecht.* Cur Marchionem Saxoniam omittat, qui sub Henrico II. capit, Cranz. *lib. 4. Saxon. 27.* querere posses, nisi forte is cum Marchione Misniæ idem.
- ¹² Sed & Duces non minus ac Comites multiplicati, † ita ut eorum septem in Saxoniam numeret Ecco, *in art. 62. lib. 3. Landrecht. sup. ca. 27. n. 14.* quorum hodie etiam plures extant. De Comitibus Frisiæ & Hollandiæ eleg. Doufa *lib. 5. annal. ubi vide.* Quorum primogenitus cum in paternam Ducis vel Comitis potestatem titulumque † succederet, ceteri fratres inferiores titulos amplexi, ex Duce se Comites, ex Comite se Domicellos vel nobiles appellarunt. Cranz. *lib. 5. Saxon. 15.* Hamelm. *in Chro. Oldenb. p. 2. c. 16.*

CAPUT LXIII.

De advocatis Ecclesiarum.

SUMMARI A.

- 1 Ecclesiis advocati attributi.
- 2 Advocati olim æconomi Episcoporum.
- 3 Iurisdictiones Episcopis concessæ.
- 4 Advocatorum potestas laxior.
- 5 Advocatia defensaria Vogtey.
- 6 Item Munburatum, matoria.
- 7 Feudum advocatiæ.
- 8 Terra advocatorum das Vogtland.
- 9 Advocatia iurisdictionem denotat.
- 10 Advocatiæ olim ad regalia pertinuerunt.

- 11 *Cæsar supremus aduocatus Ecclesiasticorum.*
- 12 *Principes aduocatas sibi retinent.*
- 13 *Aduocata ciuitatis Brunsvicensis.*
- 14 *Aduocatus Vlmensis.*
- 15 *Burgravius Magdeburgensis aduocatus.*
- 16 *Aduocata secularibus in feudum concessa.*
- 17 *Aduocata præposituræ Oeningensis.*
- 18 *Aduocata Bramstedensis.*
- 19 *Aduocatorum salaria.*
- 20 *Eorundem excessus.*
- 21 *Aduocati nomen quomodo ad seculares peruenere?*
- 22 *Distinctio aduocatiæ & centenæ.*

CVM Ecclesiæ res suas commode defendere nequirent, ne Ecclesiastici earum procuracione † à pietatis exercitiis auocarentur, dati sunt illis ex secularibus defensores siue Aduocati. Johan. Auentin. in *Chron. Schirens.* ad Annum 938. Quorum officium olim ad † procuracionem rerum Episcopaliū tantum, 2 pertinuisse videtur. Ita in *capit. Carol. libr. 5. cap. 234.* Hoc statuimus, vbicunque Episcopi substantiam habuerint, aduocatum habeant in ipso Comitatu, qui absque tarditate iustitiam faciat & suscipiat. Verum ex quo Episcopi & prælati Ecclesiarum etiam seculares iurisdictiones † usurpare cæperunt, initio facto 3 à Brunone Archiepiscopo Colonienfi Ottonis M. fratre *supr. ca. 28. n. 11.* Aduocatorum † laxior potestas esse cæpit, ita vt etiam 4 iurisdictionis administrationem contineret. Itaq; eorū dignitas successiue ascendens tanta esse cæpit, vt sæpe Comitibus & consulibus urbium præponeretur. Vrsul. in *epitom. histor. Basil. cap. 17.* Atq; hæc præfectura ex fine aduocatiæ nomen † meruit. Ita ap 5 pellatur in *vsib. feud. in § quicung. 2. F. 27.* item in *donatione Caroli M. apud Mutium libr. 9. rer. German. & pass.* In iure Canonico defensoria in *c. vn. extrauag. de maior & obed.* In diplomate Alberti Archiducis Austriæ vocatur Aduocata Aquësis etiam Munburnium siue † maioria Petr. à Beeck in *Aquisgr. c. 13.* Quod fiduciario iure 6 datum,

- 7 datum † feudum aduocatiæ dicitur Vult. *1. feud. 8. nu. 27.* Quæ vocabula Germani cottidie audientes, vt pleraque alia Ecclesiastica ad suum idioma transfulerunt, pro aduocata *Bogtey* pro aduocato *Bogt* pronunciantes. Bodin. *1. de Rep. 7. in princi.* Knich *de iure territ. cap. 4. tit. Bogtey* à Gilman. *lib. 1. rerum Camer. iudicat. 1. nu. 24.* Vnde etiamnum superest in Thuringia das *Bogtland* / terra
- 8 aduocatorum, † ita dicta propter quatuor illic constitutos aduocatos Barones. Cranz *lib. 9. Saxon. 33.* Neque quicquam aliud
- 9 significat aduocata, quam iurisdictionem † super causis ciuilibus & criminalibus, late Virgil. Pingizz. Collega quondam *conf. 1. n. 25. & seqq. post consil. Modest. Pistor. per gl. ad artic. 47. VVeichb. & lib. 1. art. 2. Landrecht.* Cuiusmodi aduocatas sub Henrico V. ad
- 10 regalia Imperatoris † adhuc pertinuisse constat ex Dodechi. Abbat *in append. ad Mar. 1. Scot.* Itaq; quoties primi Imp. Episcopum vel Abbatem constituerunt, illi quoque Aduocatum aliquem ex secularibus addiderunt, siue Comitem, siue alium militarem. Ipsi † Cæsares superiores aduocati erant Ecclesiasticorum sicuti Imp. dicitur *Römischer Bogt in art. 8. VVeichb.* Et quandoque etiam inferiores ratione ducatus alicuius hereditarii. Ita Fridericus I. in diplomate de Anno 1178. se aduocatum Spirensis Ecclesiæ vocat, ratione Ducatus Sueviæ Crusius *p. 2. lib. 11. annal. Suen. 16.* Ita cum possessiones quasdam Ecclesiis darent, ipsa quandoque earum aduocatas † sibi retinebant, Lehman. *lib. 2. Chron. Spirens. 36.* Ita Lotharius Imp. Anno 1134. in fundatione cœnobii
- 13 Sanct. Aegidiani † Brunsvicensis sibi & arci suæ Tanquarderodæ reseruat die *Bogtey offte werthliche Gerichte / die er vermittelst seiner Diener registern lassen wolte.* Relatio *histor. Ducis Brunsv. part. 1. cap. 1.* Quandoque etiam suos proprios cognatos ad hanc dignitatem promouebant. Ita Carolus M. in diplomate de Anno 813. Augiæ
- 14 maiori cœnobio concedens Vlmam villam regalem, † vt Abbas cum fratribus suis exterioribus curis remotis liberius Deo seruire possit, Adelbertum cognatum suum in supra dicta villa aduocatum & defensorem constituit, sub iuramenti adiuratione, ne statuta imperialia transgrediatur. Ita Burggravius Magdeburgensis.

genſis ꝑ dicitur aduocatus eius Eccleſiæ, *der belehnete Vogt iſt der* 15
Burggroff. art. 16. Weichb. Ita Adelbertus Archiepiſcopus Ham-
 burg. in priuilegio dato Gozenſi monaſterio Anno 1057. ſanxit,
 vt quicumq; de ſua ſtirpe (Comitū à Bren) laicus cæteris proue-
 ctior eſſet, huic loco aduocatus conſtitueretur. Cum vero Ec-
 cleſiæ exemptionem à iudiciis imperialibus ſingularibus priuile-
 gijs impetrarent, de quibus c. 60. factum eſt, vt ſubditi Eccleſia-
 ſtici ſenſim Ducum ac Comitum iuriſdictioni ſubtraherentur,
 ſuorumque aduocatorum poteſtati ſubijcerentur. Vnde Prin-
 cipes & Comites eandem aduocatiā ꝑ non ſolum ambierunt, 16
 ſed etiam in feudum acceperunt. Ita Fridericus I. in diplomate
 dato Conſtantiensī Epīſcopo A. 1155. conferens præpoſituram
 in Oeningen ꝑ hereditario iure ad ſe pertinentem, ejus aduoca- 17
 tiā ruruſ de manu Epīſcopi recipit, ſpondens, quod curtes
 quædam nullius ſubaduocati diſtrictu deinceps ſubjacere, ſed
 ad dominicalia pertinere debeant: Extat *in antiquita. Conſtantiē.*
Piſtor. Contra Gerhardus de Stotle aduocatiā in curia ꝑ Bram. 18
 ſtede, quam de manu Archiepiſcopi Bremensī iure feudali in
 beneficio tenuerat, eidem cum omnibus vtilitatibus & attin-
 gentijs vendidit Anno 1248. Extat *diploma apud Lindeb.* Solebat
 autem aduocatus certis locis ac temporibus in ditionibus Ec-
 cleſiæ iudicia celebrare, eoq; nomine ꝑ emolumenta quædam 19
 percipere. Quandoque etiam immodica. Vnde ea legibus &
 pactis circumſcripta ſunt, vt *inc. 34. §. 15. Lehenr.* Ita Ioannes I. E-
 piſcopus Argentin. in reformatione curiæ & ritus fori epīſco-
 palis aduocatorum (*Vogte*) præria taxauit, conſtituens modum 20
 quantum à Prouincialibus tempore iudicij exigere deberent:
 VVimphel & Guillim. *de Epīſc. Argentin.* Ita Henricus V. in di-
 plom. Aduocati in Anno ſi neceſſe fuerit, aut in ipſam cellam,
 aut vbicumque vel quando Abbati placuerit, inuitati ab illo ve-
 niant, & ibi placitum juſtum pro cauſſis & neceſſitatibus mo-
 naſterij rite peragant. Nullum autem aliud ſeruitium, juſ aut
 beneficium ſibi pro hoc concedi recognoſcant, niſi tertium
 bannum, conſuetudinariam juſtitiam & legem, quam cæteri
 F f aduocati

ua vo-
 eſiaſti-
 pro ad-
 nich de
 at. i. nu.
 o/ terra
 tos ad-
 n aliud
 s ciuili-
 m conſ.
 eichb. &
 o V. ad
 o dechi.
 Epīſco-
 um ali-
 um mi-
 aſtico-
 t quan-
 arii. Ita
 orenſis
 r. annal.
 ſa quan-
 Chron.
 cenobii
 derodæ
 ſt ſcinen
 t. i. cap. i.
 nitatem
 Augiæ
 Abbas
 o ſerui-
 a aduo-
 one, ne
 debur-
 genſis.

aduocati in aliis monasteriis item liberis habent. Item Henricus VI. Statutum habemus, vt ad placitum cuiuslibet aduocati semel in anno quando præceptum fuerit, omnes pertinentes certis in locis conueniant, ibique in seruitium suum non plus exigat, nisi duos modios tritici, & 2. porcos, 3. cados vini vel medonis (*Methe*) 10. cados cereuisiæ, 5. modios auenæ in pabulū e quorum 30. & c. Extant diplom. apud Legul. Hund. p. 3. Ex quib. omnibus, quæ latissime educi possent, constat aduocatas proprie † ad Ecclesias pertinuisse, per abusionem autem etiam ad singulares præfecturas transisse. Ita enim *in arti. 2. libr. 1. Landr. iudicium seculare per Vogtey exponitur, & art. 64. libr. 3. aduocatus iudex dicitur: sed & distinctio introducta est centenaræ † & Vogteia. Illa est noxarum & capitalium criminum animaduersio, malefische oder centbarliche Hoheit. Hac districtum cum iurisdictione denotat Knich. de iure territ. c. 4. n. 31. late Arumæ. 1. discurs. Academ. 13. th. 12.*

CAPVT LXIV.

De Vicario Comitum ac Scabinis.

SUMMARI A.

- 1 Scultetus Vicarius Comitum.
- 2 Sculteti notatio.
- 3 Scultetus & Ambmannus synonyma.
- 4 Ambmanni duorum generum.
- 5 Centenarius an idem cum Sculteto?
- 6 Scabini assessores iudicij.
- 7 Scabini notatio.
- 8 Ratzenburgij quinam?
- 9 Numerus Scabinorum non vnus modi,

10 Sca-

debet oppidulum Scheppenstetum non longe ab Helmstadio in Ducatu Brunsvicensi. Quamquam non ignoramus aliam adhuc etymologiam Scabinis affingere Matth. Steph. *lib. 2. p. 2. de iurisd. cap. 4. n. 51.* Aliter B. Rhenanus *d. lo.* Schoff vetus francica vox generaliter iudicem denotat. Liberæ conditionis Schoffenbahr frey &c. Consentit Freher. *de occult. iudic. fol. 42. in proam. Spec. Saxon.* enumerantur aliquot Reichschoffen. Ac videtur de his quoque accipiendum, quod Goldast. *in notis ad rom. 1202. Aleman. fol. 177.* putat, iudices malli publici dictos Rachburger. Qui ⁸ proculdubio sunt † Ratzenburgij. Quo nomine Scabinos appellatos dicit B. Rhenanus. Quasi Rathburger (hodie Rathsherrn/Rathsverwandten) quod scilicet in consilium adhibeantur. Alioquin Rauensburgensi iudicio præsidebat Lantgravius, vulgo dictus Landtvogt. Vt superiori iudicio Rachburgeri nomen non ⁹ conueniat. Numerus Scabinorum † non vniusmodi vbique fuit. *in ll. Longob. lib. 2. tit. 51. v. 23.* constituuntur septem. & *in respons. Magdeb. post Spec. Saxon. p. 1. cap. 1. dist. 1.* sancitur, quod pauciores tribus esse non debeant Steph. *d. lib. 2. p. 2. cap. 4. n. 38.* Koning. *in process. cap. 23.* Regulariter 12. cum Sculteto fuerunt, ad exemplū duodecim Apostolorum Christi. *gl. ad art. 10. & 10. Weichb.* Qui numerus etiam Fridbergæ obseruatus, *Gründlich Bericht von der* ¹⁰ *Stadt Friedberg.* Alibi etiam auctus. Aquisgrani † erant 14. gaudentes libertate se inuicem eligendi & cooptandi etiam patrem & filium, item duos fratres, Pet. à Beeck *in Aquisgran. c. 1.* Qui tamen Bremæ in Senatū eligi non possunt, juxta statuta Bremens. quæ laudat Eberh. Speckh. *centur. 2. class. 1. questio. 5. num. 9.* De Scabinis Magdeb. vide Francisc. Pfeil *cons. 188. in pr.* Inferius ¹¹ ergo erat † Sculteti iudicium pertinens ad leuiiores causas, quia bannum, hoc est, simplicem iurisdictionem cum mixto imperio tantum habebat. *art. 80. libr. 3. Lawr. art. 10. & sequen. Weichb.* cum ¹² Comes regium † haberet. Inde orta est differentia altæ & bassæ ¹³ iurisdictionis, quarum illam † Comes, hanc Scultetus exercebat. Per ea quæ annotant Auctor. *differ. iuris Saxon. p. 1. diff. 1. n. 13. Paurm. lib. 1. de iurisd. Imp. 16. in fi. Coler. de process. execut. lib. 2. cap. 1.*

rum. 124. & seq. Eberh. Speckh. cent. 1. illust. quest. 90. Quæ differen-
tia clarissime explicatur in respons. Magdeb. lib. 1. cap. 2. dist. 18. Der
Schultheiß hat das Nidergericht der Burggraffe das oberste. Vnde
Comes gladium † tenebat, Scultetus baculum, Gründlich Be-
richt p. 1. punct. 4. n. 22. Constitutio Sigismundi Imp. inter statuta Imper.
Goldasti fol. 193. Quia scilicet centenarius vel Scultetus † de vi-
ta & possessione judicare non poterat. lib. 2. ll. Longob. tit. 52. n. 3.
art. 45. Weichb. Ronte nicht richten vber Hals oder Hand. art. 52. libr.
3. Landr. gl. ad art. 80. lib. 3. eod. Ratio rationis est, quia bannum re-
gium non habebat, Lehennr. cap. 36. §. 2. sed tantum bannum sim-
plicem à Comite art. 11. Weichb. Omnium infimum erat judiciū
rusticorum, † illic vbi Bannus regius non erat. art. 63. lib. 1. mit allen
Rechten/ das mir das Landvolet ertheilet/ oder die Schöffen/ ob es vnier
Rönings Ban ist. Cui multa tantum sex obulorum competit.
art. 64. lib. 3. Coler. decis. 161. n. 31. Quod tamen iudicium non pro-
bat Petr. de Andlo. lib. 2. de Rom. Imper. 16. nulla maior mihi abu-
fio esse videtur, inquit, quam per eos, qui rus colunt, jus in pro-
uincijs dictari, qui ob ignauiam à juris notitia legibus excusan-
tur. Idem lib. 1. cap. 12. repetit. Adde Keller. lib. 2. de officio iuridico po-
litico. c. 24. sed Nicolaus Cusanus lib. 3. de concord. cathol. cap. 28. ra-
tionem, quare id ab Imp. ita constitutum reddit. Qui vero Go-
grauium † eius iudicij præsidem faciunt, ita dictum, quod Geh/ 17
id est, cito ac proprie iudicet, juxta gl. ad art. 56. lib. 1. Landr. cumq;
inter pedaneos iudices numerant, vt Paurmeist. lib. 2. de iuridict.
Imp. 10. n. 6. in eo largiter errant, cum is à Gow/ in est, regione, pa-
go, districtu dictus sit, sicut alij Comites à Land/ March/ Pfals/
Burg/ &c. Freher. de ocul. ind. fol. 43. Meibom. de pagis Saxon. in pr.
nisi forte duo sunt genera † Gograuiorum, vt sup. de Am-
manis dictum. juxta gl. ad art. 63. lib. 3. & art. seq.

Landr.

CAPVT LXV.

De loco iudicij.

S V M M A R I A.

- 1 Locus iudicij certus esse debet.
- 2 Cesar locum exprimere non tenetur.
- 3 Iudicia Saxonica quadrata.
- 4 Schoffenstuel/Dingstuel.
- 5 Ding pro iudicio.
- 6 Suecorum iudicia Warf dicta.
- 7 Trina citatio semper requiritur.
- 8 Mallus placitum synonyma.
- 9 Malli etymologia.
- 10 Malman pro subdito.
- 11 Saxonum veterum conuentus annuus.
- 12 Saxones ad mallum venire coacti.
- 13 De tempore malli celebrati.
- 14 Dies Martis à strepitu iudicij denominatus.
- 15 Iudicium quomodo banniri solitum?

1 CVM certus esse debeat locus † iudicij publici. l. 21. §. 2. ff. de re-
 citationi inferendus. Ruland. 1. de commiss. §. 5. cap. 3. tum id adeo a-
 pud Saxones obseruatum, vt iudex illum temere mutare non
 posset. Tenebatur enim iudicium pronunciare, an der Rechten
 2 Dingstatt art. 61. lib. 3. Landr. Solo Cesare † excepto, quia eius eu-
 riam sequi litigantes tenebantur. cap. 39. §. 1. Sequitur. Wor he openbar
 dinget/dar is de Hoff. Collocatum autem erat tribunal in loco e-
 3 ditiore pro iudice, cui in quatuor scammis † siue bancis quadra-
 10

ordine circumfedeabant scabini siue Affeffores ; *art. 10. § 84.*
 Weichb. Inde dicta est sedes scabinalis, **Schöffenstuhl** † **Ding** 4
stuelart. 12. lib. 1. Landr. Inde itidem phrasis, in gehogten Dinge binnen
 vier bäncken / id est, iudice pro tribunali sedente, & intra quatuor
 scamna scabinorum agere. *gl. art. 10.* Weichb. explicat, Was eine
 rechte Dingstat sey / wann ein Ding von dem Schultheissen vnd sches-
 sen geheget wirt / so ist das dann ein ganz Corpus zu rechter Dingstat /
 & c. vbi vide, quomodo iudex iudicium de loco transferre pos-
 sit. Antiquum est autem † vocabulum **Ding** pro iudicio *sup. c. 59. §*
2. 9. Nescio, an in eo Germani Romanorum morem secuti, de
 quo Aufon.

Imperium, litem, Venerem cur una notat res?

Adam Brem. *in histor. Eccles. c. 229.* In sueonia commune conci-
 lium populorum **Warph** dicitur, † in saxonia **Thing**. Olaus M. 6
lib. 4. c. 5. § 6. de Laponibus sueciae populis: Loca quoque con-
 stituta vel in campestri planicie, vel stagnis gelu concretis sin-
 gulis annis ad hæc peragenda negotia, & nundinalia retinent.
 Tales nundinas vsque in hunc diem vocant **Dysting** / id est, iudi-
 ciarium locum reginae Dylæ.

Verum sicut multæ voces Gothicæ & suecicæ saxonica ori-
 ginem redolent: ita ipsum quoque **Warf** saxonicum est, & ho-
 die quidem negotium siue expeditionem, proprie tamen etiam
 iudicium, siue potius vices seu terminos iudicii denotat. Quod 7
 auctor † Reineckes loco *supra citato c. 58.* ita reddidit, *men schal en*
drudde werff verdagen. *Lehenr. c. 32. §. 18.* *Jehesche vor minen Heren eis*
ne warue / ander warue / drudde warue. Et postea: *Sovinde man tho*
Rechte / dat man en ander Warfesehe vnd sin derde warff / hoc est, tunc
 dabitur sententia, quod secundo vocetur & tertio. *art. 15.* Weichb
 Der Schultheiß sol den Burgraffen laden zu einem mahl / zum ans-
 dern mahl vnd zum dritten mahl / immer dar sechs wochen. Inde compo-
 sita **Freyding** **Boigding**. *gl. lat. ad art. 2. lib. 1. Landr. in legibus Longo-*
bardicis, libr. 2. titul. 42. § sequ. *mallus † & placitum indifferenter* 8
 acci-

ff. de re-
 e. & sic
 adeo ar-
 re non
 Rechten
 eius cu-
 openbar
 loco e-
 quadra-
 to

accipiuntur. Et hoc quidem etiam juri Canonico notum est, in c. 33. dist. 63. c. 2. ext. de cler. pugnat. c. 1. ext. de immun. eccles. item juri feudali in §. si quis rusticus. 2. F. 27. vbi recte pro palatio placitum legitur Hottom. Quarum vocum hoc discrimen constituit Goldast. in not. ad tom. 1. rerum Aleman. fol. 177. quod placitum conuentum publicum procerum, einen Reichstag / mallus autem iudicium generale denotet. Quod an semper obtineat, dubito, per ea quæ ex Ansegiseo annotat Pontan. lib. 6. orig. Franc. vlt. Vtrumque vocabulum Germanicum esse videtur, vsu vt pleraq; alia in Latinum sermonem recepta. Illud a *Mtan* / † siue *Mlas* / id est, loco, istud a *Mahl* / id est, signo, siue vice deriuatur. Rulandus de Commiss. p. 2. lib. 6. c. 2. n. 7. Inde composita *Mahlzeichen* / Exod. 17. inf. *Mahlschan* / pro artha, gl. ad art. 22. lib. 1. n. 10. Landr. *Mahlstein* / *Mahlbaum* / pro limite, art. 50. lib. 2. cod. *Handmahl* / pro signo iudicij, art. 26. lib. 3. Lantr. *Baurmahl* / pro jure ciuitatis, in respons. Magd. post Spec. Saxon. p. 1. c. 1. dist. 15. Quamquam non nos fugit Pontan. lib. 3. orig. Franc. vlt. *Mahl* / pro sermone accipere, quod hodie in conuiuio agnoscimus. sed primitiuum antiquius est.

70 Et videtur hinc natum † *Malm* / id est, *Dingpflichtig* / pro subdito, cuius sæpe fit mentio in Priuil. Imp. saxon. Ita in Priuil. Ottonis M. datum Ecclesiæ Mindensi: hominibus quoque famulatum eiusdem monasterii facientibus, qui saxonice *Malm* dicuntur, (quod ad mallum comparere cogantur) prædictum mundiburdium & tuitionem nostram constituimus. Nisi pro

11 molitoribus accipere malis. sicuti autem saxonones † olim ante Carolum M. florente adhuc ipsorum aristocratia certum conuentum cottannis in media saxoniam iuxta fluuium VVeseram in loco Marklo egerunt, vbi omnes satrapæ & ex pagis singulis

12 nobiles totidem liberi conuenientes, leges renouarunt, causasque iudicarunt, sic credimus VVernerio Rolenuinck. lib. 2. de laud. Saxon. 1. sed & iudicia sua etiam in ethnicismo habuerunt, Meibom. in Irmens. Saxon. c. 4. ita postea a Carolo M. deuicti ac in

12 ordinem redacti ad placitum siue mallum † Comitum ac Missi comparere tenebantur, vbi Regis nomine ius dicebatur. art. 64. lib. 3. Lantr.

Lantr.

Landrecht. Freher. *lib. 1. de orig. Palat. 5. Lehman. lib. 2. Chron. Spirens.*
 10. Tempora celebrati † malli videntur secundum temporum
 & locorum diuersitatem variasse. Vbi notandum alia iudicia ge-
 neralia & superiora fuisse, alia particularia & minora, quorum,
 hæc sæpius, quam illa celebrata. Eresburgi singulis annis bis,
 nempe mensibus Aprili & Octobri celebrabatur iudicium, Mei-
 bom. *d. c. 4.* Prouincialia iudicia ter in anno habebantur, *art. 2. lib.*
 1. Landrecht. *ibi: Da mandinget vnter Konings Damm. art. 45. V Veichb.*
 Suprema Cæsaris iudicia, de quibus est *in art. 62. libr. 3.* fere arbi-
 traria & rariora erant, sicuti etiam feudalia ad Domini volunta-
 tem in ipsius curia vel villa aliqua indicebantur, *cap. 32. §. 6. Lehens*
recht. In iure Frisico *art. 32. Het is rieht / dat di greuwa der hir Ban*
lah des fiarda ier Bodting halde moet / hoc est, ius est, vt Comes, qui
hic bannum exercet, quarto anno generale iudicium celebret.
 Minora iudicia singulis septimanis habebantur. De quibus sic
 habet lex Alemannica *cap. 35.* Conuentus secundum consuetu-
 dinem antiquam fiat, in omni centena coram Comite aut suo
 missio & coram centenario. Ipsum placitum fiat de sabbato in
 sabbatū, aut quali die Comes aut centenarius voluerit, à septem
 in septem noctes, quādo pax parua est in prouincia, &c. Pro sab-
 bato tamen inualuit, dies † martis, vt iuridicus esset, qui exinde
 dictus est *Dingstag. supra cap. 59. nu. 10. respons. Magdeb. p. 1. cap. 2.* Sed
 & extraordinarie iudex interpellatus sæpe iudicium banniebat,
Hegete ein Bericht. artic. 16. V Veichb. vbi vide modum banniendi.
 Inde differentia iudiciorum † *gebotten vnd vngelotten Ding.* Pro
 qua etiam multa variabant. *gl. ad art. 10. Veichb. Das ist zu verne-*
men nach Statrecht / vnd nicht nach Landrecht / den man alle Tage
dinget / zu den rechten Ding / wettet man 8. Schilling / in
gehegter Banck / auff vngehegter Banck 6.
 Pfenning. Quæ hodie ab aula
 recesserunt.

est, in
 em juri
 citum
 nstituit
 acitum
 autem
 lubito,
 vlt. V-
 pleraq;
 las / id
 landus
 Exod.
 Wahl
 o signo
 respons.
 os fugit
 e, quod
 ius est.
 o subdi-
 uil. Oc-
 e famu-
 Ratman
 dictum
 Nisi pro
 m ante
 m con-
 celeram
 singulis
 ut, cau-
 r. 2. de
 terunt,
 ti acin
 lilli cō-
 64. lib. 3.
 Lantr.

CAPVT LXVI.

De signo iudicii.

S V M M A R I A.

- 1 Iudicia sub dio olim habita.
- 2 Ratio quare id factum?
- 3 Iudicium feudale in aperto celebrari debet.
- 4 Wenceslai Caesaris depositio.
- 5 Mallus à signo denominatus.
- 6 Diuersitas signorum.
- 7 Conuentus Suecorum prope Vpsaliam.
- 8 Conuentus Frisiorum prope Auricum.
- 9 Iudicia subter arbores celebrata.
- 10 Crux lignea in iudicio erecta.
- 11 Ad crucem iudex iurare tenebatur.
- 12 Handmah! quid sit?
- 13 Signum crucis instrumentis prepositum.
- 14 Multitudo perticarum in campis Saxoniae.
- 15 Cruces viarum monstratiues.
- 16 Crux iurisdictionis signum.
- 17 Manus quare cruci appensa?
- 18 Crux Naumburgi in loco immunitatis posita.
- 19 Rulandus crucis vicem sustinet.
- 20 Erphurtensis carnifex ubi habitet?
- 21 Iudicium carnificum Basilea.

1 C Onfuetudinis erat, vt publica iudicia publice † sub dio vnter dem blauen Himmel celebrarentur. Quæ nec dum vbi que
 2 defecit. Nimirum vt omnis † metus & terroris suspicio tollatur, Wefemb. de feud. cap. 17. nu. 7. Henning. Goed. conf. 19. Matth. Stephan. libr. 2. de iurisd. part. 1. cap. 7. memb. 6. n. 14. Lehman. libr. 2. Chron.

Chron. Spirens. 31. Forſan etiam, vt iudex oculis in cœlum erectis
 Dei præſentia admoneretur, & ad recte iudicandum inducere-
 tur. Concordat *ius feudale Saxonum* † *cap. 35. §. 19. & cap. 65. Lehens* 3
recht ſoll nicht in einem vei ſchloffen ort gehalten werden. *Coler. deciſ.*
85. libr. 1. Tale fuit notabile iudicium Principum Electorum,
 in quo Wenceslaus Imp. † propter inertiam imperio eſt priuatus 4
 Anno 1400. Abb. Trithem. *in Chron. Hirſaug.* Paul. Langius *in*
Chron. Citienſi M. Chron. Belgic. & alii. In quem uſum tribunal ere-
 ctum fuit in campo patente prope caſtrum **Lohnſtein** / vbi adhuc
 ſedes dicta **Runingsſtuel** ſub denſis arborum comis viſitur, teſte
 Marq. Frehero *in not. Andlois ad lib. 2. cap. 2.* Et tamen requireba-
 tur certitudo loci, ad quem ſubditi ſibi comparendum eſſe ſci-
 rent. *vt cap. præcedent. dictum.* Ergo ſignum aliquod a deſſe oport-
 tebar, ein **maht**. Vnde mallus † denominatus. Signum hoc 5
 erat in campo † & loco patente lapis, arbor, pertica, vel etiam 6
 crux lineæ cum gladio aliisque inſignibus appenſis. Ita in Suecia
 eſt locus non † longe ab Vpſalia 12, lapidibus incluſus, vulgo 7
Moraſtein dictus, vbi Status regni ab antiquo conueniunt. Ioha.
 Meſſen. *in Specula regni Suecie cap. 10.* Ita Friſii † olim in campo 8
 Vpſtalbomo (ab arboribus ita dicto) prope Auricam Friſiæ
 orientalis ſito Comitia ſua celebrarunt. Vbbo Emm. *libr. 2.*
& 13. rerum Friſicarum. Hodie nihil præter tres quercus exhibet,
 Idem Emmius *in deſcript. cho. ogr. Friſia.* Hic læta leges Opſtalbo-
 micæ anno 123. quas edidit Sibrandus Siccama. Ita in diplo-
 mate Ludouici Imper. dato Ludouico † Epilcopo Mindenſi, de 9
 quo *ſupra c. 59 n. 12.* conceduntur ipſi tria iudicia libera celebra-
 da, **den einen tho Berndeffen bey der Linden.** Sed & pertica vel crux 10
 lignea, † ſi alia nota deeſſet, illic erecta fuit, ad quam † iudex
 & Scabini de iuſtitia æqualiter distribuenda iurare coacti. Inde 11
 locus iudicii dictus eſt, ein **Handmaht** / † das iſt ſeine ordentliche 12
Gerichte / daher genennet / daß man mit der Hand darzu ſchweret /
 vt explicat *gloſſ. ad articulum 31. libri 1. Landrecht.* Item *gloſſ. ad*
articul. 33. Weichb. Handmaht iſt anders nicht / denn die ſtätt des Ger-
 richts / da einer ein Schöff zu iſt / vund heiſt darumb ein Hand 13
 Gg 2 . in 1311

dioune
 vbi que
 colla-
 Matth.
 1. libr. 2.
 Chron.

mahl / daber oder seine Eltern mit der Hand da auff den Heyligen ge-
schworen haben / vnd daß er noch sein Handzeichen hab an dem
Schöffensstuel. Et forte hic quoque aliquid religioni datum, in
13 memoriam crucis Christi. Ob quam illud † signum olim instru-
mentis & diplomatibus præfixum, non à Romanis tantum l. 22.
§. 2. C. de iure delib. Faber. libr. 3. semest. 1. in fi. Gualth. 2. miscel. 2. Nou.
Leo. 72. sed ab ipsis etiam Imperatoribus Germanicis. Auctor
Hodaporicus S. Willibaldi tom. 4. Canis. Sic mos est Saxonicae gentis,
14 inquit, quod in nonnullis † nobilium bonorumque hominum
prædiis, non Ecclesiam, sed sanctæ Crucis signum Domino di-
catum in altum erectum, ad commodam diurnæ orationis sedu-
litate solent habere. Quod fortasse multo magis in iudiciis
obtinuit. Tum etiam quia rei illuc vel supplicio affecti vel in
duello succubuerant. Quomodo etiamnum non in cæmister iis
solum, sed etiam in agris illic, ubi homo occisus, crux lignea vel
15 lapidea erigitur. Et potest esse, quod crux in alium † finem ere-
cta, signi quoque siue malli vsum iudici præstiterit. Quales sunt
cruces viarum monstratrices, *Wegweiser*. Ita Robert. Monach.
lib. 2. histor. Hierosol. in pr. De peregrinationibus ad S. sepulchrum
Domini, quod posuerint ligneas cruces per reflexus viarum in
testimonium, vt cunctis notum fieret, quod via illa esset peregri-
16 nantium. Nominatim in ciuitatibus crucem † erigi consueuisse
tradidit auctor *Weichbildi art. 7.* In signum scilicet iudicii & iuris-
dictionis. De qua ita legitur in *vocabulario antiquo in verbo Weich-*
17 *bild.* Vnd ist vor Alters dabey bedeutet gewesen / daß man † ein groß
hülzern Crucis in einer Statt oder Flecken hat auffgericht / darauff eine
Hand oder Schwert gesteckt / zum zeichen der Gericht vber Hals vnd
Hand. Repetit vt pleraque alia Henisch. in thesauro suo, in verbo
Bild. Territorium, inquit, olim significari solitum lignea cruce
in finibus, cui imposita manus & gladius in signum der *Gerichte*
vber Hals vnd Hand/te. Vt conicere liceat manum ligneam ideo
appensam fuisse, quod manu ad crucem illam iurari, eaque per-
iuris amputari soleret. Vt iudex & quilibet iurans officii sui ad-
moneretur. Vestigium huiusmodi antiquæ crucis Naumburgi
in

in † Misnia in loco immunitatis (*auff der Freyheit*) conspeximus. 18
 Ex quo autem in urbibus Saxonice statuæ erigi, illique Weich-
 bildi dici ceperunt, signum iudicii à crucibus † ad statuas tran- 19
 sivit. Ita vt in oppidis iudicia ad Weichbildos siue colossos Ru-
 landinos celebrarentur. Quamquam id non vbiq; forsan ob-
 tinuit. Halæ in Saxonia sane Rulandus index est criminalis iudi-
 cii, quippe in foro caueæ ita inclusus, vt non pateat, nisi cum cri-
 minalia iudicia intra eius cancellos exercentur. Sicuti Venetiis
 inter duas columnas in area S. Marci iustitia delinquentium ex-
 ercetur. *Camer. lib. 2. medic. histor. 29.* Et fortasse ex eadem causa
 Erphurti † in medio foro separatim carnifex habitat, vt scilicet 20
 præsto sit executor sententiæ à Scabinis olim ad bannum re-
 giūm latæ. Quod tamen citra iniuriam Rulandi intellectum vo-
 lumus. Quam enim in eo genere ridiculæ & ineptæ consuetudi-
 nes ab antiquo vigeant, constare potest, ex iudicio carnificum,
 & tortorum in cliuo carbonario † Basileæ sub tilia, nudis pedi- 21
 bus, expediri solito, iudice scipionem prætoretium gerente, &
 pedem alterum in vrceo aqua repleto vel media hyeme tenen-
 te, quod describit Christ, Vrsifius *in epitom. histor. Basiliens. cap. 12.*

CAPVT LXVII.

De insignibus iudicii.

S Y M M A R I A.

- 1 *Insignia principum propria.*
- 2 *Baldi tractatus de insignibus.*
- 3 *Interpretatio symbolica multiplex.*
- 4 *Imperatoris quatuor insignia.*
- 5 *Rulandi nudo capite pinguntur.*
- 6 *Iudex nudo capite sententiam proferre debet.*
- 7 *Insignia iudicis adhibita.*
- 8 *Imperii & iurisdictionis symbola.*

Gg 3

Ger-

- 9 Germanorum instituta in Italiam delata.
- 10 Hasta regibus olim familiaris.
- 11 Armiger ein Schildpor.
- 12 Narses Iustiniani Caesaris amiger.
- 13 Conuocatio vasallorum erectione clypei,
- 14 Clypeus feudum denotat.
- 15 Rusticis arma portare vetitum.
- 16 Scutum in iu licis suspensum.
- 17 Scabini olim nobues
- 18 Clypeus signum ingenuitatis.
- 19 Banniti olim qui nuntii vasalli.
- 20 Scabini iudicio interesse tenentur.
- 21 Pronocatio ad locum iudicii.
- 22 Coniectura de ordine clypeorum.
- 23 Insignia in templis suspensa.
- 24 Exaltatio scuti bellici.
- 25 Gladius meri imperii index.
- 26 Gladius Caroli M.
- 27 Insignia religiosa.
- 28 Iudex criminalis profert gladium.

1 **I**Nsignia principum propria, † quamuis vulgo de consue-
 tudine pictorum & statuariorum statuis apponantur, tamen
 ipsa suos habent allegoricos & symbolicos intellectus. De
 2 quibus Baldus proprium † tractatum edidit, mysticas metallo-
 rum significationes solertissime interpretando, vt habetur in
 3 *præfat. libri pontificalis*. Cuiusmodi expositio, cum † arbitraria fer-
 sit, in cuiusque ingenio & iudicio posita, ideo plerumque va-
 riat, vt videre est ex Alciat. in *libr. de form. Rom. Imper.* Aluarot.
 a 2 *titul. quis dicat. Dux.* Petro de Andlo. *libr. 2. de Imper. Rom. 6.*
 Arnise. *de translat. Imper. cap. 7. num. 30.* Et ibi alleg. gl. ad articul. 69.
 libr. 3. *Landrecht.* Et ad cap. 4. *Lehenrecht.* Imperatoris quatuor potif-
 4 sima † sunt insignia, diadema gladius, sceptrum & pomum au-
 reum, de quibus glos ad d. cap. 4. *Lehenrecht.* Petr. de Andlo. d. *libr. 2.*
 cap. 8.

cap. 8. Conrad. Lancell. de Imper. per tot. Gothofr. Viterb. part. 19. Græci βασιλικὰ κειμήλια καὶ σύμβολα vocant. Vulgo clinodia cap. si-
gnum, dist. 2. de consecr. De diademate & pomo nihil hic dicemus,
quia neutrum Rulandis tribuntur, nudo † capite, plerumque 5
astantibus, atque vna gladium, altera manu clypeum tenenti-
bus. Quid fortean ideo factum, quia non in Imperatorum tan-
tum, sed in aliorum quoque principum honorē collocatæ statuæ.
Et quare iudex nudo capite † sententiam proferre debeat expo- 6
nitur à gl. ad d. art. 69. libr. 3. Landrecht. Apud Romanos in iudiciis
insignia † quædam præsto fuisse, veluti fascēs & teures, terroris 7
ergo, constat ex Historiis Dion. Halicar. lib. 2. antiq. Rom. Zwing.
vol. 18. li. 4. theatri vit. hum. l. 1. §. 5. ff. de postul. l. obseruandum, ff. de offi.
presid. Vnde etiam potestatis & dignitatis † symbola dicuntur 8
à FF. in cap. vñ. qui sit inuest. Hotom. in disp. feud. cap. 22. Quæ cum
olim in Germania † procul dubio vtitata fuerint, inde per Lon- 9
gobardos origine Saxones in Italiam translata sunt. Illorum
enim Regi ad bellum eunti pertica siue contus cum clypeo præ-
ferebatur (loco hastæ † Regibus olim familiaris, teste Iustino lib. 10
pro qua posteri sceptrum assumerunt.) Cuiusmodi baiulus
siue † armiger lingua patria Longobardorum Schiltor diceba- 11
tur. Paul Diac. lib. 2. de gest. Longob. 28. Quis qui clypeum e leuat
der den Schiltort. De eodem idem Diac. lib. 5. cap. 10. Qui re-
gium contum terre solitus erat, quendam Græculum eodem
conto fortiter percutiens, &c. Procop. lib. 3. histor. Goth. δορυφορὸν
appellat. Qualis apud † Iustinia. Imp. Narses, de quo Corippus 12
libr. 11.

Armiger interea domini vestigia lustrans

Eminet excelsosuper agmina vertice Narses.

Atque hic contus, sicuti in campo illic vbi iudicia celebrari
debebant: ita in castris ante tentorium Principis in terra fi-
gebatur, vt appenso † clypeo feudi ac officij sui admonerentur 13
vasalli. De quo more Otto Frising. lib. 2. de gest. Frider. 12. Est con-
suetudinis Regum Francorum inquit, quæ & Teutonicorum,
vt quotiescunq; adsumendam imperij coronam militem ad trā-
salpi-

confue-
tamen-
s. De
metallo-
betur in
ria fere
que va-
luarot.
Rom. 6.
ticul. 69.
r potil-
um au-
d. libr. 2.
cap. 2.

salpizandum coëgerint, in campo Roncaliæ super Padum mansionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto scutum suspenditur, vniuersorumque equitum agmen feuda habentium, ad excubias proxima nocte Principi faciendas, per curiæ præconem exposcitur, &c. Et Gunth. *in Liguri. in prin.*

14 ———— *ligno suspenditur † alte*
Erecto clypeus, tum præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.

Inde fortean inualuit consuetudo, vt erectio vexilli pro citatione habeatur, de qua llico Vmm. *disput. ad process. iudic. s. n. 10.* Erat
 15 autem rusticis † ac ignobilibus arma gestare lege Alemannica veritum, repetita à Friderico I. *in tit. 27 lib. 2. F. 55. §. 5.* Vnde conqueritur Echardus iunior *cap. 4. inter scriptores Aleman.* Goldast. nunc villici maiores, de quibus scriptum est, quia serui si non timent, tument, scuta & arma polita gestare inceperant, tubas alio, quam cæteri villani planctum inflare didicerant, &c. Vbi
 16 in notis vide, quinam sint villici maiores, quos vulgo *Meyer* dicimus. Neque in castris tantum hunc morem vsurpatum, sed † in mallo quoque scutum fuisse annotauit Pithæus, quem refert
 17 Pontan. *libr. 6. orig. Franc. 11.* Cum itaque Scabinatui † interesse, aut in iudicio sententiam inuenire non possent, nisi liberi & ingenui *artic. 33. Weichb. cap. 38. §. 11. Lehenrecht. Coler. libr. 2. de process. execut. 1. n. 127. Die syre vier Ahnen beweissen köndten!* qui hodie sunt nobiles, *supra cap. 46. num. 6.* videtur eius iuris index clypeus siue
 18 scutum † bellicum fuisse, quippe quod illegitimi viles & seruilis conditionis homines non habebant, *art. 3. lib. 1. Landrecht.* Vnde
 19 dicti sunt banniti, id est banno & clypeo inuestiti *articul. 12. libr. 2. Landrecht.* Item vassi siue vasalli, de quibus dictum *cap. 49. num. 11.*
 20 qui necessario † mallo Comitis interesse cogebantur. De quibus quædam annotat Reinecc. *ad annal. Caroli fol. 62.* Quod si cui
 21 super generatione sua status quæstio moueretur, is † prouocabat ad locum iudicii, *Der muste beweissen seine vier Ahnen vnnnd sein Handmahl/ das ist seine ordentliche Gerichte. artic. 51. libr. 1. Landrecht.*
 Vt

Vt hinc conuicere † quis possit Imperatoris, Ducis comitis & 22
 Scabinorum clypeos in loco iudicii celebrioris præsertim sus-
 pensos fuisse: sicuti alicubi in templis conspiciuntur, vt Norim-
 bergæ, Hildesæ &c. De Basilea Aeneas Syluius *in epist. ad Iulianum* Cardinal. apud Vrsisium *in descript. urbis Basil.* Scuta etiam † 23
 clarissimorum virorum affixa parietibus templorum pendent,
 quæ nisi magnates non decet apponere, & ea pro numero mo-
 rientium affiguntur. Meminit insigniorum in Ecclesiis suspen-
 sorum Menoch. *libr. 2. de arbitr. iud. quæst. cas. 281 n. 4.* Sicuti apud
 Græcos & Romanos familiarum insignia columnis ædium affi-
 xa erant, quas Græci *στυλίδες* Latini cippos dicebant, de quibus idē
 Menoch. *lib. 4. de præsumpt. 88. n. 21.* Pendebant autem clypei ob-
 seruato ordine dignitatis, *d. art. 3. lib. 1.* Quo pertinet exaltatio † 24
 scuti, cum nobilis in Comitem, Comes in Ducem promouere-
 tur *cap. 16. §. 7. Echerr.* Vt Hermano Billingo ex Comite in Du-
 cem euecto contigit. De quo vide Henric. Meibom. *in vindic.*
Billing. Pertinet è diuerso humiliatio scuti, de qua *c. 28. §. 6. Landr.*
Wanein Her seinen Schilt mit manschup nedert! & *cap. 54. cod.* Gla-
 dius autem, † sicuti apud Romanos quoq; merum Imperium q; 25
 præfides habebāt, designabat *l. 3. ff. de iurisdic.* ita apud Germanos
 illorum iudicum proprius erat, qui bannum regium hoc est cri-
 minalem iurisdictionem habebant, *art. 8. Weichb. sup. c. 64. n. 14.*
 De gladio Gothofr. Viterb. *d. loc.*

Iudicij signum gladius monstrare videtur,

Quo malefactorum feritas cessare iubetur,

Vt latro frustretur Rex tenet arma secus &c.

Adde Camerar. *lib. 1. Medit. histor. 76.* Ita de Carolo † M. Turpi- 26
 nus, Ante eius tribunal spatha nuda modo imperiali ferebatur.
 Cui auctori non crederemus, nisi alij idem tradidissent, vt Aim.
lib. 4. cap. 30. Hinemarus Remens. *epist. 3. cap. 35.* Horom. *in Franco-*
gall. cap. 13. Aliter Siffrid. Misnens. presbyt. quod Carolus sedens
 gladium super genua transuersum ponere solitus sit. Et sunt
 ex huiusmodi insignibus, quæ † religio etiā consecrauit, vt Spa- 27
 tha B. Petri, de qua Aimon. *lib. 1. cap. 36.* vexillum B. Dionysij &c.

Hh

De

De quibus Freher. *in notis Andlois lib. 2. c. 8.* Ab hac suprema potestate gladij vsus magistratibus & iudicibus communicatur. Vnde *Nemesis Carolina cap. 82.* Der Richter † solan der Gerichtsstat sitzen/ seinen Stab (si sit iudex inferior) oder bloß Schwert (si superior) nach laut sitliche herkommen eines jeden Orths in den Händen haben/ &c. Quæ omnia in iudicio suspensa senn; Zeichen der Gericht ober Halsvnd Haut/ vt habent verba *Vocabularij Saxonici.*

CAPVT LXVIII.

De banno & iurisdictione.

S V M M A R I A.

- 1 Vexillum principum insigne.
- 2 Dania quondam feudum imperij.
- 3 Feudum vexilli, Fahnlehn.
- 4 Insignia quandoque sepeliuntur.
- 5 Bannus unde dictus?
- 6 Banderesii milites quinam?
- 7 Bannus duplex.
- 8 Bannus regius.
- 9 Vexillum libertatis signum.
- 10 Vexilla an in iudicijs suspensa?
- 11 Insignia pro diuersitate iudicum varians.
- 12 Iurium diuersitas.
- 13 Locorum diuersitas.
- 14 Fornix iudicialis.
- 15 Vweichbildus signum iudicij.

1 VExillum proprium esse Principum † insigne constat, quippe quod ducatus ac prouinciæ adumbrantur, ac per inuestiturâ abusuam in feudum conceduntur, teste *Ottone Frising. lib. 1. de gest.*

de gest. Frider. 5. Quod in Guidone & Petro Danix fratribus † ita 2
obseruatum. Gunth. lib. 1. Ligur.

Ergo ubi vexillo partem, quam diximus, ille,
Hic autem gladio regnum suscepit ab illo.

Inde dictum feudum † vexilli Fahnschen/ cuius possessor non nisi 3
princeps erat, art. 52. lib. 3. Landr. c. 16. & 37. §. 8. L. Henr. Cui etiam
in exequiis vexillū præfertur, & si vltimus sit suæ familiæ, cū † i- 4
pso sepelitur. Et tali iudicio præsidere nemo potest, nisi sit
cum vexillo inuestitus cap. 38. §. 1. Lehenrecht d. art. 52. Landr. Ab
hoc vexillo banni † vox originem Germanicam traxit, ita dicta 5
à primitiuo band id. est fascia, arg. cap. Constantinus vers. B. Syluestro
dist. 96. Vnde paucis literis mutatis ortum est hodiernum Fah-
nen. Ita accipitur bandum & bandophorus apud Procop. lib. 4.
hist. Goth. Tatilo Dux Rudolpho Herulorum Regi vexillum,
quod bandū appellant, eiusq; galeam abstulit. Paul. Diac. lib. 1.
de reb. gest. Longob. 20. Inde † Banderesii milites Italis dicti de qui- 6
bus Platin. in Greg. 11. Banderia pro vexillo, Banner | Gail. lib. 2.
de pac. publ. 1. numer. 2. Vt sic vtraque voce hodie indifferenter
vtamur. Ita enim habet Lex Frisica: *Nen huf Kerl mach offte schal*
anbinden en Heerfahndat is ein banner. A militia translata est vox
banni ad iudicia, ita vt metonymice, iurisdictionem, territo-
rium, multam & pœnam diuersa tamen acceptione denotet,
Gail. d. cap. 1. perinde vt de Weichbildi voce dicemus cap. 72. Ita
Henrcus 2. in donat. Eccles. Traiect. quidquid in iam dicta
villa ad publicum bannum seu districtum pertinere visum est.
late Sibrand. Siccam. ad Leges Frison. tit. 17. Vnde sicut iurisdic-
tio duplex est, alta & bassa, ita † & bannus vel simplex & absolute ita 7
dictus, vel regius *supr. c. 64. num. 13.* De banno regio † dictum c. 8
§. 2. n. 22. & c. 61. n. 14. Adde gl. ad art. 10. *Weichb. bey Konings Bandas*
ist bey Konings Gezwang vnd bey sein Hulden. Hisce præsuppositis,
quæ verissima sunt, coniciebannus aliquando ius venium de
quo dictum cap. 59. à vexillo siue *Bahnen* ita dictum esse. Idque à
liber-

9 libertate, cuius index est vexillum † in nundinis erectum die Frey
 fahne art. 19. §. 2 Weichb. Vt hinc iudicia libera (Frey Gericht) etiã
 vemia quasi *Bahnengericht* appellata esse videantur. Verum
 10 quia † vexilla iudiciis appensa fuisse nullibi legitur, & ratio no-
 minis *inc.* 59. reddita fortius stringit, ideo hanc coniecturam li-
 11 benter dimisimus. Illud probabilius est, quod iudices † sicuti di-
 gnitate à se inuicem distingui: ita in celebratione iudiciorum di-
 uersam formam obseruare diuersaque insignia adhibere cœpe-
 12 rint. In prouincijs enim & pagis secundum ius prouinciale, † &
 si litigantes vasalli essent secundum ius feudale, *nach dem Lehn-*
cap. 35. §. 1. Lehn. in burgis vero oppidis & vicis (ex quo illa con-
 di cœperunt) secundum ius municipale, *nach Weichbilden Rechte*
 13 iudicabatur. Illic, maxime in feudis iudicium † in loco patente:
cap. 32. §. 19. & cap. 39. §. 3. in curia serata vel sub tecto non licet do-
 mino feudali iudicio præsidere, *vide differ. iur. Saxon. p. 1. diff. 2. n.*
5. Coler. decis. 85. lib. 1. supra e. 66. n. 1. hic vero ad VVeichbildum in
 foro prope vel subter curiam celebrari solitum. Vbi alicubi re-
 14 manet † fornix iudicialis subter curiam iudicio deputatus, vul-
 go *ein Schwibbogen* / quasi *Wigbogen* / id est fornix ciuitatis, *v. gl.*
ad art. 10. VVeichb. Quo respiciunt Magdeburgenses *in respons. suis*
p. 1. c. 2. dist. 13. der Burggraff sol sein ding zu rechter Zeit vnd in rechter
Dingstatt binnen der Stattmaur / da das gemein Dinghaus ist / mit
den Schultheissen vnd Schöffen hegen. Illic in campo prope ar-
 15 borem, † lapidem vel crucem id factum quod signi siue malli v-
 sum præbuit. Pro quo in vrbibus VVeichbildus siue Rulandi
 statua inualuit. Et si quæ eius generis plura occurrunt,
 de quibus text. *& gl. ad art. 69.*

libr. 3. Landr.

CAPVT LXIX.

De prima statuarum urbicarum in Saxonia collocatione.

S V M M A R I A.

- 1 *Ratio ordinis.*
- 2 *Statua in honorem Caesarum collocata.*
- 3 *Statua Principum icones representant.*
- 4 *Non Francis sed Saxonici Imp. collocata.*
- 5 *Imo etiam Principibus Saxonici.*
- 6 *Magdeburgum primam statuam Casari posuit.*
- 7 *Statua Magdeb. iuris Weichbildici index*
- 8 *Carolus M. an statuam Magdeburgi posuerit?*
- 9 *Magdeburgum metropolis Saxonia.*
- 10 *Statua Caesarum in idola transformata.*
- 11 *Ciuitates statuis ornatae.*
- 12 *Statua quando collocata.*
- 13 *Ius Weichbildicum quando in litteras relatum.*
- 14 *Statua non ubiq; eodem tempore erecta.*
- 15 *Ottonis M. equitantis statua.*
- 16 *Henrici Caesaris effigies.*
- 17 *Hallensibienfis Rulandus quare equites.*
- 18 *Statua ignorantibus posita.*
- 19 *Statuarum positio est liberi arbitrij.*

Hisce ita praemissis, & fabulis, quae † de Carolo M. & Rulando
vulgo circumferuntur, dispunctis, vt eandem in viam rede-
amus, & exactius enodemus, quid colossi Rulandini in urbibus
Saxonici sibi velint, & quando iuris speciem praese ferre cape-
rint: statuendum est, ipsos primitus in honorem Caesarum, alio-
rumq; Principum collocatos esse. Id enim arguit effigies colos-
si, Im-

- 3 si, Imperatorem † vel Principem, vna manu gladium exertum, altera clypeum, in quo insignia imperij fulgent, tenentem representantis. Cuiusmodi plures Magdeburgi, Brunswigæ, Bremæ & alibi prope curias conspiciuntur. Collocatæ autem sunt
- 4 statua istæ, non Francis, † multo minus Carolo M. sed Saxonici Imperatoribus, ex quo illi ad imperium peruenerunt, Saxoniã à seruitute Francorũ liberarũt, vrbibusq; legibusq; ornarũt, *supra cap. 25. Cranz. lib. 3. Saxon. 12.* Neque Imperatoribus tantum
- 5 sed aliis etiam principibus, à quibus † vel fundata vrbs Saxonica, vel priuilegio aliquo ornata esset, gratitudinis & honoris testandi ergo? Initium in Saxonia fecit † Magdeburgum. Quæ vrbs cum ab Ottone M. primum fundata, & vel ab ipso vel ipsius filio Ottone II. iure municipaliaucta esset, *supra cap. 51.* in honorem Cæsaris auctoris & dotatoris sui benemeriti statuam collocauit. De quo facto sic disserit text. & gl. *ad art. 18. Weichb.*
- 7 Et hæc est, inquit, generalis omnium libertatum † Magdeburgensium confirmatio, per Ottonem Rufum facta, omniaq; Magdeburgensium priuilegia ex eo dependent. Vnde in testimonium huius Magdeburgenses habent insignium (pro signo vel insigni) seu effigiem eius sculptam in foro stantem vna cum Electoribus Imperij, quæ pro ornamento ciuitatis seruatur. Versio Germanica sic habet. *Dies ist eine gemeine Bestetigung aller ihree Freyung / die ihnen dieser Keyser Otto der Rote gethan hatt / vnd darumb ziehen sich alle Magdeburgische Recht nach Weichbilds recht an denselben Keyser / vnd zu einer Urkunde / so haben sie sein Leibzeichen stehen / auff dem Markt mit den Churfürsten / das sie pflichtig seyn zu halten in aller Zierheit &c.* Hoc autem insigne siue Leibzeichen nihil aliud est quam Weichbildus siue
- 8 colossus Rulandinus. Quod si Carolus M. hic iam † ante statuam Rulandi posuisset, quod ex rumore vulgi erroneo in commentarios suos retulit Petr. Berth. *lib. 3. rer. German. folio 602.* Cam tamen eo tempore vrbs nondum in rerum natura esset: tum sane Magdeburgenses statuam istam Ottoni II. im. merito collocassent, quia nihil noui ab eo accepissent, quin non id an-

id ante per statuam Rulandinam Caroli M. habuissent. Hoc † 9
 exemplum primariæ ciuitatis Saxonicae, vt vocatur à glossa ad
 d. art. 10. *Weichbild.* secutæ aliæ ciuitates in eodem iure muni-
 cipali fundatæ, ipsæ quoque † statuas similes fundatoribus suis 10
 erexerunt. Quæ cum ab initio nullo alio fine, quam gratitudinis
 erga auctores suos testandæ causâ collocatæ essent, postea
 tamen, nescio qua superstitione vulgi factum est, vt certæ
 quædam vrbes colossos hosce in illustri & conspicuo fori lo-
 co positos, tamquam certi iuris ac priuilegiorum quorun-
 dam indices & vindices suspicerent adorarentque. Quales
 sunt Magdeburgum, † Brandeburgum, Brema, Hala, Northusia, 11
 Zerbestum Halberstadium, &c. In quibus etiamnum colossi Ru-
 landini, diuersa tamen æstimatione, perdurant. Neque tamen
 hinc sequitur, statim istas tum statuas † Ottoni II. aliisue prin- 12
 cipibus collocatas esse, cum diu post id factum esse potuerit.
 Quod necessario dicendum erit, cum Electores, quibus itidem
 statua collocatæ dicuntur à glossa, Ottonis II. tempore nõdum
 extiterint, *supra c. 36.* Sicuti enim ius municipale (*Weichbildt*) ab
 Ottone II. † Magdeburgensib. datum, aliquot seculis post demũ 13
 in scripturam redactum est, *supra ca. 51.* ita quoq; necesse non fuit
 statuam Ottoni II. statim collocari: Ita statua Caroli M. & D. Rei
 noldi Tremoniensũ patroni, de quo *Mersæ in annal. Colon.* quæ
 in templo illic conspiciuntur, prius erigi non potuerunt nisi ex
 quo Tremonia vrbs templumq; conditũ fuit. Id certum est, non
 † vno tempore omnes istas statuas collocatas esse, sed successiue 14
 prout principes, quorum honori militant, vixerunt. Neq; vbi-
 que per omnia eandem formam repræsentant, cũ alicubi equis
 insideant Imperatores, alicubi etiam vxores adstant. Ita Magde-
 burgi statua Ottonẽ I. † equitantem, & vtrimq; stantes coniuges 15
 Editham & Adelheidam exhibet, *Petr. Berth. d. 10.* Est templũ in
 Bavaria, in quo Hêrici † Cæsaris & Walteri Comitis effigies ex ere 16
 posita est, ita vt armati equis insideant cum clypeis & insignibus
Brotuff. li. 1. hist. Mersæ. 15. Itẽ Hêrici Cæsaris & Rathonis in mo-
 numẽtũ victorię ab Vgris (Vngaris) bis deuictis reportatę, *Auẽ. li.*

s. annal. Boio. Vnde factum fortasse, quod Hallenslebiensis Rulandus contra morem † aliorum equitet. Non sunt autem ab Imperatoribus ipsis collocatæ † statuæ, sed vel ab urbibus, vel earum Dominis in gratiam Imperatorum etiam ignorantium Plerumque vero post mortē. Nec enim moris est, vt ab eo cui statua collocari debet, ea facultas impetretur. Quod (nisi forte posteriori Caroli quarti tempore,) numquam † factum. Ac de eo facto sic differit Cicer. *Verrin. 4.* Hoc postulatum de statu is ridiculum esse videatur ei, qui rem sententiamq; non perspicit. Quid est hoc, petis à me, quod in tua potestate est. &c.

CAPVT LXX.

De statura, barba & habitu Saxonum.

S Y M M A R I A.

- 1 Proceritas statuarum unde orta?
- 2 Saxones proceræ statura.
- 3 Saxones an à petra dicti?
- 4 Saxonum arma.
- 5 Saxonum etymon.
- 6 Saxones Germanorum maiores.
- 7 Henrici Aucupis statura.
- 8 Item Ottonis M.
- 9 Corona Casarea Norimberga asseruata.
- 10 Corona Friderici 2. filij.
- 11 Hodierna hominum statura minor.
- 12 Vulgaris mensura hominum septempedalis.
- 13 Colossi plerumque vero maiores,
- 14 Vlna duos pedes continet.
- 15 Imperatores Saxonici olim imberbes.
- 16 Carolus M. an barbam aluerit.

- 17 *Fabula de insolita Caroli M. barba.*
- 18 *Longobardorum fabulosa notatio.*
- 19 *Septentrionales natura pilosi.*
- 20 *Cattorum consuetudo.*
- 21 *Otto M. barbatus.*
- 22 *Franci mystaces aluerunt.*
- 23 *Comam alere Germanorum proprium.*
- 24 *Chauci comati.*
- 25 *Item nobiles Franci.*
- 26 *Frisiorum priuilegium.*
- 27 *Vestitus Saxonum.*
- 28 *Pileus stramineus feminarum.*

Proceritas statuarum harum † ad Saxonicos habitus, quippe i
qui Caroli M. hac in parte nihil cesserunt, fortasse mensuram
eius septempedalem etiam superarunt sup. c. 7. nu. 7. Ita n. Adam
Brē. in *hist. Eccl. c. 5.* Habitus quoq; ac magnitudo corporū, coma-
rū color, sicut in tāto numero hominū, † idem pene omnib. *Isid. 2*
l. o. etym. 2. Saxonum gens virtute & agilitate habilis. Vnde etiam
appellata, quod sit durum & validissimum genus hominum. Ex-
istimat enim † ipse Saxones à saxo ita dictos: Quem errorem 3
Roswita poetria quoq; sequitur in carmine ad Ottonem 2.

—— nomen habentem
à Saxo per duritiem mentis bene firmam.

Eoq; *gl. ad art. 7. & 10. Weichb.* Saxones petroculos vocat. *Cranz.*
li. 1. Sax. 7. Franci mirati corporū proceritatem diffusā per armos
caesariem, arma † in promptu, animorum alacritatē collaudauere. 4
Quae desumpta sunt ex *Witich. 1. annal.* mirati sunt Franci praestā-
tes corpore & animo viros & nouum habitum, arma quoq; & dif-
fusas scapulas caesarie, & supra omnia ingentē animi cōstantiam.
Nā vestiti erant sagis & armati longis lanceis, & subnixi stabant,
paruis scutis, habētes ad renes cultellos longos. Quos patria lin-
gua *Saxet* vocatos idē *Witic. tradit*, inde etymologia gētis dedu- 5
cta. Cum

Rulan-
Impe-
earum
erum-
ua col-
teriori
icto sic
um ef-
st hoc,

Fabn-

eta. Cum sit verior Reinec. *de Orig. Saxo.* quod sint *fatē* siue *fasset*
 id est habitatores indigenæ. Vnde etiam Holsati dicti quasi *hols-*
fatē / siue *holzgefessen* / quod in syluis sedes habeant. Auctor
Theodorici à Niem. Naturaliter Saxones sunt pulchræ faciei & proce-
 6 ræ staturæ, audaces animosi. Vt hi primi & maiores sint Germa-
 norum, quibus proceritatem corporis tribuunt scriptores Rei-
 nec. *p. 3. syntagm. f. 447.* Monstrarur adhuc Goslaræ in tēplo Hen-
 7 rici & Aucupis scipio, pecten & sella lapidea, ex quibus non minus
 quam ex vīga aurea Caroli M. modus corporis ipsius æstimari
 8 posset. De Ottone & filio idem Witich. *lib. 1. annal.* Cum ingenti
 polleret prudentia, *inquit*, accessit & moles corporis regię digni-
 9 tati omnem addens decorem. Sed & corona Cæsarea & cum aliis
 clinodiis Imperialib. Norimbergæ asseruari solita, teste Camer.
lib. 2. medit. hist. 85. quam post coronationem D. Matthiæ Cæsaris
 priusquam in scrinium reponeretur, illic inspeximus Cōradi Cæ-
 saris nomen præferentem, hodiernæ capitis mensuræ vix quad-
 10 rare videtur. Nescio an hæc sit & Conradi Friderici II. filij corona,
 inter alia ornamēta imperatoria in obsidione Parmēsi amissa, mi-
 rabilis, pretiosissimaque iaspidum ornatu pondere ac forma ma-
 iuscula, quam quæ capitis de imperatoriomore gestamen est
 dicente Cranz. *lib. 8. Saxon. 14.* Nimirum quia hodierni Saxones
 à proceritate parentum multum recessimus, prout naturaliter
 fieri videmus. Quis enim nostro æuo non minor parentibus suis
 nascitur, ait Solin *in memorab. cap. 3.* Quod iam olim animaduertit
 Homer. *Iliad. 6.* cui etiam calculum addit Iuuen. *sat. 15.*

Nam genus hoc viuo iam decrefcebat Homero,

Terra malos homines nunc educat atq; pusillos. Et Virg. 12. Æne.

Qualia nunc hominum producit corpora, tellus.

- 11 Neq; tamē hinc cōcludendum, Imperatores & eius portētosa &
 giganteæ altitudinis fuisse, qua moles statuarum excogitatas vi-
 demus turrib. pares, vt loquitur Plin. *lib. 34. nat. hist. 7.* Nam regu-
 12 lariter statuæ & Romanæ altitudinis septem pedum erāt, sicutie-
 as Plaut. *in Curcul. A. 3. sc. vlt.* septempedales vocat, iuxta natuale
 huma-

humanae mensurae proportionē, quae maxime ex Germanis Saxonibus utpote magis ad Septentrionem habitantibus, convenit sed pro mensura pedum ipsorum grandiori. Quomodo etiam Francos & Burgundos septipedes appellavit Sidon. Cū colossos hosce Rulandinos † alicubi etiam septem vlnatum mensuram excedere ¹³ videamus. Quarum vna duos † pedes apud nos continet, licet ¹⁴ haec quoque mensura pro diversitate locorum variet, Ita Rulandi lapidei inberbes plerumque representantur. Quia scilicet Imperatores Saxonici olim eorum habitu fuerunt, perinde ut & Romanus ¹⁵ veteres militares, *1. Cor. 11. v. 14. Gell. li. 3. noct. Att. 4. l. 39. ff. de in iur. Camera. lib. 1. medic. hist. 36. De Caroli M. barba, † cū Eginhard. 16* formam & faciem ipsius satis exquisitè describens nullam faciat mentionem inde coniicit Freher. *in tract. de statura Caroli praecūte M. Welfero ac monetam Carolinam suppeditante, puro mento fuisse Carolum, nullamque † pavisse barbam. Ut inde quoque vanitas Turpini arguatur, Carolo barbam palmi longitudine affingentis. Et multo magis deliramentum gl. lat. ad art. 82. li. 3. Landtr. Carolū barbam detulisse vsque ad pedes. Quod proculdubio ex eodem penu profluxit, quo illa † Longobardorum notatio à lōgis ¹⁸ barbibus apud Isid. *lib. 9. etym. 2. Francif. Curt. de feud. c. 6. n. 2. Goth. Anton. d. feud. 1. tit. 1. lit. 2. Aluarot. in proem. feud. in 17. Veram enim etymologiam dedimus c. 40. n. 4. Nec verisimile est Longobardos, utpote Saxones barbatos fuisse, sed potius barbas suas deposuisse testatur Paul. Diac. li. 4. de gest. Longob. 14. Quamvis n. septentrionales propter † caloris & humoris abundantiam natura ¹⁹ pilosi sint, iuxta Bodin. *in meth. hist. c. 5. illi tamen, ut homines militares id impedimentum potius quam ornamentum naturae habentes, ferro amputandum duxerunt. Ita de vicinis † Cattis (quos ²⁰ male cum Saxonibus confundit Cranzius) prodidit Tacitus de morib. Germ. eorum iuvenes, ut primum adoleuerunt, crinem barbāque summittere, nec nisi hoste caeso exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum. Deposuerunt ergo tunc barbā, ut viri militares, quam haecenus in signū ignaviae gesserant. Adde Camer. d. c. 36. li. 3. c. 96. De Ottone M. scribit Witich. lib. 2. annal. in fi. quod***

- 21 contra morem antiquum prolixiorem barbam, siue vt Cuspinia. loquitur barbam in pectus promissam aluerit. Francos quoq; my
 22 staces tantum habuisse opinatur Pontan. *lib. 6. Origin. Franc. 18.* à quibus mos tondendi barbas ad Turcos manauit. *Camer. lib. 2. subsec. 40.* Quid autem inquis, si barbas non pauerunt Saxones, an comas tamen aluerunt? Sunt hæc diuersa, à quibus male infer-
 23 tur. Quia comam alere nõ tantum Germanorum proprium in signe fuit, de quo Reinec. *in syntagm. p. 3. fol. 448.* sed maxime Saxonum vt ex Witichindo diximus. In eoque saltem acum tangit *gl. ad arb. 13. lib. 2. n. 6. Landrecht.* quam citat etiam *Camer. d. ca. 36.* Saxnes
 24 Caroli M. tempore prolixos capillos aluisse. De Chaucis et Saxo- num vicinis Claudian.

Et vos crinigeros bellis arcere Caycos.

- 25 Ita nobiliores Francos et regij præsertim generis capillitium ge- stasse testantur Agath. *l. hist. Ioh. Tilius l. 2. de reb. Gallic. Hotom. in Francogall. c. 19.* Eidemq; fini datum esse dicitur à Carolo M. pri-
 26 uilegium et Frisiis, vt militantes et in substantia habentes, vsq; ad summitatem aurium intonsi essent. *Camer. d. cap. 40. Lindenb. in vita Caroli.* De quo tamen quid sentiendum sit, diximus *c. 35. n. 17.*
 27 Vestitum et Saxonum vniusmodi descripsit Lindenb. *d. loc. fol. 61.* quem hodie pro leuitate Gallica singulis fere annis variamus. Curto pallio olim vsi Saxones et Frisij dicuntur, pro quo Carolus M. longum introduxit, additis rationibus: in lecto non possum eis cooperiri, cavallicans contra ventos et plurias defendi ne-
 28 Claudant caput straminei et pilei, quibus scemi- nas in Saxonia usas scribit Witichind. Vnde iocum mutuatus Otto M. quem vi- de apud Cranz. *lib. 3. Sa-*

xon. 23.

CAP.

CAPVT LXXI.
*Nomina Weichbildi ac Rulandi
 quando cœperint.*

S V M M A R I A.

- 1 Statua *Veichbildi ac Rulandi eadem.*
- 2 *Melchioris Goldasti ab Heimsfeld responsum.*
- 3 *Fabula de Duce Rulando reiecte.*
- 4 *Argumentum ab in verisimili.*
- 5 *Rulandi a statua effigiem Cæsaris representant.*
- 6 *Rulandi nomen appellatiuum.*
- 7 *Rugen Latinis est accusare.*
- 8 *Rugrauius unde dictum?*
- 9 *Weichbild idem quod Rulantsbilde.*
- 10 *Der orat publicum iudicium.*
- 11 *Quando hac nomina inualuerint?*
- 12 *In antiquis literis nulla eorum fit mentio.*
- 13 *Speculum Saxonicum *Veichbildo* recentior.*
- 14 *Rulandi vox *Veichbildo* recentior.*

Huiusmodi autem statua quam Cæsaris honori collocatam diximus, generali appellatione, primo quidem † *Weichbild* postea etiam *Ruland* appellata est. Quæ licet diuersa sint vocabula, vnâ tamen & eandem rem denotant. Quod cum hactenus non obseruarint nostri, mirum si errores præteruerti sint. Nos cum veram sententiam vel saltem vero propiorem in re obscura inuenissemus mirifice postea affecit nobilis & in antiquitatibus Germanicis † probe versati Dn. Melchioris Goldasti ab Heimsfeld Icti & Consiliarij Schavvenburgici iudicium. Quod ex responso ante annos aliquot in clytæ Reip. Magdeb. edito, quatenus instituto nostro deseruit, hic adscribere visum est, Sic autem id habet in lingua vernacula: *Was aber von*

- 3 Herkog Rolanden † Keyser Carls des Grossen Schwester Sohn/von den Historien Schreibern fürgeben wird / laß ich als ein lieblich Gedicht / Fabel vnd Tandmehr / in seinen werthen beruhen. Dann nicht
- 4 glaublich / noch der Wahrheit † ähnlich erscheinen will / daß die Keyser. M. west. eines Reichs Fürsten / vnnnd also Vnterthanen Bildnuß / in ihrer Mayt. vnnnd des Heyligen Reichs vnnmittelbahrer Statt vnnnd Pfaltz solle zur Freyheit gegeben haben. vnnnd nicht viel mehr / nach der alten Römischen Keyser Sitten vnd Gebrauch / seiner Mayestät selbst
- 5 eigen Bildnuß. Vad zwar wer die Rulander † Seulen / (welche in der rechten Hand ein Schwert / in *lignum iustitiae*, in der Lincken des Reichs Adler in *lignum libertatis* führen) recht wird consideriren, soll vnzweiffelich erkennen / daß dadurch eigentlicher Keyser Caroli Magni, als Ducis Rulandi, der in Sachen nie einen Sieg erworben / von dem in den Historiis meldung geschehen / Contrafactur abgebildet sey *assentiente etiam gloss. in VVeichb. art. 10.* Dem seye nun wie im wolle / so ist bey mir gewiß / daß Ruland nicht ein nomen proprium,
- 6 † sondern appellatiuum sey / quasi Rugeland / compositum ex
- 7 ruen oder rugen vnnnd Land. Denn Rugen heist so viel bey den alten Teutschen / als agere, accusare *Spec. Saxon. libr. 3. art. 63. damnare, gloss. ad art. 2. libr. 1. circa fin. vno verbo iudicare, creuzen / vermelden / fürbringen / vnnnd anzeigen / auch nach verhörung beyder Theil / vnnnd fleißigen nachforschen erörtern vnnnd vrtheilen. Auctor registri vber das Sächische Recht. Meichsner. 10m. 4. decis. 10. numer. 18. Wehner, in obseru pract. fol. 238. (supra cap. 39. numer. 11.)* Daher auch Rugrauius † genant / nicht als per Comes, wie es der alten Teutschen Sprach vnd Rechtsens vnerfahren auflegen / sondern *quasi Rugegravius*, das ist Gericht Graffe. Ioann. Letznerus in der Dasselischen *Chronica cap. 1.* vnnnd allen circumstantien nach / muß Rugraff gewesen seyn / quasi quidam aduocatus oder procurator Imperatoris oder Regis, durch den / oder in welches Nahmen die Fiscalischen Sachen vnnnd Bussen in den Jahrzeitlichen Gerichten accusiret vnnnd fürgebracht worden / vt in *pcenas legibus sancitas condemnantur.*
- 9 Ist derwegen statua Rulandina, Rulantobild † nichts anders / als

als Weichbilde / das ist / statua per quam notatur , ibi esse forum publicum caussarum iurisdictionem , locum iustitiæ , districtum , territorium , oder wie es die alten Teutschen eigentlich genennet haben / mallum † publicum / ein Maßstade / da man frey Keyserlich Gerichte helt. Dergleichen Bilde oder Seul hat auch die Statt Magdeburg /c. Hæc Goldastus, à quibus etsi alicubi dissentiamus, tamen id etiam salua amicitia licebit. Quando autem hæc † nomina vsu inualuerint, ac statua, quæ in vrbibus Saxonicis honori Imperatorum collocatæ erant , Weichbildi vel Rulandi dici cœperint exacte expediri nequit, ex quo fortuito ita inualuerunt, vt vel scriptores eo tempore viuentes fefellerint, vel illi id annotare propter vilitatem contemserint. In antiquissimis † certe scriptoribus aut priuilegiis Cæsareis Ottonum, Henricorum, Fidericorum, nulla eorum mentio occurrit, quæ prætermitti non potuisset, si illis temporibus nomina ista in vsu aut pretio fuissent. Quamuis enim tum quoque Imperatoribus ac principibus bene meritis statua collocatæ fuerint, tamen nõdum VVeichbildi nomine appellari, multo minus aliud quid intendere cœperunt. In Speculo † quoque Saxonico & glossa antiquiori cum VVeichbildi vocabulum non reperiatur, multo minus Rulandi, sequitur neutrum tum adhuc notum fuisse. Nam glossa antiquior ad præcæm. Spec. Sax. ius municipale semper *Stattrecht* / item *Marktrecht* indigitat, nullibi *Weichbild*. Et quomodo hæc nomina prætermitti potuissent, præsertim in art. 66. & seq. lib. 1. Landr. vbi de iure ciuitatum agitur, si quidem in reru natura fuissent?

Ergo post illa tempora demum, hoc est post A. 1200. vna cum re ipsa hoc est cum iuris VVeichbildici collectione inualuisse oportet. Rulandi autem † vocabulum, ne rum quidem occurrit, sed ipso iure VVeichbildico recentius est, vt Caroli

4. ætatem excedere non videatur,

CAPVT LXXII.

Denotatione VVeichbildi.

S V M M A R I A.

- 1 VVeichbildi notationes varia.
- 2 Weichbild quasi Weichwild.
- 3 Item quasi geweyhet Bildt.
- 4 Weichhaus id est Kachhaus.
- 5 Verba accipiendi prout sonant.
- 6 Verior notatio pro oppidi statua.
- 7 VVig detorta vox à vico
- 8 Vrbes Saxonica in VVig desinentes.
- 9 Vici etymologia an sit Graeca?
- 10 Vox latina vsu Germanica facta.
- 11 Cranzij significatio reiecta.
- 12 Ioannis Sibrandi error.
- 13 Germanica vocabula latinum etymon non recipiunt.
- 14 Belan willum denotet?
- 15 Villa ein Wiler.
- 16 VVeichbildi nomen hominibus vsurpatum.
- 17 Germanica voces ab imperitis plerung, deprauantur.
- 18 Composita à bild.
- 19 VVeichbildi metonymica significatio
- 20 Iuris dictionis vox diuersimode accepta.

W Eichbildi vox sicuti multis incongrua videtur ad significandum id, quod volunt: ita eius † varias notaciones comminiscilicet. Hieron Treut. 1. *select. disp. 1. th. 10. lit. A.* ita dictum putat, quasi Weichwild † id est vici voluntatem. Quae alias statuta *Wiltuhr* appellamus *infra cap. 77.* Quidam amicus Weichbild † quasi ein geweyhet Bildt † dictum existimat. Pro quo faciunt quae
cap.

cap. 66. n. 14. annotauimus. Cuiusmodi statua si à Carolo M. auro profecta est, quid obest, quin ille Irmenulam Saxoniam esse dicamus, quippe quam Cranz. lib. 2. Saxon. 9. corruptam vocem censet, quali *federmansuel* hoc est commune profugium & asylum omnium. Auctor *iuris Weichb. in art. 6.* vsum eius etiam ex veteri Testamento repetit nisi hunc in carcere delirasse credas: Der Koning Nemrod bauet die erste Statt Babylon, vnd bauet dar ein mannich hoch Weichhaus / davon noch Weichbildt recht geheissen ist. Quid autem sit Weichhaus explicat *ibid. gloss. ad art. 9.* Weichhaus hat dreyerley nahmen / zum ersten ist Weichhaus ein Wehre die auff der Stattemauer gebauet wird / vnd vmbdeckt ist. Zum andern heist Weichhaus als viel als ein offenbar Haus / da der Richter pflegt in zu richten. Auch heist Weichhaus ein solche Statt die allen Leuten Warnung gibe / da man pflegt Pein anzulegen den Missethâtern. Quæ singula refutare operæ pretium non est. Tutius fuerit Ictorum regula hic vti: verba + accipienda sunt prout iacent atque sonant. 5 Weichbild enim nihil aliud designat, quam + oppidi effigiem siue 6 statuam, quasi dicas *Stattbild* sicuti prædicta gl. Weichhaus interpretatur *Statthaus* oder *Kasthaus* / & Weichbildenrecht / Fronrecht / *Stattrecht* / synonyma facit. Wig autem siue Wich + vicum 7 denotat, vocabulo latino à Germanis ad suum vsum detorto. Saxones, quibus hæc vox magis frequentata *Wick* pronunciant, sed Germani superiores elegantia studentes suo more E inter serunt terminationemque mitigant. Inde plures ciuitates denominatae, + *Braunschwich* / *Osterwich* / *Sleswich*. Illud quasi Bruno- 8 nis vicum P. Berth. lib. 3. comment. interpretatur item propria nomina Saxonibus vsitata, vt *Wiprecht* quasi *Wichrecht* / ius ciuitatis, *Wichard* & in uerse *Hartwich* / cor ciuitatis, *Wichman* / quo nomine fuit frater Hermann Billingi apud Witich. lib. 2. *annal.* id est vir ciuitatis. De quo etymo latissime Hentius Meibom. in *histor. Bardewici*, vbi Cranzij opinionem reicit qui id pro refugio accipit. Sicuti *Ludwig* refugium populi interpretatur *Pontan. lib. 3. orig. Francie. 7.* Quæ tamen eodem recidit, quia vbes

refugia præbent. Atque hoc modo etymon è latina lingua pe-
 9 titum, magis placet † quam è Græca, vt in *Lexico Græcol. et. no. veteri*
in calce quorundam Cyrilli scriptorum inuento. & a Bonauentura Vul-
 canio Brugensi edito legitur: *βικ & vicus*, *βικ & vicus* cum
 Henricus Stephani Græcæ linguæ peritiss. id ignoret. Sufficiat
 10 vocem vsu à Germanis receptam esse, eoque merito pro Ger-
 manica habetur. Atque in eo consentit Iohann. Sibraudus in
 11 *comment ad statuta Lubecensia p. 1. sect. 11. numer. 6.* sed in altero † cõ-
 positi membro dissentit, & *Wickbeld* legens illud ex *Wick & beld*
 12 componit, quasi dicas bellum vicum, vt ita loci amœnitatem
 designet. Quod recipi neutiquam potest, cum ipse Sibrandus †
 fateatur dictionem *Wickb.* ex veteri Saxonum idiomate con-
 stare. Quis autem *beld* eo sensu à Saxonibus vnquam vsupatum
 audiuit? Nam vocabulum bellus latinis hæcenus relictum est.
 13 Vnde sicuti absurdum est, Græca nomina † latinam etymologi-
 am recipere, teste Gellio *lib. 6. noct. Attic. 12.* quem probat Stra-
 cha *de nauigat. p. 1. num. 7.* ita multo absurdius, Germanicis voca-
 bulis latinas etymologias affingere. Nisi forte origine sint lati-
 na. Tantum id videtur pro Sibrando facere, quod Goldast. in
 14 *proleg. tom. 3. constitut. in verb. trespellius* annotat, bell † villam signi-
 ficare. De quo nihil nobis constat, nisi quod scimus, villam
 15 Germanis in *Wiler* mutatam. Quomodo villæ † aliquot prope
 Rhenum appellantur, vt *Newenwiler / Bundeswiler / Offenwiler.*
 Quam Offonis villam fuisse ex Valtio Ahbate refert Guilliman-
de Episcop. Argent. fol. 75. Ita Rotvila vrbs Imperii ad Nicrum,
 ita dicta à *Rott* id est cohorte & villa, quia villa fuit olim, qui
 nunc pagus dicitur ait Dresser. *de urbib. German.* Quomodo
 16 in iure feudali Saxonico † villa exponitur *ein Dorff.* Et quamuis
 alicubi *Wickbeld / Wickbold / Wickbeledere.* scriptum inueniatur:
 tamen ea terminatio corrupta & deprauata est, siue vitio li-
 brariorum, siue ex imperitia linguæ Germanicæ introducta,
 cum in antiquis & synceris documentis, præsertim in iure Sa-
 xonico semper *Weichbild /* & Saxonice *Wickbild* legatur. Vt non
 sit

fit opus interpretationem vocis *bild* tam longe petere, cum vel infantibus pupulis ludentibus ea sit nota. Hinc ea etiam hominibus † usurpata. Vt Thiatboldus apud V Vitich. *lib. 1. an.* 17 *na.* quasi *Gottes Bild* *Thrut.* enim siue *Deut.* antiquis Germanis Deum denotabat. Luther. *de nomin. prop. German.* Et hodiernum Saxonum epitheton, † quo ebriosos exornant *Trunck* in 18 *bolt* ab imagine hominis mutuati videntur. Ita V Veichboldus dictus 28. Abbas Corbeiensis de quo Meibom. *in not. ad Chron. Corbei.* quem Gunther *lib. 4. versicul. 326.* Wibaldum, Otto Frising. *lib. 2. de gest. Frider. 23.* Guibaldum appellant, familiari Itolorum more *w.* in *Gu.* conuertentium. Item V Vickboldus Baro ab Holten in Archiepiscopum Colonienf. electus Anno 1298. *Mersæ. in anal. Coloni* Petrus à Beeck. *in Aquis grano cap. 2.* Hæc propria nominis est significatio pro effigie siue statua ciuitatis. Metonymice † translata est V Veichbildi vox tum ad iurisdictionem, tum ad territorium, tum ad ius municipale, quod illo in iudicio vel territorio vigeat. Cuius translationis simile exemplum prostat in vocabulis † iurisdictionis, item *Gericht* / modo 20 pro potestate, modo pro loco iudicij, Tob. Pauermeist. *lib. 1. de iurisd. imper. numer. 14.* Matth. Stephan. *lib. 1. de iurisd. 1. numer. 14.*

CAPVT LXXIII.

De notatione *Rulandi*.

S V M M A R I A.

- 1 *Probrosa hominum cognomina.*
- 2 *Augusti Caesaris appellatio.*
- 3 *Allusiones nominum contumeliose.*
- 4 *Friedericus quare Barbarossa dictus?*

Kk 2

s Pro-

- 5 Probrosa nomina populis data.
- 6 Etiam in statuas iniuria committitur.
- 7 VVeichbildi mutatio in Rulandum.
- 8 Rulandi nomen pro vasto homine.
- 9 Statua Taronis Sueci.
- 10 Albertus Dux dictus Rulandus Germanicus.
- 11 Hercules Simson pro viro robusto.
- 12 Hunni Gigantes habiti.
- 13 Nigri homines Mauri dicti.
- 14 Fama etiam ex fabulis orta.
- 15 Sape plus opinio, quam veritas operatur.
- 16 Nominum impositio fortuita.
- 17 Leodiensium statua Perona dicta.
- 18 A Carolo Burgundo adempta.
- 19 A Maximiliano Casare restituta.
- 20 Perona idem quod Rulandus.

Sicut quotidianum est, ut hominibus præter genuina nomina, quandoque etiam alia cognomina & epitheta *l. 5. §. 10. ff. de iniur. siue elogia*, ut Ictus vocat, *in l. 14. §. 2. de liber. & posthum.* addantur, vel laudis † vel vituperii causa *l. 9. §. 8. Digest. de hered. institut. leg. 54. ff. de leg. 1.* quandoque etiam ex petulantia *leg. 16. §. 6. de pæn.* Ita Augustus Cæsar † per contemptum pistoris filius appellatus, Sueton. *cap. 4.* Cui fini quandoque propria nomina † detorquentur ut in contumeliam transeant, ut Claudius Tiberius Nero propter nimiam vini aviditatem † Claudius Biberius Mero dictus. Sueton. *cap. 42.* De Friderico † Imper. Cranz. *lib. 6. Saxon. 15.* Hunc Itali ob contumeliam, quod grauis illis incuberat, Barbarossam cognominauerunt. Quid tamen id nomen à rubra barba fortitus, ut Otto Rufus. *süpra cap. 51. num. 2.* Sed & populis † hoc accidit, ut ipsis probrosa nomina in appellatiua cederent. Ita enim Saxones Cymbros quoque appellatos propter ferociam putat Cranz. *lib. 1. Saxon 9.* Est n, non gentis proprium inquit, sed à mala iniecta qualitate appel-

appellatiuum, quod Cimber latronem sonat. Ita ad ipsas quoque statuas petulantia transit, vt sunt exempla apud Sueton. *in Nero. cap. 45.* Eoque factum, vt etiam † imagines Cæsarum in in iuriam alterius præferrentur *l. 28. §. 7. ff. de pænis.* & in statuas crimen læsæ maiestatis committi censeretur Tacit. *1. annal.* Idem fere statuis vrbium Saxonicarum contigit, quæ cum † primo Weichbildi dicerentur ac iurisdictionem siue territorium ciuitatis denotarent, factum est, vt imperita plebs, videns colossos istos, siue à magnitudine & proceritate, siue quod Weichbildi vocabulum duriusculum esset prolato, Rulandos vulgo cognominaret. Ita enim Germani † vastum & procerū hominem conspicientes, vel etiam quemlibet colossū magnum Rulandum dicimus Cui assertioni D. Henischius astipulatur *in Thesauro lingua Germanicæ, in verbo Bild. Ein groß Bildnuß/ ein Ruland/ so drey oder mehrmah/ so groß/ als ein menschlich Statur.* Statua ingentis magnitudinis. Item, *ungeheur Bild/ groß/ so man für einen Thurn oder Riesen achten möcht/ Ruland/ colossus, &c.* Ita in Suecia statua gigantea Scheningiæ Turonis longe instar Rulandi † Bremen 9 sis Iohan. Messen. *in Specula Suecia ca. 21.* Eodem modo Rulandi cognomen etiam hominibus superadditum, vt fortitudinis encomium. Ita de Alberto † Duce Saxonie Paulus Langius *in Chro. Ciuitens. ad A. 1455.* Quibus ex rebus, inquit, non iniuria alter Carolus M. & Teutonicus Hector Germanicusque Rulandus appellatus est Spangenberg *in Chron. Saxon. c. p. 346.* vocat ipsum den *Teutschen Rolandt.* Hamelm. *in Chron. Oldenb. fol. 211.* Germanicum *Achillem.* De eodem Melch. Neophan. *in prasat. Catal. Episcop. Halberstat.*

*Signifer imperij, Romani & dextera regni,
Nomine Rulandus reg. secundus erat.*

Frequens est id nomen in Italia de viris heroicis, vt quibusdam familiis etiam gentilitium factum sit. *suora ca. 2.* Neque desiciunt exempla apud alios quoq; populos. Ita enim quod Græcos Hercules, † apud Iudæos Simson *שמסון* pro quouis forti & robu. 11

sto viro acceptus. Extat quoque prouerbialis locutio apud *Lucia*. *Κολασαίς ἰσχυροῦς*, id est, colossi magnitudine in homines prægrandi corporis mole. Et ab Hunnis olim † Germaniam incurfantibus superest vox *ein Hure* / de giganteo homine. Sicuti quosuis nigros homines *Mo en* / à Mauris † appellamus. Atqui, inquis, Rulando nimiam illam corporis proceritatem ademisti *supra capit. 7.* Qui ergo statua tantæ magnitudinis, vt in vrbibus supradictis conspicitur, † Rulandus appellari potuit? Imopotuit, vel ex fama & † falsa persuasione vulgi per fabulas Turpini aliorumque Romanorum decepti. Adeoque hic verum fuit, quod conque- † ritur Seneca *in epist. 13.* Sæpius † opinione, quam relaboramus. Cui consonat tritum iuris brocardicon: *in leg. 15. ff. de acquir. hered. & §. 7. Instit. de obligat. ex delict.* Plus valet quod est in opinione, quam in veritate. Quam late enim fabula de proceritate Rulandina dispersa sit, dictum *capit. 7. & 16.* quousque falsa persuasio per ocularem inspectionem detegeretur. Hæc nominis ratio probabilis est, cui assensum non denegabit is, qui nouit, quam † temere ac fortuito huiusmodi denominationes, siue à virtutibus siue à vitiis, non hominibus saltem, vt sunt exempla apud Cælium Rhodiginum *lib. 24. lect. antiqu. 4.* Zwing. *volum. 18. theat. vit. human. 4.* sed etiam statutis imponantur, vsque adeo, vt nec ratio nominis quandoque reddi possit. Exemplum est apud Cranz. *lib. 12. Saxon. 8.* de statua † ciuitatis Leodicensis: Tum Peronam (insigne erat fusile ex orichalco, quod in libertatis argumentum foro erexere) † insigni forma cum inscriptione carminum iussit Carolus † Victor auchi, † ac in Brugensem vrbem deportari, stabatque omni tempore Caroli in eo loco, vbi ad burtam (vt vocant) conueniunt omnium nationum mercatores circa meridiem, loquentes † de mercaturis. Sed † Maximilianus iam rerum potitus post Carolum permisit Leodiensibus vt in suam referrent vrbem &c. Hęc † ergo † Perona (siue à vicina vrbe, de qua Comina. *lib. 3. comm.* siue aliunde dicta) Leodiensibus nihil aliud fuit, quam Weichbildi siue Ru-

ue Ru-

ue Rulandi statua ciuitatibus Saxonis. Nisi quo diuersis nomi-
nibus insignita sunt.

CAPVT LXXIV.

Statua Rulandi ius fori denotat.

S V M M A R I A.

- 1 Quatuor priuilegiorum Rulandinorum capita.
- 2 Primum ius fori denotat.
- 3 Differentia inter forum & oppidum.
- 4 *Marckflecken* quid?
- 5 Lubeca forum dicitur.
- 6 Ius instituendi mercatum priuatis non competit.
- 7 Sed ad regalia pertinet.
- 8 Forum sine permissu Cesaris non instituitur.
- 9 Crux olim signum mercatus.
- 10 Chirotheca traditionibus adhibita.
- 11 Ius nundinarum in Francia sub Dagoberto cepit.
- 12 In Saxonia sub Henrico Aucupe.
- 13 Supplicatio mercatorum Magdeburg.
- 14 Item Lubecensium.
- 15 Henrici Leonis concessio.
- 16 Ciuitatum quarundam exaltatio.
- 17 Imperatoris regale Principibus communicatum.
- 18 Mercatus *VVeZintogiensis*.
- 19 *Osnaburgensis*.
- 20 *Metensis*.
- 22 *Heslingensis*.
- 23 *Stadensis*.

- 23 *Bremensis.*
 24 *Nundina bina Bremensium.*
 25 *Diplomata Casarea Lindenbrogi.*
 26 *Mercatus Constantiensis.*
 27 *Argentoratensis.*
 28 *Francofurtensis.*
 29 *Missa vnde dicta.*
 30 *Mercatus Mindensis.*
 31 *Weichbildi vox mercatum respicit.*
 32 *Nundina impingunt ciuitates.*

EX quo autem VVeichbildi siue colossi Rulandini iura ac pri-
 1 uilegia quædam denotare cæperunt: eorum † quatuor capi-
 2 ta obseruare licebit. Primum est ius † fori, mercatus & ciuitatis.
 Idem in innuit statua illa, quod locus ille iura oppidi habeat.
 Das der Dre ein Weichbild sey/ vnd habe weichbilden Recht. Quamuis
 3 enim hodie inter ciuitates & mercatus magna sit † differentia:
 tamen cum primum fundarentur, ac tenuia essent oppidorum
 initia in Saxonia, hæc vocabula promiscue accipiebantur. Vnde
 modo municipia dicuntur, à munitionibus, iuxta *art. 6. VVeichbil.*
Tholos. lib. 2. syntagm. 1. n. 6. modo foralia, quod forum habeant,
art. 7. §. 2. VVeichb. & Lehenrecht. ca. 31. §. 11. vbi castra & loca fora-
 4 lia, vernaculus textus interpretatur *Berge vnd Stätte* / vulgo †
Markt flecken. Ita *gl. ad art. 66 lib. 3 Landr.* forum interpretatur *ein*
Markt / von allerley burgerlichen Handthierung / welche den Stätte zu
 5 *ständig seyn.* Ita Lubeca † passim forum appellatur ab *Helmold.*
lib. 1. Chron. Nau. 77. Quid hoc est beneficij? inquis. Olim sane
 6 magnum, quando Saxonia adhuc inculta & oppidorum inops
 erat, nullique priuatorum † facultas nouum mercatum institu-
 endi siue oppidum condendi competeat, nisi eam à superiore
 impetrasset. Sic enim habet *Lombarda lib. 3. tit. 18.* Vt mercatum
 nullo habeatur loco, nisi vbi antiquitus fuerit. Vnde id ius inter
 7 † regalia Imperat. refertur à *Dodechino Abbate*, quem sequuntur
Paumeist. lib. 1. de iurisdic. Imp. 4. n. 2. Matth. Stephan. p. 1. lib.
1. de in-

1. de iurisdic. memb. 2. n. 114. Andr. Knich. *in encycl. cap. ult. prope f. &*
in epopsi contra Daub. fol. (mibi) 97. Concordat ius Saxon. *art.*
26. lib. 1. Landrecht. gl. ad art. 66. lib. 3. eo. n. 2. Auch mag man keinen †
 Markt hegen / ohne des Richters Laub. *8*
 Ja daß solches des Reichs
 Will sey / sol der Keyser seine rechte Handzeichen (chirothecas) dessen
 zu Brkund auff die Statt dar senden. Imo in eius rei signum crux
 in foro posita est, cui † postea statua Cæsaris successit. *suprac. 66. 9*
n. 19. Ita enim *text. & gl. ad art. 9. Weichb.* Das ist noch das Brkund /
 wo man neue Stätt bauet / oder Markt macht / daß man da ein Creuz
 setz auff dem Markt / durch das man sehe / daß Weichfried (Statts-
 fried) da sey / vñnd man hengt auch da des Königs Händschuch
 daran / daß man dabey sehe / daß des Königs Wille sey. Chirothe-
 cas † enim apud Saxones donationibus, traditionibus & cessione. *10*
 nibus rerum immobilium adhibitas fuisse ex multis diplomat.
 constat. Pro quibus tamen clypeos statuis appositos videmus.
 Rationem rationis hanc reddit *gl. ad d. art. 66. n. 3.* Damit des
 Ungehorsams vñnd Empörung im Land desto weniger seyn möge.
 Quamuis vero ius publicarum sub dio nundinarum † inter Pa- *11*
 risium & S. Dionysij oppidum in Francia sub Dagoberto pri-
 mum institutum sit, quod vulgus Lenditum appellat, ab educto
 vt verisimile est detorto vocabulo, vt ait Cranz. *lib. 1. Saxon. 32.*
 In Saxonia tamen vsque ad Henrici † Aucupis tempora igno- *12*
 tum fuit. *supra cap. 34.* Eoque sine mercatores † Magdeburgen- *13*
 ses siue ab Henrico Aucupe, siue ab Ottone eius filio, siue ab a-
 lio Cæsare posteriori suppliciter petunt, vt sibi liceat locum il-
 lum muris & fossatis munire, *art. 9. Weichbild.* Item ciues Lu-
 becenses, ab Henrico Leone † Duce Saxonie apud Helmold. *14*
lib. 1. Chron. Slav. 86. Da nobis locum construendi ciuitatem
 in loco, qui tibi placuerit. Annuit postulatis † ipsorum Dux, *15*
 ac iuxta Cranz. *li. 6. Saxon. 26.* Vrbem priuilegiis honestauit, mo-
 netam instituit, concilium allegit, publicari fecit in regna A-
 quilonis loci immunitatem, & multos ad inhabitandum, plures
 etiam ad quarendum mercibus suis emporium, inuitauit &c.
 Quod sic explicauit Spangenberg. *in Chron. Schauenburg. lib. 1. cap.*
LI 15. Et

15. Er (Henricus Leo) erlaubt den burgern zu Lübeck / wieder zu bauen / vnd gab ihnen viel priuilegia dazu / vnd versah sie mit Münze vnd Zollen vnd Statrechte. Ita sub Imp. Rudolpho oppida quædam in superiori † Sueuia, quæ prius villæ censabantur, ab Imp. muris cinctæ ciuilibus & municipalibus libertatib. donatæ sunt, & præcipue Eslinga, Reitlinga & Hailbrunna. Hartm. Schedel. *in chron. Norimb.* Quæ sint istæ dignitates municipales, quæris. Nimirum cœperunt esse Weichbildi, quæ antea villæ tantum
- 16 fuerant. Neq; ciuitatibus tantum † hoc ius concesserunt Imperatores, sed aliis quoq; Principibus, Episcopis, Monasteriis nobilibus, hoc regale quandoque communicarunt, additis etiam aliis priuilegiis. Ita Otto 1. in diplomate dato A. 965. de mercatu
- 17 † in Wirzenloch apud Freher. *in append. post l. 1. de orig. Palat.* quod repetit. post Widik. Meibom. Nouerit omnium fidelium industria, inquit, qualiter nos in quadam villa V Vezinloch nominata, in comitatu Conradi Comitis, mercatum publicum fieri concessimus, & quidquid in thelonei lucris vel alia aliqua vtilitate peruenturum esse videtur, in seruitium S. Michaelis & c. donauimus. Idem Otto 1. Ecclesiæ † Osnaburgensi concessit mercatum publicum in loco V Viddenbrugge & vectigalia illi colligenda. Crantz. 3. *metrop.* 25. Sed & Otto 2. in priuilegio dato cœnobio S.
- 18 Vincentij † Metensis. petiit, vt mercatum, quem nostro licitu in loco qui Spiñal dicitur, primus eleuauit, imperiali nostræ præceptionis donatione confirmaremus. *cont. Magdeb. 10. cap. 6.* Ita Conradus 2. A. 1038. Archiepiscopo Hamburgensi priuilegium
- 19 dedit constituendi mercatum in loco † Heslingoa nuncupato, in pago Eilangoa (de quo vide Meibom. *de pagis Saxon.*) eo tenore, vt Aduocatus eiusdem, his diebus, quibus annuus mercatus inibi celebratur, & confluentia populi maxima fieri solet, videlicet in festiuitate S. Viti martyris, potestatem habeat banno regio constringendi omnes, qui illum conuenerint, ad omnem iustitiam faciendam. Thelonium autem, inquit, & quidquid ad nostrum imperiale ius pertinet, eidem Ecclesiæ concessimus. Ad-
- 20 dimus etiam, si quando rei necessitas vel vtilitas exposcat, in loco

Et ad

Stad † nominato (vbi hodie vrbs est Stadenſis) in prædio Ec- 22
 cleſiaſtico mercatum ex integro conſtituendi, bannum & the-
 loneum nec non etiam monetam, & quidquid inde regius ob-
 tinere poterit fiſcus, prælibatæ Eccleſiæ concedimus &c. In
 eundem fere ſenſum extat diploma Ottonis M. de Anno 966. in
 quo Adalgago Archiepiſcopo licentia conceditur conſtruendi
 mercatum in loco † Bremun nuncupato (vbi hodie vrbs Brema 23
 eſt) ſimulque bannum & theloneum, nec non moneta, totum-
 que quod inde regius fiſcus obtinere poſſet, ipſi confertur. Idem
 priuilegium totidem verbis confirmauit Henricus 2. A. 1003. Et
 poſt eum Conradus 2. Anno 1035. addens etiam tempora nun-
 dinarum: ea lege, inquit, vt bis † in anno omnes, qui illuc cauſ- 24
 ſa mercandi veniunt, vna vice 7. dies ante Pentecoſten, ſecun-
 da vice ſimiliter ſeptem dies ante feſtiuitatem S. VVillehadi
 annuaſem mercatum illic habeant, &c. Atque hoc etiam
 Imp. Fridericus confirmauit Anno 1158. Omnia hæc diplo- 25
 mata, quorum aliquot † poſt Henrici VVolkeri Canonici Bre-
 menſis Chronicon MStum reperiuntur ab Erpoldo Linden-
 brogio cum aliis ſcriptoribus Bremeniſibus edita publice ex-
 tant. Idem Fridericus 1. Anno 1158. Hermanno Conſtantiendi
 † Epicoſcopo omnia ab Antecceſſoribus ſuis Imp. Rom. in poſ- 26
 ſeſſionibus, terminis, immunitatibus, mercatu, portu, thelonio
 ac cæteris inſtitutiſ collata confirmauit. *in antiquit. Conſtant. Piſtorij.*
 Ita in diplomate Lotharij 1. de Anno 848. datur Monafterio S.
 Stephani Argentoratendi † Muncingæ villa, cum ſuis appen- 27
 ditijs, banno & cippo, mercatu & inſtitutiſ, ſicut habent cæteri
 meliores cis Rhenum. Guillim. de *Epicoſc. Argent. cap. 5.* Merca-
 tus † Francofurtendiſ inſtitutio non omnino expedita eſt. Gol- 28
 daſt. *ad tom. 3. conſtit. in pr. annotat*, conuentum annuum olim à
 Conſtantino M. in vrbe Arelatendiſ inſtitutum, à Carolo M. Mo-
 guntiam tranſlatum, inde à Friderico 2. Francofordiam, &
 miſſam S. Bartholomei vocatum eſſe. Cæterum à Carolo 4.
 eaſdem nundinas autumnales Moguntiam reuocatas, iisdem à
 Gunthero Cæſare Fridbergēſes vernaſes ſubſtitutas, ſed vtraq; à
 LI 2 Carolo

- Carolo 4. Francofordiæ restitutas & confirmatas. Vnde Stumpfius ad *Ann. 1350.* Carolus 4. Francofurtum ad Mœnum mercatu annuo gemino dotauit. Quomodo autem † missæ appellatio ad mercatum transierit, has olim coniecturas habuimus: cum nundinæ in certo aliquo festo haberentur, puta S. Viti *supra nu. 21.* in eoque missæ celebrarentur, factum est, vt ipsæ nundinæ non minus ac feriæ missæ dicerentur. Atque ita quoque de missa dominica Magdeburgensi, vulgo *heermessen* sentire videtur, Dresser. *de urbibus German. fol. 415.* Denique Conradus Sueuus
- 30 Friderici 2. filius Ioanni Episcopo † Mindensi concedit potestatem constituendi duo oppida, quod vulgo *Weichbeledt* (*Weichbildt*) appellatur, vbiunque eadem in sua dicecesi duxerit construenda, vt habent verba diplomatis, quod extat *inter diplomata Mindensia Pistorij.* Ex quibus omnibus constat, id quod in antiquioribus litteris mercatus ac ius fori dicitur, in posterioribus *Weichbild* appellari. Ex quo scilicet id nomen vsu inualuit. Alioqui quomodo factum, vt in Conradi huius diplomate ea vox reperiatur, in antiquioribus nullibi? Nimirum quia antea nomen adhuc ignotum. Eoque sensu *Weichbildi* † vox ad mercatum refertur, vt in *Ms. legibus Frisicis tit. Von heer vart: de Fressen scholen freye Straten hebben / tho bestaten Markt de Vdi were den / dat he de uerey dede / in deme suluen Weick bilde / dar de Markt were / so scholde he sin recht alda entfan.* Hoc primum est priuilegium, quod *Weichbild.* siue colossus *Rulandinus* vrbibus
- 32 Saxonis præfigurauit. Cui sane incrementa sua debent, † quia nundinæ ciuitates impinguant, vt ait *gl. in l. vn. verb. lo. C. de nund.*

CAPVT LXXV.

Statua Rulandi banni regij index,

SUMMARI.

- 1 *Rulandus meri imperij index.*
- 2 *Mercatus sine iurisdictione haberi nequit.*
- 3 *Comitis officium.*

4 *Con-*

- 4 *Concessio Archiepiscopo Hamburg. facta.*
- 5 *Hansgrauus quasi iudex mercatorum.*
- 6 *Ciuitates Hanseaticæ vnde dictæ.*
- 7 *Iudicia ad statuas Rulandinas habitæ.*
- 8 *Weichbild pro territorio accipitur.*
- 9 *Verba vocabularij antiqui.*
- 10 *Iurisdictionis synonyma.*
- 11 *Stattrecht quid.*
- 12 *Consensus statutorum Lubecensium.*
- 13 *Item Bremensium.*
- 14 *Item Brunsvicensium.*
- 15 *Delzenhorsta etiam Vweichbildus appellatur.*
- 16 *Dauthij & Brotuffij vera sententia.*
- 17 *Rulandus hodie tani vicem sustinet.*

Alterum ius priori cohæret, ac in iurisdictione † consistit, 1
 quæ & ipsa **Weichbild** dicitur. Hæc enim denotat colossus
 Rulandinus, *daß am selben Drehein Dingstuel sey vnter Konings
 Ban.* Cum enim in oppidis mercatus & nundinarum tempore
 inter contrahentes lites frequenter orirentur, illiq; contra vim
 & iniuriam semetiplos defendere nequirêt, oportebat illicitiu- 2
 diciũ nomine Cæsaris institui, cui Comes, † & si forum ad Eccle- 3
 siam pertineret, aduocatus præpositus est, qui sub banno regio-
 ius diceret, crimina & delicta puniret, mercatores euntes & re-
 deuntes secure deduceret, monetam, macellum & alias taber-
 nas constitueret, thelonium aliaque iura ex mercatu prouenien-
 tia exerceret, eaq; in fisci sum Cæsaris redigeret, vt ex supra addu-
 ctis priuilegijs patet. Ita Conradus 2. Imp. in priuilegio Besselino 4
 † Archiepiscopo Hamburgensi irrogato loquitur: bannum no-
 strum, super omnes huc illuc venientes, vt eundo & redeundo
 habeant pacem, fecimus. Eundem bannum prædicto nostro Ar-
 chiepiscopo ob suum fidele exercitium ea ratione concedimus,
 vt si in hoc statuto tempore illuc venientibus aliqua temeritas
 euenerit, inde iustitiam faciendi neq; Dux neq; aliquis hominũ
 præter ipsum & suos successores licentiam habeant, &c. *Quam-*

- 5 quam posterioribus temporibus ꝑ in eum vsus alicubi proprius iudex nundinarum constitutus fuit. Ita enim Fridericus 2. in pri uilegio dato ciuitati Ratisponensi, apud Legul. Hund. *in metrop. Salisburg. p. 1.* ciues potestatem habeant, eligendi Hansgrauü, qui disponat & ordinet extra ciuitatem & non intra ea tantum, quæ respiciunt negotia nundinarum, &c. Qui iudex proculdu-
 6 bio nomen ab Hansa habet, ꝑ vnde itidem ciuitates & socie- tas Hanseatica dicta. De qua tamen scriptione & deriuatione Auctores non conueniunt. Hæc ergo iudicia successiuo tēpore
 7 in oppidis ad statuas ꝑ Weichbildi siue Rulandi haberi solita sūt, ita vt gladius Rulandi merum & mixtum imperium, clypeus ve- ro illibatā generationem Comitum & Scabinorum denotaret, vt dictum e. 67. Inde factum, vt signum pro re signata, ac Weichbildi
 8 ꝑ pro territorio ac iurisdictione acciperetur arg. l. 3. C. de fabric. v- bi Goth. Stracha *in tract. de mercat. p. 2. n. 74.* Sic n. legitur *in vocab.*
 9 *antiq. Saxon.* Weich heist so viel nach alten Sächischen ꝑ Teutschen/ als iurisdiction, Gericht vnd Gebiet/ Weichbildt heist so viel/ als weit ein Gebiet omb eine Statt ist/ &c. Eandem sententiam in thesaurum suū linguæ Germanicæ transtulit D. Henisch. in verbo bildt: Weich
 10 bildt/ Plur/ ꝑ Gemeinck/ Zwingban/ Kreis/ Pfleg/ terminen diccesis di- strictus. Itē Weichbild/ quali Weichbild/ deñd; Recht gehet so weit/ als dz Gebiet. Consentit *gl. ad art. 9. Weichb.* Weichbildt heist als viel als Gebiete/ denn diß Recht gieng so weit/ als sein Gebiet was. Denn eines
 11 jeglichen Statt Gebiet gehet also weit/ als ihr ꝑ Stattrecht aufweis- set. Item *gloss. ad art. 12. libr. 2. Landr.* Durch ein Graffschafft verstes- het man / so weit des Richters Gebiet erstreckt / als wie ein Stattege- richt / das wir sonst heissen Weichbild / recht seyn mag. vide *supra*
 12 *cap. 71. num. 13. & infra cap. 77.* Ita accipitur in ꝑ statutis Lubecen- s. apud Sibrand. p. 1. sect. 9. Das Lübisck Recht/ erstreckt sich in vn- ser Statt / vñnd in den Stätten / dar Lübisck Recht gebraucht wirdt/ so fern als vnser / vñnd ihr Weichbildt Feldmarck vñnd Landt
 13 wehr reicht. Ita in Statutis ꝑ Bremensibus Weichbildt passim pro territorio vrbis accipitur, vt *art. 12. 14. 18. 22. & pass. ibi binnen vnsern*

unsern **Wickbilde**. Et in transactione quadam ciuitatis † Brunsvi- 14
censis de anno 1445. post *Encyclop. Knichij* indigetatur Senatus v-
niuersalis in allen fünf **Wickbilden**. In tot enim partes siue terri-
toria distribuitur ciuitas Brunsvicensis. Imo etiam vici habentes
territoria **VVeichbildi** dicuntur. Ita † Delmenhorsta vicus 15
siue oppidulum Comitatus Delmenhorstani eius dignationis
habetur in formula iuramenti, quo se eius incolæ ad fidelitatē
Archiepiscopo & capitulo Bremensi obstrinxerunt A. 1423. (pro-
pter pignus q̄ habebant illi) vt appellentur **Burgermeister Rahts-
manne vnnnd gemeine Bürger des Schlosses vnd Wickbilde zu Delmē-
horst**. in *Chron. Brem. M. Sto.* Hactenus ergo recte sentiunt † Ioan- 16
nes Dauth, Ictus & Ernestus Brotuffius historicus, quando ille
in *hypoty. sect. 8.* asserit statuas hasce Rulandinas in loco iudicii
poni solitas, **seyñ bey den Dingstulen gesetzt gewesen**. Hic in *Chron.
Martisp. lib. 1. c. 21.* quem refert & sequitur Guil. Dilich. in *Chron.
Bremens. in fol. 40.* in signum iurisdictionis id factum testatur. Ad-
dimus, vt liberales simus, non solum simplicis, sed etiam crimi-
nalis. Hoc alterum est priuilegium, cuius index colossus Rulan-
dinus aliquando fuit. Quod tamen hodie fere antiquatū, quā-
do Rulandus † non amplius locum iudicij, sed tabernas merca- 17
torum, ad medium Ianum, (de cuius phraeos intellectu vide
Turneb. lib. 6. aduers. 1.) in foro occupat.

CAPVT LXXVI.

Statua Rulandi pacis publica signum.

S V M M A R I A.

- 1 Colossus Rulandinus pacis publica signum.
- 2 Crux quare in ciuitatibus erecta.
- 3 **Wickfridrecht**.
- 4 Iuridictio secularis & Ecclesiastica.
- 5 Statua in locum crucis successit.
- 6 Pax manualis quid?
- 7 Pax sub litis à magistratu data.
- 8 *Freda* pro mulcta.
- 9 *Carolus M.* pacem Saxonie firmanit,

20 *Item*

- 10 Item Frisia.
- 11 In iudicio pax à iudice indicitur.
- 12 Pax pro saluo conductu accipitur.
- 13 Pacis violata pœna.
- 14 Castellorum destructio.
- 15 Pax & tutela singularibus priuilegiis concessa.
- 16 Tutela id est mundiburdium.
- 17 Constitutiones de pace publica.
- 18 Querela de hodierno statu.
- 19 Bechtii sententia explicatur.
- 20 Carolus M. an asyla instituerit?

Tertium ius itidem prioris consequens est, & finem vtriusq; in-
 1 cludit. Ideo enim bannus † regius mercatui ac iudicio im-
 ponitur, vt pax publica obtineatur, & custodiatur. *Dasß daselbst*
Weich oder Stattfried sey. Quæ de re sic legitur *in text. & gloss.*
 2 *art. 7. §. 2 & art. 9. Weichbild/* resectis superfluis: erecta esse in
 ciuitatibus & foralibus signa quædam † ad modum manus pa-
 cem designantia, exindeque in hunc vsque diem pacem manua-
 lem haberi. Id signum huc vsq; seruari, vbi ciuitates & foralia no-
 uiter fundantur, quod figatur crux in testimonium pacis quod-
 que ibi cernatur municipalis pax, appendaturque Imperatoris
 3 dicta pax † municipalis *Weichfriedrecht in art. 4. Weichbild.*
 quod ius habent illi, qui in ciuitate sunt liberi. *Art. 9. eod. vbi de*
iure ciuitatib. dato agitur: *Darüber so ward in S. Peters Friede gewür-*
cket / vnd gegeben mit einẽ Creuz. vbi gl. Weichbilde heisß, auch Fron-
recht / vñd; bedeut als viel / als Heyligenrecht. Itẽ vey dẽ Creuz ist zu ver-
 4 *nehmẽ Gottes fried vñ S. Peters weg / c. ita dominus list. 19. dẽ zu 1. ersel-*
ben stett sollen † gehõren beyde Geistlich vnd Weltlich gericht / vñd dem
Keyser (das ist zu vernehmen bey dem Handschuch) das geistlich Ge-
 5 *richt bey dem Creuz / vñd bey diesen zweyen zeichen ist zu vernehmen /*
dasß da fronrecht sey vñd Freyung vñd rechter Fried / vt Landr. lib. 2. art.
26. & lib. 3. art. 66. Quibus verbis, licet multa mysteria † invol-
 uantur, quæ Saxones non capiunt, tamen inde intelligimus,
 Weichbildos siue Rulandos in se vices illas suscepisse, quas cru-
 cem

cem appensa manu antea præstitisse diximus. Pax autem ma-
 nualis † handfried inde dicta est, quod sit immunis à violentia si- 6
 cuti factum manuale handhaffre that / pro flagranti crimine art.
 66. lib. 1. Landr. quia manus violentiam denotat. l. 4. & ibi. Dd. ff. de
 iust. & iur. l. 68. de rei vind. l. 2. in pr. de orig. iur. Huic fini Imperato-
 res, sicubi † aliquem in fidem & tutelam imperij recipiebant, 7
 pacem illi procurabant sub banno regio art. 63. & seq. lib. 3. Landr.
 Cuius violatæ multa certa erat, dicta Germanica vere Fredum.
 † Capitul. Carol. lib. 4. cap. 56. iubemus, vt iudices nominati siue fi- 8
 scales de quacunque libet causa frida non exigant, prius quam
 facinus componatur. Sed & in iure Frisico exstat. tit. 16. de fredo.
 Goldast. in glossario ita explicat. Fredum multa iudicialis, compo-
 sitio fisco debita. Propter pacem scilicet violatam, licet postea
 ad alia quoque delicta extensa sit. Hanc pacem in Saxonia pri-
 mus † Carolus M. firmavit, sicut de eo intelligimus art. 66. lib. 2. 9
 Landr. Idem Frisij quoque contendunt vt ipsorum leges præfe-
 runt, quas † Kestres vocant, ex quibus leges Rustingicæ scriptæ 10
 A. 1439. sic habent. *Dode F. essen kersten worden dat ein iewelick Land
 besondergen mochte kessen wilfore / vnd de wilfore tho holdende vor schre-
 uen recht / do foren de Rustinger einen fore / re. de erste ist desse / dat en
 iewelick man scholde hebben frede binnen sinen Hoff. vnd Huisse / by te-
 wen gesden / vnd by 200. Marcken / re.* Ita præconi pax † publica da- 11
 batur art. 56. lib. 3. Landr. & in ingressu iudicii pax non solum in-
 dicebatur à iudice art. 16. Reichb. sed etiam si quis fidosus esset,
 inimicitiam cum alio habens, Cita dictus ab antiquo faida id
 est inimicitia, vnde ohrveda, siue vt in iure Saxonico nominatur
 ohrfried / id est pax stipulata, art. 8. l. 1. Landr. Sibrand. Sicam, ad LL.
 Frisicas fol. 135. pacem singulariter impetrabat art. 4. lib. 2. eo. Qui 12
 alias à Dd. vulgo saluus conductus dicitur, à Gallis salua guar-
 dia, Italis guidagium, Germanis f. cy vnd sicher Geleit. gl. ad art. 8.
 Reichb. boleten das ist Gleitsbrieff / De quo Coler. lib. 4. de process.
 execut. l. n. 203. Qui in pace publica consulti Becht. in tract. de secu-
 rit. th. 54. & pass. Quod si quis pacem frangeret, is non solum per-
 sequebatur etiam in † alieno territorio per clamorem manua- 13
 Mm lcm,

usq. in
 io im-
 aselbq
 r gloss.
 lle in
 us pa-
 anua-
 ia no-
 uod-
 toris
 Inde
 bildt.
 ubi de
 gewür
 Fron
 u ver
 t ersel
 ndem
 h Ge
 hment
 2. art.
 invol-
 imus,
 s cru-
 cem

lem, *art. 71. li. 2. Landr.* sed etiam capite muliebatur propter violentiam *art. 68. lib. 1. eod.* Reservata nobilibus pœna portandi canes *sup. c. 58. n. 10. Gunth. l. 5. v. 209.*

Cuius inaudita pœna timor altus in omnes, &c.

Imo à læso impune occidebatur *art. 69. lib. 2. Landr.* atq; ipsum quoque castrum, in ð quod confugerat violator destruebatur *art. 72. lib. 2. Landr. tit. de pac. tenen. in r. sib. feud. ap. 39. §. 11. &c. 73. Lehens recht.* Cuius rei veritatem multa adhuc rudera castellorum in al-
14 is montibus ostentant, de quibus *Gunth. d. 10.*

Prædonum castella iugis hærentia summis

Expugnare manu, &c.

Vide *tract. de insul. cap. 23. nu. 46.* Neque tantum ciuitates hoc
15 modo pacem & tutelam ð imperij singularibus priuilegiis con-
sequebantur, sed etiam Ecclesiæ & monasteria, imo Principes
tam seculares quam Ecclesiastici: Vti eius generis diplomata
Ottonis 1. & aliorum exstant Tale est priuilegium Ottonis 1. da-
tum Aledramo Saxonico Marchioni Finariensi, quod tamen
Ottoni 2. tribuitur à Menoch. *respons. Finar. 1. n. 98.* Recipimus e-
undem Marchionem Aledram cum filiis & heredibus suis & o-
mnibus rebus mobilibus & immobilibus iuste & legaliter ad eum
16 pertinentibus, sub nostri ð mundiburtione &c. Vt nemo iustæ
indignationis causam habeat, si illa iura peculiaria statuis Ru-
landinis tribui audiat: quæ hodie cuiilibet Imperij subdito etiam
in fimo iure communi competunt. Olim enim non erat sic. Et
17 fuerunt in eum finem, gravissimæ ð constitutiones super pace
publica conditæ, non solum in Comitibus Imperij a Maximiliano
1. & aliis, quas recenset *Cail. 1. de pac. publ. 1. n. 2.* sed etiam ab an-
terioribus Impp. vt *Friderico 1. in tit. de pac. ten. & Papis, vt Ale-*
xandro 3. inc. 1. extra de treug. & pac. aliisque.

Tantæ molis erat mansuram condere pacem.

18 Atque vtinam hodie pax publica ð melius se haberet, non sic
vicinas Imperij Romani prouincias latrociniis magis quam bel-
lis oppressas & desolatas cum dolore aspiceremus. Quod si hoc
priui-

privilegium intelligit † Bechtius *in tract. de securit. cap. 6.* ubi licet¹⁹ sententiam suam de statutis Rolandinis, post Caroli M. tempora in quibusdam ciuitatibus in signum libertatis collocatis expro- mittat, nihil tamen certi concludit, nisi quod ius asylo- rum per illas innuere videtur, tum eius doctrina aliquo modo sustineri posset. Quæ alias vltiori disquisitione indiget. Nam Carolus M. vsque adeo † asyla non erexit, vt etiam flagitiosis ea ademe-²⁰ rit, lata lege, vt fures homicidæ, aliiue criminosi, si ad asylum templumve fuga elapsi forent, repeterentur, aut vi eriperentur, Auentin. *lib. 4. annal. Boior.*

CAPVT LXXVII.

Statua Rulandi iuris municipales Index.

S V M M A R I A.

- 1 *Rulandus iuris municipalis Index.*
- 2 *index oppidi secundum ius oppidi iudicat.*
- 3 *Ius municipale auct' ex.*
- 4 *Ius Magdeburgense absolute VVeichbild dictum.*
- 5 *Statuta sunt pacta priuatorum.*
- 6 *Wilfuhr bricht Landrecht.*
- 7 *Ius municipale quid?*
- 8 *Marktrecht, Stattrecht, Weichbild synonyma.*
- 9 *Statuta condere est iurisdictio.*
- 10 *Statuta iuri superioris non derogant.*
- 11 *Dominus villa quatenus statuta condere possit.*
- 12 *Multa inferioris iudicis.*
- 13 *Statuta Bremensia & Oldenburgensia.*
- 14 *Iuris VVeichbildici significatio ambigua.*
- 15 *Ciuitates iuris VVeichbildici.*
- 16 *Summa priuilegiarum Rulandinorum.*

Quartum caput priuilegij, quod Rulandus † arguit, esto ius i municipale, quo oppidum illud vtitur, *dass dieselbe Stadt/*

M m 2 Markt

Markt/oder Fleckenweichbild recht habe/ vnd dasselbe an dem dings-
 stuele gelte/ *art. 9. Weichb.* Secundum illud enim Burgravius, Co-
 2 mes, Advocatus, Scultetus, vel quicumque † etiam iudex ciuita-
 tis esset, cum suis scabinis inter cives ius dicere tenebatur. Est
 3 autem ius municipale † vel commune vel proprium. Commu-
 4 ne est ius municipale † Magdeburgensium, quod absolute &
vgl. i. 20. l. Weichbild/ appellatur, de quo *sup. ca. 51.* Cum enim Mag-
 deburgum metropolis Saxoniae olim haberetur, eius etiam iura
 & consuetudines praecipuo in honore fuerunt, ita vt eas mino-
 5 res civitates aemularentur. Proprium est ius municipale † siue
 statutarium cuiusque ciuitatis. Cuiusmodi statuta nihil aliud
 sunt, quam pacta privatorum, de rebus ad mercatum & opificia
 ipsorum spectantibus, vulgo *wilkuhr/weichbild. Matth. Steph. lib. 2.*
de iuris d. p. 2. c. 8. Stracha. de mercat. p. vlt. Coler. lib. 1. de praes. exe-
cut. 3. n. 2. Frisij antiqui *kestten* vocabant, a *Kesen* id est eligere.
 Quae per indulta non bene exponit *Hamcon. l. 2. Frisia fol. 88.* Hinc
 6 proverb. iuris Saxonici †, *Wilkuhr bricht landrecht* hoc est statuta
 & pacta privatorum derogant iuri communi, *weichb. art. 24. in fi*
Henning. Goeden. conf. 10. n. 7. Gail. de arrest. imper. cap. 6. n. 22. Pau-
lus wehner. in pract. obser. verb. Wilkuhr. Definitur hoc ius mu-
 7 nicipale, † quod homines vnius ciuitatis siue fori concluderunt
 inter se tenentes, quemadmodum Colonienfes circa Rhenum
 ius Caroli confirmatum habent. *Weichb. art. 1.* Germanica versio
 ita habet: *Marktrecht ist dieses das die Marktleute hievor bey den*
alten zeiten vnter einander gesetzt haben/von jr selbst Wilkuhr. (Von
alter Gewohnheit) nach Karols recht/ als die von Coln vber Rein/ die
von Magdeburg vnd ander gute stette, vbi glossa annotat: Es heist
 8 *darumb Statrecht / † das es ein iegliche Statt selbs wilkorte von*
gottlicher Anweisung nach ihren gunduncken/vnnd solch recht heist ein
Wilforerecht. gl. de orig. iuris post Spec. Saxon. *Marktrecht das die*
Marktleute vnter sich gesetzt haben/als zu Aech vnd Coln/procem. iu-
ris Saxon. feudal. Statrecht ist das/ das einer Statvolck vnter sich
selbst wilkorte / da sie begunsten zusamen zu bawen Ex quibus itidem
constat, Marktrecht/ Statrecht. Wilkuhr Weichbildi synonyma
 esse.

esse. Huiusmodi autem statuta quælibet societas sibi † ordi-⁹
nare potest, modo iurisdictionem habeat, quia statuta conde-
re est iurisdictionis *arg. l. 63 ff. de edil. ed. et. Dd. ad l. 1. ff. de iuris dict.*
& *ad l. omnes populi ff. de inst. & iur. Heig. 1. quæst. Saxon. 23.* vsque adeo
vt etiam villæ statuta condere possint. *art. 55. lib. 1. Landr.* Ne-
que enim aliter valent † quam si iuri superioris non aduersentur
l. consuetudinis C. qua sit long. consuet. c. contractus de re q. iur. in 6. vel ab
eo confirmantur *Heig. 4. quæst. 23. nu. 33. Rutger. Ruland. in decis.*
Camer. quæst. 16. Ita statuitur de † Domino villæ *in art. 79. li. 3. Landr. 1 1*
leinrecht mag er sehen / noch sie selber wehlen / da sie des Landrichters
recht mit frecken mögen. Concordat *gloss. d. lo. & ad art. 18. & 43.*
Weichb. Item in respons. Magdeb. p. 1. cap. 1. dist. 10. Die Rahnmanne
mögen wol Willkühr sehen / mit ihrer wichtigsten Bürger Rabe / zu der
Statt nutzen / ohne ihres obersten hern Rahn und wissen / also das die
wider das gemein beschriebene Recht nicht sey / bey Pfennigbusch oder † ^{1 2}
bey ander gezwang aber nicht bey Hals oder Handt. Vnde in statutis
† *Bremens. conditis Anno 1303. que Eberhardus Speckhan civis 13*
iporum laudat cent. 2. quæst. 5. cl. 1. allegatus etiam à Matth. Ste-
phan. lib. 2. p. 2. de iuris d. cap. 2. n. 273. quæ etiam ex speciali con-
cessione Comitum Oldenburg. à vicina ciuitate Oldenburgensi
patria nostra recepta sunt, sic in princ. cautum est: *Dusse wilkühr*
und dusse Stattung / de scholen unsers Heren recht nicht m. ndern. Hoc
est, statuta pacta seu sponsiones nostræ Domini nostri iura non
minuent. Quod ergo diximus, Rolandi statuamius municipi-
pale † eius oppidi arguere, id duplicem intellectum habere ¹⁴
potest, vt vel ius commune Magdeburgensium, vel etiam ius pro-
prium cuiusq; ciuitatis intelligatur. Et quamuis Weichbildi ap-
pellatio plerumque ad ius Magdeburgicum referatur: Ita enim
in gloss. Saxon. passim fit mentio ciuitatum † in iure Magdebur-
gico fundatarum, die Weichbilds recht haben / & in respons. Magd. p. 3.
cap. 8. disp. 1. dicitur von einer Statt da Weichbilde recht ist. tamen vt
liberales simus facile concedemus, vtrumque ius tam commune
quam proprium eo signo contineri. Atque omnia † priuilegia ¹⁶

Rulandina collecta hæc denotare, daß daselbst ein *Statt/Markt/* oder *Weichbild*/ dabey ein *Dinztuel* vnter *Ronings ban* / vnd gehegt *Stattfried* sey/ vnd so wol nach gemeinen *Magdeburgischen*/ als eigene *Statt* vnd *Weichbuden* Rechten g'wriheit werde. &c.

CAPVT LXXVIII.

Refutatio aliorum iurum Rulandinorum.

S V M M A R I A.

- 1 *Alia iura per Rulandos adumbrata.*
- 2 *Poetis fingere licet, non historicis.*
- 3 *Ius cer. brimum nullius est valoris.*
- 4 *Vn gi aquitas duplex iniquitas.*
- 5 *Fa. a vulgi incerta & difformis.*
- 6 *Vulgus belua multorum capitum.*
- 7 *Rulandus dimittat libertatis index.*
- 8 *Hamburgum statum Rulandi deiecit.*
- 9 *Ducum Holsatie iura in ciuitate Hamburgensi.*
- 10 *Caroli 4. sententia an reuera prolata sit?*
- 11 *Rulandus Quedlinburgi deiectus.*
- 12 *Rulandus an immediata dependentia signum?*
- 13 *Vvedela vicius Rulando dotatus.*
- 14 *Hamburgum ex primariis ciuitat. Hansaticis.*
- 15 *Ciuitates Imperiales Rulandis destituta.*
- 16 *Northusium & Mulhusium ab Otone 4. alienata.*
- 17 *Ius collocandi Rulandum cui competat?*
- 18 *Iura sublimia Rulandus non capit.*

1 **Q**uod si quæ alia & similia iura † per *Weichbildos* siue *collossos Rulandinos* in *urbibus Saxonice* olim præfigurata quis colligat, ea quatenus probabilia sunt, non grauate agnosceamus. Neque aduersabimur, si ea generali libertatis nomine (*Freiheit*) inuoluere velit. Caterum dabit nobis veniam, si cuius
2 sub eo prætextu, sine vlla ratione aut auctore fingendi † licentiam

tiam in infinitum concedere non possumus. Nam illud Horat. de
art. poet.

— — — Pictoribus atq. poetis

Quid vel au ludi semper fuit æqua potestas.

neque iuris, de iure sine lege loqui erubescantibus Nouell. 38. c.
3 neque historicis in facto veritatem amplectentibus conuenit.
Itaque præterita quædam iura, quæ vulgus sine vlla ratione sta-
tuit istis attribuit, pro mera phantasia habenda sunt, de qua no-
tum est effatum Doctorum, quod ius cerebrinum & imaginariū
& phantasticum à nemine obseruetur, Gars. de exp. n. cap. 1. num.
28. Dec. resp. 36. n. 41. vol. 1. iudex sequi debet, non proprii capitis
sed legis æquitatē unde Frid. Scotus. conf. 3. num. 171. vol. 2. quia
vulgi putatiua æquitas & plerumque duplex est iniquitas, Bal. 4
in rubr. q. 9. n. 11. C. de num. pecu. Eoque est, quod nec fama nec opi-
nio & à vulgo profecta, magni momenti est, quia, plerumque in 5
certa & difformis est, modo alba, modo nigra, perinde vt eius au-
ctor & bellua multorum capitum dicitur ab Horat. 1. se mon. Qua 6
de re eleganter dixerit Camerar. lib. 1. med. histor. 40. Et Crantz.
lib. 9. Saxon. ult. hunc versiculum recitat:

Proh vulgus, pelagus, indeclinabile virus.

Eius generis est illud: Vbi colossus sub dio sistitur, illic omnimo-
dam libertatem: & vbi vero sub regimento latitat, vt Halæ, illi 7
cubi ex semisse militat. Refert Knich innotat. ad hy. otyp. Dauth.
sect. 8. Item quod ciuitates quæ libertatem sibi ereptam exi-
stimarunt, statuam Rulandi vltro deiecerunt. Dilich. in Chron.
Bremens fol. (nibi) 40. Hoc enim Hamburgi & ad sententiam Ca- 8
roli 4. factum memorat Crantz. lib. 10. Saxon. 2. Chytia. lib. 22. Sa-
xon. sed vt eius facti causas diuersimode interpretentur Dauth.
in d. sect. 8. & ibi Knich. in not. Matth. Stephan. lib. 2. de iur. dict.
cap. 1. numer. 22. Eoque argumento & Ducem Holsatiæ rebam 9
sibi subditam contendisse Spiræ in Comitibus A. 1570. refert
D. Berth lib. 3. comment. in Magdeburg. Quidquid sit, certum est,
factum illud induersum sensum trahi posse. Et forte an ignora-
uit Hamburgum illa ætate, quantum sibi licuerit. Scimus
etiam

- etiam esse virum magnæ auctoritatis, qui Cranzium erroris arguat, atque illam sententiam Caroli M. † non intervenisse, exactis in causa exemptionis ciuitatis Hamburg. contra Duces Holfatię probari posse contendat. Quod nos in medio relinquimus. Idem de Marchionibus Misnię refertur, quod occupata vrbe Quedlimburgensi † Rulandi statuam demoliti fuerint, quam pro signo libertatis ab antiquo habuerant. Cranz. *lib. 12. Saxon. 16.* Fabric. *lib. 7. orig. Saxon. fol. 783.* Ne scilicet esset amplius idolum persuasæ libertatis, vt annotat Knich. *ad d. sect. 8.* Quo eodem fine etiam Carolum Lotharingium Leodicensium statuam transtulisse diximus *cap. 73. num. 18.* Cætera quæ de immediata dependentia ciuitatum † ab Imperio Romano quasi ad illum colossi Rulandini quidquam faciant, Dauthius commentatur, ea nullo fundamento nituntur, sed eadem facilitate reijciuntur, qua proferuntur. Sunt enim ignobiles pagi in Marchia Brandenb. & alibi colossos Rulandinos præferentes, quos tamen nemo ab Imperio immediate dependere dixerit. Argumento est horridulus Rulandus siue potius Saxum colossi instar, Wedelæ † in vico ad Albin Schavvenburgicæ ditionis, conspicuum. Ad quam statuam mercatorum consuetudine etiamnum vsitata, contractus plerumque celebrantur, quasi tum validiores, si modo in conspectu huius Rulandi sint initi. Quem si vicus habere potest, saluo iure Domini sui, siue in signum mercatus annui siue iurisdictionis, quæ hic exercetur, siue denique quod iure municipali vtatur: quidni etiam Hamburgum similem colossum habere † posset? quippe quod non solum emporium celeberrimum: sed etiam ciuitas est ex Hanseaticis non postremi nominis. Si non ipsa sese sublimiori iure dignam existimasset? Contra multæ sunt ciuitates immediate † ab imperio dependentes, non solū in superiori Germania, sed etiā in ipsa Saxoniam, vt Lubeca &c. quæ tamē statuas huiusmodi non præferūt. Nimirū, quia eo sine collocatæ nō sunt statuæ. Et quid Northusio profuit statua Rulandina, quippe quæ vrbe vna cū Mulhusio † ab Ottone 4. Cæsare feudi iure accepit Hermānus Land-

Landgravius Thuringiæ Crantz. *lib. 7. Saxon. 16.* Quod fieri non poterat, si libera ciuitatis id signum iam tum fuisset, talis ergo *ἀπὸ δὲ ξ* extrui potest. Quodcunque oppidum, ciuitas † municipium, vicus, pagus, &c. ius fori habet, iurisdictione & imperio munitum est, pace publica gaudet & iure municipali vitur: illud VVeichbildum siue statuum Rulandinam præferre libere potest, cum hæc sit propria & adæquata eius nota. Sublimius & excellentius † ius, si quæ ciuitas Saxonix affectat, in caducum ¹⁷ Rulandi parietem non inclinet, sed alia solidiora argumenta vel priuilegia conquirat. Atque hoc monitum nostrum ægro animo ¹⁸ non ferat.

CAPVT LXXIX.

Quare non omnes ciuitates Saxonix Rulandos habeant.

S V M M A R I A.

- 1 *Quare non omnes vrbes Rulandos habeant.*
- 2 *Lubeca libera Imperij ciuitas.*
- 3 *Item Respublica bene constituta.*
- 4 *Quare Rulandum non habeat.*
- 5 *Lubeca an sit vrbs Saxonica.*
- 6 *Saxonix generalis appellatio.*
- 7 *Hamburgum metropolis Stormariæ.*
- 8 *Simulacra à prudentibus negligantur.*
- 9 *Opinio vulgi difformis.*
- 10 *Æmulatio vicinarum ciuitatum.*
- 11 *Rulandorum varietas.*
- 12 *Rulandus Hallenslebiensis equitat.*
- 13 *Gottingersis templum inhabitat.*
- 14 *Quomodo capite truncatus.*

Interim prævidemus, multa opponi posse, in quibus nec nobis ipsis vbique satisfacimus. Nimirum, quare ciuitatum VVestphaliæ nullæ, † Saxonix autem non omnes VVeichbildos habeant, cum tamen pleræque iura illa, quæ colossis Rulandinis tri-

Nn buimus,

- 2 buimus, agnoscunt? Lubecam † liberam Imperij ciuitatem esse nemo nescit, à Friderico I. & 2. Cæsaribus plurimis priuilegijs decoratam. Hartm. Schedel *in Chron. Norimb.* Berth. *in comment. tit. de Lubeca*, Chrytæ. *in Saxon.* Dresser. *de urb. German. &c.* Vnam ex quatuor Imperij ciuitatibus illis, quæ καὶ ἑξοχὴν ita dicuntur, de quibus Petr. de Andlo *lib. 1. de Roma. Imper.* 16. Paurm. *lib. 2. de iuris. imp. cap. ult. nu. 6.* Denique caput Hanseaticæ societatis
- 3 Dress. & Chytræ. *d. loc.* cuius Rempubl. vt bene constitutam † commendat Æneas Sylu. postea Pius Papa *in Europa c. 24.* Eclarius Berth. *d. lo. Iohan. Sibrand. in comment. ad statu. Lubec. p. 1. sect. 2.*
- 4 & 8. Atque illa colossum † Rulandinum nec habet nec habuit vnquam, quem erigere non neglexisset si eius accessione statum honorem aut præminentiam suam augeri posse existimasset?
- 5 Et nedicas † Vandalicam eam urbem esse non Saxoniam, cum olim sub Henrico Leone ad Ducatum Saxoniam inferioris pertinuerit. Et generali † Saxoniam ambitu etiamnum comprehendatur, & ad circulum Saxoniam inferioris pertineat. Vnde P. Berthius urbem Saxoniam amplissimam vocat. Deinde eodem argu-
- 7 mento etiam † Hamburgum ciuitas Vandalica esset, quæ tamen olim Rulandum habuit. Est enim metropolis Stormariæ, quæ vna cum Holfatia Saxoniam annumeratur *art. 64. l. 3.* Landr. Adam Bremenf. *in hist. Eccles. c. 144.* Cranz. *in præfat. & l. 8. Saxon. 15. sup. c. 40. n. 18.* An ergo ita statuendum? Respubl. prudentiores Saxoniam † ludicra hæc vulgi deliramenta & putatiuæ libertatis simulacra plus ostentationis, quam iuris, plus terroris quam roboris habentia parum curasse? Sicuti de Romanis acute Tacitus *15. a. n. l.* apud nos ius imperij valet, inania transmittuntur. An potius dicemus, ea quæ à fama & opinione † vulgi proficiuntur, plerumq; dissona esse & parum sibi constare? *sup. c. 78 præced. n. 5.* An
- 10 fortasse pro æmulatione † ciuitatum, quarum semper vna alteri sese præferre voluit, ipsi Rulandi quoq; inter se concertarunt? Perinde vt S. Vitus Saxoniam aliarumq; urbium patroni à superstitioso illo seculo commendati. Quo referri potest, quod Rulandi sicuti alibi maiori in pretio habentur, quam alibi: ita habitu quo-

in quoq; & forma nonnihil variant. Alibi enim armatus fulget Rulandus † alibi pallio humeros inuolutus. Magdeburgensis & ¹¹ Bremensis vt præcipui, medio in foro sub dio superbiunt. Brandeburgensis nouiter auro expolitus est. Proculdubio, quod id operæ pretium esse existimetur. Contra ignobiles Rulandi in villis contemnuntur, annis pannisq; obstiti, cum sint eiusdē profapiz: Vt hinc quoq; varietatem rerum humanarum deprehendas. Hallensis caueæ inclusus non prodit in lucem, nisi quando criminale iudicium exercetur. Halberstadenſis & Northufanus non palam in foro, sed ad parietem curiæ inclinant. Quorum hic quoq; tabellio publicus habetur, quippe ad quem edicta publica affiguntur. Omnium maxime conspicuus Hallenslebiensis † e. ¹² quo infidet. Quem etiam ad Archiepiscopi Magdeburgensis domini sui introductionem exeuntes ciues ante se trahere consueuerunt. Gottingensis † ceteris religiosior in templo inter Di- ¹³ uos sedem habet. An quia Rulandus olim canonisatus? *sup. c. 11. v. 11* An quia is mysterium Ecclesiasticum denotat? *sup. c. 72. nu. 3.* An quia hunc thesaurum in loco sacro cōseruandum putarunt? Atqui ne sic quidem calamitatem publicam omnino effugit. Cū enim † Gottingæ ante annos aliquot statuæ ex templis à plebe ¹⁴ deturbarentur, ac forte putatiuo quoq; Rulando illic inter Diuolantanti caput amputaretur, is qui id fecerat monitus à societate se piaculari scelere obstringeret, in Rulandum priuilegiorum Gottingensium patronum sc̄uendo, facile passus est, vt capite imposito & vulnere vt cumque religato priorem in statum & capsum reponeretur Rulandus. Ex quo vt i statuarum generi secularibus an Ecclesiasticis annumerandus sit Rulandus, quibus facile perspicit.

CAPVT LXXX.

De iuris Weichbildici & Lubecani differentia.

S V M M A R I A.

- 1 Tremonia Caroli M. statuam habet.
- 2 Duplex ciuitatum ius.
- 3 Magdeburgum superius dicaſterium olim. Nu 2 4 Po.

- 4 Populi ius Magdeburgopetere soliti.
- 5 Magdeburgi curia indicta.
- 6 Aenca Syluij testimonium.
- 7 Villa quoque iure municipali use.
- 8 Appellatio ad Scabinatum Magdeburgensem.
- 9 Consilij requisitio subiectionem non arguit.
- 10 Ius Magdeburgense quare dicatur.
- 11 Civitates quatenus aliunde ius petere possint?
- 12 Appellationes à Polonia vetita.
- 13 Pagi Marchici quare Rulandos habeant.
- 14 Civitates VVeichbildica & Lubecana opposita.
- 15 Henricus Leo auctor iuris Lubecani.
- 16 Fridericus Imp. ius Lubecense confirmavit.
- 17 Ius maritimum VVisbiense.
- 18 Ius Slavicum antiquum.
- 19 Iuris Lubecensis auctoritas.
- 20 A multa civitatibus receptum.
- 21 Pagi iure Lubecensi gaudentes.
- 22 Rulandus iuris VVeichbildici & Lubecensis distinctor.
- 23 Comparatio contemptum sapit.
- 24 Baldi subscriptio.

VT tamen inquirendi appetitus vel aliqua saltem in parte
 satietur, in VVestphalia iuris vemici vsurpatio Rulandos
 1 exclusisse videtur. Nam Tremonia † quamuis Caroli M. statuum
 religiose conseruet, vt illi etiam in templo locum dederit, Ru-
 landi tamen nomine non honorat. Nimirum quia iuxta verus
 verbum Philippi Macedonis apud Plutarchum *σκάφην, σκάφην* no-
 2 minat. In Saxonia post conditas vrbes duo iura † civitatum suc-
 cessiue invaluerunt, nempe ius VVeichbildicum & Lubecanum
 3 Illius supremum iudicium sive dicasterium † Magdeburgi olim
 fuit, das ist der höchsten dingstuhl vnd oberhoff, vt vocat Dauth in *hypot.*
sect. 8. & colligitur ex art. 60. lib. 3. Landr. art. 10. & seq. VVeichb.
 4 Hinc enim non à Saxonibus solum, † sed etiam à Bohemis,
 Polonis, Lusatias, Silesiis, &c. ius peti solitum constat ex Martino Cro-

Cro-

Cromero & alijs Matth. Stephan. *lib. 3. p. 1. de iurisd. cap. 3. numer. 28.* Hieron. Treut. *1. select. dis. 1. sh. 10. art. 10. Weichb.* Darumb solle alle die von Poln vnd Böhmen/vnd auß der Marck von Meissen vnd Lausitz/vnd die auß der Marck zu Brandenburg vnd auß dem Herzogthüm zu Sachsen/vnd von der Graffschafft zu Ascherleben/vnd alle die auß den Stätten/so darinnen begriffen sind/sir Recht zu Magdeburg holen. Quod proculdubio ex eo inualuit, quod Cæsaris palatium Magdeburgi fuit, cui postea Burgravius præsedit. Ita Ottonem Magnum † Magdeburgi iudiciū criminale exercuisse diximus *5 c. 58. n. 9. Cranz. lib. 3. Saxon. 15. Et Fridericus 1. Duçi Poloniae illic diem dixit, apud Gunther. lib. 6. v. 131. & 397.*

Denique virginea se præsentaret in vrbe

Staturus fratri summo sub iudiceregni.

Vnde de hac ciuitate sic differit † Aeneas Sylu. *in Europ. c. 31.* Magistratus vrbis ius ciuile abbreviatum & Saxonica lingua conscriptum non sine reuerentia custodit, quod Caroli M. auctoritate firmatum tradūt, (ex vulgi rumore) eoq; in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt. Magna & venerabilis eorum lege auctoritas habetur &c. Vtebantur a, hoc iure non solum ciuitates: ita enim fit mentio Vratislauræ metropolis Silesiæ, *in resp. Magd. p. 1. cap. 1. d. st. & aliarum dist. 6. & 11.* sed etiam villæ, † quos 7 nunc pagos dicimus, vt *in resp. Magd. p. 1. c. 2. dist. 18.* Dörffer haben auch Weichbildrecht quod si domi per sententiam se grauatum quis putaret, is ad Scabinatum Magdeburgensem prouocabat e a opinione, quasi † hic fons esset iuris Saxonici *art. 10. Weichb. 8* Quod sicuti ex veteri memoria remansit, ita superioritatem eius vrbis nõ arguit, vt vult Daut. *in hyp. sect. 8. cū id à volētib. in modū consilij factum sit, Matth. Steph. lib. 2. p. 2. de iurisd. c. 7. nu. 328. Robert. Maranth. in spec. aur. p. 6. de sentent. n. 13. Hieron. Treut. 1. disp. select. 1. sh. 10. lit. A.* Consilij † autem requisitio necessitatem 9 obsequij non importat *l. cons. ff. de reg. iur. quia iurisdic. à consentientibus prorogari potest l. 1. & 2. ff. de iudic. Agnoscit id gloss. ad art. 67. lib. 3. Landr. in ff. quando id ita declarat.* Es heist † das 10 Magdeburgisch Recht / aber nicht darumb / das sich alle Leuthe / shres Rechts

- Rechtens ziehe müsse / fördern daß sie (die Magdeburger) über diß Recht Herren seyn. & gl. ad art. 10. Weichb. Weichbild heißt das Magdeburgische Recht / darumb / daß Magdeburg die Elteste vnd erste Statt ist, die im Land zu Sachsen gestiftet ward, vnd heißt darumb / daß es der Statt gegeben vnd bestätigt ward, von Keyser Otten dem Roten /
- 11 20. Alioquin inuitis † superioribus ciuitates Magdeburgo ius petere non posse responderunt ipsi Magdeburgenses Scabini *in d. resp. p. 1. cap. 1. dist. 3. Stat. Markt vnd Dörffer die vnter ewer Statte gerichte gelegen seynd / mögen Recht zu euch wol holen. Wolte auch ein Herr Geistlich oder Weltlich seinen Vntersassin erlauben / daß sie euer Stattrecht mit gebrauchen wolten / den mögent ihr ewer Recht mittheilen / aber ohn der Herren Willen / den ihre Statte geliebet sind möget ihr Vntertheil nicht mittheilen. Hinc est, quod multæ ciuitates vsu iuris Magdeburgici singulari priuilegio impetrarunt. Sicuti*
- 1 2 contra appellationes è Polonia ad Scabinatum Magdeburg. frequentatæ, per constitutionem Casimiri Regis de A. 1356. antiquatæ sunt. Extat diploma apud Goldast, *post præfat. ad ius Saxon.* Hoc ergo iure, quæ ciuitates vici ac pagi vtiebantur, in eius iuris signum Weichbildum siue Rulandi statuam in foro collocatam præferebant. Quæ videtur causa esse, quare in Marchia,
- 1 3 † Kinsbergæ, Premeslauræ, Reichenwaldi & in pluribus aliis locis pagisque ignobilioribus etiamnum statuæ Rulandinae visitantur, testibus Albino *in Chron. Misnens. fol. 88. Knich. in not. ad hypotyp. Dauth. sect. 8.* In signum scilicet, quod ipsæ quoque iure municipali Magdeburgensi gaudeant. Quanquam eius aliam quoque rationem assignat Spangenberg. *in Chron. Saxon. cap.*
- 1 4 121. Sic ergo ciuitates iure † Magdeburgico vtentes opponuntur illis quæ iure Lubecano reguntur, hoc enim ius Henricus Leo nouæ † vrbi Lubecensi in suam potestatem redactæ ex iure Sufatensi vsurpandum tradidit. Meibom. *ad libr. 1. annal. Witich.* Vnde exauctorato Leone & Lubeca vrbe in fidem imperij recepta, ciues ab Imp. Friderico Barbarossa iura Sufatiæ sibi relinquere petierunt Arnold. Lubecens. *lib. 2. Chron. Slav. 40.*
- Qui

Qui in eo ciuitati gratificatus, ius Lubecense † ipsis reliquit, 16
 confirmatum postea à Friderico 2. Heig. 1. *quest. Saxon. 8 n. 55.* ex
 Cranz. *Chron. Slau. ad A. 1223.* De iure Sufatensi autem, quale id
 fuerit, nihil indagare potuimus, nisi illud ius vemicum vicinæ ci
 uitatis Tremonia redolere quis opinetur. De quo diximus *cap.*
55. n. 20. Interim ius Lubecanum † quo ad maritimas res multa 17
 quoque ex iure nautico VViesbienti mutuatum videtur, vide
tract. de insul. cap. 31. n. 83. Fortasse etiam † ex iure Slauico antiquo 18
 de quo remissive Heig. 1. *quest. Saxon. 7. n. 45.* Quidquid sit magna
 quoq; iuris † Lubecensis auctoritas esse cœpit apud vicinas ciui 19
 tates maritimas & Anseaticas, à quibus etiam maximam partem
 receptum est. Et commendat illud à iustitia & æquitate Anton.
 Hering ciuis & affinis quondam noster. *in tract. de fide. iuss. 18. n. 74.*
 statutorum quædam commentariis auxit Ioh. Sibrand. *Professor*
Rostoch. Hinc multæ † ciuitates Vandalicæ vsu eius iuris singu 20
 laribus priuilegiis impetrarunt. Chron. Slau. Lindenbrogi de
 Ioanne Episcopo Lubecensi *A. 1274. promot.* Item libertauit op
 pidum Vthin, cum iure Lubecensi. Ciuitates iure Lubecensi v
 tentes recenset Math. Steph. *lib. 2. de iuris d. 7. n. 34.* Cothman. 4.
consil. 5. n. 40. & cons. 40. Sibrand. *d. lo. p. 1. sect. 9.* Neque tantum ci
 uitates sed etiam vici & pagi † iuris Lubecani capaces sunt, Qua 21
 les sunt vici Megapolitani, de quibus scribit Sibrand. *sect. 6. n. 12.*
 quod iura municipiorum per omnianon habeant, quidam tamē
 eorum vsu juris Lubecani sint donati. Perinde vt de ciuitatibus
 & vicis iure Magdeburgico vtentibus antea dictum. Quorum
 hi ideo VVeichbildos siue colossos Rulandinos † erexisse viden 22
 tur, vt ab illis iure Lubecano vtentibus, neque VVeichbildos ha
 bentibus hoc signo distinguerentur. Vtri illorum ciuium di
 gniores sint, ipsi inter se transigāt, cum † comparatio omnis con 23
 temptum præ se ferre videatur. Qui in virum bonum cadere
 non debet. Hæ nostræ sunt rationes & coniecturæ, Lector amice.

Tu si quid non isti rectius istis,

Candidus imperti, si non, his utere mecum.

Neq; possum nō suspicere modestiā † Baldi I Cti aliis quoq; p̄fer- 24
 tim

fertim hoc litigioso seculo commendandam, qui cum à rabula
quodam reprehensus esset, *in conf. 44. lib. 4.* se defendit, atque ita
subscripsit: Baldus de Perusio, ignorantia inimicus aliena, ini-
miciss. sua, paratus corrigi à quo cunque & correctiones patiens
libenti & humili animo, quia ignorare non est vitium,
sed natura *l. Strichus in fi. de legat. 3.* Tu si idem
sentis, salue & vale.

F I N I S.

CLARISS. THOMÆ LANSII, Icti ET PROFESSORIS TVBING.
carmen ampliss. & consultiss. Dn. RVTGERO RVLANDO Icto & amico honorando, abso-
lutiss. tractatui suo de Commissariis notas adijcanti dictum, in quo à RVLANDI Galli fama
ad veri RVLANDI merita, à gladio illius ad calamum huius eleganti comparatione,
alluditur, propter argumenti nominisq. similitudinem in gratiam & hono-
rem vtriusque Auctoris huc apponere
placuit.

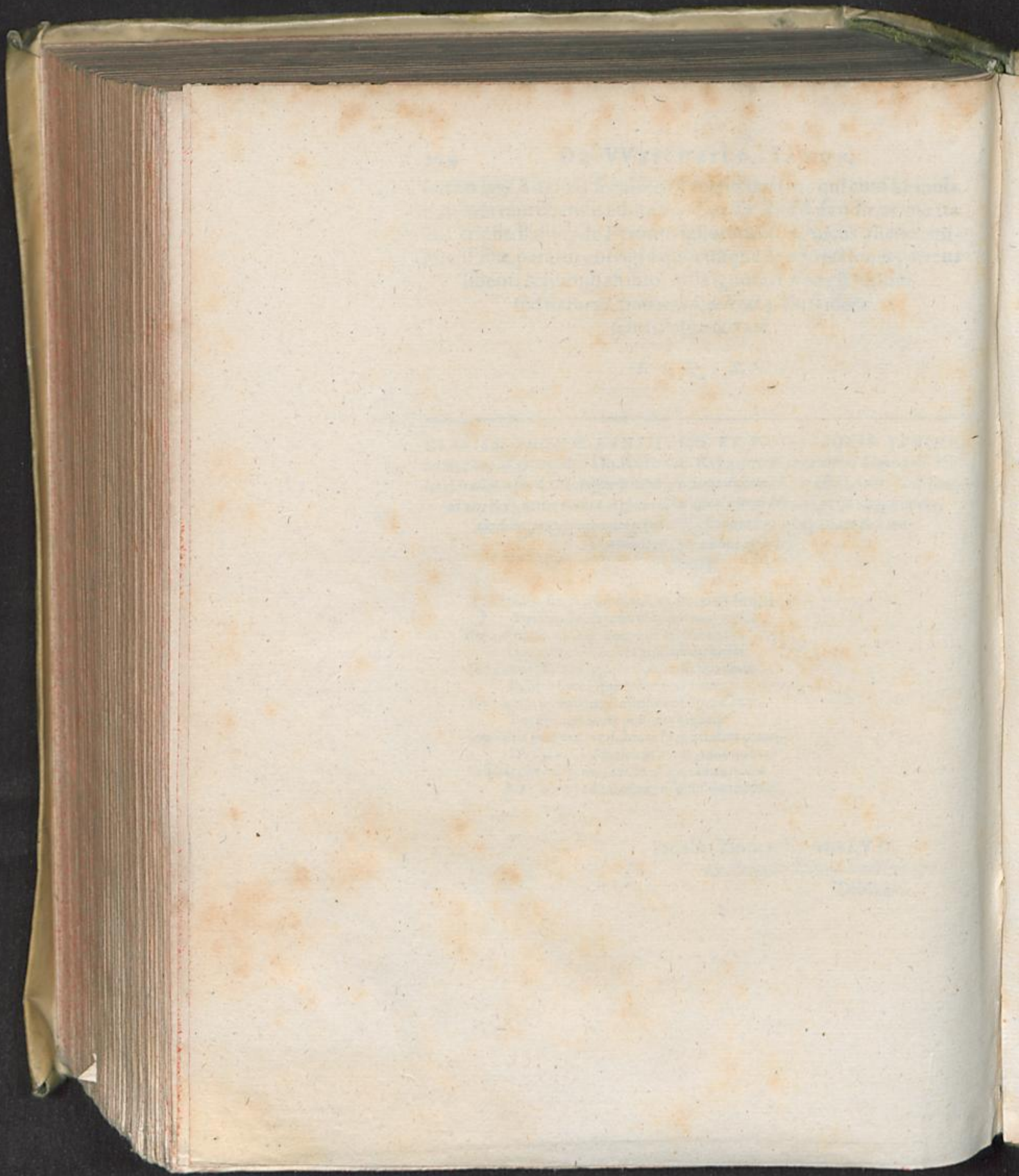
Saxonis Berthæ soboles RVLANDVS in oris
Tot status, decoris tot monumenta sui
Promeruit, nihil vt quæcunque iniuria possit,
Quo minus in maius gloria semper eat.
Sed nouus Hamburgi, qui Commissarius almae
Iustitiæ scribitque & facit officium,
RVLANDVS meritis illustribus obligat æuum,
Tot sibi, tot dotes publicat ingenij:
Saxonis magnum vt dubium sit in vrbibus ortum,
RVLANDVS maior sit vetus, an nouus?
Displicet hoc dubium, nouus est me iudice maior,
RVLANDI ad calamum nil Duridanda valet.

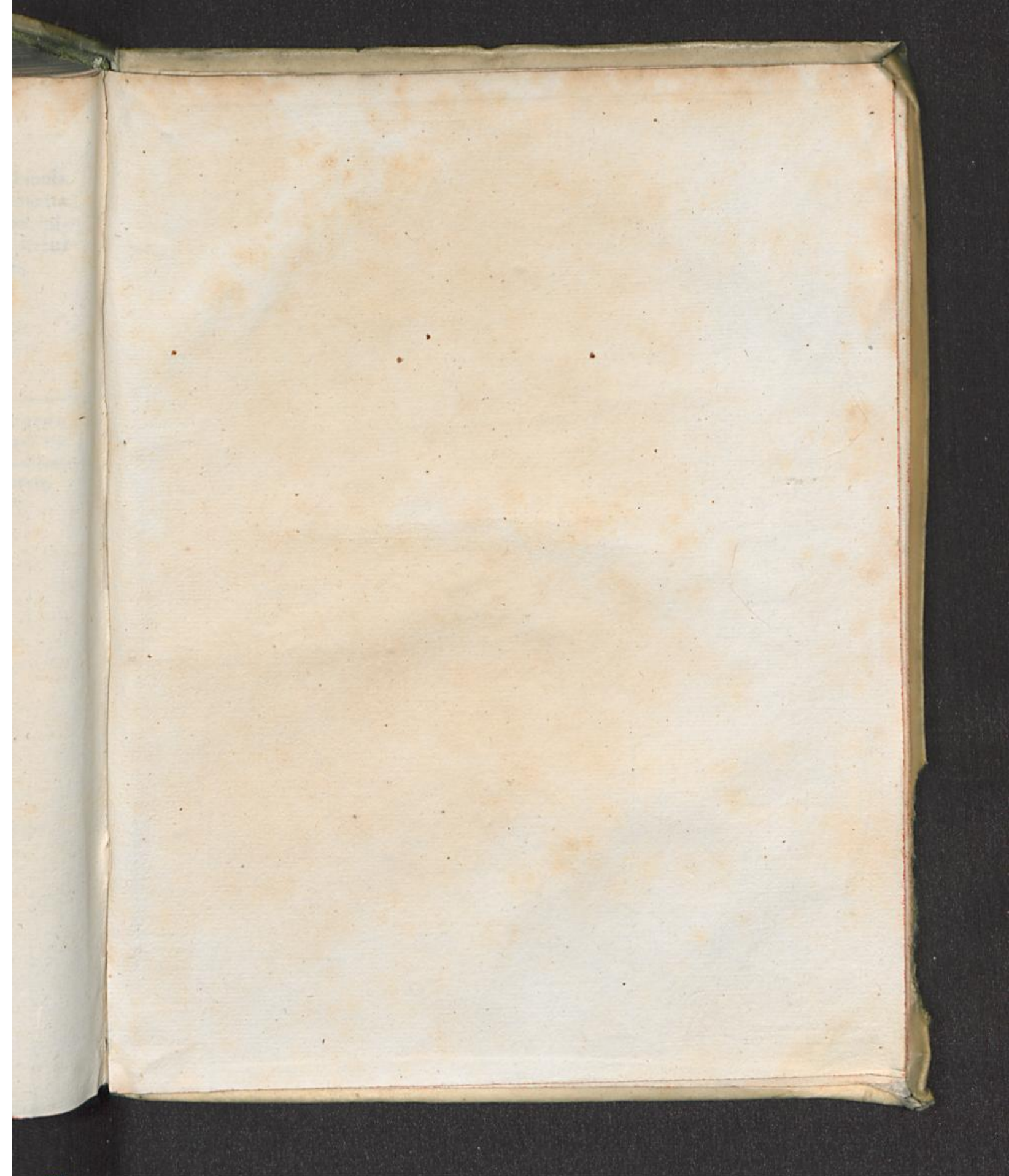
Faciebat THOMAS LANSIUS I.V.D
29. Augusti Anno Christi 1616.
Tubingæ.

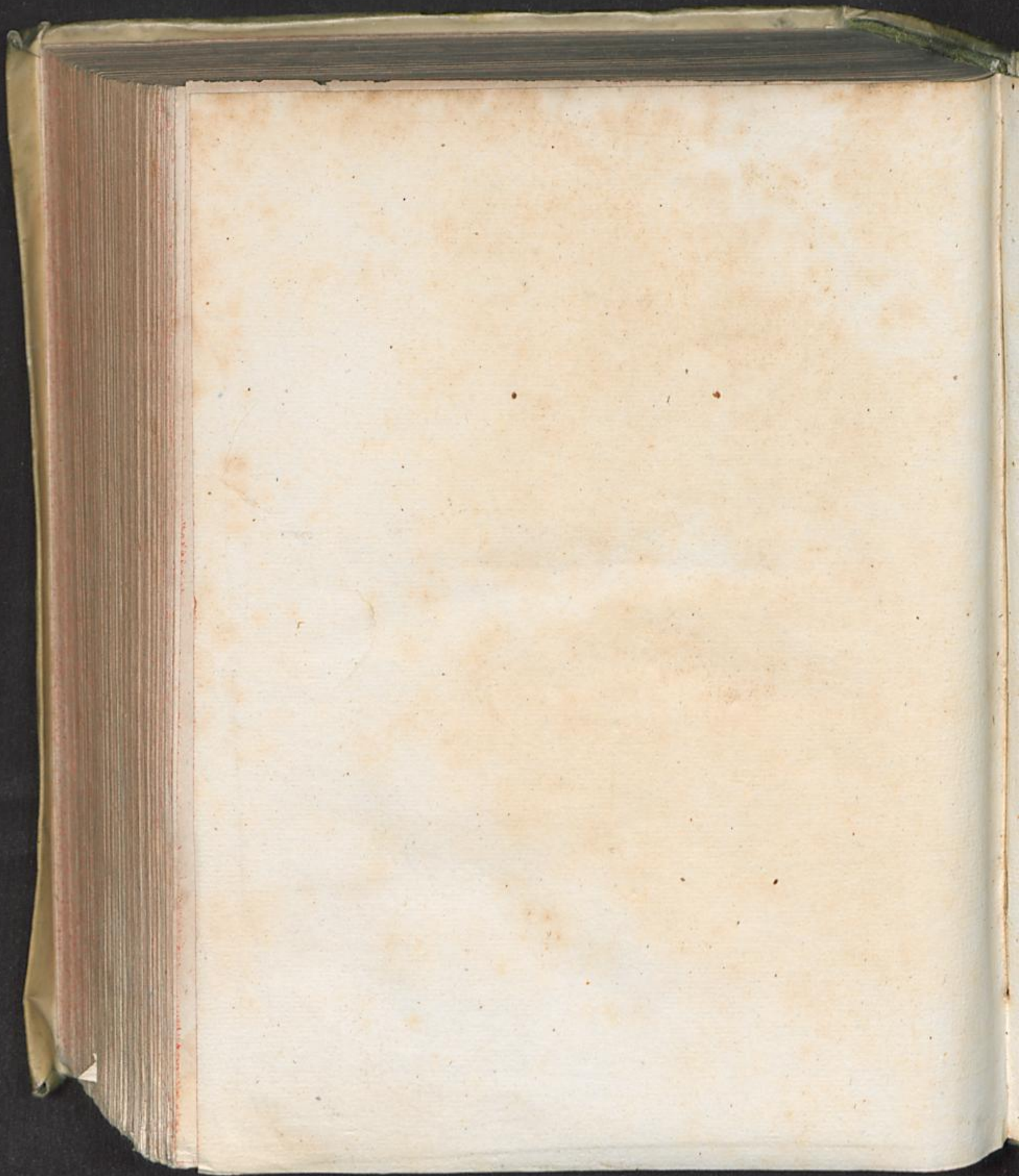
rabula
que ita
na, ini-
paciens
n,

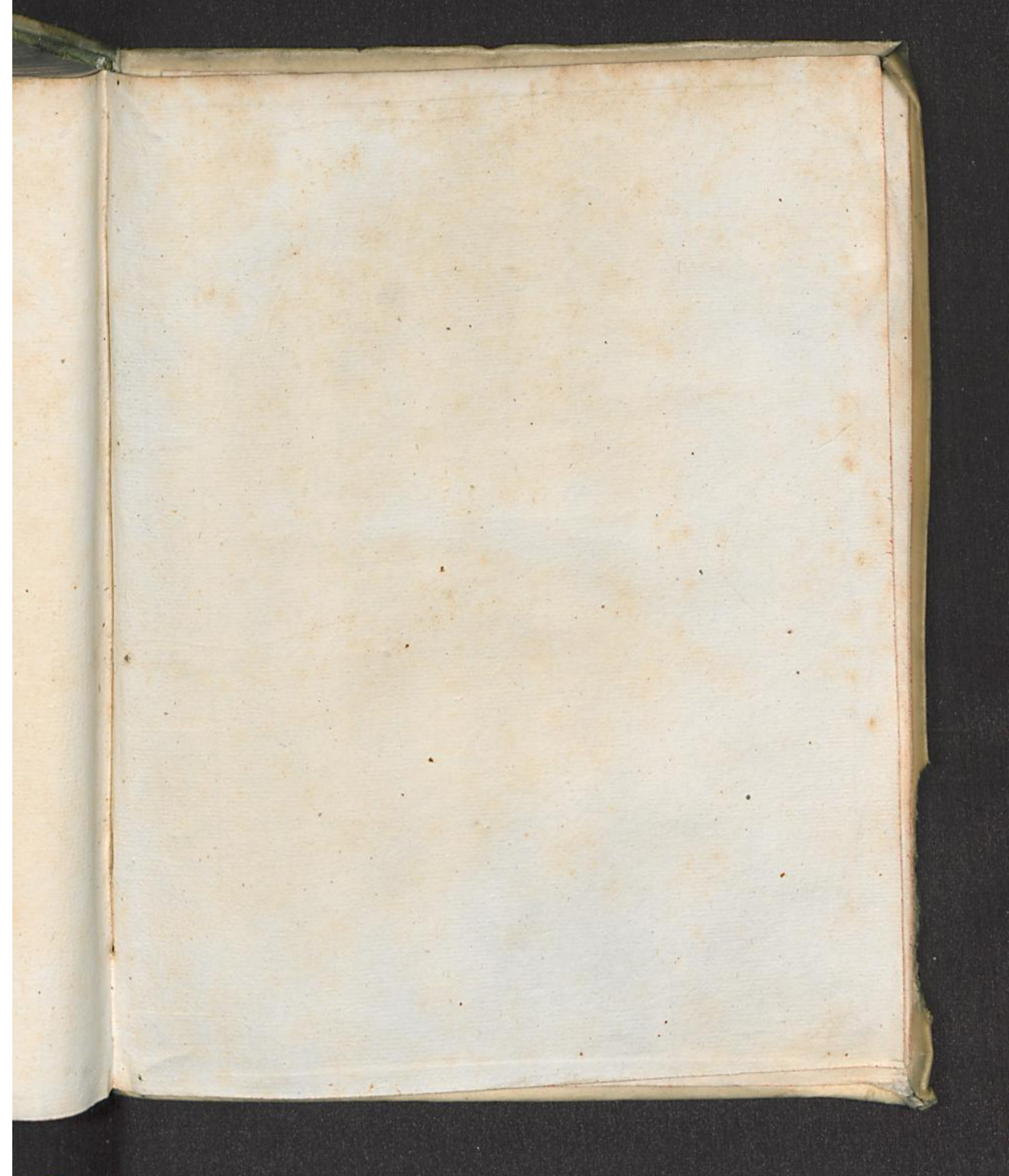
V BING.
ndo, abso-
galli fama
atione,

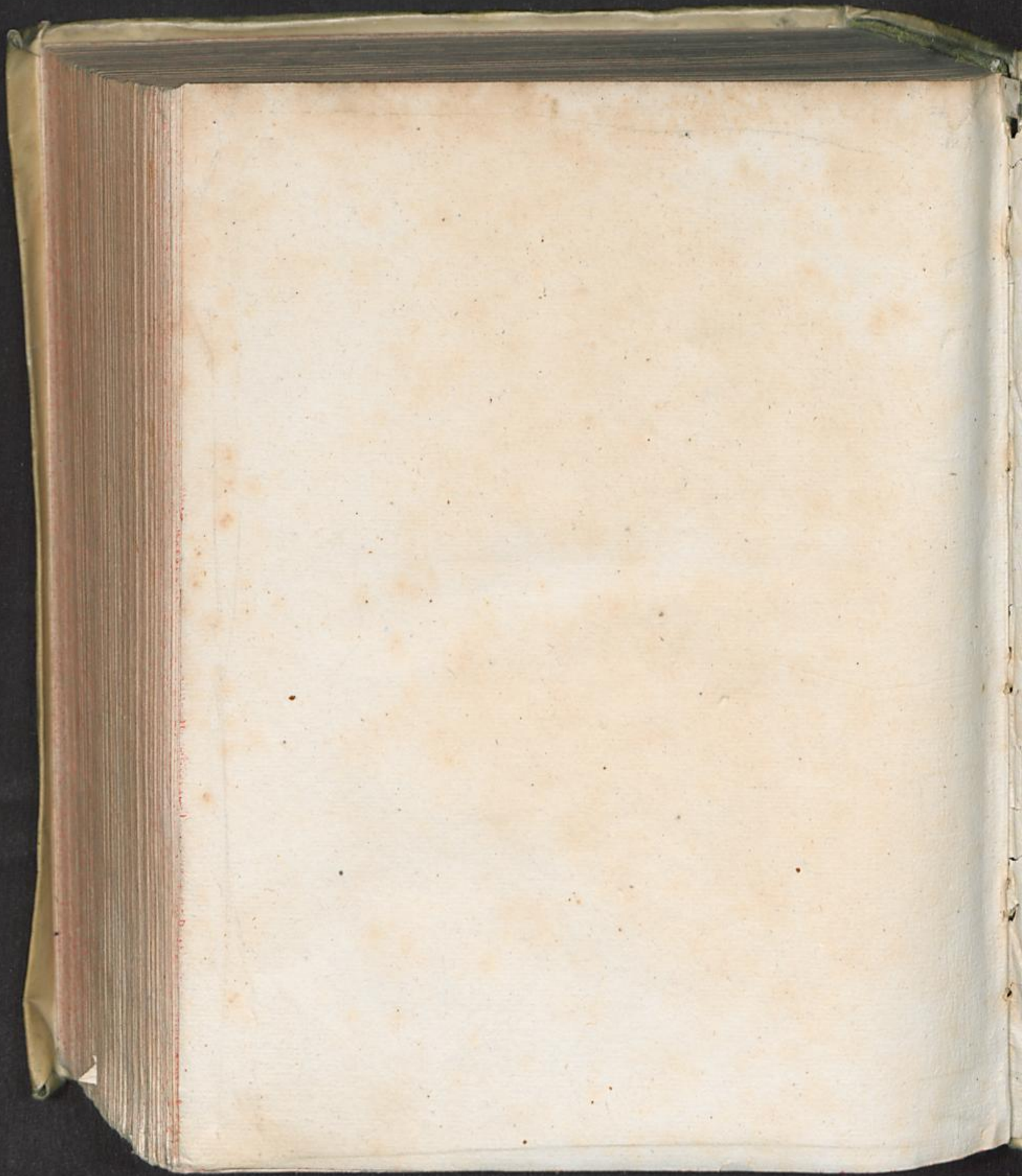
516.

III, 2, II.

